

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม JOURNAL OF SOCIAL WORK AND SOCIAL ADMINISTRATION

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
FACULTY OF SOCIAL ADMINISTRATION THAMMASAT UNIVERSITY

ปีที่ 33 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2568 | VOL.33 NO.1 (JANUARY-JUNE) 2025

ISSN 3027-8880 (PRINT)
ISSN 3027-8899 (ONLINE)

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีที่ 33 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2568

ISSN 3027-8880 (Print)

ISSN 3027-8899 (Online)

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม เป็นวารสารทางวิชาการของ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ ด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ตลอดจนวิทยาการทางด้านการบริหารสังคม การพัฒนาชุมชน การศึกษา และการบริหารงานยุติธรรม ซึ่งเป็นการส่งเสริมองค์ความรู้ใน แนวสหศาสตร์ นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับคณาจารย์ นักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงาน ทางด้านสังคมสงเคราะห์และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งนักศึกษาในการนำเสนอผลงานทาง วิชาการ อันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าในศาสตร์สังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคมต่อไป

กำหนดการออกวารสาร

ปีละ 2 เล่ม เดือนมกราคม-มิถุนายน และ เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม

คณะที่ปรึกษาวารสาร

1. คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์	ที่ปรึกษาวารสาร
2. ศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย	ที่ปรึกษาวารสาร
3. ศาสตราจารย์ศศิพัฒน์ ยอดเพชร	ที่ปรึกษาวารสาร
4. ศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พวงงาม	ที่ปรึกษาวารสาร
5. ศาสตราจารย์ ดร.กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์	ที่ปรึกษาวารสาร
6. ศาสตราจารย์ ดร.นฤมล นิราทร	ที่ปรึกษาวารสาร
7. รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ	ที่ปรึกษาวารสาร
8. รองศาสตราจารย์อภิญญา เวชยชัย	ที่ปรึกษาวารสาร
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัญมณี บุณณกานนท์	ที่ปรึกษาวารสาร

บรรณาธิการ (Editor-in-Chief)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญยา รุจิเสถียรทรัพย์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Editorial Assistant)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาตี ลัมสกุล คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

1. ศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. ศาสตราจารย์ ดร.ทวี เชื้อสุวรรณทวี	วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล
3. รองศาสตราจารย์เล็ก สมบัติ	นักวิชาการอิสระ
4. รองศาสตราจารย์สุรางค์รัตน์ วศินารมณ	นักวิชาการอิสระ
5. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
6. รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
7. รองศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร	นักวิชาการอิสระ
8. รองศาสตราจารย์ ดร.นพพร จันทรนาชู	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรพรรณ นฤภัทร	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฎิภา อภิรักษ์ไกรศรี	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
11. Professor Dr. Yang Peishan	Department of Social Work, National Taiwan University

12. Professor Dr. Bob Doherty

School for Business and Society,
University of York

13. Dr. Amber Mckinley

Australian Graduate School of Policing and
Security, Charles Sturt University

14. Dr. Kevin Tan

National University of Singapore

ฝ่ายตรวจภาษาต่างประเทศ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชร เพชรดิน

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2. อาจารย์ ดร.ณลินี นกิตติพา เชื้อคำฟู

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. Dr. Gwyn Peredur Evans

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ฝ่ายจัดการและประสานงาน

นางสาวพิมพ์ผกา งอกลาภ

นางสาวสุวรรี ปิ่นเจริญ

นางสาวสุธิมา วุฒิการ

ว่าที่ร้อยตรีอิทธิวัตร เกาศรี

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคมฉบับนี้ เป็นการนำเสนอ บทความ จำนวน 11 เรื่อง ดังนี้ 1) Crisis Migration and Civil Wars: Analyzing the Defects of New Humanitarianism 2) Leadership of Internationalisation at a Higher Education Institution in Thailand: Voices from Within 3) การค้นหาตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน: กรณีศึกษาการออกแบบความคิดเชิงวิเคราะห์ของกลุ่มเยาวชนจังหวัดนครปฐม 4) การบูรณาการแนวทางการสร้างสังคมไทยไร้ความรุนแรงตามมาตรฐานสากลและบริบทของสังคมไทย 5) แนวทางการพัฒนาชุมชนธรรมาภิบาลโดยมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร 6) ยกระดับอำนาจการต่อรองของผู้ทำงานสงเคราะห์ฯ ผ่านการพัฒนากลไกเครือข่าย 7) การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว ในแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร 8) การกราดยิงในประเทศไทย: มายาคติกับภัยเงียบที่คืบคลาน 9) ความรู้ของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด 10) ความรุนแรงในครอบครัว: ภายใต้มุมมองของคนรุ่นใหม่ (Gen - Z) และกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพ รวมทั้งบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) “Contesting Social Welfare in Southeast Asia”

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ และมีคุณค่าทางวิชาการต่อผู้สนใจศึกษาค้นคว้า ในนามของกองบรรณาธิการวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคมขอขอบคุณ เจ้าของบทความและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะเพื่อความสมบูรณ์ของบทความ หากผู้อ่านท่านใดมีข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงวารสาร ทางกองบรรณาธิการยินดีรับฟังความคิดเห็นและพร้อมนำไปพิจารณาเพื่อพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา รุจิเสถียรทรัพย์

บรรณาธิการ

tanyaruji@yahoo.com

ความคิดเห็นในบทความและงานเขียนซึ่งตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้เขียนแต่ละท่านโดยอิสระ กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป หากท่านใดประสงค์จะนำบทความหรืองานเขียนในวารสารเล่มนี้ไปตีพิมพ์เผยแพร่ จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม

เป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพโดย TCI จัดอยู่ในกลุ่มที่ 2

สำนักงาน

กองบรรณาธิการวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 0-2696-5512 โทรสาร 0-2696-5513

□ บทบรรณาธิการ

Crisis Migration and Civil Wars: Analyzing the Defects of New Humanitarianism	1

DGN Sanjeewani

Leadership of Internationalisation at a Higher Education Institution in Thailand: Voices from Within	27

Gwyn Peredur Evans

การค้นหาคำแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน: กรณีศึกษาการออกแบบความคิดเชิงวิเคราะห์ของกลุ่มเยาวชนชนจังหวัดนครปฐม	62

กฤติกา ชนะกุล

ณัฐหทัย นิรัตติชัย

การบูรณาการแนวทางการสร้างสังคมไทยไว้ความรุนแรงตามมาตรฐานสากล และบริบทของสังคมไทย	92

สุนนทิพย์ จิตส่วง

ฐิตียา เพชรบุรี

วันสนันท์ กันทะวงศ์

แนวทางการพัฒนาชุมชนธรรมาภิบาลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร	127

เพ็ญประภา ภัทรานุกรม

เล็ก สมบัติ

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ยกระดับอำนาจการต่อรองของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ผ่านการพัฒนากลไก
เครือข่าย 156

นครินทร์ เจริญเหล่าศิริ

นราเขต ยิ้มสุข

การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว ในแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน 185
กรุงเทพมหานคร

ธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์

สุวิชา เป้าอารีย์

การรดาตยในประเทศไทย: มายาคดกับกัยเจียบที่คืบคลาน 219

กุศลลิน จีรลินกุล

อุนิษา เลิศโตมรสกุล

ความรู้ของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน 251
เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 และพฤติกรรมเสี่ยง
ต่อการกระทำผิด

ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์

ความรุนแรงในครอบครัว: ภายใต้มุมมองของคนรุ่นใหม่ (Gen-Z) 293
และกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพ

พรทิภา หัสดี

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

☐ บทวิจารณ์หนังสือ (Book review)	328

“Contesting Social Welfare in Southeast Asia”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษฎา อีระโกศลพงศ์

☐ การเสนอบทความ	341

- หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์
- ขั้นตอนการส่งบทความ
- แบบฟอร์มเสนอบทความ
- วิธีเขียนบทความ

☐ จรรยาธรรมในการตีพิมพ์บทความ	350

☐ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความภายในสถาบัน	352

☐ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความภายนอกสถาบัน	353

การโยกย้ายถิ่นฐานในภาวะวิกฤตและสงครามกลางเมือง: การวิเคราะห์ ข้อบกพร่องของมนุษยธรรมใหม่

Crisis Migration and Civil Wars: Analyzing the Defects of New Humanitarianism

Received 1 May 2024

Revised 18 June 2024

Accepted 20 June 2024

ดีจีเอ็น สัจชีวานี¹

DGN Sanjeewani²

บทคัดย่อ

'การย้ายถิ่นในภาวะวิกฤต' แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของผู้คนที่เกิดจากภัยคุกคามที่มีอยู่ในประเทศบ้านเกิดของตน การย้ายถิ่นรูปแบบนี้มักถูกเข้าใจว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการย้ายถิ่นในประเทศมากกว่าข้ามชาติ ผู้คนที่อพยพจากวิกฤตการณ์อย่าง 'สงครามกลางเมือง' ถือเป็นเหตุผลเบื้องต้นสำหรับความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมอย่างเร่งด่วน อย่างไรก็ตาม หลักการเรื่อง 'พื้นที่ด้านมนุษยธรรม' ที่จำกัดเฉพาะการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนทำให้เกิดความคลุมเครือว่า 'มนุษยธรรม' ควรให้บริการใคร และตอบสนองความต้องการของ 'ผู้อพยพในภาวะวิกฤต' อย่างไร สถานการณ์เหล่านี้ถูกกำหนดโดยท่าทีด้านความมั่นคงของรัฐบาลบ้านเกิดและรัฐบาลเจ้าบ้านที่ให้ที่พักกับผู้อพยพ ซึ่ง 'อำนาจอธิปไตย' ยังคงไม่สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมจากภายนอก บทความนี้จะนำเสนอวิวัฒนาการของ 'มนุษยธรรมคลาสสิก' สู่การเป็น 'มนุษยธรรมใหม่' (NH) ซึ่งเป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นแบบองค์รวมโดยมีพื้นฐานมาจาก 'ความมั่นคงของมนุษย์' (HS) วัตถุประสงค์หลักของบทความมีสองส่วนเพื่อตรวจสอบ 'การย้ายถิ่นในภาวะวิกฤต' และเพื่อสำรวจรูปแบบที่เป็นปัญหาของการตอบสนอง

---

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาการศึกษาการพัฒนาระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: nirukasanjeewani@kdu.ac.lk

² Ph.D. Candidate in Program of International Development Studies, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

ด้านมนุษยธรรมต่อ 'การย้ายถิ่นในภาวะวิกฤต' โดยมีวัตถุประสงค์ย่อยสามประการ ประการแรกคือการอธิบายการขาดความชัดเจนทางแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่าง 'สงครามกลางเมือง' และ 'การโยกย้ายวิกฤต' ซึ่งบทความนี้ไม่ได้มุ่งเน้นตรวจสอบสาเหตุของ 'สงครามกลางเมือง' แต่ดูผลกระทบของ 'สงครามกลางเมือง' ต่อ 'การโยกย้ายวิกฤต' ประการที่สอง คือการวิเคราะห์ 'มนุษยธรรม' ซึ่งขยายขอบเขตหลักการแบบคลาสสิกของการให้การดูแลและการบรรเทาทุกข์ ในส่วนนี้เป็นการอภิปรายแนวคิดที่แตกต่างกันเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ 'มนุษยธรรม' ใน 'การย้ายถิ่นในภาวะวิกฤต' ประการที่สามคือการตั้งคำถามว่าลักษณะของมนุษยธรรมใหม่เกี่ยวข้องกับ 'การย้ายถิ่นในภาวะวิกฤต' อย่างไร และพวกเขาดตอบสนองความต้องการด้านมนุษยธรรมของผู้พลัดถิ่นในภาวะวิกฤตอย่างไร เช่น สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยในค่ายและการส่งกลับโดยสมัครใจ ข้อโต้แย้งสำคัญที่สร้างขึ้นในบทความนี้เป็นตัวอย่างผ่านโครงการริเริ่มด้านมนุษยธรรมที่ดำเนินการโดยสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) ในภูมิภาคตะวันออกกลางและแอฟริกา

คำสำคัญ: การอพยพย้ายถิ่นฐานในภาวะวิกฤต, พื้นที่ด้านมนุษยธรรม, มนุษยธรรมแนวใหม่

Abstract

‘Crisis migration’ demonstrates the cross-border mobilities of people caused by existential threats in their home countries. It is often misconceived as a form of migration that is more local than transnational. In this setting, people fleeing crises like ‘civil wars’ constitute prima facie grounds for urgent humanitarian assistance. However, limited ‘humanitarian spaces’ in cross-border mobilities have drawn ambiguities about who ‘humanitarianism’ is supposed to serve and how it addresses the needs of ‘crisis migrants’. These

situations are highly determined by the security stances of home and host states where the ‘sovereignty’ remains inconsistent with external involvements. Accordingly, the paper examines the evolution of ‘classical humanitarianism’ into ‘New Humanitarianism’ (NH), which is a holistically developed concept grounded in ‘Human Security’ (HS). The main objectives of the paper are two-fold; to examine ‘crisis migration’ and to explore the problematic forms of humanitarian responses to ‘crisis migration’. It interconnects with three sub-objectives. The first is to explain the lack of conceptual clarity about the nexus between the ‘civil war’ and ‘crisis migration’. It does not examine the root causes of ‘civil wars’ but rather focuses on how civil war situations drive people to migrate across borders in search of protection. The second is to analyze ‘humanitarianism’ which encompasses ensuring camp security from military threats and repatriating migrants to their home countries, extending beyond the classical slant of providing care and relief. The discussion includes different debates and concepts regarding the application of ‘humanitarianism’ in ‘crisis migration’. The third is questioning how the characteristics of NH are related to ‘crisis migration’ and how they address the humanitarian needs of crisis migrants, such as a secure environment in camps and voluntary repatriation. The key arguments constructed in the paper are exemplified through selected humanitarian initiatives implemented by the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) in the Middle East and African regions.

Keywords: Crisis migration, Humanitarian space, New humanitarianism

Introduction

A ‘crisis’ is triggered against a background of apparent normalcy, resulting in dangers, and demanding urgent responses (Calhoun, 2008, p. 73). Rosenthal, Charles, and Hart (1989, p. 410) perceive ‘crisis’ as a threat to the social system, caused by uncertainty and a sense of urgency. Even though this uncertain nature is identified as an intrinsic feature of ‘crisis’, Nteka, (2021, p. 64) and Primc (2022, p. 62) argue that most ‘crises’ are predictable and last for months or years before they become a concern for policymakers. In Gundel’s (2005, p. 109) words, ‘crises’ are foreseen if the place, time or particularly the manner of their occurrence is known. Yet, a ‘crisis’ takes place when emergency measures have not yet materialized (McAdam, 2013, p. 9). Concerning this, Hermann (1969, p. 414) points out that ‘crises’ make high-priority goals for governments. In Bravo’s (2009, p. 256) words, ‘crises’ threaten individuals’ survival, forcing them to cross borders. Those are characterized as ‘crisis migration’ which is an inevitable outcome of ‘civil wars’, weak governance, and natural or other manmade disasters (McAdam, 2013, p. 2). The correlation between the ‘crisis migration’ and ‘civil war’ is straightforward (Mishali-Ram, 2022, p. 302), as ‘civil wars’ heighten the gradual escalation of violence between the military and civil society (Churrua-Muguruza, 2018, p. 5; McAdam, 2013, p. 9). All the conflict parties conduct large-scale violence during a ‘civil war’ by coercing civilians to flee their countries of origin. These modalities encompass a) the escalation of intensities (b) a sense of insecurity and danger (c) disruptions to the

functioning of society (Nteka, 2021, p. 67) and (d) the incapability of individuals and communities to cope with resource scarcity. In this way, 'civil wars' are considered breakpoints in the social order, bringing unprecedented chaos which results in unprecedented assistance. Martin et al. (2013, p. 126) contend that 'crisis migration' reflects the displacements or anticipatory movements of communities resulting from anticipated threats that could otherwise remain trapped in existing locations. McAdam (2013, p. 8) sets out the key attributes of 'crisis migration', namely (a) large and sudden migration flows (b) impact on host and transit communities and (c) challenges related to protecting and assisting the migrants. These findings indicate that 'crisis migration' is inextricably linked to 'HS' which strengthens the moral responsibilities of states to fulfill the basic needs of communities (Newman, 2003, p. 16). Thus, 'crisis migration' is intertwined with attaining 'freedom from fear' (physical and safety needs) and 'freedom from want' (needs for food, shelter, and development) (Commission on Human Security, 2003, p. 4). This encloses the notion that crisis migration evokes victimhood, tragedies and urgency of the responses.

In this regard, these academic discourses highlight gaps in the literature concerning the definition and conceptualization of crisis migration. Crisis Migrants who attempt to meet these needs during their stay in host countries are eligible for refugee status. It means not all refugees are recognized as 'crisis migrants' since people who have been deprived of social and political rights can also apply for refuge abroad. For that reason, 'crisis migration' holds

a discrete sphere in migration. A refugee is defined as someone who is owing to a well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion' (Article 1, 1951 Refugee Convention). Refugee status is granted at the discretion of the host country (Goodwin-Gill & McAdam, 1996, p. 88) and persecution is the key factor in determining refugee status. Chetail (2014, p. 35) has stipulated persecution as a 'severe violation of human rights accompanied by state failures to protect the individuals. The Convention further mentions that migrants cannot be detained for illegal entry into the country of asylum and cannot be refouled to a state where they would face threats. Nevertheless, the convention does contain specific reference to the responsibilities of the home countries towards the migrants (Chimni, 1998, p. 360). Hence, it becomes clear that 'crisis migration' has no defined scope but rather is a response to circumstances that disrupt the routine order of society and require immediate action. Against this backdrop, humanitarianism' plays a vital role in 'civil wars' by alleviating suffering, safeguarding lives, and protecting the dignity of people (Calhoun, 2008, p. 75). 'Humanitarianism brings threatened and forgotten lives into existence (Fassin, 2012, p. 4). The International Committee of the Red Cross (ICRC) explicates 'humanitarianism' as a humane, impartial, neutral, and independent provision of relief offered to victims (Gabiam, 2016, p. 382). While humane addresses human suffering wherever it occurs, impartiality governs the provision of services provided to those who are not or are no longer involved in hostilities The Geneva Convention Relating

to the Protection of Civilian Persons in Time of War of 1949 guarantees impartiality in all situations, without any adverse distinction based on race, colour, religion or faith, sex, birth, wealth, or any other similar criteria (MacFarlane, 1999, p. 538). It connotes impartiality as a formative category that transcends any racial or national boundaries (Calhoun, 2008, p. 74). Neutrality prevents taking sides in hostilities or engaging in political, racial, religious or ideological controversies. (UNHCR, 2019). This establishes a safer environment for actors to operate. This is what Fassin (2012, p. 6) has referred to as ‘the antipolitics of humanitarian’ reason. Even so, ‘humanitarianism’ has never been neutral and can never be detached from politics (Herrera & Dalum Berg, 2019, p. 33). Then Independence is being autonomous from political, economic, military or other campaigns (European Commission, 2023). Laeken (2021, p. 4) calls all these four determinants ‘humanitarian imperatives’, which apply regardless of nationality, ethnicity, political or ideological views or social status. The Humanitarian Congress Vienna (2023) has stated these ‘humanitarian imperatives’ are non-negotiable and interrelate with a wider perspective of humanity that brings all human beings to be born free and equal in dignity. In civil wars, ‘humanitarian imperatives’ are intrinsic to providing humanitarian assistance to people who pose threats, risks, and vulnerabilities. Risks occur when they are exposed to dangers, while threats are actions that are visible or commonly acknowledged as harmful. Then vulnerability is depicted as a risk factor in the existing system that exposes a person to a hazard and to an inherent tendency to be affected.

This classical ‘humanitarianism’ is founded on the feeling of compassion, not the recognition of rights (Fassin, 2005, p. 362). Under this, ‘humanitarianism’ is presented as an alternative to state protection (Primc, 2022, p. 36). The primary importance was providing care and relief instead of assisting communities to move across borders and protecting them in host countries. Nonetheless, ‘humanitarianism’ has been expanded beyond state borders since the late 1970s in the form of “NH”. NH asserts collaborative actions and advances a moral shift in the way the international community approaches crisis-affected communities (Bah, 2013, p. 5). But NH is not a radical departure from classical ‘humanitarianism’, but a revamping of the classical approach through ‘wider participation’ (Mohamed-Saleem, 2020, p. 178). This shift gave rise to a ‘lively humanitarianism’, that strengthened collective actions and political involvement in the field. It also transformed the statutory functions of the UNHCR, formed in December 1950 to provide solutions for refugee problems under the 1951 Convention (Elie, 2010, p. 347).

Most importantly, ‘humanitarianism’ has been challenged by the classic modalities of international relations including state sovereignty and territorial integrity (Nascimento, 2004, p. 42). States are reluctant to involve themselves with crisis migrants and humanitarian organizations in a way that compromises their national sovereignty. Sovereignty holds the state’s sole authority in rulemaking and rule-enforcement (Slaughter, 2004, p. 284) and determines who belongs inside the state, and those who live beyond it. Edkins (2000, p. 38) has picked up on this point, by arguing that ‘humanitarianism’

is how states preserve 'sovereignty'. Even though 'humanitarianism' in civil wars can be discouraged by local authorities, the United Nations Security Council (UNSC) has the power to call for the expansion of 'humanitarian assistance, without the state's consent. This became evident when the Council launched a 'Cross-border Aid Mechanism' in July 2014 to grant aid and relief assistance for Syrians crossing the 'Bab al-Hawa' border to enter Turkey. The mechanism was adopted through the Security Council resolution 2165 without obtaining the consent of the Syrian government (Diakonia International Humanitarian Law Center, 2022, p. 19). Thus, 'humanitarianism' can also operate outside the government's jurisdiction (Parekh, 2017, p. 76; Nascimento, 2004, p. 42) This is what Walters (2011, p. 139) calls the making of 'humanitarian borders' where humanitarian organizations become increasingly involved in border management.

Instruments and Methods

This discussion employs selected humanitarian initiatives adopted by the UNHCR in the Middle East and African regions. It comprises three types of data regarding UNHCR's approach to "NH": (a) the evolution of UNHCR's efforts in NH amid crisis migration, (b) the challenges faced within the host states (c) UNHCR's broadening towards security, and military aspects and (d) its limited access to camps due to local insecurities.

According to UNHCR, crisis migrants are the communities who have left their own country because they cannot sustain themselves at home (Crisp & Kiragu, 2010, p. 21). It is a descriptive term for all those who move and require relocation in times of crisis. In this setting, the UNHCR's humanitarian operations are primarily aimed at relieving the suffering of asylum seekers and refugees rather than eliminating the causes of their suffering. The institutional mandate of UNHCR was based on assuring legal protection for those who are sheltered in host countries (Orchard, 2015, p. 302). UNHCR also serves as an observer on national status-determination bodies (Verdirame & Harrell-Bond, 2005, p.78). UNHCR's work was initially confined to a rights perspective and gradually transformed its role to "HS" in the 1990s. (Hammerstad, 2011, p. 253). Consequently, UNHCR grew into a broadly based humanitarian agency. Crisp (2001, p. 3) has mentioned that this alteration has brought UNHCR a high profile in protecting the 'HS' of crisis migrants. The UNHCR thus increased the accountabilities of home countries towards voluntary repatriation (Bah, 2013, p. 19). Voluntary repatriation encompasses two elements, (a) returning migrants voluntarily to their home countries and (b) restoring the bond between citizens and the home countries (Stein, 1997, p. 3). The repatriation culture consistently developed by the UNHCR is explained by bureaucratic structures, and formal and informal rules that make repatriation more desirable, proper, and legitimate (Barnett, 2001). Barnett identifies three ambitions related to the 'HS' approach of UNHCR namely (a) acknowledging the importance of refugees and migration issues and

putting them firmly on the international political agenda, (b) promoting voluntary repatriation as an alternative to long-term exile and (c) maintaining moral commitments to protect migrants' asylum claims. These objectives are centred on protecting lives and maintaining a high moral standard (Laeken, 2021, p. 4). Moreover, this new humanitarian approach to the repatriation of crisis migrants aligns with Target 10.7 of the Sustainable Development Goals, which aims to facilitate orderly, safe, regular, and responsible migration through well-managed policies introduced by the United Nations Conference on Sustainable Development in 2012. The 2030 Agenda for Sustainable Development, recognizing for the first time the contribution of migration to sustainable development, underscores the importance of ensuring a safe and dignified return of crisis migrants to their home countries. This aligns with the SDG motto to 'leave no one behind'.

Concerning the UNHCR's approach towards the "NH", Barnett (2005, p. 726) views that 'NH' of UNHCR has been recently propagated as a result of the incapacities and unwillingness of host states to protect crisis migrants and counter risks faced by them. In those situations. Host states can retain greater authority in initiating repatriations than the UNHCR. This was greatly evident through the repatriation plan commenced by the Libyan government in 2002 for Syrians who had sheltered there. The entire programme was carried out without the official participation of UNHCR or any assessment of security conditions in Syria (Yasin, 2023). UNHCR's involvement occasionally extends to military considerations as well. For instance. programs like the 'Security Partnership Project (SPP) were introduced by

the UNHCR in 2010 to improve law and order around the ‘Dadaab camp’ (sheltered by Somalians) in Kenya, whereas militarization appeared to manipulate refugees. The core objective of the SPP was to combat the recruitment of Somali refugees to fight on behalf of the Transitional Federal Government (TFG) and al-Shabaab (Rudolph, 2013, p. 71). The SPP consisted of two components: (a) deployment of a police unit in the camp and (b) establishment of a registration and screening centre to enable a more systematic separation of people who pose security threats (Human Rights Watch, 2010, p. 21). The SPP evinced how the UNHCR's role in Kenya has gradually improved since 2007 when the UNHCR was forced by the Kenyan government to close its transit centre near the border.

Furthermore, the UNHCR undergoes challenges in reaching camps within host states when those countries are experiencing civil war or violence. As an example, around 100,000 Eritreans in Ethiopia have been returned home since 2020 after being caught up in conflicts between Tigrayan forces and central government forces (Al Jazeera, 2022). There was a limited role for the UNHCR as it didn't have access to the four main camps ‘Shimelba, Hitsats’, ‘Mai-Ayni’ and ‘Adi Harush’ inside Tigray. Similarly, asylum seekers and refugees in Yemen were also at risk due to the conflicts between the Houthis and the Yemeni military in 2024. As a result, returns have increased from ‘Mukalla’ in Yemen to ‘Bossaso’, and ‘Puntland’ in Somalia regardless of the insufficient food, hygiene and medical support in those areas (Oxfam International, 2024) that was highly criticized by the peace scholars. The same reality was faced by the

UNHCR in the repatriation of Mozambicans from Malawi as it was executed without assessing the conducive situations there. A major obstacle was obtaining amnesty and legal protection for Mozambicans (Barnett, 2009, p. 4).

Results

In the context of New Humanitarianism (NH), it's evident that UNHCR's humanitarian approach has shifted from one primarily focused on exile to one oriented towards the homeland, specifically repatriation. (Crisp, 2001, p. 175). These processes are inherently political, as demonstrated by the aforementioned examples.

As UNHCR's Interoffice Memo (No. 5) notes, large-scale repatriations are 'difficult or even impossible' without a comprehensive monitoring system in political authorities (Harrell-Bond, 1989, p. 56). It means a comprehensive examination of political and human rights in the home countries is indispensable at the time of repatriation (Barnett, 2009, p. 637). For this reason, building channels of communication between the home country and UNHCR is an integral part of an effective and dignified voluntary repatriation that was lacking in the repatriation plan commenced by the Libyan government. Notably, the UNHCR has the legal authority to implement voluntary repatriation, even though no provision is found in the 1951 Refugee Convention or 1967 Protocol regarding voluntary repatriation (Harrell-Bond, 1989, p. 46). Nonetheless, the UNHCR Executive Committee's conclusions mention that voluntary repatriation must be followed by (a) removing the causes of migration to host countries, (b) ensuring the voluntary nature of the decision to

return (c) developing agreements between home, host countries and UNHCR on safe returns and (d) maintaining the dignity of migrants in repatriations (Stein, 1997, p. 4). On the other hand, Parekh (2017, p. 74) has stated that sheltering crisis migrants in camps is a terrible failure in meeting their needs. Along with this, migrants find themselves in an intractable state of limbo for years, frequently confined to camps in which they have limited freedom. Locating refugees in camps can become highly precarious when the host state is affected by civil wars or internal security problems, leading to situations where the UNHCR lacks access to the camps, as was the case in Ethiopia. The repatriation programme organized by the UNHCR from Yemen to Somalia and Mozambicans from Malawi further implied that repatriation may not always be effective in the absence of safety in home countries, Therefore, UNHCR's commitment to voluntary return needs to be reinforced by obtaining assurance from the home countries on safe return conditions (Kalumiya, 2000, p. 72). It also infers that the UNHCR's principle of non-involvement in politics is no longer applied to the contemporary governance of crisis migrants.

Discussion

The involvement of UNHCR, as discussed, highlights the 'humanitarian spaces' within host states to effectively address the issues related to crisis migration. As per Barnett (2020, p. 9) 'humanitarian spaces' in 'crisis migration' are fundamentally driven by the political will of the host states. The 'humanitarian spaces' are interpreted by the United Nations Office for Coordination of

Humanitarian Affairs (OCHA) as operational environments which allow humanitarian actors to provide service and assistance in accordance with humanitarian principles and international law (Laeken, 2021, p. 3). In this regard, Leebaw (2007, p. 225) identifies politics as a way for 'humanitarian spaces' to be established, protected, and operated. Collinson & Elhawary (2012, p. 2) present four operational dimensions of 'humanitarian spaces' including 'agency space', 'affected community space', 'international humanitarian legal space' and 'complex political, military and legal arena'. The 'agency space' consists of an environment that strengthens the impartial operations of agencies and the 'affected community space' secures the rights of the community. Then, the 'international humanitarian legal space' upholds the legal obligations of states to serve the communities and the 'complex political, military and legal arena' is known for its interactions with actors, institutions, and processes. The manifestation of these four dimensions is three-fold fashion: (a) the moral belief that victims of war must be protected, (b) the responsibility of complying with the laws concerning the protection of victims, and (c) the willingness of relevant actors to offer humanitarian assistance.

In this background, the NH attends not just to the needs of 'crisis migrants', but also to promote camp security, voluntary repatriation and restoration of adequate living conditions in the home countries (Hilhorst, 2018, p. 2: Visoka, 2015, p. 274) (refer to page no. 3 and 4). It implies that NH goes beyond simply registering the migrants. In that sense, NH is openly political in defending human security in host countries and reinforcing a homeland-

oriented approach for ‘crisis migrants’ (Bah, 2013, p. 5). With this, camps are commonly known as a ‘humanitarian space’ which offers minimal standards of protection for all, creates a geographical space that is free from fighting, and facilitates acts of humanitarian organizations (Hilhorst & Jansen, 2010, p. 1117). But camps have now become one of the most critical devices in the long-term exile of migrants. Relating to this, voluntary repatriation has been considered an alternative to the temporary status of crisis migrants as it eliminates the uncertainties of sheltering them in camps for a longer period (Chimni, 1991, p. 543).

Mostly, repatriation processes are intertwined with 'securitization' as noted by Verdirame and Harrell-Bond (2005, p. 15). This was evident in the repatriation plan initiated by the Libyan government in 2002 for Syrians who had sought shelter there (Refer to page no. 4) ‘Securitization’ is anchored in the fears of losing symbolic control over territorial boundaries (Bigo, 2002, p. 65) which obstructs the entry of crisis migrants and limits humanitarian concerns. ‘Securitisiation’ presents an existential threat to a referent object while justifying taking actions against it outside the moral bounds of political procedures (Bigo, 2002, p. 72). Hence, securitizing crisis migrants impedes the materialization of humanitarian assistance across borders (Roepstorff, 2020, p. 288). It exhibits that there has been no 'decoupling' of humanitarianism from threat perceptions. According to Boettcher (2004, p. 347), states can be remarkably insensitive to crisis migrants rather than treating them humanely. As such, political actors control ‘humanitarian spaces’ in host states to advance or legitimize their partisan and security

interests (Terry, 2002, p. 30). Such circumstances may also result in 'premature repatriation,' as took place in Yemen and Malawi (refer to page no.4). The stage like 'premature repatriation', takes place when the conditions at home are not changed sufficiently for them to return, thereby jeopardising the transition into a safe country (Stein, 1997, p. 4). All these realities indicate that 'NH' is a poorly understood social and spatial phenomenon.

Conclusion

This article has approached 'humanitarianism' from a contextual perspective rather than a universal perspective. 'Crisis migration' in the context of 'civil wars' instinctively unfolds the urgency of addressing the needs of victims. The humane obligations of states to save aliens from harm overlap with their political calculus predicated on security considerations. It means, the value of the 'humanitarian imperatives' lies arguably in a state's willingness and ability to accommodate crisis-affected communities who cross borders. These realities suggest that 'humanitarianism' is not an absolute principle, but rather a political idea connected to the state's policies. In this way, access to those affected communities can be impossible due to the political agendas of the governing authorities. Therefore, forming and maintaining a 'humanitarian spaces' in 'crisis migration' is a constant challenge and very limited in practice. Such a sphere raises questions about the accountability of the governance of crisis migrants. Markedly, a 'crisis' like a 'civil war' rarely ends with a negotiated settlement, making NH less efficacious. It has undercut the UNHCR's humane role in voluntary repatriation and

restoration of conducive conditions in home countries. In sum, what has been promoted as solutions to 'crisis migration' is not driven by 'humanitarianism' but rather has made a conundrum about the roles of states and humanitarian organizations in responding to 'crisis migration'.

Acknowledgment

The author extends sincere gratitude to Dr. Bhanubhatra "Kaan" Jittiang, Assistant Professor of Political Science at Chulalongkorn University, for his invaluable guidance and support throughout the research.

References

- Al Jazeera. (2022, October 26). *Lebanon begins 'voluntary' repatriation of Syrian refugees*. Retrieved January 20, 2024, from <https://www.aljazeera.com/news/2022/10/26/lebanon-begins-voluntary-repatriation-of-syrian-refugees>
- Bah, A.B. (2013). The contours of new humanitarianism: War and peacebuilding in Sierra Leon. *Africa Today*, 60(1), 3-26. <https://doi.org/10.2979/africatoday.60.1.3>
- Barnett, M. (2001). Humanitarianism with a sovereign face: UNHCR in the global undertow. *The International Migration Review*, 35(1), 244-277. <https://www.jstor.org/stable/2676060>
- Barnett, M. (2005). Humanitarianism transformed. *Perspectives on Politics*, 3(4), 723-740. <https://www.jstor.org/stable/3688176>

- Barnett, M. (2009). Evolution without progress? Humanitarianism in a world of hurt. *International Organization*, 63(4), 621-663. <https://www.jstor.org/stable/40345951>
- Barnett, M. (2020). *Humanitarianism and human rights: A worlds of difference*. Cambridge University Press.
- Bigo, D. (2002). Security and immigration: Toward a critique of the governmentality of unease. *Alternatives: Global, Local, Political*, 27, 63-92. <https://doi.org/10.1177/03043754020270S10>
- Boettcher, W. (2004). Military intervention decisions regarding humanitarian crises. *Journal of Conflict Resolution*, 48(3), 331-355. <https://doi.org/10.1177/0022002704264271>
- Bravo, M.T. (2009). Voices from the sea ice: The reception of climate impact narratives. *Journal of Historical Geography*, 35(2), 256-262. <https://doi.org/10.1016/j.jhg.2008.09.007>
- Calhoun, C. (2008). The imperative to reduce suffering: Charity, progress, and emergencies in the field of humanitarian action. In M. Barnett and T. Weiss (Eds.), *Humanitarianism in Question: Politics, Power, Ethics* (pp. 73-97). Cornell University Press. <https://doi.org/10.7591/9780801461538-005>
- Chetail, V. (2014). Are refugee rights human rights? An unorthodox questioning of the relations between refugee law and human rights law. In R. Rubio-Marín (Ed). *Human Rights and Immigration* (pp. 19-72). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198701170.003.0002>

- Chimni, B. S. (1991). Perspectives on Voluntark repatriation: A critical note. *International Journal of Refugee Law*, 3(3), 541-547. <https://doi.org/10.1093/ijrl/3.3.541>
- Chimni, B.S. (1998). The geopolitics of refugee studies: A view from the south. *Journal of Refugee Studies*, 11(4), 350–374. <https://doi.org/10.1093/jrs/11.4.350-a>
- Churruca-Muguruza, C. (2018). The changing context of humanitarian action: Key challenges and issues. In H.J. Heintze and P. Thielbörger (Eds.), *International Humanitarian Action: NOHA Textbook* (pp. 3-18). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-14454-2_1
- Collinson, S., & Elhawary S. (2012). *Humanitarian space: A review of trends and issues*. Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute.
- Commission on Human Security. (2003). *Human security now*. Commission on Human Security.
- Convention relating to the Status of Stateless Persons, (Adopted on 26 April 1954, Entered into force on 6 June 1960), article 1, UNTS 360. https://www.unhcr.org/ibelong/wp-content/uploads/1954-Convention-relating-to-the-Status-of-Stateless-Persons_ENG.pdf
- Crisp, J. (2001). Mind the gap! UNHCR, humanitarian assistance and the development process. *The International Migration Review*, 35(1), 168-191. <http://www.jstor.org/stable/2676057>

- Crisp, J., & Kiragu, E. (2010). *Refugee Protection and International Migration: A Review of UNHCR's Role in Malawi, Mozambique and South Africa*. United Nations High Commissioner for Refugees.
- Diakonia International Humanitarian Law Center. (2022). *The United Nations Security Council and humanitarian operations in Syria: A legal analysis*. International Humanitarian Law Centre. <https://www.diakonia.se/ihl/news/the-united-nations-security-council-and-humanitarian-operations-in-syria-a-legal-analysis-2/>
- Edkins, J. (2000). *Whose hunger? Concepts of famine, practices of aid* (Vol. 17). University of Minnesota Press. <https://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctttsxkq>
- Elie, J. (2010). The historical roots of cooperation between the UN High Commissioner for Refugees and the International Organization for Migration. *Global Governance*, 16(3), 345-360. <https://www.jstor.org/stable/29764951>
- European Commission. (2023). *Humanitarian principles*. https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/who/humanitarian-principles_en
- Fassin, D. (2005). Compassion and repression: The moral economy of immigration policies in France. *Cultural Anthropology*, 20(3), 362-387. <https://doi.org/10.1525/can.2005.20.3.362>
- Fassin, D. (2012). *Humanitarian reason: A moral history of the present*. University of California Press. <https://doi.org/10.1525/california/9780520271166.001.0001>

- Gabiam, N. (2016). Humanitarianism, development, and security in the 21st century: Lessons from the Syrian refugee crisis. *International Journal of Middle East Studies*, 48(2), 382-386. <https://doi.org/10.1017/S0020743816000131>
- Goodwin-Gill, G. & McAdam, J. (1996). *The refugee in international law*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/law/9780198808565.001.0001>
- Gundel, S. (2005). Towards a new typology of crises. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 13(3), 106-115. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5973.2005.00465.x>
- Hammerstad, A. (2011). UNHCR and the securitization of forced migration. In B. Alex & G. Loescher, Gil (Eds.), *Refugees in International Relations* (pp. 237-260). Oxford University Press.
- Harrell-Bond, B.E. (1989). Repatriation: Under what conditions is it the most desirable solution for refugees? An Agenda for Research. *African Studies Review*, 32(1), 41-70. <https://doi.org/10.2307/524493>
- Hermann, C. F. (1969). International Crisis as A Situational Variable. In J.N. Rosenau (Ed.), *International Politics and Foreign Policy* (pp. 409-421). Free Press.
- Herrera, G., & Berg, U.D. (2019). Migration crisis and humanitarianism in Latin America: The case of Ecuador. In N. N. Sørensen, & S. Plambech (Eds.), *When human welfare meets the political and security agendas* (pp. 31-49). Danish Institute for International Studies. <https://www.jstor.org/stable/resrep21445.5>

- Hilhorst, D. (2018). Classical humanitarianism and resilience humanitarianism: Making sense of two brands of humanitarian action. *Journal of International Humanitarian Action*, 3(15), 1-12.
<https://doi.org/10.1186/s41018-018-0043-6>
- Hilhorst, D., & Jansen, B.J. (2010). Humanitarian space as arena: A perspective on the everyday politics of aid. *Development and Change*, 41(6), 1117–1139.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2010.01673.x>
- Human Rights Watch. (2010). *Welcome to Kenya: Police abuse Somali refugees*. <https://www.hrw.org/report/2010/06/17/welcome-kenya/police-abuse-somali-refugees>
- Kalumiya, K. (2000). State sovereignty and protection of refugees and displaced persons. In S. Baldini - Guido Ravas (ed). *Humanitarian Action and State Sovereignty - Refugees: A Continuing Challenge*. Dragan European Foundation.
- Laeken, A. V. (2021). *The humanitarian paradox: Can it ever be ethically justified to withdraw aid from a humanitarian crisis?* [Master's Thesis, Ghent University]. Universiteitsbibliotheek Gent.
https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/003/013/277/RUG01-003013277_2021_0001_AC.pdf
- Leebaw, B. (2007). The politics of impartial activism: Humanitarianism and human rights. *Perspectives on Politics*, 5(2), 223–239.
<https://www.jstor.org/stable/20446421>
- MacFarlane, N. S. (1999). The regionalization of European: Foreign and security policies. *International Journal*, 54(4), 537- 561.
<https://doi.org/10.1177/002070209905400103>

- Martin, S., Weerasinghe, S., & Taylor, A. (2013). Crisis migration. *Brown Journal of World Affairs*, 20(1), 123-137.
- McAdam, J. (2013). *Conceptualizing Crisis Migration* (UNSW Law Research Paper No. 2013-20). <https://ssrn.com/abstract=2232519>
- Mishali-Ram, M. (2022). International crisis in the midst of civil war. *International Relations*, 36(2). 307–326.
<https://doi.org/10.1177/00471178211052822>
- Mohamed-Saleem, A. (2020). Localising humanitarianism, peace making, and diplomacy: The challenges facing muslim INGOs. *Journal of Peacebuilding & Development*, 15(2), 178–191. <https://doi.org/10.1177/1542316620925802>
- Nascimento, D.S. (2004). The inclusion of human rights in humanitarian assistance: The difficult but necessary way between theory and practice. *Yearbook on Humanitarian Action and Human Rights* (pp. 41-84). Universidad de Deusto.
- Newman, E. (2003). Introduction and survey. In E. Newman & J. Selm (Eds), *Refugees and forced displacement: International security, human vulnerability, and the state* (pp. 3-31). United Nations University Press.
- Nteka, N. (2021). Crisis analysis and management. *Entrepreneurship*, 9(1), 64-7.
- Orchard, P. (2015). Refugees and internally displaced persons. In R. Mac Ginty & J.H, Peterson, (Eds.), *The Routledge companion to humanitarian action* (pp. 298-311). Routledge.

- Oxfam International. (2024). *Somali returnees from Yemen, survivors of a conflict that needs to end*. <https://www.oxfam.org/en/somali-returnees-yemen-survivors-conflict-needs-end>
- Parekh, S. (2017). *Refugees and the Ethics of Forced Displacement*. Routledge.
- Primc, K. (2022). *Challenging the shrinking humanitarian space in the European Union* [Master's Thesis, Uppsala University]. Digitala Vetenskapliga Arkivet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1684938/fulltext01.pdf>
- Roepstorff, K. (2020). A call for critical reflection on the localisation agenda in humanitarian action. *Third World Quarterly*, 41(2), 284–301. <https://doi.org/10.1080/01436597.2019.1644160>
- Rosenthal, U., Charles M.T., & Hart, P. (1989). *Coping with crises: The management of disasters, riots and terrorism*. Charles C Thomas Pub Ltd.
- Rudolph, T.A. (2013). *The securitization of humanitarian aid: A case study of the Dadaab refugee camp* [Master's Thesis, Dalhousie University Halifax, Nova Scotia]. DalSpace Institutional Repository. <https://dalspace.library.dal.ca/bitstream/handle/10222/38745/Rudolph-Terence-MA-IDS-November-2013.pdf?sequence=1>
- Slaughter, A.M. (2004). Sovereignty and power in a networked world order. *Stanford Journal of International Law*, 40, 283–327.
- Stein, B. N. (1997). *Refugee repatriation, return, and refoulement during conflict*. USAID. https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnacd092.pdf

- Terry, F. (2002). *Condemned to Repeat? The Paradox of Humanitarian Action*. Cornell University Press.
- The Humanitarian Congress Vienna. (2023). *The humanitarian imperative is non-negotiable*. <https://humanitariancongress.at/event/the-humanitarian-imperative-is-non-negotiable/>
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2019). *Humanitarian principles*. <https://emergency.unhcr.org/protection/protection-principles/humanitarian-principles>
- Verdirame, G., & Harrell-Bond, B. (2005). *Introduction rights in exile janus-faced humanitarianism*. Berghahn Books.
- Visoka, G. (2015). National NGOs. In R. Mac Ginty and J. H Peterson (Eds.), *The Routledge companion to humanitarian action* (pp. 267-279). Routledge.
- Walters, W. (2011). Foucault and frontiers: Notes on the birth of the humanitarian border. In U. Bröckling, S. Krasmann, T. Lemke (Eds), *Governmentality: Current issues and future challenges* (pp. 138-164). Routledge.
- Yasin, I. (2023, October 3). *The Syrian refugee crisis in Lebanon: Between political incitement and international law*. <https://arabcenterdc.org/resource/the-syrian-refugee-crisis-in-lebanon-between-political-incitement-and-international-law/>

ความเป็นผู้นำในการนำพาสถาบันอุดมศึกษาไทยสู่ความเป็นนานาชาติ:
เสียงสะท้อนจากหน่วยงาน

Leadership of Internationalisation at a Higher Education
Institution in Thailand: Voices from Within

Received 13 December 2023

Revised 22 March 2024

Accepted 27 March 2024

กวิน เพรดเดอร์ อีวาน¹

Gwyn Peredur Evans²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษามุมมองของผู้บริหารในการนำพาสถาบันอุดมศึกษาของรัฐแห่งหนึ่งของไทยสู่ความเป็นนานาชาติ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความเป็นผู้นำซึ่งมีอิทธิพลต่อความพัฒนาความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่อาวุโสที่สังกัดหลักสูตรนานาชาติ 3 แห่งแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interviews) นอกจากนี้ยังศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์และปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความเป็นผู้นำ รวมถึงการพินิจบริบทเฉพาะทางวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย งานวิจัยนี้กล่าวโดยสรุปว่า แม้ว่าสถาบันจะมีความก้าวหน้าในการก้าวเข้าสู่ความเป็นนานาชาติ ผู้บริหารมีกระบวนการทำงานสู่ความเป็นนานาชาติที่ชัดเจนยิ่งขึ้น การให้ทุกกลุ่มงานมีส่วนร่วมและมีการบูรณาการให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานรู้สึกว่าได้รับการเสริมพลัง มีแรงจูงใจในการทำงาน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของงานที่มุ่งสู่ความเป็นนานาชาติ

คำสำคัญ: ความเป็นผู้นำ, ความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษา, สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ, ประเทศไทย

---

¹ อาจารย์ ดร., ผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย
E-mail: murmurteifi@hotmail.com

² Lecturer Dr., Foreigner Expert of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

Abstract

This study examines perceptions of the leadership of the internationalisation of one public higher education institution in Thailand. Based on documentary research and data from semi-structured interviews with senior leaders, lecturers and staff involved in 3 undergraduate international programmes (IP) , it presents an analysis of the leadership dimensions which influence the progress of the internationalisation of higher education (IHE) of the institution in question. It situates the study within the dense global literature which addresses the strategies and factors considered crucial to effective IHE leadership, while addressing the unique local and cultural context of such an institution in Thailand. It concludes that while significant progress has been made in IHE by the institution in question, leaders should consider introducing greater clarity, inclusivity, and integration so that employees feel empowered and motivated to contribute towards, and ‘own’, the expansion of the internationalisation agenda. The study also determines that the dimension of ‘situation’ is paramount in terms of how leadership functions, and that bureaucracy, in particular, strongly influences leadership trends and models within the institution.

Keywords: Leadership, Internationalisation of higher education, Public higher education institution, Thailand

Introduction

The changes witnessed in the higher education (HE) sector over the last two decades have been nothing short of seismic. Universities have become more business-orientated, income-driven, and market-aware. New public management tools and approaches have been implemented in order to increase the efficiency of operations (Fry, 2018). Competition for greater standing in the world order of quality institutions has led to a greater emphasis on research publication outputs, with national, regional, and global rankings casting a strong influence over institutional strategies. Measures of success have become central to the mission of universities, across all contexts, in both developed and developing countries. As students have increasingly come to be seen as customers, so universities have developed human resources catering to the demands of high-quality educational services which deliver results. The pressures of competition and of financial security have driven universities to make changes which arguably transform their *raison-d'être*. Traditionally perceived as bastions of society and representative of the 'public good' in most countries, the tertiary sector's role has become more blurred. Globalisation and the neoliberal world order have forced institutions to radically reposition their very function in society (De Wit, 2017).

The privatisation of the higher education sector and the emphasis on business performance has had a profound influence on the extent to which, and how, universities deliver 'internationalisation'. Student mobility programmes are seen to be

a key component of a university's internationalisation. Whether this refers to incoming or outgoing students, the economic as well as educational benefits of such movements of students are well-documented. International programmes in non-English speaking countries have proliferated, attracting students in-country who prefer not to study overseas as well as students from other countries. The higher fees attached to such programmes help to address the cuts to government funding which institutions have faced in recent years. IHE has also led to what is commonly referred to as 'internationalisation at home', where specific efforts are made to incorporate international dimensions into the curriculum and into the campus experience at large (Knight, 2010). IHE also encompasses student and academic personnel exchanges, and the drive towards research collaborations with international partners in the hope of publishing in top global journals. All these aforementioned dimensions of internationalisation feed into the modern university's imperative to enhance its institutional brand, market position and performance.

In order to move with the times, universities across the world have had to adapt working practices. More business-like approaches have required different skills and competencies. In many cases, institutions have recruited professionals from outside the higher education sector, often from industry, to inject a more corporate approach (Bolden et al., 2008). Alternatively, existing members of staff have been offered professional development in order to acquire new skills. Leaders across the world have had to

develop new ways of working, of designing international strategies, and of gaining the support of a complex range of stakeholders both within and outside the workplace. Leadership and buy-in into the IHE of any given institution is crucial for its implementation and success. However, leadership is required at many different levels within higher education. Even within faculties, there are department leaders, not to speak of the directors who lead on specific international programmes. Then, at the level of the academic, whose role is to teach and research as a scholar, there is an increasing expectation for such members to also contribute towards the international dimension, whether through embedding it within the curriculum, or through leading on specific international exchanges, visits or conferences and seminars.

Globalisation and increased mobility of academics and students has brought about a new international culture on university campuses. Major challenges, therefore, face leaders of IHE in institutions, from trying to navigate the changing academic culture, to ensuring the university carries out its moral responsibilities to society, and to managing competition in the local and global education market. Competing with these demands is management of people within the institution, the need to get people on board in an inclusive manner; to motivate and inspire. In many institutions, hierarchical and bureaucratic structures remain despite the rapid changes that have taken place. Engaging effectively with people to achieve change and productivity has never been more critical than in educational environments (Drew, 2010). As much of the literature

suggests, many academics need to feel empowered in order to contribute more positively to the internationalisation agenda. Integrated working is essential for progress and leaders are responsible for creating a unity of purpose and buy-in from a diverse range of actors within the institution. Without such skilled leadership, staff will feel disenfranchised and uninvolved, and unable to offer the support needed in terms of execution of IHE strategies. Leaders need to fully connect to, and understand the realities on the ground, and to listen to the different voices.

Thailand's higher education sector is no different from any other in facing the challenges of how to effectively internationalise, and how to lead such a process. This paper studies the responses of key actors involved, at different levels and in different ways, in the process of IHE within one public Thai university. It seeks to give voice to those who are responsible for driving the agenda at senior levels, as well as those who are expected to follow such strategies. It sets out to determine the main opportunities for enhancing the internationalisation of such institutions, and to recommend areas for further research.

Research Objective

This research aims to respond to the following research questions:

1. How are leadership dimensions influencing the internationalisation of the institution?

2. What insights gained may enhance or hamper the leadership of the internationalisation process in university settings?

Theoretical Framework

The study will draw on Knight's (2010) definition of IHE as "a process of integrating an international, intercultural, or global dimension into the purpose, functions, and delivery of post-secondary education". The theory of distributed leadership, expounded by Jones et al. (2014), is adopted to examine the perceptions of the participating actors of how effectively leaders are tapping into contextual factors and encouraging leadership networks for knowledge sharing. Distributed leadership has gained traction as a means of shifting away from reliance on traditional hierarchically structured decision-making. Woods et al. (2004) refer to an emphasis on groups of people rather than individuals and identify five variables for distributed leadership – a context of trust, a culture of respect for expertise, a process of change and development that involves many levels of engagement in collaborative activity and an agreed process to resolve conflict (Woods et al., 2004, p. 448). In this study, we will examine to what extent the theory of distributed leadership is applied within the Thai context, and how such an approach may encourage greater active participation and inclusive networks that can contribute towards progress in IHE. The research will focus on leadership specifically related to the management and administration of international programmes, and the manner in which bureaucracy influences the leadership process.

Instruments and Methods

This study draws on 13 semi-structured interviews with the deans, lecturers and senior administrative staff involved in 3 undergraduate international programmes and a senior leader in international affairs at a Thai public university. The aim was to investigate participants' perceptions of the roles of university leaders in the internationalisation processes and what they saw as practices that work, issues and challenges. Each hour-long interview was semi-structured based on a set of established questions relevant to two main groups – senior university leaders and leaders and lecturers involved at the faculty international programme level. Interviews were transcribed and coded to determine specific themes and sub-themes of the different leadership dimensions mentioned and discussed during the interviews. The thematic analysis also serves to highlight differences in responses depending on the roles of the respondents (Deans, lecturers, and administrative staff). While the study was set in Thailand it is anticipated that the findings may have implications for other university settings, especially in developing countries, given some similarities in the higher education environment globally.

Research Participants

The participants for this research came from three selected undergraduate international programmes (IPs) at the public Thai university under study. These programmes will remain anonymous, although the sharing of a certain level of detail is essential in order

to understand the evidence provided by the respondents. To ensure confidentiality, descriptions of these IPs will avoid overtly specific information related to the programme content itself. General details of the 3 IPs are provided below. The exclusion of postgraduate IPs in this research is due to the fact that the current roster of undergraduate degree programmes provides more choices than the postgraduate degrees in terms of sampling IPs in their varying stages of maturity and longevity. Variability in IPs' years of existence will provide rich comparative data in terms of developments or changes over time.

Three IPs, two (2) of which are social sciences degrees and one (1) natural science, were chosen based on the following criteria:

- programme is taught entirely through the medium of English
- programmes' existence are in varying stages within a 5- to 30 years span (natural science degree as the youngest at 5 years, and the 2 social science degrees at 15 years and 30 years)
- programme provides students with rich internship, research, and international exposure experiences
- has international student body (with at least 10- 15% international students)
- faculty staff includes foreign lecturers

Table 1

Table of Participants

Research Participants	Number
Group 1 :University leaders	
Senior executive in International Affairs	1
Senior executive who previously held a role in International Affairs	1
Group 2 :Programme Managers and Faculty	
Dean of Faculty	2
Director of Programme	2
Deputy Director of Programme	2
Lecturers	4
Senior Student Recruitment and Administrative Staff	1
Total	13

Literature Review

The transformation of universities has inevitably led to a transformation in what kind of leadership is required to navigate such changes. For the purpose of this study, we will divide the literature into three main categories. Firstly, concepts of leadership and management from a social identity perspective, within the changing context of a more corporate higher education sector. Secondly, key challenges facing our leaders in terms of internationalising the institution, together with the skills and competencies considered essential to tackling these issues, and

thirdly, we will focus on the Thai context and the main trends and themes in the literature on leadership of IHE within Thailand.

De Wit (2017) claims that one of the major obstacles to the effective internationalisation of higher education is the lack of competent senior leadership. Undoubtedly, it is a challenging area during transformative times for the sector. Bolden et al. (2008; 2012) offer comprehensive studies of how leadership is viewed within the institutional context of UK universities, during times of great change. It establishes that there are two main kinds of leadership – that which belongs to academics and their leading role in their fields of teaching and research, and that of the managerial roles of those in charge of the processes, strategies, and professional services. Bolden et al. (2008; 2012) favour a social identity approach to leadership, where leaders are seen to be representing and supporting staff's interests. Importance is given to how effective leadership allows others to see a clear purpose in supporting the cause and in working towards a common vision. Their study suggests that academics, by nature critical, remain skeptical when it comes to the more managerial leadership styles and processes. These are practices which have been transposed from the private sector of course. According to this research, a shift towards creating a keener sense of identity and purpose would yield more benefits than a procedure-heavy approach which seems to give precedence to point scoring. Values and identities need to be at the heart of any effective leadership in such institutions, according to these authors, or the institution will risk alienating those it needs to implement many of

the internationalisation strategies. This work is representative of a substantial body of literature which focusses on leadership's role in galvanizing teams through a strong sense of purpose and identity. It provides us with a foundation on which insights from interviewees in this research can be explored later in the findings and analysis section.

The body of literature on leadership specific to IHE has grown in recent years, as the importance of strong and inclusive leadership has become more evident. Larsen and Al-Haque (2016) study the contradictions which sometimes exist, within leaders, between clashing ideals of what 'internationalisation' should represent. According to their findings, leaders feel the pressures of neoliberalism and the need to gain economic competitive advantage, especially when their own ideals of internationalisation as representing encounters with different beliefs and cultures are challenged. Altbach (2015) supports this notion that higher education leaders tend to tackle the internationalisation of their institutes for different reasons, ranging from the social and economic, to the cultural, academic, and political. Indeed, Steir (2004) refers to internationalisation as being bound to three ideologies: instrumentalism, educationalism, and idealism; higher education as a means to economic growth, higher education as engaging with difference leading to personal growth and finally the ideology that higher education should lead to a more equitable world. According to the author, most leaders adhere to the belief that IHE should aim at creating a more socially just world. This, of

course, presents deep tensions when the same leaders are faced with the neoliberal drive of IHE towards competition and commodification.

While these works examine the notions of how leadership is affected by views of internationalisation within an increasingly competitive and corporate environment, there is also an abundance of research which seeks to pinpoint the actual and concrete skills and competencies needed by leaders in order to successfully cope with driving the IHE agenda within and outside their institutions. Shiel and McKenzie (2008), for instance, offer a critical discussion of the actual skills and competencies that leaders of IHE require today to ensure internationalisation is an integrated process. There is a need for IHE leaders to keep abreast of international developments, to remain culturally aware, and to be able to act diplomatically, with effective negotiating and networking skills. Leaders need to be adept at connecting with others, to influence the IHE agenda internally, as well as to build partnerships internationally. The needs of leaders in international education in Australia and Europe form the basis of the study of Murray et al. (2014). Innovation skills and the ability to broker relationships are seen to be lacking and are considered as important leadership qualities to those surveyed in this report. Simon (2014) emphasizes how successful IHE leadership stems from the skillful creation and sustaining of a ‘team responsibility’ or set of ‘collective action’ (Bogotch & Maslin-Ostrowski, 2010). Leaders who work energetically with others, often including a wide range of players, in the internationalisation of their institutions, tend to

experience firm outcomes. This concept of inclusivity and integrated team working proves to be crucial in the findings of this paper.

Much of the literature on leadership skills for effective IHE also gives prominence to internationalisation strategies, and the importance of highly relevant and shared planning. Taylor (2004) presages much of the focus on strategy in the more recent literature in his assessment, two decades ago, of four US universities. The monitoring of such strategies and effective communication are highlighted as areas for improvement, even at the most internationally successful of institutions. Shiel (2007) describes the need for leaders to present a “persuasive and compelling rationale for change”, embedded in a consultation process with staff, and resulting in the concrete output of a “strategy document and action plan”. This is the bedrock of successful leadership of internationalisation – an integrated, inclusive, consultative approach which enjoys the ‘buy-in’ of both academic and administrative staff and which has, as a goal, a set of agreed and documented strategic steps.

Many scholars in Thailand have tackled the need for more effective leadership in a rapidly changing, more autonomous and accountable higher education sector. While still relatively scarce, works on leadership specifically in IHE in Thailand mirror those of the global literature. University autonomy in Thailand in recent decades has highlighted the need for a different kind of leader to those who went before. With new executive powers of finances, staffing and the curriculum, Lao (2015) draws attention to the

pressures of decision-making and the inexorable ‘pull’ of the international institutional rankings. Lao acknowledges that while “university leadership has been a major topic in discussions of university autonomy, critical examination of what leadership is and what it can be used for has been lacking”. Her assessment of “limited leadership vision” is echoed elsewhere in the literature. Chaichankul (2006), in her case study of a Rajhabat University in Thailand, emphasizes how crucial the university president’s role is in creating a compelling vision for the internationalisation of the institution. Clarity of communication. “articulation”, is required, as well as advocacy and ability to implement, not only broad IHE strategies for the institution, but clear and concrete action plans which accompany these grand statements. This is supported by Sinjumasak and Mhunpiew’s (2022) study. As with other scholars writing on leadership in the Thai education sector, Sinjumasak and Mhunpiew (2022) present their findings in the form of a proposed model as to how effective leadership should work in Thailand, in this case focusing on internationalisation strategies. The identification of key leadership factors is common to much of this approach. In this case, a lack of know-how of how IHE leadership should work is a striking feature of the findings. Fry (2018) describes the newfound autonomy of institutions in Thailand within the context of reform, also leading to the call for “a new set of competencies for teachers and administrators”. It is also worth noting that perceptions of what ‘makes a good leader’ in IHE varies from context to context (Rhein, 2013). Rhein studies the trends in cross-cultural dimensions

of leadership in the context of internationalisation and pertinently points out the role and “unique attributes of culture” in perceptions of educational leadership. From power distance to collectivism in Thai society, culture plays a role in how people view leadership. Indeed, perceptions of leadership vary from individual to individual regardless of culture at times, a fact that should inform any research, including that of this author, when respondents’ views on IHE leadership are taken into account.

Results and Discussions

Analysis of the data from interviews gives rise to two key themes from the respondents’ perceptions of the interplay between leadership roles and the institution’s internationalisation agenda:

1. leadership style and decision-making, and internal relationship dynamics affecting IHE
2. external pressures affecting leadership of IHE

The overriding concerns of those interviewed was the manner in which leaders actually lead internationalisation of higher education initiatives. The style of decision-making and the way in which this affected the academic environment and working relationships within the universities was what many saw as determining the success of the institution’s internationalisation agenda. In turn, this led to observations about the importance of decision-making continuity, inclusive and integrative communications within bureaucratic structures, and motivational qualities of leadership.

Another overarching theme is the role of external pressures acting on leaders in IHE, the tension between economic imperatives and the need for maintaining quality, as well as competition from other institutions both in Thailand and beyond its borders.

1. Leadership style, decision- making and internal relationship dynamics affecting IHE

Top-down leadership and continuity

When it comes to decision- making related to IHE strategies and priorities at the institution, all respondents attested to the top-down approach, where decisions are made at the top and to be executed by those down below the hierarchy. It was clear from all the respondents that leadership and decision-making of IHE remains the sole responsibility of the leader of the Faculty. One interviewee, when asked about the institution's position and role in terms of driving the IHE agenda, admitted that "I don't know what they are thinking and doing". Others responded largely to the same effect. Statements such as "all decisions are from the deans", "we have committees that can suggest but overall approval is with the dean, even strategies, priorities all with the dean," and "decisions are not translated to the lecturers' level, there is very little communication," emphasise a gulf between decisions made at the top level of the faculty and the rest of the teaching and administrative staff. Most foreign lecturers denied being consulted or being involved in anything other than their course teaching.

“The decisions are in the hands of the managers, the deans, which directions to go. I am just a foreigner here, so I just do my job as a teacher.”

Consistent with the aforementioned literature on cultural forces within higher education in Thailand, it was also claimed that the recruitment of leaders is frequently conducted through a patronage system, rather than being based on the individual’s specific experience, skills and competencies for the role, including leadership skills for internationalisation purposes. The institutional system of appointing leaders on a limited, often three-year basis is blamed for a lack of continuity when it comes to internationalisation policies. It was noted that international partnerships, which rely so heavily on a continuum of communication and trust, are often in danger of being upended with the arrival of each new leader. In a culture where personal contacts and networks are paramount, when one leader’s tenure ends, so do those connections. One respondent who has held several senior roles at both institutional and faculty level explained:

“What I can see as a problem is continuity. A lot of the networks or contacts are with me even now that I have left. So, to bridge understanding between the old team and the new team is most important. We keep the continuity of international affairs if we retain the friendships/relations”.

Another senior respondent spoke about the constant changes which hamper longer-term planning:

When the dean changes, everything changes, so strategies, motivations change. One dean comes in and is asked to apply for funding and the next dean finds out there is no more funding. Funding has been reallocated. The major change comes from the leadership, constant adapting to new leadership... it's absolutely all about each dean's perspectives.

This confirms what we have already explored in the literature; social identity in leadership, as explored by Bolden et al (2008; 2012), extends to the continuation of successful leadership decisions. Continuity is one aspect of this social identity and remains key to the progress and longevity of international efforts in the higher education sector. Without more seamless transitions of leadership, the decision-making itself may come to be perceived as based more randomly on any given individual's whims or, in some cases, a desire to forge a new path 'just for the sake of it'. This skepticism by academics, noted earlier by Bolden et al. (2008), only deepens when it comes to the more managerial leadership styles and processes, compared to the academic or educational leadership approaches.

Bureaucracy and communication

From a distributed leadership theoretical perspective, bureaucracy only seems to hamper effective leadership and guidance. Indeed, the context of trust, respect, openness to processes of change, engagement in collaborative activity at different levels and agreed processes to resolve conflict, all seem to meet resistance when it comes to the bureaucratic barriers erected within institutions.

Greater integration within international programmes would lead to more powerful outcomes according to the respondents. Consultations with lecturers is claimed to be minimal, resulting in feelings of powerlessness and lack of ownership of the IHE process among faculty members. We are reminded of the call of Shiel and McKenzie (2008) and Murray et al. (2014) for leaders who are not only able to connect with people but also determined to broker such relationships in order to push forward the IHE agenda. Participants in the interviews were all of the view that a top-down leadership approach to IHE tends to be unproductive, cumbersome, inefficient and complicated. However, it was not always clear if this was seen as a personal failing of the leader or a symptom of the bureaucratic system itself. One respondent bemoaned the committee system for all decision-making related to a student exchange programme with a partner university in the US:

I don't know why we have a lot of committees and are then kept waiting for these committees to convene and decide. Why make our process complicated? Why can we not have just a senior staff lead on this? (The university overseas) also has a process but they don't have committees.

The New Public Management reforms of Thai public higher education have evidently not succeeded in softening intransigent bureaucratic structures. Frustration with administrative processes, regulations and structures and the limited power of leaders to simplify, streamline or enact change, clearly frustrates some of the respondents. The difficulty to spearhead widespread

changes as a leader is seen as a cultural aspect which remains difficult to challenge, however pro-active the person is. One respondent from the natural sciences- focussed international programme was particularly candid about the way in which status and politics prevent a more effective leadership of IHE at the institution:

It is the administrative side; they never stop and think about making it simpler. I don't see this changing in the future - it is the politics. It will be rare for anyone to initiate change. And if someone comes in who wants to change things, it will be hard work. People don't want to change their practice.

One must ask, at this point, whether the normative nature of Knight's (2010) definition and concept of IHE as "a process of integrating an international, intercultural, or global dimension into the purpose, functions, and delivery of post-secondary education" is relevant to all contexts. Integration is a key element of Knight's concept and yet what integration actually means, and how it is interpreted by actors in different contexts, is less clear. Culturally, the concept of clear integration and well-defined delineations of roles coming together seamlessly for a unified purpose is a very administrative, efficient, and arguably Western approach. Not all cultures adhere to the same interpretation. Knight's definition leans towards the prescriptive, while the evidence of this research points to the constantly evolving processes of IHE as it develops through human interaction in unique, culturally specific environments. What is clear, however, from the voices on the ground, is that greater

integration should start with a leadership mindset which finds ways of overcoming the bureaucratic barriers and which seeks to share and listen before collective decisions are made.

Motivation, Inclusion and Empowerment

The research findings also endorsed the claim in the broader literature that the most successful institutions are the ones whose leaders support internationalisation by dynamically working with other key actors within their institution. When we apply Steir's (2004) three ideologies: instrumentalism, educationalism, and idealism to this study, it can be deduced that most respondents perceive leaders to prize economic necessity as well as educational values in IHE. However, the drive towards internationalisation within the institution in question is also perceived to be disparate and driven by separate, independent agendas, aligned to specific faculties and their own leaders' personal ambitions. One respondent somewhat frustratingly queried why faculties operate in such a manner, "in isolation of the other," suggesting that Steir's instrumentalism is paramount; "the reason is money". This experienced international exchange manager proceeded to explain how the financial pressures on each individual faculty prevent them from seeing beyond the confines of their own set-up. He called for a debate on how this system can be shaken up so that an integrated approach may serve a larger incoming group of international students:

Often, lecturers are shielded from economic reasons to do better. Why? They think 'If I run an extra programme, I still have my job, why should I do anything differently? I don't

get a bonus for it, and if I do better, I will not have incentives.

We should be service-minded, thinking about how to best serve the students.

This view clearly suggests a lack of incentive within the profession for lecturers to get on board with supporting international programmes and activities. If we turn to the science-based international programme, data from this study also demonstrates a lack of incentive and motivation to compete in the field of international research publications. Comments such as “We only strive to get the bare minimum” and “No pressure and clear incentive to do more and to conduct more research publications” highlight a lack of clear guidance and leadership of what is evidently a significant aspect of the IHE agenda.

One of the foundations of the distributed leadership theory is based on a collective approach to problem-solving. It posits that a leadership system which empowers others together to lead and to make decisions also motivates individuals to engage with the given challenges or goals. A distributed leadership does not however sit easily within certain cultures. The root cause of demotivated staff may be attributed to personal as well as structural reasons. The above respondent's claim that members of staff are not professionally motivated to do more for the internationalisation of their programmes, even for their own professional development and application for more senior professorial positions, seem to be a fair observation. But is the implied complacency the cause or can it be found in the structural limitations that not even a dean, for

example, can easily change? Much of the data garnered in this study supports the latter assertion. Respondents point to a top-down, non-consultative approach which is inherent in the structure of such institutions, and where only a few individuals are considered necessary to take things forward.

Integration, of course, starts with strong communication between diverse actors within the system. While most respondents shared the view that the institution has considerably stepped up its efforts to internationalise over the last decade, they remained reserved about how such progress and success was being shared. One respondent described how the university is involved in an increasing number of impressive projects, activities, and partnerships with “big players, with companies, with the UN (United Nations)”. The drawback, however, is that “these are not being translated to the wider faculty, to all lecturers, so they will not know”. Another lecturer from a social science international programme shared this suggestion to bring together unity and a collective approach to IHE:

I think all departments are working in silos so I think there should be one driver, one platform where you can bring in expertise from all the different departments to bring all good projects, all expertise together because I think there are a lot of experts, but we all don't know who is doing what... We need to create a platform where faculty can share their own expertise and can bring in more collaborations.

Leadership style, decision-making and internal relationship dynamics can all be seen therefore as factors directly affecting IHE in the context in question. Interviewees, both leaders and academics highlight top- down leadership and continuity, bureaucracy and communication, as well as the importance of motivational and inclusive approaches towards more empowered and unified leadership as crucial for the internationalisation dimension of their work. However, participants were also acutely aware of, and equally eager to share, the external tensions affecting leadership at their institution.

2. External pressures affecting leadership of IHE

Balancing act of leaders: economic targets versus academic quality

The external pressures of leadership intricately influence the day-to-day leadership of IHE within institutions. Respondents invariably refer to both economic pressures and the need to maintain high-quality programmes, and express an understanding and, at times, sympathy, for these tensions faced by their leaders. The leaders themselves who were interviewed felt a strong responsibility to meet the economic demands of IHE through student recruitment. One leader, whose faculty was referred to as “self-funded” admitted to intense pressures to secure more incoming students. As with the other international programmes, students pay considerably higher fees than their counterparts on the Thai programmes, and as such, these programmes are dependent on good numbers year on year. The same respondent however

explains how such stringent economic targets demand “adjustments in policy changes and some requirements to be able to attract students” and “to manage that, in terms of quality”. This Dean sees his responsibility as both ensuring a steady income stream at all costs, while managing the potential fall-out from a lowering of admissions requirements. A senior administrative interviewee at the same faculty put it more forthrightly; “we lower our standard in order for us to get more students”. Seen from a distributive leadership perspective, such a top-down responsibility model can seem like a very lonely position for those whose culture and natural inclination is not to seek a sharing of the burden that such tensions may bring.

Other participants in this study, however, did not see the need for a compromise between the economic imperative and economic sustainability, and the actual quality of the programmes. A strong economic foundation was seen as essential before any question of quality, in several interviews. However, creative ways of designing new programmes, for example online or hybrid short courses, were mentioned as solutions to offering good quality services which meet ambitious economic targets. It was questioned whether leaders are equipped with the skills necessary to think out-of-the-box with such alternative high-quality education provision. While financial sustainability was acknowledged to be important, many respondents emphasized the relevance of the courses to the world of work as being crucial, and the need for leadership to be able to push for the swifter adaptation and revision of the

curriculum in order to keep up with rapid changes in the market in order to meet the needs of employers.

Leadership and competition: contrasting views from the top and below

Competition is a major and inevitable driver of IHE. International rankings have long been considered a controversial and yet ever-present force in institutional decision-making across the world. Respondents frequently alluded to how institutional bureaucracy is bent towards meeting a higher institutional ranking. One participant from the science international programme was critical of the way in which the intense pressure to publish in internationally accepted journals led to a plethora of “many dodgy things going on....they want to internationalise but they do in a Thai way, box-ticking, bureaucratic approach”.

Interestingly, international rankings were frequently mentioned in the same breath as competition. Overall, interviewees in senior positions saw rankings in a more benevolent way, and as tools which were useful to motivate and also promote their programmes. Lecturers without such senior responsibilities for internationalisation, however, saw rankings as yet another bureaucratic and dubious machinery which placed extra pressure on their already busy work schedules, to produce research of international stature which would boost their faculty or institution's rankings. These contrasting views only serve to emphasise, once again, the complexity of interactions on the ground between actors bearing very diverse accountabilities and tasks, and the immense

challenge for any leader to create motivation and unity in such a real, socially dynamic world.

Essentially, it seems that effective leadership within IHE, from the perspective of those interviewed working on international programmes, would reflect a focus on a more inspired form of educational leadership which focusses on genuine motivation to enhance the quality of the professional outputs of academic staff, rather than an overtly administrative or managerial approach which addresses the more competitive demands. However, inspirational and motivational leadership alone is not enough. This is reflected mostly in the feedback from lecturers and mid-level leaders with regard to those holding senior leadership positions. One respondent called for a “CEO type” of leader “to determine and decide which directions we need to take”. This person, recognizing the pressured demands of increased competition, preferred a shift away from the current “pragmatic and diplomatic” leadership towards “someone who can be transformative and change initiatives if needed”. Another interviewee mentioned an aspiration for leaders who “see possibilities and make it happen, ones who strategically change and move forward”. On the contrary, leaders at the top of the hierarchy seemed to hold a differing perspective on their ability to pro-actively lead and enact changes. One senior leader referred to his ability to “make it happen, things can be done quickly, new initiatives can happen every day, by talking to faculty and students”. These contrasting views reflect the deep-seated social nature of how leadership, and indeed the processes of the internationalisation of

higher education itself, actually take places within a fluid environment of diverse and often clashing social identities and their associated perspectives. An objective assessment of how leadership works is challenging when perceptions of what constitutes strong and effective leadership are often subjective and reliant on so many factors tied to the social identity of the person interviewed. How self-perception of one's own leadership interacts and influences one's own leadership would be another fruitful and fascinating area of research, leaning more on a psycho-analytical approach of leadership.

Conclusion

This study faced certain limitations. Respondents at all levels were somewhat cautious when it came to fully speaking their minds, despite the complete confidentiality of the entire process. Given more time, interviews with students (both domestic and foreign) would have provided a valuable additional perspective. While this research has focused on administrative and managerial leadership of international programmes, further research on academic leadership related to the content of such programmes, and the specific relationship between managerial and academic leadership in IHE within a Thai institutional context, would yield new insights into how IHE as a social process is influenced by different forms of leadership.

The theory of distributive leadership selected for this study has focussed on leadership as a situated and social process. A follower according to this theoretical perspective is not a passive recipient of orders nor someone who delivers on another's decision. The follower also maintains a leadership role which may, at times, also influence the decisions of the actual leader. Another key dimension to this kind of leadership is the situation itself, whether connected to history, culture, the physical or policy environment, and the way in which the context may enable or constrain leadership. This study has therefore listened to the voices of those involved in one dimension of IHE, namely international programmes, within a Thai public university context, both leaders and so-called followers in highly dynamic and unique social situations. It is clear from the in-depth interviews that the aforementioned dimension of 'situation' is paramount in terms of how leadership functions. Bureaucracy strongly influences leadership trends and models within the institution, thus revealing how the actors in question interact at that very intersection between situation, culture and tradition, and the progressive demands of fast-moving internationalisation processes.

Specific social identities, varying roles, and seniority of those invited to participate naturally color and shape the responses. It is evident that all respondents acknowledge that significant progress has been made in the internationalisation of their institution over the last decade and more. Respondents shared strong views and emotions related to how IHE functions from the leadership

perspective, with a desire to see even greater strides being made in the delivery of powerful international experiences for both teachers and learners, as well as administrative teams.

Based on these observations, this study concludes that leaders within such institutions, by adopting a more distributive leadership approach, could involve and ensure highly constructive inputs from a broader set of individual leaders within a larger leadership team. Greater clarity, inclusivity and integration would lead to employees feeling more empowered and motivated to contribute towards and expand the internationalisation agenda. At the institutional level also, there is a need for a strategic push to bring people together so that all the accumulated knowledge, expertise, and experiences of the different aspects of internationalisation can be shared and utilised purposefully. Both at the institutional and faculty levels, leaders may consider legitimate ways of subtly challenging structures which hamper the efficiency of movement essential to work internationally. Leaders should also question their own motivations and reflect on what distributive actions would best serve their teams, to ensure a motivated collective effort in reaching new goals for a high-quality and truly international portfolio of services and activities. As one respondent pertinently observed “We need ajarns who can direct change rather than be constrained by what cannot be changed in the system”.

Conflicts of Interest

The author declares that there were no conflicts of interest.

References

- Altbach, P. (2015). What counts for academic productivity in research universities. *International Higher Education*, 79, 6-7.
<https://ejournals.bc.edu/index.php/ihe/article/view/5837/5201>
- Bogotch, I., & Maslin-Ostrowski, P. (2010). Internationalizing educational leadership: How a university department jumps the curve from local to international. *Educational Administration Quarterly*, 46(2), 210–240. <https://doi.org/10.1177/1094670510361746>
- Bolden, R., Gosling, J., O'Brien, A., Peters, K., Ryan, M. K., Haslam, S. A., Longworth, I., Davidovic, A. & Winklemann, K. (2012). *Academic leadership: Changing conceptions, identities and experiences in UK higher education*. Leadership Foundation for Higher Education.
- Bolden, R., Petrov, G., & Gosling, J. (2008). *Developing collective leadership in higher education*. Leadership Foundation for Higher Education.
- Chaichankul, W. (2006). A role of the university leader in the 21st century: A case study at Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Thailand. *EDU-COM International Conference* (pp. 90-99). Edith Cowan University.
- De Wit, H. (2017). Global: Internationalisation of higher education: Nine misconceptions. In G. Mihut, P.G. Altbach, H.d. Wit (Eds), *Understanding higher education internationalisation* (pp. 9-12). Sense Publishers. https://doi.org/10.1007/978-94-6351-161-2_2

- Drew, G. (2010). Issues and challenges in higher education leadership: Engaging for change. *The Australian Educational Researcher*, 37(3), 57-76. <https://doi.org/10.1007/BF03216930>
- Fry, G. (2018). *Education in Thailand: An old elephant in search of a new mahout*. Springer.
- Jones, S., Harvey, M., Lefoe, G., & Ryland, K. (2014). Synthesising theory and practice: Distributed leadership in higher education. *Educational Management Administration & Leadership*, 42(5), 603-619. <https://doi.org/10.1177/1741143213510506>
- Knight, J. (2010). Internationalization and the Competitiveness Agenda. In L.M. Portnoi, V.D. Rust, S.S. Bagley (Eds.), *Higher education, policy, and the global competition phenomenon*. Chapter 15. Palgrave MacMillan. https://doi.org/10.1057/9780230106130_15
- Lao, R. (2015). The limitations of autonomous university status in Thailand: Leadership, resources and ranking. *Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 30(2), 550–559. <http://www.jstor.org/stable/24779964>
- Larsen, M. A., & Al-Haque, R. (2016). Higher education leadership and the internationalisation imaginary: Where personal biography meets the socio-historical. In L. Shultz, M. Viczko (eds.), *Assembling and Governing the Higher Education Institution* (pp. 403-423). Palgrave Macmillan.
- Murray, D., Goedegebuure, L., van Liempd, H. G., Vermeulen, M., Bentley, P. J., Coates, H., ... & Meek, V. L. (2014). *Leadership needs in international higher education in Australia and Europe: Final report of a Delphi study*. Higher Education.

- Rhein, D. (2013). The workplace challenge: Cross-cultural leadership in Thailand. *International Studies in Educational Administration (Commonwealth Council for Educational Administration & Management (CCEAM))*, 41(1), 41-55.
- Shiel, C. (2007). Developing and embedding global perspectives across the university. In S. Marshall (Ed.), *Strategic leadership of change in higher education* (pp.158-173). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203962855>
- Shiel, C., & McKenzie, A. (2008). *The global university: The role of senior managers*. DEA Can Mezzanine.
- Simon, L. A. K. (2014). A presidential perspective on global engagement. In L. E. Rumbley, R. M. Helms, P. M. Peterson, & P. G. Altbach (Eds.), *Global opportunities and challenges for higher education leaders: Briefs on key themes* (pp. 11–14). Sense Publishers. https://doi.org/10.1007/978-94-6209-863-3_3
- Sinjumpasak, P. & Mhunpiew, N. (2022). Leadership model for effective internationalization strategies in Thai higher education institutions. *Scholar: Human Sciences*, 14(2), 327-341. <https://assumptionjournal.au.edu/index.php/Scholar/article/view/5393/3522>
- Steir, J. (2004). Taking a critical stance toward internationalisation ideologies in higher education: Idealism, instrumentalism and educationalism. *Globalisation, Societies and Education*, 2(1), 1–28. <https://doi.org/10.1080/1476772042000177069>

- Taylor, J. (2004). Toward a strategy for internationalisation: Lessons and practice from four universities. *Journal of studies in international education*, 8(2), 149-171. <https://doi.org/10.1177/1028315303260827>
- Woods, P. A., Bennett, N., Harvey, J. A., & Wise, C. (2004). Variabilities and dualities in distributed leadership: Findings from a systematic literature review. *Educational Management Administration & Leadership*, 32(4), 439-457. <https://doi.org/10.1177/1741143204046497>

การค้นหาลักษณะการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้
ในชีวิตประจำวัน: กรณีศึกษาการออกแบบความคิด
เชิงวิเคราะห์ของกลุ่มเยาวชนจังหวัดนครปฐม
Searching for Prototype Buddhist Dharma Principles
in Daily Life: A Case Study of Thinking Analysis
of Youth Groups in Nakhon Pathom

Received 25 July 2024

Revised 26 September 2024

Accepted 8 October 2024

กฤติกา ชนะกุล¹

Krittika Chanakun²

ณัฐหทัย นีรัตติชัย³

Nathatai Nirattisai⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนจังหวัดนครปฐมต่อการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตประจำวัน 2) ศึกษาวิธีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดนครปฐมไปใช้ในชีวิตประจำวัน 3) ได้หาลักษณะการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ออกแบบจากกลุ่มเยาวชนเพื่อเยาวชน การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้ ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เก็บข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามความคิดเห็นจากนักเรียนในจังหวัดนครปฐม จำนวน

---

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย นครปฐม ประเทศไทย
E-mail: Krittika31@gmail.com

² Assistant Professor, Lecturer of Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University, Nakhon Pathom, Thailand.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย นครปฐม ประเทศไทย
E-mail: Nathataini@gmail.com

⁴ Assistant Professor, Lecturer of Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University, Nakhon Pathom, Thailand.

375 คน ใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อได้ข้อมูลจากนักวิชาการ บุคคลที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 12 คน และการสนทนากลุ่มจากนักเรียนจำนวน 10 คน รวมทั้งนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และออกแบบซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยนำไปทดสอบจากโรงเรียนจำนวนสองแห่ง

ผลการวิจัยพบว่า 1) การประพุดิปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันในทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยพบว่ากลุ่มตัวอย่างปฏิบัติตามหลักเบญจศีลในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.93) และหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.90) 2) วิธีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาหรือเกิดความตึงเครียด นักเรียนได้เลือกนำหลักธรรมคำสอนมาประยุกต์ใช้เพราะหลักธรรมเป็นสิ่งที่เปรียบเสมือนแนวทางในการดำเนินชีวิต อีกทั้งหลักธรรมยังเป็นเหมือนสิ่งที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจของให้ประพุดิตนอยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีของสังคม 3) ตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำไปทดลองใช้ได้จริงผ่านกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ซึ่งตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ เบญจศีลและพรหมวิหาร 4

คำสำคัญ: การค้นหาตัวแบบ, หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, การคิดเชิงวิเคราะห์

Abstract

This research article aims to study 1) the opinions of youth in Nakhon Pathom province on the application of Buddhist principles in their daily lives, 2) the methods by which the youth of Nakhon Pathom province apply Buddhist principles in their daily lives, and 3) the development of a model designed by youth for youth to incorporate Buddhist principles. The research employed quantitative, qualitative, and action research methodologies. Data collection for the quantitative research was conducted through a questionnaire administered to 375 students in Nakhon Pathom

province. Additionally, interviews were conducted with 12 participants, including scholars, successful professionals, and school administrators, and a focus group discussion was held with 10 students. The information gathered was analyzed and used to develop a model through action research, which was subsequently tested in two schools.

The findings are as follows: 1) Participants showed a strong commitment to following Buddhist principles in their daily lives, with high adherence to both the Five ($\bar{x} = 3.93$) and the Four Brahmaviharas ($\bar{x} = 3.90$). 2) When facing life's challenges, students often relied on Buddhist teachings for guidance. These principles not only helped them solve problems but also kept them grounded in moral values and social norms. 3) The practical application of Buddhist principles was successfully tested using Design Thinking. This approach, incorporating the Five Precepts and the Four Brahmaviharas, provided a structured method for applying these teachings in real-life situations.

Keywords: Searching for models, Buddhist principles, Thinking analysis

บทนำ

เยาวชนเป็นบุคคลที่จะต้องเติบโตเพื่อเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศไทยในอนาคต การเป็นพลเมืองคุณภาพนั้นจะต้องมีพัฒนาการที่ดีอย่างรอบด้านและสมดุลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญา จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยของกลุ่มเยาวชน ย่อมต้องมีคุณลักษณะแบบใหม่ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

ศาสนาและจริยธรรมเป็นปัจจัยแวดล้อมชีวิตและสังคม ที่ช่วยหล่อเลี้ยงรักษาชีวิตและสังคมของมนุษย์ไว้ เป็นสิ่งที่แผ่ซ่านทั่วไปหมด ปกคลุม

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกด้าน เป็นแกนกำกับทั้งชีวิตของบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เป็นไปด้วยดี (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539, น. 3) ศาสนาพุทธเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนใช้เป็นที่พักเมื่อยามเกิดความทุกข์ ศาสนาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับยึดเหนี่ยว และขัดเกลาจิตใจของมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ และนำไปสู่การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในการดำเนินชีวิต ดังนั้น การที่จะพัฒนาให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนได้นั้น จะต้องพัฒนาควบคู่ไปกับคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคม โดยควรเริ่มจากการปลูกฝังตั้งแต่เยาว์วัย และสถาบันที่ส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนของชาติ ตั้งแต่ในระดับครอบครัว และในสถาบันการศึกษา (กนกรัตน์ พิชมัย และ วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2558, น. 577) ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวว่า การพัฒนาเยาวชนตามหลักพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมาย คือ การพัฒนาเพื่อให้มนุษย์ได้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การที่เยาวชนจะพัฒนาได้เยาวชนต้องรู้ 3 ศาสตร์ คือ 1) พุทธศาสตร์หรือพุทธศาสตร์เป็นศาสตร์สำหรับรู้หรือศาสตร์ว่าด้วยความรู้ 2) ธรรมศาสตร์หรือจริยศาสตร์เป็นศาสตร์สำหรับการประพฤติปฏิบัติ 3) สังคมศาสตร์หรือ สัมพันธศาสตร์เป็นศาสตร์สำหรับทำความเข้าใจหรือยึดเหนี่ยวซึ่งกันและกัน (พุทธทาสภิกขุ, 2537)

เยาวชนจัดอยู่ในช่วงของพัฒนาการวัยรุ่นเป็นวัยคาบเกี่ยวระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ ถือได้ว่าเป็นช่วงวัยที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เนื่องจากวัยนี้เป็นวัยที่มีพัฒนาการทางร่างกายเจริญเติบโตถึงขีดสมบูรณ์เพื่อทำหน้าที่อย่างเต็มที่ ในขณะที่พัฒนาการทางจิตใจยังไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร บางครั้งความไม่สัมพันธ์กันของพัฒนาการทั้งสองด้านมีผลทำให้เด็กวัยนี้ต้องเผชิญปัญหาต่างๆ ได้ง่าย (Yuen, 1998, อ้างถึงใน จิราภรณ์ ตั้งกิตติภาภรณ์, 2556, น. 60) อารมณ์ของวัยรุ่นจะมีทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์วิตกกังวล รัก อิจฉา โกรธเกลียด อาฆาต ตีตึง กลัว เบื่อหน่าย หรืออยากรู้ อยากเห็น ลักษณะการแสดงออกของอารมณ์ที่เด่นในวัยรุ่น คือ อารมณ์จะเร่าร้อน อ่อนไหว เปลี่ยนแปลงง่าย บางครั้งสับสนไม่มั่นคง บางครั้งพลุ่งพล่าน

ควบคุมอารมณ์ไม่ค่อยได้ ในขณะที่บางครั้งการเก็บกดอารมณ์ไม่กล้าแสดงออก และอารมณ์เหล่านี้จะค่อยๆ สงบ ทุเลาลง เนื่องจากมีประสบการณ์ชีวิตและเริ่มปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ดีขึ้น (จิราภรณ์ ตั้งกิตติภาภรณ์, 2556, น. 61) ในระยะเวลาที่เด็กต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการด้านต่างๆ อย่างเข้มข้นในแทบทุกด้านทำให้วัยนี้เป็นวัยที่ค่อนข้างละเอียดอ่อน เพราะหากดำเนินชีวิตผิดพลาดหรือปรับตัวไม่ถูกต้อง จะต้องกลายเป็นวัยรุ่นที่เป็นปัญหาปัญหาบางอย่างหากแก้ไขไม่ทัน หรือไม่ได้รับการแก้ไขจะยืดเยื้อไปจนเข้าวัยผู้ใหญ่ ซึ่งการแก้ไขปรับพฤติกรรมต่างๆ ทำได้ยากยิ่งๆ ขึ้น โดยจะพบว่าในช่วงวัยรุ่นปัญหาที่พบ เช่น ปัญหาการเสพยาเสพติด ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกัน ปัญหาการฆ่าตัวตาย เป็นต้น

การคิดเชิงออกแบบ (Design thinking) เป็นกระบวนการคิดที่ทำให้เราสามารถทำความเข้าใจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างละเอียด เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นก็สามารถนำเสนอแนวทางการแก้ไขได้เป็นอย่างดี แก้ได้ถูกจุด และเป็นการค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาใหม่ๆ ที่อาจไม่เคยพบมาก่อน หลายคนอาจคิดไม่ถึงว่า “เด็ก” เป็นกลุ่มคนที่เหมาะกับการคิดเชิงออกแบบ (Design thinking) เนื่องจากเป็นวัยที่เต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์ หากลองให้นำเสนอความคิดเห็นบางอย่าง อาจเห็นมุมมองที่ผู้ใหญ่ต้องประหลาดใจ (ปรีดี นุกุลสมปรารถนา, 2563) ดังนั้นเยาวชนจึงถือเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพราะเป็นช่วงวัยที่มีความเจริญงอกงามของพัฒนาการในด้านต่างๆ การที่จะทำให้เยาวชนสนใจสิ่งใดนั้นควรมาจากการตระหนักรู้ของพวกเขา เนื่องจากเยาวชนได้ผ่านการอบรมสั่งสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษาซึ่งได้บ่มเพาะองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในระดับหนึ่ง ดังนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาเยาวชน คณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เยาวชนเห็นว่าเป็นหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

การทบทวนวรรณกรรม (Literature review)

แนวคิดหลักที่นำมาใช้ ประกอบด้วย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พัฒนาการและปัญหาวิจัย งานวิจัยในต่างประเทศ รวมถึงหลักธรรมหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก พระองค์ทรงค้นพบหลักธรรมความจริง ความดี ความถูกต้อง นำไปประพาสปฏิบัติเพื่อนำทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง ดังนี้

1. หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543, น. 45-50) ได้กล่าวถึง หลักธรรม ไว้เป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย

1.1 หลักธรรมต่อตนเอง คือ หลักธรรมคำสอนที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อตนเองเพื่อความดีงามและคุณค่าแห่งชาติ เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข นำหลักธรรมมาปฏิบัติหรือประยุกต์หลักธรรมมาใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง ได้แก่

- ศีล คือ ความประพฤติทางกายและวาจาให้สุภาพเรียบร้อย เพื่อรักษาสันติสุขแห่งประชุมชน ศีลในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศีล 5

- สมาธิ คือ สภาวะ ที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนดอยู่ไม่ว่าจะเป็น การคิดการพูดหรือการกระทำกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยที่จิตนั้นไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไปมา

- ปัญญา คือ รู้ทั่วถึงเหตุถึงผล รู้อย่างชัดเจน เข้าใจ รู้เรื่องบาป บุญคุณโทษ รู้สิ่งที่ควรทำควรเว้น เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธาเพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างงมงาย

- อิทธิบาท 4 ได้แก่ หลักธรรมเพื่อความสำเร็จ สิ่งซึ่งมีคุณธรรมเพื่อให้บรรลุถึงความสำเร็จตามที่ตั้งใจและหวังความสำเร็จในสิ่งที่ตั้งใจ ต้องเป็นคนที่สมบูรณ์

- สัมปยุตธรรม คือ หลักธรรมของคนดีหรือมนุษย์ที่แท้

1.2 หลักธรรมต่อผู้อื่น คือ หลักธรรมคำสอนที่มุ่งเน้นการประพาสปฏิบัติที่ถูกต้อง ดีงามกับผู้อื่น เพื่อสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ได้แก่

- พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมของพรหมหรือธรรมของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์

- ทิศ 6 คือ บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธดุจทิศที่อยู่รอบตัวจัดเป็น 6 ทิศ เป็นหลักธรรมที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนต่อบุคคลต่างๆ

- สังคหัตถุ 4 คือ เป็นหลักธรรมการยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น เป็นการผูกไมตรีด้วยการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน

- ฆราวาสธรรม 4 คือ หลักธรรมสำหรับการครองเรือน

1.3 หลักธรรมต่อสังคม คือ หลักปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม หรือเรียกว่า หลักธรรมระหว่างมนุษย์กับสังคม ได้แก่

- จิตสาธารณะจิตที่คิดสร้างสรรค์เป็นกุศลและมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดสร้างสรรค์ คือ คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายบุคคลสังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม กรรมดี คือ การกระทำและคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี

- หลักธรรมธิปไตย คือ ว่าด้วยการทำดี ความถูกต้อง ไม่หวังผลตอบแทน ใช้กับการตัดสินใจยุติธรรม

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้สามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตได้จริง ประกอบด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551, น.124-127) หลักเบญจศีล 5 หลักพรหมวิหาร 4 หลักอิทธิบาท 4 หลักฆราวาสธรรม 4 หลักสังคหัตถุ 4 หลักอริยสัจ 4 หลักสติสามารถนำมาปฏิบัติได้ ได้แก่หลักธรรมต่อตนเอง หลักธรรมต่อผู้อื่น หลักธรรมต่อสังคม เพื่อความดีงามและประพฤติดุจปฏิบัติที่ถูกต้องต่อผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน หลักธรรมระหว่างมนุษย์กับสังคม ซึ่งจะต้องรู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี มีชีวิตและอยู่ร่วมสังคมเป็นระเบียบด้วยวินัยพร้อมทั้งแรงจูงใจใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์มุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ

ปรับทัศนคติและค่านิยมให้สมแนวเหตุผล มีสติ กระตือรือร้น ตื่นตัวตลอดเวลา แก้ปัญหาและพึ่งพาตนได้ด้วยความรู้คิด

2. พัฒนาการและปัญหาวัยรุ่น

วัยรุ่นมีพัฒนาการหลายด้านแต่ละด้านมักพบว่าวัยรุ่นมักเผชิญ การเปลี่ยนแปลงจนเรียกได้ว่าเป็นปัญหาหากขาดความรู้ความเข้าใจในตนเอง รวมทั้งจากความเข้าใจของผู้อื่น พัฒนาการด้านต่างๆ มีดังนี้

วัยรุ่น คือ ช่วงอายุหลังจากแรกรุ่น (อายุประมาณ 10-12 ปี) จนถึง อายุประมาณ 21 ปี โดยเพศหญิงจะย่างเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเพศชาย ทั้งนี้เพราะ จากสภาพสังคมปัจจุบันทำให้เด็กส่วนใหญ่เรียนในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งต้องใช้ ระยะเวลาในการเรียนมากขึ้นด้วยทำให้การเข้าสู่ภาวะของความเป็นผู้ใหญ่ ที่ต้องรับผิดชอบและพึ่งพาตนเองเกิดขึ้นช้าลงไปด้วย สำหรับลักษณะเด่นๆ ของ วัยรุ่น คือ เป็นวัยที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เพราะเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง ทางด้านอารมณ์ ร่างกาย สังคม สติปัญญาจิตใจและพฤติกรรม อีกทั้งต้องมีการปรับตัวมาก จึงเป็นวัยที่มีปัญหามากที่สุด ทั้งปัญหาด้านบุคลิกภาพ พฤติกรรมทางเพศการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน ฯลฯ ซึ่งพัฒนาการแต่ละด้าน ของวัยรุ่นมีดังนี้

พัฒนาการทางร่างกาย

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายอย่างมาก โดย เด็กชายจะเข้าสู่ระยะเร่งของการแตกเนื้อหนุ่มในช่วงอายุ 14-15 ปี แต่บางคน อาจเร็วหรือช้ากว่านี้ก็ได้ โดยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสัดส่วน รูปร่าง และ โครงสร้างร่างกายที่โตขึ้น มีลักษณะหูดิถุภูมิทางเพศได้แก่ มีกล้ามเนื้อมากขึ้น ไหล่กว้างขึ้น สะโพกแคบ มีขนตามแขนและหน้าแข้ง มีหนวดเครา เสียง เปลี่ยนแปลงแตกพร่าและห้าวขึ้นโดยเด็กจะบังคับเสียงได้ต่อเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น ตอนปลาย ส่วนในด้านความสูง ในช่วงแรกเด็กหญิงจะโตเร็วกว่าเด็กชาย แต่ ในช่วงวัยรุ่นตอนปลายเด็กชายจะสูงกว่าและมีน้ำหนักมากกว่าเด็กหญิง

พัฒนาการทางอารมณ์

อารมณ์ของวัยรุ่นเป็นอารมณ์ที่มีความหลากหลาย ทั้งโกรธ อิจฉา เกลียดชัง กลัววิตกกังวล เศร้า รัก พอใจ ตื่นเต้น โดยมีลักษณะเป็นอารมณ์รุนแรงและเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ แต่ที่สำคัญคือ เป็นผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่เกิดขึ้นอย่างมากและรวดเร็วนั่นเอง สำหรับในด้านความต้องการของวัยรุ่นที่เด่นมากได้แก่ ความต้องการเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระจากครอบครัว ความต้องการการยอมรับและยกย่องจากกลุ่มเพื่อน ฯลฯ

พัฒนาการทางสังคม

วัยรุ่นเป็นวัยที่แสวงหาเอกลักษณ์และอยากรู้จักตนเอง (Search for identity) ต้องการเป็นที่ยอมรับว่าตนเองเป็นผู้ใหญ่แล้ว จึงต้องการความเป็นส่วนตัวและต้องการคิดเองทำเองในหลายๆ เรื่อง ผู้ปกครองควรให้ความเข้าใจวัยรุ่นและควรเป็นผู้ที่ให้ความรัก ความเข้าใจ เป็นที่ปรึกษาที่ดีให้อิสระแก่วัยรุ่นตามสมควร โดยไม่ปล่อยปละละเลย ในขณะเดียวกันก็ไม่เคร่งครัดหรือเจ้าระเบียบจนเกินไป อีกทั้งควรส่งเสริมให้วัยรุ่นได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่จะช่วยให้เขาได้สำรวจคุณลักษณะ ความสามารถและความสนใจของตนเองด้วย นอกจากนั้นวัยรุ่นยังเป็นวัยที่สำคัญกับเพื่อนมาก มีการรวมกลุ่มกันระหว่างเพื่อนสนิทในลักษณะของแก๊ง (Gang) และในระยะต่อมาก็จะมีความสนใจเพศตรงข้าม และอาจมีการคบหา นัดหมายไปเที่ยวกันตามลำพัง (Dating) กับเพศตรงข้าม

พัฒนาการทางสติปัญญา

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาถึงขั้นสูงสุด คือ ขั้นที่ 4 ปฏิบัติการเชิงนามธรรม (Formal operational stage) ตามแนวคิดของซองปีอาเจ (Jean Piaget) โดยเริ่มมีความคิดแบบผู้ใหญ่ มีพัฒนาการทางด้านความรู้ความเข้าใจในระดับสูง มีความสามารถที่จะคิดอย่างมีเหตุผลและยืดหยุ่นได้กับปัญหาต่างๆ สามารถแก้ปัญหาอย่างมีระบบระเบียบแบบนักวิทยาศาสตร์ มีความสามารถที่จะคิดถึงสิ่งที่ไม่มีตัวตนหรือสิ่งที่เป็นนามธรรมโดยเฉพาะเรื่อง

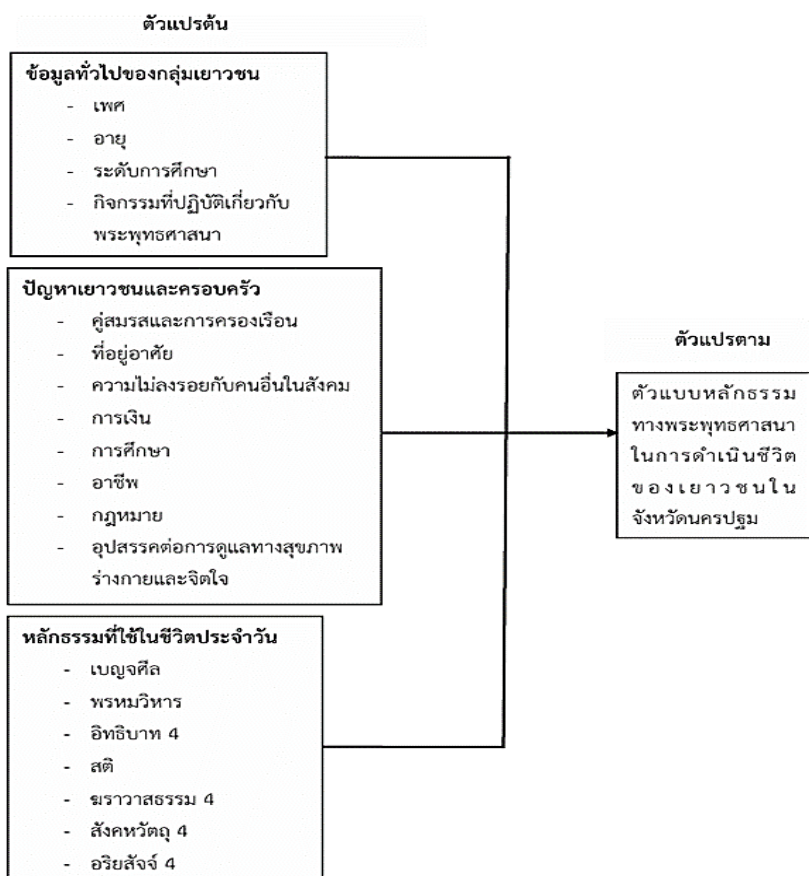
ศีลธรรมจรรยาต่างๆ ดังจะเห็นได้จากวัยรุ่นบางคนสามารถเขียนบทประพันธ์หรือนวนิยายได้ นอกจากนี้วัยรุ่นยังมีความจำและสมาธิดี สามารถงานติดต่อกันเป็นเวลานานได้อีกด้วย (ณัฐกร อินทุยศ, 2556, น.124-126)

3. งานวิจัยในต่างประเทศเกี่ยวกับเยาวชน

Karin and Christina (2022, pp. 1-16) กล่าวถึง การยึดถือคุณธรรมสร้างสรรค์ แสดงถึงความจำเป็นในการรับฟังความคิดเห็นทางศีลธรรมของเด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง โดยเน้นการพัฒนาคุณธรรมสามารถสร้างความเข้าใจเชิงสร้างสรรค์ใหม่ๆ ได้ เนื่องจากความสามารถด้านจริยธรรมเป็นความสามารถที่มีพื้นฐานมาจากความเข้าใจเชิงสัมพันธ์ระหว่าง บริบททางสังคม วัฒนธรรมของการดำรงอยู่ของ ผลการศึกษาพบรูปแบบการศึกษาเป็นส่วนสร้างกรอบการแสดงความคิดเห็นทางจริยธรรมของเด็กและเยาวชนได้ โดยส่วนที่สำคัญที่หล่อหลอมศีลธรรมของเด็กและเยาวชน ได้แก่ วัฒนธรรม กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น เด็กและเยาวชนตัดสินใจเปลี่ยนรูปแบบการเดินทางโดยการใช้รถไฟฟ้าแทนการขับรถที่ใช้น้ำมัน ซึ่งเป็นการใช้ศีลธรรมและมีพื้นฐานด้านเสรีภาพในการตัดสินใจได้ โดยการกระทำเหล่านี้ถูกเชื่อว่าเป็นการช่วยสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการสะท้อนของคุณธรรมของมนุษย์ แสดงให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนมีความตระหนักถึงวิธีการประพันธ์ทางศีลธรรมทางสังคมผ่านทางความคิดมากยิ่งขึ้น การศึกษาในสภาพแวดล้อมเหล่านี้ จึงเป็นการเสริมสร้างเสรีภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านศีลธรรม และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสามารถมีเสรีภาพในการแสวงหาโอกาส ภายใต้การสนับสนุนของครู ผู้ปกครอง และคนอื่นๆ และสิ่งสำคัญคือการเปิดโอกาสและรับฟังเด็กและเยาวชน ในขณะเดียวกันการศึกษาของ Siedlikowski et al. (2021, pp. 661- 676) วัยเด็กเป็นรากฐานในฐานะการสร้างแนวคิดใหม่ เนื่องจากเด็กถือเป็นตัวแทนของความกระตือรือร้นและมีบทบาททางสังคมในชีวิตประจำวันสามารถสรุปได้ว่าสิทธิเสรีของเด็กและเยาวชนแสดงให้เห็นผ่านมิติหลักที่สัมพันธ์กันสามประการ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของความปรารถนา ความกังวลและความสามารถของเด็กและเยาวชน การศึกษายังเปิดเผยให้เห็นเรื่องราว

ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาและประถมศึกษา เกี่ยวกับแรงบันดาลใจ ความกังวล และความสามารถของนักเรียนทางด้านศิลปกรรม พบว่าเด็กและเยาวชนบางกลุ่มได้มีการผ่านสถานการณ์ที่ต้องมีการตัดสินใจ ซึ่งพวกเขาได้ใช้ วิจารณ์ญาณ มีการใช้เหตุและผลในการแยกแยะก่อนที่จะลงมือทำ แต่ทั้งนี้ พื้นฐานหรือข้อมูลในการตัดสินใจก็แตกต่างกันในแต่บุคคลจึงมีความจำเป็น อย่างยิ่งที่ต้องวางรากฐานจากครอบครัว โรงเรียน และสังคมของเขาต่อไป

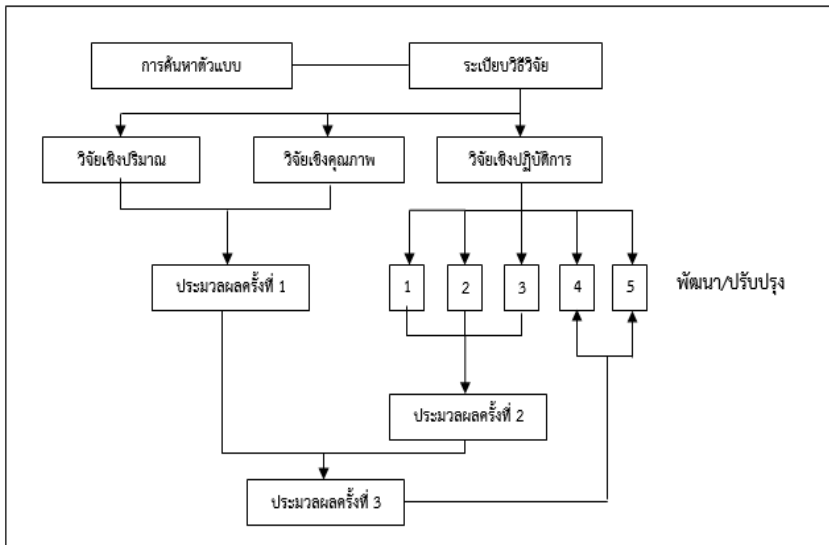
กรอบแนวคิดในการศึกษา

เครื่องมือและวิธีการวิจัย

1. วิธีการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการค้นหาตัวแบบฯ โดยนำความคิดเชิงวิเคราะห์จากกลุ่มเยาวชนชนจังหวัดนครปฐม มาเป็นตัวอย่างในการร่วมกันออกแบบกับนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา บุคคลที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ และผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งนี้ในการวิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัย 3 แบบ ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ภายใต้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ 5 ขั้นตอนประกอบด้วย 1) การทำความเข้าใจ (Empathize) 2) การนิยาม (Define) 3) การสร้างสรรค์ (Ideate) 4) การจำลอง (Prototype) และ 5) การทดสอบ (Test) มาใช้ในการศึกษาวิจัย เป็นกระบวนการวิจัยที่มุ่งเน้นการได้มาซึ่งตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน (ปรีดี นุกูลสมปรารถนา, 2563) ดังแผนภาพ

2. ขอบเขตของงานวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3-6 จำนวน 4 อำเภอ 29 โรงเรียน ในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอบางเลน อำเภอพุทธมณฑล และอำเภอสสามพราน จำนวน 17,293 คน (สำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาจังหวัดนครปฐม, 2565) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 375 คน โดยใช้ตารางของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 อ้างถึงใน จีรวิทย์ เอกกุล, 2543) และสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic random sampling) โดยเลือกพื้นที่ในการศึกษาโดยใช้อำเภอเมืองนครปฐมเป็นศูนย์กลางและเว้นระยะห่าง 1 หน่วยจากอำเภอเมือง คือ เว้นจากอำเภอเมืองนครปฐม และได้ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3-6 ตามกลุ่มตัวอย่าง ใช้การเลือกแบบกำหนดโควตา (Quota sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยผู้วิจัยกำหนดได้ล่วงหน้า ได้จำนวน 375 คน

การวิจัยเชิงคุณภาพ

กำหนดวิธีการที่ใช้สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม ดังนี้

1. การสัมภาษณ์ (Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (Face - to -face) จากนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 4 คน บุคคลที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ จำนวน 4 คน ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครปฐม จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 คน

2. การสนทนากลุ่ม (Focus group) เยาวชนที่เป็นนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครปฐมและมีความสนใจทางพระพุทธศาสนา จำนวน 10 คน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

เลือกโรงเรียนในจังหวัดนครปฐม จำนวน 2 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนจรัลราชบุณย์รังสฤษฎ์และโรงเรียนภัทรญาณวิทยา เพื่อทดลองใช้ตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือเชิงปริมาณ

1) ค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กระบวนการคิดเชิงออกแบบปัญหาของเยาวชน รวมทั้งเอกสารทางราชการอื่นๆ ดำรง บทความทางการวิจัย บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์การวิจัย

2) กำหนดข้อบ่งชี้ตัวแปรที่ต้องการศึกษา สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อเสนอต่อที่ประชุมคณะผู้วิจัย เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้อง พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์

3) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์เรียบร้อยแล้วไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ความถูกต้องเหมาะสม ความครอบคลุมและข้อเสนอแนะเพื่อนำมาพัฒนาแบบสอบถามให้ถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้น โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามนั้นกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดคะแนนไว้ ดังนี้

ผลการตรวจสอบแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พบว่า ผลการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของข้อคำถาม ค่าความเที่ยงตรงถือว่าใช้ได้ แสดงว่าข้อคำถามความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามนั้นกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้มีการปรับปรุงคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อคำถามที่เหมาะสม ภาษามีความชัดเจน และเข้าใจง่าย คำถามประกอบด้วย

ตอนที่ 2 การประพจน์ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน 0.940 ตอนที่ 3 การเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 0.902 ตอนที่ 4 ความคิดเห็นทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 1.000

4) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนในจังหวัดสุพรรณบุรีจำนวน 20 คน แล้วนำมาหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient)

5) นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้และพัฒนาแก้ไขเสร็จแล้วนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้

เครื่องมือเชิงคุณภาพ

1) ศึกษาเอกสารทางวิชาการ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์

2) กำหนดขอบข่ายและประเด็นคำถามที่ต้องการให้มีความครอบคลุมกับขอบเขตการศึกษาวัตถุประสงค์ รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์

3) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์เรียบร้อยแล้วไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านเพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ความถูกต้องเหมาะสม ความครอบคลุมและข้อเสนอแนะเพื่อนำมาพัฒนาแบบสอบถามให้ถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้น โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามนั้นกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดคะแนนไว้ ดังนี้

ผลการตรวจสอบแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พบว่า ผลการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของข้อคำถาม ค่า IOC $\geq .50$ เท่ากับ 0.976 ถือว่าใช้ได้ โดยแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย ข้อที่ 1 ท่านมีประสบการณ์อะไรบ้าง เกี่ยวกับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ และนำมาใช้อย่างไร ได้คะแนน

1.000 ข้อที่ 2 ท่านได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปใช้กับบุคคลใดบ้าง ต่อไปนี้ ได้คะแนน 0.917 ข้อที่ 3 ท่านได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องใดบ้าง ที่ท่านนำไปใช้ตามข้อ 2 ได้คะแนน 1.000 ใช้ได้ ข้อที่ 4 เมื่อมีอุปสรรคในการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ เช่น ด้านครอบครัว ด้านการทำงาน ท่านทำอย่างไร ได้คะแนน 1.000 ข้อที่ 5 เมื่อท่านต้องเผชิญกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ในการดำเนินชีวิต ท่านเลือกที่จะใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการแก้ไขปัญหาใดบ้าง ได้คะแนน 0.961

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบถูกต้องและพัฒนาปรับปรุง เรียบร้อยแล้ว ไปเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลักต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

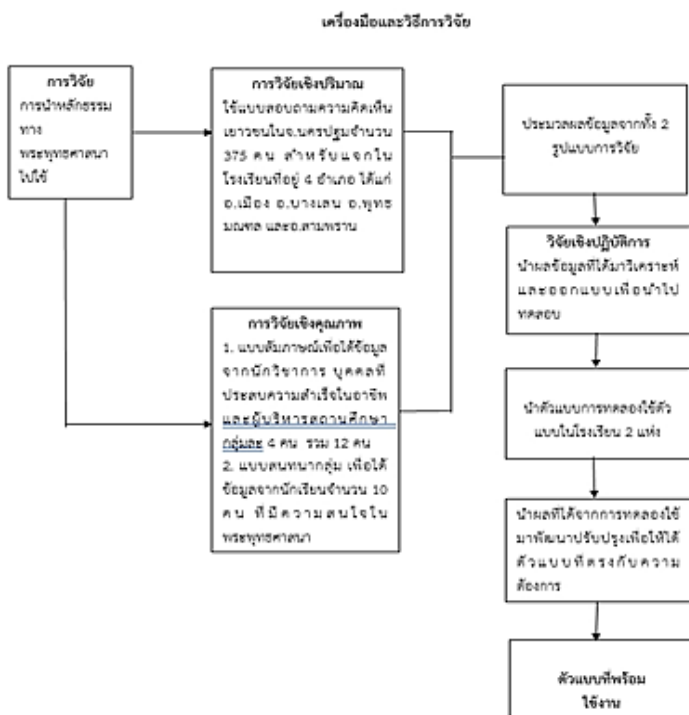
ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับชั้น โรงเรียน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ และนำเสนอในรูปแบบของตารางแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน และตอนที่ 3 วิเคราะห์การเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ด้วยสถิติบรรยายโดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) โดยแปลค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบสอบถามตามเกณฑ์ของ Best (1981, pp. 179-187) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง โดยแปลความหมายการให้คะแนนจากค่าเฉลี่ย ตามเกณฑ์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทางวิชาการต่างๆ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการทดสอบ มาดำเนินการจัดระบบ เรียบเรียงและหมวดหมู่ เพื่อวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงและสรุปผล

จากเครื่องมือและวิธีการวิจัย สามารถอธิบายวิธีการวิจัยได้ดังนี้
 วัตถุประสงค์ข้อ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนจังหวัดนครปฐมต่อ
 การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตประจำวัน ใช้การวิจัยเชิง
 ปริมาณ (Quantitative research) วัตถุประสงค์ข้อ 2) เพื่อศึกษาวิธีการนำ
 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดนครปฐมไปใช้ใน
 ชีวิตประจำวัน ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และ3) เพื่อได้
 ตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ออกแบบจากกลุ่มเยาวชนเพื่อ
 เยาวชน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) โดยสามารถสรุปเป็น
 ภาพได้ดังนี้

งานวิจัยชิ้นนี้ ผ่านการรับรองการวิจัยในมนุษย์ ของคณะกรรมการ
จริยธรรมการทํารว้จยในคน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ จว.289/2566

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาการค้นหาค้นหาตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
ไปใช้ในชีวิตประจำวัน กรณีศึกษาการออกแบบความคิดเชิงวิเคราะห์ของ
กลุ่มเยาวชนจังหวัดนครปฐม ตามวัตถุประสงค์ที่ 1) ความคิดเห็นของ
กลุ่มเยาวชนจังหวัดนครปฐมต่อการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
ในการดำเนินชีวิตประจำวันจำนวน 375 คน ผลจากแบบสอบถามพบว่า
ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนจังหวัดนครปฐมต่อการใช้หลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย เบญจศีล 5 พรหมวิหาร 4
อิทธิบาท 4 สติ ขรราวาสธรรม 4 สังคหัตถ์ 4 อริยสัจ 4 โดยสามารถอธิบายเป็น
ตารางสรุปได้ดังนี้

หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา	ค่าเฉลี่ย	การประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
เบญจศีล 5	3.93	● พยายามหลีกเลี่ยงไม่อยู่ในสิ่งแวดล้อมของสิ่ง เสพติด 4.19 ● ไม่เคยคิดที่จะขโมยของคนอื่นถึงแม้จะมี โอกาสก็ตาม 4.07 ● ไม่เคยคิดที่จะประพฤติดิฉันในกาม 4.00 ● ไม่เคยคิดที่จะทำร้ายสิ่งมีชีวิตไม่ว่าเป็นมนุษย์ หรือสัตว์ 3.74 ● ไม่มีนิสัยที่จะพูดจากประชดประชัน พูด ส่อเสียดหรือกล่าวคำเท็จ 3.66

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	ค่าเฉลี่ย	การประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
พรหมวิหาร 4	3.90	● ให้ความสงสารแก่ผู้ที่มีความทุกข์ยากเดือดร้อน 3.98 ● มีความยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข 3.93 ● มีความรักให้กับผู้อื่น 3.88 ● มีจิตใจที่เป็นกลางรู้ว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ 3.79
อิทธิบาท 4	3.79	● พอใจในสิ่งที่มีอยู่ทุกวันนี้ 3.86 ● มีความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่ของตนเอง 3.81 ● คิดก่อนทำเสมอ 3.79 ● มีจิตใจที่ไม่ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย 3.68
สติ	3.77	● รู้ตัวเสมอไม่ว่าทำกิจกรรมใดๆ ก็ตาม 3.94 ● ไม่เคยประพฤติดนินทาอยู่ในความประมาท 3.69 ● มีความรอบคอบเสมอก่อนตัดสินใจทำสิ่งใด 3.69
ฆราวาสธรรม 4	3.72	● มีความซื่อสัตย์สุจริตทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3.87 ● ยอมเสียสละ เช่น เวลา/สิ่งของ ให้ผู้ที่มีความจำเป็น 3.72 ● สามารถแก้ไขข้อบกพร่องได้ด้วยตนเอง 3.67 ● มีความอดทนต่อสิ่งยั่วยู่ได้ 3.63

หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา	ค่าเฉลี่ย	การประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
สังคหวัตถุ 4	3.71	• เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เมื่อมีโอกาส 3.85 • เลือกที่จะประพฤติตนให้เป็นคนดี 3.83 • มีความเสมอต้นเสมอปลายในกิจกรรมของชีวิตประจำวัน 3.67 • พุดจาสุภาพไพเราะกับทุกคน 3.47
อริยสัจ 4	3.54	• ลงมือปฏิบัติทันทีเมื่อหาทางออกได้ 3.88 • ไตร่ตรองหาสาเหตุของปัญหา 3.82 • สามารถหาทางออกหรือแก้ไขได้อย่างถูกวิธี 3.72 • เป็นคนหนึ่งที่มีความทุกข์เกิดขึ้นในชีวิต 2.75

จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะหลักเบญจศีล ค่าเฉลี่ย 3.93 รองลงมาคือ หลักพรหมวิหาร 4 ค่าเฉลี่ย 3.90 และน้อยที่สุดแต่ยังอยู่ในระดับมาก คือ หลักอริยสัจ 4 โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน เช่น หลักธรรมคำสอนเป็นสิ่งที่ควรยึดถือปฏิบัติเพราะหลักธรรมมุ่งเน้นให้ผู้คนปฏิบัติดีทั้งต่อตนเองและต่อบุคคลอื่นสำหรับการอยู่ร่วมกันให้ได้อย่างมีความสุข หลักธรรมคำสอนเป็นสิ่งที่เปรียบเสมือนแนวทางในการดำเนินชีวิตรวมไปถึงคำแนะนำที่จะช่วยให้ให้ผ่านพ้นไปในบางสถานการณ์ที่เป็นปัญหา อาทิเมื่อพบปัญหาก็จะใช้หลักธรรมหาทางออกของปัญหาอีกทั้งหลักธรรมยังเป็นเหมือนสิ่งที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจให้ประพฤติตนอยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีของสังคม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการประพฤติดีเป็นคนดี เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทำให้ตัวเองมีสติรอบคอบ รวมทั้งเป็นหลักที่นำมาปรับใช้ได้ในชีวิตและทำให้เกิดผลดีแก่ตนเอง

วัตถุประสงค์ข้อ 2) วิธีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มเยาวชนในจังหวัดนครปฐมไปใช้ในชีวิตประจำวัน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา บุคคลที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครปฐม นักเรียน จำนวน 12 คน โดยการสัมภาษณ์ และผลการสนทนากลุ่มนักเรียน จำนวน 10 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า วิธีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ทั้งในระดับตนเองและผู้อื่นมีดังนี้

ตนเอง

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้กับตนเอง ได้แก่ ช่วยสร้างสรรค์กำลังใจ ให้สามารถทำงานได้อย่างดี หากเวลามีปัญหาการนำหลักธรรมมาเป็นที่พึ่งอย่างน้อยกำลังใจก็ไม่ลดลงขณะเดียวกันก็ยังมีส่วนช่วยให้เกิดข้อคิดในการสอนตัวเอง กลุ่มตัวอย่างยกตัวอย่างหลักศีล 5 โดยการงดเว้นการฆ่าสัตว์ การลักขโมย การประพฤติดิฉันในกาม การพูดเท็จ พูดคำหยาบ คำส่อเสียด เพื่อเจ้อ งตเว้นจากดื่มสุรา การนับถือศีล 5 ควรมิตัดตัวไว้เพราะสามารถใช้ได้เมื่อต้องการหาทางออก ส่วนอิทธิบาท 4 เพื่อบ่มเพาะคุณธรรมแห่งความสำเร็จไม่สับสนระหว่างฉันทะกับตัณหา คือความรักที่จะลงมือทำและความอยากมี อยากได้ อยากเป็น โดยผู้ที่มีความเข้าใจหลักอิทธิบาท 4 จะประเมินตนเองได้ว่า สิ่งที่ตนกำลังทำอยู่จะพบกับความสำเร็จได้หรือไม่

ผู้อื่น

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้กับครอบครัว ได้แก่ การอยู่ร่วมกันกับคนอื่น หากอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจได้ ในครอบครัวก็เสมือนมีตัวกันกระแทก เนื่องจากการอยู่ด้วยกันย่อมจะมีโอกาสเกิดการกระทบกระทั่งกันได้ การใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดจะเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรง ในการอยู่ร่วมกันของคนในครอบครัว คือพรหมวิหาร 4 มีความปรารถนาดีมอบให้ผู้อื่นรวมทั้งมีความเมตตาต่อสัตว์ด้วย มีความสงสารและเห็นใจเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จทุกขียาก มีความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีประสบความสำเร็จตามปรารถนาไม่มีความอิจฉาริษยา มีการปล่อยวางเมื่อเจอสถานการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้ เป็นต้น

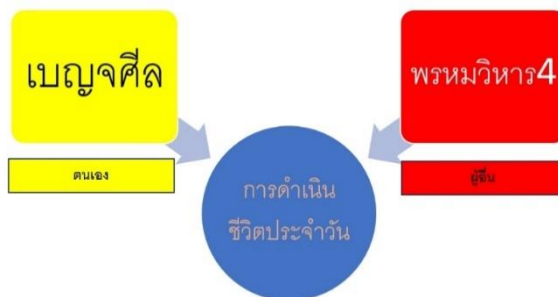
สรุปได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กลุ่มตัวอย่าง นำมาใช้ปฏิบัติและเห็นว่าใช้ได้อยู่ในชีวิตประจำวันและใช้ได้เป็นอย่างดีคือ ศีล 5 ในการนำมาประยุกต์ใช้กับตนเอง ส่วนหลักธรรมที่สามารถปฏิบัติกับผู้อื่น คือ พรหมวิหาร 4

วัตถุประสงค์ข้อ 3) ตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ออกแบบโดยเยาวชนซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาให้ร่วมคิดวิเคราะห์การเลือกหลักธรรมด้วยตนเอง ในกรณีการออกแบบลักษณะดังกล่าวผู้วิจัยจะเป็นเป็นผู้ร่วมออกแบบเมื่อได้คำตอบหลักธรรมจากเยาวชนแล้วและนำไปทดลองใช้ในโรงเรียนก่อนนำไปเผยแพร่อย่างเป็นทางการ

กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design thinking process) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

การทำความเข้าใจ (Empathize)

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นักเรียนนำมาใช้ปฏิบัติมีหลายอย่าง โดยนักเรียนมีความคิดเห็นว่า ศีล 5 เป็นหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้กับตนเองในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดีและพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถใช้ปฏิบัติกับผู้อื่น

การนิยาม (Define)

การนิยามคำตอบที่ได้จากคำตอบของกลุ่มตัวอย่าง คือ หลักธรรมคำสอนที่มุ่งเน้นให้คนปฏิบัติทั้งต่อตนเองและต่อบุคคลอื่น เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การนำมาปฏิบัติอาจยากแต่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง

การสร้างสรรค์ (Ideate)

จากการประมวลผลคำตอบปลายเปิดของนักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตซึ่งมีค่าเฉลี่ยในระดับมากแต่มีค่าสูงที่สุดในทุกด้าน โดยเฉพาะหลักเบญจศีล ค่าเฉลี่ย 3.93 รองลงมาคือหลักพรหมวิหาร 4 ค่าเฉลี่ย 3.90 ขณะเดียวกันผลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ทำให้ได้ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างตัวแบบจำลอง

การจำลอง (Prototype)

ได้ตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน (ร่าง)

ร่างตัวแบบจำลองก่อนนำไปใช้

ตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

1. ชื่อรายวิชา ภาษาไทย: หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน

ภาษาอังกฤษ: Buddhist principles in daily life

2. จำนวนชั่วโมง : 4 ชั่วโมง

3. ผู้บรรยาย: อาจารย์ประจำรายวิชา

4. คำอธิบายรายวิชา (Course description)

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการสอนให้ปฏิบัติตนในทางสายกลางหลักประธานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของประชาชนในทุกระดับ เป็นการสอนให้ปฏิบัติตนในทางสายกลางด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมต่างๆ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยเบญจศีล และหลักพรหมวิหาร4

5. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

6. เนื้อหาหลักสูตร

- 6.1 เบญจศีล หมายถึง ข้อพึงปฏิบัติห้าประการตามคำสอนในพุทธศาสนา
- 6.2 พรหมวิหาร4 หมายถึง ธรรมที่ควรยึดถือปฏิบัติ

การทดสอบ (Test)

ได้ตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน
ไปทดสอบ จำนวน 2 โรงเรียน

ปรับแก้/พัฒนา ตัวแบบฯจำลองก่อนนำไปใช้

ตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

1. ชื่อรายวิชา ภาษาไทย : หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน

ภาษาอังกฤษ : Buddhist principles in daily life

2. จำนวนชั่วโมง : 4 ชั่วโมง

3. ผู้บรรยาย : อาจารย์ประจำรายวิชา

4. สารสำคัญ

เบญจศีล หมายถึง ศีล 5 ข้อ เป็นการรักษาเจตนาที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป โดยการละเว้น 5 ประการ

พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา

5. จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายความหมายของเบญจศีลและพรหมวิหาร 4 ได้
2. เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต
3. นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องเบญจศีลและพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต

เมื่อได้นำตัวแบบฯ ไปทดสอบ ได้มีการปรับแก้หัวข้อย่อยในร่าง
ตัวแบบฯ จำลอง เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน

การอภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษา เรื่อง ค้นหาตัวแบบการนำหลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน กรณีศึกษาการออกแบบความคิดเชิง
วิเคราะห์ของกลุ่มเยาวชนจังหวัดนครปฐม สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันการศึกษาค้นคว้าพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยหลักธรรมที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุด คือ หลักศีล 5 โดยเฉพาะศีลข้อ 5 เว้นจากการดื่มสุราเมรัย และเสพของมึนเมา โดยมีค่าเฉลี่ยเป็นลำดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการรักษาศีล 5 เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านสวนหลวง จังหวัดสมุทรสาคร ของ (พระสมุห์ชัยรัตน์ สิลวทณโน (ภูมาลี), 2565, น. 3) ที่พบว่า ภาพรวมของการนำหลักศีลห้าไปปฏิบัติอยู่ในระดับมากแต่เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ศีลข้อ 5 เว้นจากการดื่มสุราเมรัยและเสพของมึนเมามากที่สุดและสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องการศึกษาความรู้และพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม ของ (พระมหามานัส ทับประโม่ง, 2554, น. 1-2) ที่พบว่า ระดับความรู้และพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคามโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด 1 ข้อ คือ ศีลข้อ 5 ห้ามเสพของมึนเมา ในส่วนของการนำมาใช้กับผู้อื่น คือ หลักพรหมวิหาร 4 จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยหลักธรรมที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุดคือ พรหมวิหาร 4 โดยเฉพาะด้านกรุณา โดยมีค่าเฉลี่ยเป็นลำดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอรัญญประเทศ จังหวัดสระแก้วของ (พระมหาศราวุธ น้อยนารี, 2558, น. 79-81) ที่พบว่าประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร 4 ของเจ้าอาวาส โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านกรุณาอยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อต้องเผชิญกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ในชีวิตประจำวันหรือเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาหรือเกิดความตึงเครียด กลุ่มตัวอย่างได้เลือกนำหลักธรรม

คำสอนมาประยุกต์ใช้เพราะหลักธรรมเป็นสิ่งที่เปรียบเสมือนแนวทางในการดำเนินชีวิตรวมไปถึงคำแนะนำที่จะช่วยให้เราเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์ต่างๆ ให้เราสามารถผ่านพ้นไปได้ อาทิ เวลาเราเจอปัญหาเราก็จะใช้หลักธรรมในการมาช่วยหาทางออกของปัญหา อีกทั้งหลักธรรมยังเป็นเหมือนสิ่งที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจของเราให้เราประพฤตินอยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีของสังคม

ประเด็นที่ 2 กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design thinking process) 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การทำความเข้าใจ (Empathize) หลักธรรมมีหลายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นักเรียน นำมาใช้ปฏิบัติและมีความคิดเห็นว่ามีแต่หลักธรรมที่นักเรียนเห็นว่าอยู่ในชีวิตประจำวันและใช้ได้เป็นอย่างดีคือ ศีล 5 ในการนำมาประยุกต์ใช้กับตนเอง ส่วนหลักธรรมที่สามารถปฏิบัติกับผู้อื่นคือ พรหมวิหาร 4 2) การนิยาม (Define) หลักธรรมคำสอนเป็นสิ่งที่ควรยึดถือปฏิบัติ เพราะหลักธรรมมุ่งเน้นให้ผู้คนปฏิบัติดี ทั้งต่อตนเองและต่อบุคคลอื่น สำหรับการอยู่ร่วมกันให้ได้อย่างมีความสุขควรนำมาปฏิบัติแต่อยากให้เห็นภาพการประยุกต์ใช้ได้จริง 3) การสร้างสรรค์ (Ideate) จากการระดมสมองของนักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนทำให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเฉพาะหลักเบญจศีล ค่าเฉลี่ย 3.93 รองลงมาคือหลักพรหมวิหาร 4 ค่าเฉลี่ย 3.90 ขณะเดียวกันข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ทำให้ได้ข้อมูล เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างตัวแบบจำลอง 4) การจำลอง (Prototype) ได้ตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน (ร่าง) 5) การทดสอบ (Test) เมื่อได้นำได้ตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไปทดสอบ จำนวน 2 โรงเรียน โดยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นที่มีประโยชน์และเสนอให้มีการปรับปรุงหัวข้อการใช้ที่เป็นรูปแบบของโรงเรียน โดยในขั้นตอนนี้เมื่อได้ทำการทดสอบจำนวน 1 ครั้ง ทางคณะผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการนำตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับปรุง และต้องมีการติดตามผล

เพื่อพัฒนาตัวแบบฯให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากงานวิจัยเรื่องนี้มีระยะเวลาจำกัดจึงทำให้ไม่สามารถทดสอบได้หลายครั้ง จะเห็นได้ว่าการคิดวิเคราะห์ (Thinking analysis) ตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ออกแบบจากกลุ่มเยาวชนเพื่อเยาวชน เนื่องจากเยาวชนเป็นเจ้าของปัญหาได้มีส่วนร่วมคิดวิเคราะห์ออกแบบการเลือกหลักธรรมด้วยตนเองเมื่อได้หลักธรรมที่นำมาใช้แล้วคณะผู้วิจัยเป็นเพียงผู้ร่วมออกแบบเท่านั้น

ประเด็นที่ 3 พัฒนาการและความท้าทายในวัยรุ่นหรือเยาวชนนั้น มีการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อน เพราะช่วงวัยรุ่นถือเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิตของมนุษย์ เป็นช่วงที่ร่างกาย จิตใจ และสังคมของบุคคลผ่านการพัฒนาอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ส่งผลให้เกิดทั้งโอกาสและความท้าทายเป็นอย่างมากโดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญาเพราะวัยรุ่นมีความสามารถในการคิดเชิงนามธรรมได้มากขึ้น สามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อนและสนใจในเรื่องราวที่เป็นนามธรรมซึ่งได้แก่ ศีลธรรม จริยธรรม และปรัชญาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือเป็นหลักศีลธรรมที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในช่วงวัยรุ่น การส่งเสริมให้วัยรุ่นประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตจำเป็นต้องมีความรู้และเข้าใจเนื้อหาและแก่นแท้ของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีเสียก่อน สถาบันการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการบ่มเพาะความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้กับวัยรุ่นด้วยการสอนให้เข้าใจง่าย เน้นหลักการปฏิบัติต่างๆที่เหมาะสมกับการนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง โดยเฉพาะการสอนที่พร้อมยกตัวอย่างแนวทางในการใช้ชีวิตประจำวัน

บทสรุป

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบ 5 ขั้นตอนมาใช้เพื่อให้ได้ตัวแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้ 1) การทำความเข้าใจ (Empathize) โดยทำความเข้าใจปัญหาที่ผู้กำลังประสบสามารถทำได้โดยการสัมภาษณ์

ตอบแบบสอบถาม รวมทั้งการสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ปราศจากอคติ มีการทำซ้ำในขั้นตอนนี้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในที่นี้ คือ ผู้วิจัย ผู้ใช้ประโยชน์ และผู้ได้ประโยชน์ ซึ่งในที่นี้ก็คือ ผู้วิจัยมีหน้าที่ประมวลผลข้อมูลจากครูและเยาวชน (นักเรียน) 2) การนิยาม (Define) ภายหลังจากการทำความเข้าใจขั้นที่ 1 จึงนำข้อมูลมาสรุปเพื่อระบุว่าผู้ใช้เป็นใครและต้องการอะไร ต้องการแก้ไขเมื่อไหร่ และที่ไหนซึ่งจะทำให้มองเห็นภาพรวมได้มากขึ้นและเป็นแนวทางในการคิดหาวิธีแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี 3) การสร้างสรรค์ (Ideate) เมื่อมองเห็นปัญหาที่ผู้ใช้ต้องการให้แก้ไขแล้วการระดมสมองทำให้ได้แนวคิดแนวทางที่คิดว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมโดยให้นำเสนอด้วยการคิดร่วมกันในการระดมสมอง การคิดนอกกรอบถือเป็นเรื่องที่น่าสนใจและไม่ควรละเลยเพราะจะทำให้ได้มุมมองใหม่ๆ 4) การจำลอง (Prototype) ก่อนที่จะนำไปใช้จริง ต้องมีการสร้างตัวแบบจำลองวิธีการแก้ปัญหานั้นขึ้นมาก่อนเพื่อทดสอบว่าจริงหรือไม่ 5) การทดสอบ (Test) การลงมือทดสอบความคิดเห็นซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะต้องมีการทดสอบซ้ำๆ เพื่อให้ได้ผลการทดสอบที่ดีที่สุด จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และแก้ไขวิธีการต่างๆ พร้อมกันไปด้วย แต่งานวิจัยชิ้นนี้ได้ทดสอบ 1 ครั้งเนื่องจากมีข้อจำกัดด้านระยะเวลาของการวิจัย ดังนั้นเพื่อให้ตัวแบบที่มีความสมบูรณ์มากขึ้น จึงควรมีการทดลองซ้ำๆ นำไปใช้ซ้ำๆ และนำไปใช้กับกลุ่มเยาวชนในทุกโรงเรียนเพื่อให้ได้ผลที่สามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงกับบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนกรัตน์ พิสมัย และ วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2558). การศึกษาการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนเตรียมทหาร.
วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 10(1), 575-588.

- จิราภรณ์ ตั้งกิตติภาภรณ์. (2556). *จิตวิทยาทั่วไป*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐกร อินทุยศ. (2556). *จิตวิทยาทั่วไป*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2543). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- ปรีดี นุกุลสมปรารณา. (2563). *ขั้นตอนการทำ Design Thinking สำหรับการแก้ไขปัญหา*. <https://www.popticles.com/business/steps-to-do-design-thinking>
- พระมหามณัส ทับประโม่ง. (2554). *การศึกษาความรู้และพฤติกรรมการรักษา ศิล 5 ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]*. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- พระมหาศราวุธ น้อยนารี. (2558). *การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของเจ้าอาวาส ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]*. มหาวิทยาลัยบูรพา, คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). *ศาสนาและเยาวชน*. สหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระสมุห์ชัยรัตน์ สีสวตมโน (ภูมาลี). (2565). *ศึกษาพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของนักเรียนโรงเรียนบ้านสวนหลวง (รัตนวิจิตรพิทยาคาร) จังหวัดสมุทรสาคร* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. คลังวิทยานิพนธ์ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. <https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/4568>
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). *เยาวชนกับศีลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มูลนิธิธรรมทาน.
- Best, J. W. (1981). *Research in Education* (3rd ed). Prentice. Hall Inc.
- Siedlikowski, S., Van Praagh, S., Shevell, M., & Carnevale, F. A. (2022). Agency in everyday life: An ethnography of the moral experiences of children and youth. *Children & Society*, 36, 661–676. <https://doi.org/10.1111/chso.12524>
- Sporre, K., Lotz-Sisitka, H., & Osbeck, C. (2022). Taking the moral authorship of children and youth seriously in times of the Anthropocene. *Ethics and Education*, 17(1), 101–116. <https://doi.org/10.1080/17449642.2021.2024991>

การบูรณาการแนวทางการสร้างสังคมไทยไร้ความรุนแรงตาม
มาตรฐานสากลและบริบทของสังคมไทย
Integration of Approaches for a non-violent Thai Society
by International Standards and the
Context of Thai Society

Received 1 May 2024

Revised 23 August 2024

Accepted 27 August 2024

สมนทิพย์ จิตสว่าง¹

Sumonthip Chitsawang²

ฐิตียา เพชรมุณี³

Thitiya Phetmune⁴

วันสนันท์ กันทะวงศ์⁵

Wanatsanan Kanthawong⁶

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุ และผลกระทบ
ศึกษาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงตามมาตรฐานสากล และ
เสนอแนะการบูรณาการการสร้างสังคมไทยไร้ความรุนแรงตามมาตรฐานสากลและ
บริบทของสังคมไทย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงผสมผสานระหว่างวิจัยเชิงปริมาณ วิจัย
เชิงคุณภาพ และวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่าสังคมไทย

---

¹ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาอาชีวศึกษาและงานยุติธรรม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: Sumonthip.c@chula.ac.th

² Associate Professor Dr., Lecture of Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาอาชีวศึกษาและงานยุติธรรม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: Thitiya.p@chula.ac.th

⁴ Assistant Professor Dr., Lecture of Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

⁵ ดร., สาขาวิชาอาชีวศึกษาและงานยุติธรรม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: Wanatsanan.kan@gmail.com

⁶ Dr., Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

มีปัญหาความรุนแรง ได้แก่ การฆ่าตัวตาย ความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ความรุนแรงในครอบครัว สาเหตุสำคัญ คือ ปัญหาสุรา ยาเสพติด อาวุธที่เข้าถึงง่าย สื่อที่นำเสนอความรุนแรง ปัญหาเศรษฐกิจ และการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ส่งผลต่อวิถีจักรของความรุนแรง และผลกระทบจากปัญหาความรุนแรง คิดเป็นร้อยละ 4 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศ

“The Cardiff Model” ข้อมูลความรุนแรงจากหน่วยงาน โดยองค์การอนามัยโลกชี้ว่าการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง การพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน การลดการใช้สุรา การควบคุมการใช้อาวุธ การส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวัฒนธรรม และจัดโปรแกรมดูแลช่วยเหลือผู้ถูกใช้ความรุนแรง เป็นแนวทางสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงตามมาตรฐานสากล

การบูรณาการสร้างสังคมไทยไร้ความรุนแรงตามมาตรฐานสากลและบริบทของสังคมไทย คือ การเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี “RESPECT” ประกอบด้วย 1) เสริมสร้างทักษะความสัมพันธ์ที่ดี 2) เสริมพลังเพิ่มขีดความสามารถด้านเศรษฐกิจและสังคม 3) บริการที่มั่นใจแก่ผู้ถูกใช้ความรุนแรงและกลุ่มเสี่ยง 4) ลดปัญหาความยากจน 5) สร้างสภาพแวดล้อมที่ปราศจากความรุนแรง 6) ป้องกันการใช้ความรุนแรงและการล่วงละเมิดต่อเด็กและเยาวชน และ 7) เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และบรรทัดฐาน ซึ่งนำไปสู่การลดใช้ความรุนแรงในสังคมไทย

คำสำคัญ: ความรุนแรง, อาชญากรรม, สังคมไทยไร้ความรุนแรง

Abstract

This research aims to study the problem, causes, and impacts of violence in Thai society, to study guidelines for preventing and solving violence problems according to international standards, and to suggest ways to integrate and create a non-violent Thai Society

according to international standards and the context of Thai society. It was mixed-methods research combining quantitative, qualitative, and participatory action research. The study found that Thai society faced issues of violence, including suicide, violence against children and women, and domestic violence. Major causes included alcohol and drug use problems, easy access to weapons, media promoting violence, economic issues, and the use of violence within families affecting the cycle of violence and its impacts. The impacts of violence problems account for 4% of the total national GDP.

"The Cardiff Model" collected violence data from agencies to solve violence, and the World Health Organization suggests that good relationships between parent and childrens, developing life skills for childrens, reducing alcohol and weapon use, promoting gender equality, changing attitudes and cultures, and providing care and assistance programs for violence victims were key approaches to preventing and solving violence problems according to international standards.

The integrate ways to create a non-violent Thai Society according to international standards and the context of Thai society involves respecting gender equality through the "RESPECT" framework, which includes: 1) Relationship, promoting good relationship skills 2) Empowerment of women, enhancing economic and social empowerment 3) Services ensured, providing support for violence victims and vulnerable groups that may be at risk of violence 4) Poverty reduction, reducing of poverty-related issues 5) Environments made safe, creating a violence-free environment 6) Child and adolescent abuse prevention,

preventing violence and abuse against children and youth
7) Transformed attitudes, beliefs, and norms, changing and leading to reduced violence in Thai society

Keywords: Violence, Crime, Non-violent Thai society

บทนำ

ปัจจุบันประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยกำลังเผชิญกับความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากในพ.ศ.2566 พบว่าความสงบสุขของประเทศทั่วโลกโดยเฉลี่ยลดลงร้อยละ 0.42 ของดัชนีสันติภาพโลก โดยในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา พบว่า มีประเทศจำนวน 84 ประเทศที่มีความสงบสุขที่ดีขึ้น ในขณะที่ 79 ประเทศมีความสงบสุขที่ลดน้อยลง จำนวนผู้เสียชีวิตจากความขัดแย้งทั้งหมดทั่วโลกเพิ่มขึ้นร้อยละ 45 ทั้งที่เป็นการเสียชีวิตจากความขัดแย้งภายในและความขัดแย้งภายนอก อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงของทั่วโลกที่เพิ่มมากขึ้น แม้ว่าจะไม่ได้นำสงครามที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศรัสเซียและยูเครนมาใช้ในการวิเคราะห์ โดยในช่วงระยะเวลา 15 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ ค.ศ.2008-2023 พบว่า โลกมีความสงบสุขน้อยลงเฉลี่ยร้อยละ 5 จากจำนวน 163 ประเทศ โดย 95 ประเทศมีความสงบสุขที่ลดน้อยลง ในขณะที่ 66 ประเทศมีความสงบสุขที่ดีขึ้น และ 2 ประเทศไม่พบการเปลี่ยนแปลง โดยประเทศที่มีความสงบสุขของโลกมากที่สุด 10 ลำดับ ในพ.ศ.2566 ได้แก่ ไอซ์แลนด์ เดนมาร์ก ไอร์แลนด์ นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย สิงคโปร์ โปรตุเกส สโลวีเนีย ญี่ปุ่น และสวิตเซอร์แลนด์

สำหรับประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้ประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคมมาเป็นเวลานาน ดังจะเห็นได้จากการจัดลำดับประเทศที่มีความสงบใน พ.ศ.2561 ซึ่งพบว่าประเทศที่มีความสงบในอันดับที่ 1 ได้แก่ ประเทศไอซ์แลนด์ รองลงมาได้แก่ ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศออสเตรเลีย ประเทศโปรตุเกส และประเทศเดนมาร์ก ตามลำดับ ในขณะที่ประเทศไทยจัดอยู่

ในอันดับที่ 113 จาก 163 ประเทศ และในพ.ศ.2566 ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 92 จาก 163 ประเทศทั่วโลก หากแต่เปรียบเทียบข้อมูลประเทศที่มีความสงบสุขในประชาคมอาเซียน พบว่าประเทศที่มีความสงบสุขมากที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ ประเทศมาเลเซีย ประเทศเวียดนาม ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา ประเทศไทย ประเทศฟิลิปปินส์ และประเทศเมียนมา ตามลำดับ อันเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยมีการใช้ความรุนแรงเป็นอันดับ 3 ของประเทศในประชาคมอาเซียน (Institute for Economics & Peace, 2023)

โดยความรุนแรงก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในพ.ศ.2565 ของประเทศไทย จัดอยู่ในอันดับ 141 จาก 163 ประเทศ โดยประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงคิดเป็นร้อยละ 4 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ผลกระทบทางเศรษฐกิจของความรุนแรงเท่ากับ 89,280,802,693 ล้านดอลลาร์สหรัฐของภาวะเสมอภาคของอำนาจซื้อ (Purchasing Power Parity: PPP) (Millions, US\$ 2022 PPP) ผลกระทบต่อหัวคิดเป็น 1,245 ดอลลาร์ หรือ 42,367.35 บาท (อัตราแลกเปลี่ยน 1 ดอลลาร์ = 34.03 บาท) และต้นทุนทางเศรษฐกิจของความรุนแรงใน พ.ศ.2564 เท่ากับ 52,940,785,082 ดอลลาร์

ดังนั้น ผลกระทบของความรุนแรงได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคม รวมทั้งผู้ที่ต้องตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงต้องสูญเสียอาจประสบกับการสูญเสียชีวิต ได้รับบาดเจ็บ พิการ หรือสูญเสียทรัพย์สิน เงินทอง รวมทั้งสูญเสียเวลาในการรักษาตัว อันส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ เนื่องจากบุคคลที่ต้องตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรงไม่สามารถทำหน้าที่เป็นทรัพยากรบุคคลในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง นอกจากนี้ ความรุนแรงยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้ที่ถูกใช้ความรุนแรง รวมทั้งผลกระทบต่อสังคมเนื่องจากเกิดวัฏจักรของความรุนแรงที่ขับเคลื่อนในสังคม และ

ผลกระทบของการใช้ความรุนแรงต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุ และผลกระทบของปัญหาความรุนแรงของในสังคมไทยในสถานการณ์โลก
2. เพื่อศึกษาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหความรุนแรงตามมาตรฐานสากล
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหความรุนแรงด้วยการบูรณาการแนวทางการลดความรุนแรงในสังคมไทยตามมาตรฐานสากลและบริบทของสังคมไทย

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องการใช้ความรุนแรง

องค์การอนามัยโลก ได้นิยามความรุนแรงไว้ดังนี้

ความรุนแรง หมายถึง การจงใจใช้กำลังหรืออำนาจทางกายเพื่อข่มขู่หรือกระทำต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อกลุ่มบุคคลหรือชุมชน ซึ่งมีผลทำให้เกิดหรือมีแนวโน้มที่จะมีผลให้เกิดการบาดเจ็บ ตาย หรือเป็นอันตรายต่อจิตใจ หรือเป็นการยับยั้งการเจริญงอกงาม หรือการกีดกันหรือปิดกั้น ทำให้สูญเสียสิทธิบางประการ และขาดการได้รับในสิ่งที่สมควรจะได้รับ (Krug et al., 2002)

จากคำนิยามดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความรุนแรงในความหมายที่บัญญัติโดยองค์การอนามัยโลกนั้น จะเกี่ยวข้องกับคำว่าความตั้งใจหรือจิตใจของผู้กระทำ ความรุนแรง ซึ่งผลที่เกิดขึ้นอาจไม่สัมพันธ์กันกับเหตุ ดังนั้น ความรุนแรงในที่นี้ จึงไม่ได้หมายรวมถึงการบาดเจ็บหรืออันตรายที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุหรือความไม่ตั้งใจ

ประเภทความรุนแรง (Typology of Violence)

องค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ได้แบ่งประเภทของความรุนแรงไว้ในเบื้องต้นเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

1. ความรุนแรงต่อตนเอง (Self-directed Violence) ได้แก่ การทำร้ายตัวเอง การฆ่าตัวตาย

2. ความรุนแรงระหว่างบุคคล (Interpersonal Violence) ได้แก่ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล อาทิ ความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงต่อเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ

3. ความรุนแรงระหว่างกลุ่ม (Collective Violence) ได้แก่ ความรุนแรงต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

นอกจากนี้ โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) ได้แบ่งประเภทของความรุนแรง ดังนี้

1. ความรุนแรงทางตรง (Direct Violence) เป็นความรุนแรงที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน อาทิ การทำร้ายร่างกาย การฆาตกรรม อาชญากรรม ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการได้รับบาดเจ็บ หรือเสียชีวิต รวมทั้งความเสียหายต่อทรัพย์สินของปัจเจกชนและประโยชน์ส่วนรวม

2. ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence) หมายถึง โครงสร้างทางสังคมที่ทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างผู้ที่มีตำแหน่งและมีอำนาจที่แตกต่างกันที่อาจส่งผลให้ผู้ที่มีอำนาจมากกว่าเอารัดเอาเปรียบผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า ความไม่เท่าเทียมในโครงสร้างทางสังคมทำให้ผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมน้อยกว่าอาจต้องประสบปัญหา อาทิ ปัญหาความยากจน บริการด้านสาธารณสุข รวมทั้งปัญหาความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อการร่างกาย และยังส่งผลกระทบต่อจิตใจและจิตวิญญาณของสมาชิกในสังคม

3. ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural Violence) คือ ระบบความเชื่อการให้ความหมายของสังคมที่ก่อให้เกิดการใช้ความรุนแรง ทำให้การใช้ความรุนแรงสามารถยอมรับได้ จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ยอมรับต่อการใช้

ความรุนแรง อาทิ การใช้ความรุนแรงต่อสตรี และความรุนแรงในครอบครัว (Gultung, 1996)

สำหรับลักษณะของการใช้ความรุนแรง ประกอบด้วย

1. การใช้ความรุนแรงทางร่างกาย (Physical)
2. ความรุนแรงทางเพศ (Sexual)
3. ความรุนแรงทางด้านจิตใจ (Psychological)
4. ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการกีดกัน หรือ การทอดทิ้ง (Involving deprivation or neglect)

แนวคิดและทฤษฎีทางด้านอาชญวิทยา

แนวคิดและทฤษฎีทางด้านอาชญวิทยาที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของการใช้ความรุนแรง อาทิ แนวคิดของสำนักอาชญวิทยาดั้งเดิม (Classical School of Criminology) ที่อธิบายได้ว่าผู้ที่ใช้ความรุนแรงเพราะไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายหรือบทลงโทษ แนวคิดของสำนักปฏิฐานนิยม (Positive School of Criminology) ที่อธิบายได้ว่า ผู้ที่ใช้ความรุนแรงเนื่องจากถูกสภาพแวดล้อมบีบบังคับให้ต้องใช้ความรุนแรง แนวคิดของสำนักป้องกันสังคม (Social Defense of Criminology) อธิบายได้ว่าการป้องกันสังคมเป็นการปฏิบัติต่อผู้ที่ใช้ความรุนแรงหรือผู้กระทำความผิดโดยมีวัตถุประสงค์ที่คุ้มครองให้ชุมชนปลอดภัยจากการใช้ความรุนแรงหรืออาชญากรรมด้วยการวางระบบควบคุม วางเงื่อนไข และกำหนดบทลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคม เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นพลเมืองดี นอกจากนี้ ยังมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีที่สำคัญ อาทิ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ที่อธิบายถึงความรุนแรงเกิดขึ้นเนื่องจากการเรียนรู้เรื่องชายเป็นใหญ่ จากการสังเกต เลียนแบบ และซึมซับพฤติกรรมว่าสามารถใช้ความรุนแรงต่อสตรีได้ ทฤษฎีสตรีนิยม (Feminism Theory) ที่เชื่อว่าปัญหาความรุนแรงเกิดขึ้นเนื่องจากบรรทัดฐานในการปฏิบัติต่อสตรีที่มีความแตกต่างจากเพศชาย ทฤษฎีสามเหลี่ยมอาชญากรรม (Crime Triangle Theory) ที่อธิบายถึงสาเหตุหรือองค์ประกอบของการเกิดอาชญากรรมหรือ

ความรุนแรงที่ประกอบด้วยสามเหลี่ยม 3 ด้าน คือ เป้าหมาย ผู้ก่อเหตุ และ โอกาส และแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอาชญากรรมที่นำไปสู่ การป้องกันการใช้ความรุนแรงในสังคมทั้งที่เป็นการป้องกันที่ตัวผู้ใช้ความรุนแรง ผู้เสียหาย และช่องโอกาสในการใช้ความรุนแรง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary study) และการศึกษาภาคสนาม (Field study) ประกอบด้วย การศึกษาเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) เพื่อขับเคลื่อนแนวทางปฏิบัติที่ดีตามมาตรฐานสากลและบริบทสังคมไทยในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย สำหรับการสุ่มตัวอย่างประกอบด้วย กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงปริมาณศึกษาด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) จากประชาชนในแต่ละภูมิภาค โดยทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Sample random sampling) ภูมิภาคละ 3 จังหวัด หลังจากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างตามความสะดวกในแต่ละจังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย นครราชสีมา ขอนแก่น หนองคาย นนทบุรี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ชลบุรี จันทบุรี ตราด ราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี สงขลา พัทลุง และยะลา จากกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมความหลากหลายของอาชีพ อาชีพ นักธุรกิจ นักวิชาการ ข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป รวมจำนวน 2,200 คน และศึกษาด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมตัวในเรือนจำและทัณฑสถาน ได้แก่ เรือนจำกลางบางขวาง ทัณฑสถานวัยหนุ่มกลาง ทัณฑสถานหญิงกลาง ทัณฑสถานหญิงสงขลา ที่กระทำผิดในคดีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง รวมจำนวน 750 คน

การศึกษาเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ต้องขังในคดีความรุนแรงผู้เสียหายจากการถูกใช้ความรุนแรง และองค์กร

ที่ปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาความรุนแรงและการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงด้วยแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) จำนวน 1 หน่วยงาน คือ เทศบาลตำบลเกาะคา อ.เกาะคา จ.ลำปาง ซึ่งมีเกณฑ์สำคัญ คือ เป็นพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อสตรีและความรุนแรงในครอบครัว มีการดำเนินการวิจัยในการขับเคลื่อนการใช้เครื่องมือ RESPECT อย่างต่อเนื่องกับโครงการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive statistic) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เพื่อบรรยายคุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย และตรวจสอบข้อมูลด้วยเทคนิควิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulations) นำไปสู่การรายงานสรุปผลการศึกษาด้วยการบรรยาย พรรณนาตามวัตถุประสงค์ถึงสิ่งที่ค้นพบ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย พบว่า

1. สถิติหรือข้อมูลพื้นฐาน (Base line) ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงของสังคมไทย ประกอบด้วย ข้อมูลจากสถาบันเศรษฐกิจศาสตร์และสันติภาพ (Institute for Economics and Peace) และข้อมูลจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงยุติธรรม

ประเทศที่มีความสงบสุขของโลกมากที่สุดในพ.ศ.2566 ได้แก่ ประเทศไอซ์แลนด์ รองลงมา ได้แก่ ประเทศเดนมาร์ก ประเทศไอร์แลนด์ ประเทศนิวซีแลนด์ ในขณะที่ประเทศไทยได้อยู่ในลำดับที่ 92 หากแต่เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลประเทศที่มีความสงบสุขในประชาคมอาเซียน ประเทศไทยมีการใช้ความรุนแรงเป็นอันดับ 3 ของประเทศในประชาคมอาเซียน รองจากประเทศฟิลิปปินส์ และประเทศเมียนมา (Institute for Economics & Peace, 2023)

การใช้ความรุนแรงของสังคมไทยในสถานการณ์โลก ปรากฏดังนี้

1) ความรุนแรงต่อตนเอง (Self-directed Violence) ประเทศที่มีอัตราการฆ่าตัวตายสูงที่สุดในโลกในพ.ศ.2566 ได้แก่ ประเทศเลโซโท ประเทศกายอานา ประเทศเอสวาตินี ประเทศเกาหลีใต้ ในขณะที่อัตราการฆ่าตัวตายของประเทศไทยพบว่า อัตราการฆ่าตัวตาย คือ 8.8 ต่อประชากร 100,000 คน เป็นอันดับ 73 ของโลก (Worldpopulationreview.com, 2023)

2) ความรุนแรงระหว่างบุคคล (Interpersonal Violence) ความรุนแรงระหว่างบุคคลที่สำคัญของสังคมไทย ได้แก่ ความรุนแรงในครอบครัวและความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ซึ่งปีงบประมาณ 2566 พบว่า จำนวนผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือจากความรุนแรงในครอบครัวจำนวน 2,312 ราย โดยพื้นที่ที่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัวสูงสุด ได้แก่ กรุงเทพฯ ราชบุรี เชียงราย เชียงใหม่ และกาญจนบุรี ตามลำดับ ประเภทของความรุนแรงที่พบมากที่สุด ได้แก่ ความรุนแรงทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ทางเพศ และเสียชีวิตตามลำดับ โดยเพศหญิงถูกใช้ความรุนแรง ร้อยละ 83.5 เด็กและเยาวชนที่ถูกใช้ความรุนแรงจากความรุนแรงในครอบครัว ร้อยละ 28.1 (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2566)

การใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชนมีการกระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2564-2565 ร้อยละ 14.7 อันแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของ

การใช้ความรุนแรงต่อเด็กและเยาวชนที่เพิ่มมากขึ้น (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2566)

การใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา

สถานการณ์ความรุนแรงในสถานศึกษามีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ในพ.ศ.2561 พบว่า เด็กไทยถูกรังแกในโรงเรียนเป็นอันดับที่ 2 ของโลก โดยพบเหยื่อเฉลี่ย 6 แสนคนต่อปี หรือมีสัดส่วนนักเรียนถูกรังแกจากเพื่อนนักเรียนด้วยกันสูงถึงร้อยละ 40 รองจากประเทศญี่ปุ่น (กรมสุขภาพจิต, 2561)

การใช้ความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรม

ปัญหาความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับอาวุธปืนสะท้อนปัญหาความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรม โดยใน พ.ศ.2566 พบว่าประชาชนไทยครอบครองปืนเป็นอันดับ 13 ของโลก ประมาณ 10.3 ล้านกระบอก แต่ครอบครองปืนมากที่สุดเป็นอันดับ 1 ของอาเซียน หากดูในรายละเอียดพบว่าปืนที่ครอบครองอยู่พบว่าเป็นปืนที่มีทะเบียน จำนวน 7 ล้านกระบอก และปืนไม่มีทะเบียน จำนวน 6 ล้านกระบอก และสัดส่วนการครอบครองปืน คือ จำนวน 100 คนต่อ 15 กระบอก หมายความว่าประชาชน 100 คน มีปืน 15 คน และที่น่าสนใจ คือ ในจำนวนปืน 10 กว่าล้านกระบอกนี้เป็นปืนที่ขึ้นทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายเพียง 6.2 ล้านกระบอกเท่านั้น ส่วนที่เหลืออีกกว่า 4.1 ล้านกระบอกเป็นปืนเถื่อน (Small Arms Survey, 2023) นอกจากนี้ Small Arms Survey และ gunpolicy.org ให้ความเห็นว่ากลุ่มป้องกันการทำร้ายด้วยอาวุธปืนว่า “ไทยเป็นแหล่งตลาดมืดค้าปืนหลักของอาเซียน” (Gunpolicy, 2017)

ปัญหาความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการกราดยิงหมู่

ในปี ค.ศ.2022-2023 อันดับความเสี่ยงที่จะเกิดเหตุสังหารหมู่ของประเทศไทย เพิ่มขึ้นจากอันดับที่ 42 ในปีค.ศ.2020 มาอยู่อันดับที่ 17 โดยมีอัตราเสี่ยงต่อการเกิดการกราดยิงหรือสังหารหมู่ คิดเป็นร้อยละ 4.9 จาก 162 ประเทศทั่วโลก ซึ่งเป็นที่สองประเทศถูกจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงสูง (Top 30) นับจาก

ค.ศ.2020 โดยพิจารณาจากประชากรที่มาก ประวัติการเกิดเหตุ และอัตราการครอบครองปืนที่ถือว่าสูง (Earlywarningproject, 2023)

3) ความรุนแรงระหว่างกลุ่ม (Collective Violence) ความรุนแรงระหว่างกลุ่ม คือ การก่อการร้ายหรือการก่อความไม่สงบในประเทศไทย โดยสถิติการก่อการร้ายทั่วโลกในพ.ศ.2566 พบว่าประเทศที่สถิติการก่อการร้ายมากที่สุดในโลก คือ อัฟกานิสถาน โดยมีลำดับคะแนนที่ 9.592 ในขณะที่ประเทศไทยมีสถิติการก่อการร้ายอยู่ในลำดับที่ 26 ของโลก โดยมีค่าคะแนนที่ 5.430 (Global Terrorism Index world map, 2023)

2. ข้อมูลความรุนแรงในสังคมไทยจากการสำรวจความรุนแรงทั่วประเทศ

2.1 ข้อมูลความรุนแรงจากการสำรวจประชาชนกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ

การสำรวจปัญหาความรุนแรงจากการตกเป็นเหยื่อ หรือ การรับรู้ต่อความรุนแรงในสังคมไทยจากประชาชนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 2,200 คน ทั่วประเทศ หากแต่ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 2,173 คิดเป็นร้อยละ 98.7 ปรากฏผลการศึกษา ดังนี้

ประชาชนกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าประเทศไทยมีการใช้ความรุนแรงในระดับมาก ร้อยละ 41.5 เห็นว่าการใช้ความรุนแรงในสังคมไทยเป็นปัญหาใกล้ตัว ร้อยละ 71.4 รู้สึกไม่ปลอดภัยจากความรุนแรง ร้อยละ 28.2 โดยรูปแบบของความรุนแรงที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าเกิดขึ้นมากที่สุด ได้แก่ ความรุนแรงในครอบครัว ร้อยละ 48.2 และความรุนแรงของเด็กและเยาวชน ร้อยละ 45.7

ประสบการณ์ถูกใช้ความรุนแรงในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา

สำหรับประสบการณ์ถูกใช้ความรุนแรงในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา พบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างเคยประสบกับความรุนแรง ร้อยละ 72.0 โดย

ความรุนแรงที่ประสบมากที่สุด ได้แก่ ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการใช้รถใช้ถนน ร้อยละ 16.3 รองลงมา ได้แก่ ความรุนแรงในสถานที่ทำงาน ร้อยละ 14.4

ลักษณะของความรุนแรงที่กลุ่มตัวอย่างเคยประสบ ได้แก่ การด่าทอ ร้อยละ 28.9 รองลงมา คือ การทุบตี ทำร้ายร่างกายโดยไม่ใช้อาวุธ ร้อยละ 21.4

ความรุนแรงที่กลุ่มตัวอย่างได้รับ ได้แก่ ความรุนแรงทางจิตใจ ร้อยละ 45.6 รองลงมา ได้แก่ ความรุนแรงทางร่างกาย ร้อยละ 16.9 ผลกระทบของความรุนแรงที่กลุ่มตัวอย่างได้รับ ได้แก่ ประสบความเครียดหรือวิตกกังวล ร้อยละ 31.9 รองลงมา คือ บาดเจ็บ ร้อยละ 10.3 ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งไม่แจ้งดำเนินคดี ร้อยละ 59.3 สาเหตุสำคัญของการตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง ได้แก่ การขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ความสัมพันธ์ไม่ราบรื่น ทะเลาะกัน ร้อยละ 27.9 รองลงมา คือ ปัญหาความหึงหวงหรือการนอกใจ ร้อยละ 12.3

สำหรับทัศนคติต่อการใช้อาวุธปืนนั้น ประชาชนกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าปืนสามารถซื้อง่าย ร้อยละ 36.7 รองลงมา คือ การพกพาปืนติดตัวทำให้มีโอกาสดำเนินคดีได้ง่าย ร้อยละ 20.5 และการพกพาปืนติดตัวทำให้รู้สึกอึดใจไม่เกรงกลัวใคร ร้อยละ 16.8

หากแต่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีอาวุธปืนในครอบครอง ร้อยละ 81.4 มีอาวุธปืน 1 กระบอก ร้อยละ 11.9 เหตุผลต้องมีอาวุธปืนของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ พกพาอาวุธปืนเนื่องจากการป้องกันตัวเอง ร้อยละ 55.7 รองลงมา คือ ทำงานที่ใช้อาวุธปืน ร้อยละ 20.5 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีปืนไว้ในครอบครอง เคยใช้ปืน ร้อยละ 9.8

2.2 ข้อมูลการใช้ความรุนแรงจากการสำรวจผู้ต้องขังที่กระทำผิดโดยใช้ความรุนแรง

ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 66.7 อายุขณะกระทำความผิดระหว่าง 21-30 ปี ร้อยละ 51.9 ต้องโทษคดียาเสพติด ร้อยละ 70.7 คดีเกี่ยวกับ

ชีวิตและร่างกาย ร้อยละ 15.8 คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ร้อยละ 6.4 คดีเกี่ยวกับเพศ ร้อยละ 4.7

การใช้ความรุนแรงในครอบครัวของพ่อแม่ในวัยเด็กของผู้ต้องขังกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ การใช้ความรุนแรง ร้อยละ 8.8 และพ่อแม่ใช้ความรุนแรงประจำ อาทิ การทะเลาะ ตบตี ร้อยละ 5.1 และถูกพ่อแม่หรือผู้ปกครองใช้ความรุนแรง ร้อยละ 1.7

นอกจากนี้ ผู้ต้องขังกลุ่มตัวอย่างเคยมีประสบการณ์ความรุนแรง ร้อยละ 7.3 ความรุนแรงที่ถูกกระทำ ได้แก่ ความรุนแรงในครอบครัว ร้อยละ 8.1 การถูกแก๊งค์ข่มเหงรังแก ร้อยละ 3.7 ถูกผู้ใหญ่ทำร้ายโดยไม่มีเหตุผล ร้อยละ 2.4 และความรุนแรงทางเพศ ร้อยละ 0.7

ผลกระทบของการมีประสบการณ์ความรุนแรง ได้แก่ ความเครียด ความหวาดกลัว ส่งผลถึงปัญหาสุขภาพจิต ร้อยละ 3.4 การเจ็บแค้น โกรธ เกลียด และต้องการแก้แค้น ร้อยละ 9.8 เห็นว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติที่สามารถกระทำได้ ร้อยละ 3.4 และมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน อาทิ การเสพยาเสพติด ร้อยละ 7.1

ประเภทของความรุนแรงที่เคยมีประสบการณ์ในช่วงวัยเด็กและเยาวชน ได้แก่ การด่าทอผู้อื่น ร้อยละ 4.4 การเคาะตัวตาย ร้อยละ 0.7 หันไปใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่นที่อ่อนแอกว่า ร้อยละ 2.0 หันไปใช้ความรุนแรงต่อสัตว์ ร้อยละ 1.3 รวมกลุ่มกับเพื่อนที่ชอบใช้ความรุนแรงและมีการยกพวกตีกัน ร้อยละ 16.2 การทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนได้รับบาดเจ็บ ร้อยละ 6.1 และทำให้ผู้อื่นเสียชีวิต ร้อยละ 1.0 ทศนคติการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องธรรมดาทั่วไปในสังคมระดับมาก ร้อยละ 28.1

อาวุธปืนที่ใช้ในการกระทำผิดส่วนใหญ่เป็นอาวุธปืนที่ผิดกฎหมาย ร้อยละ 65.6 การพกพาอาวุธปืน เนื่องจากหาซื้อได้ง่าย ร้อยละ 33.0 เห็นว่าการมีอาวุธปืนพกติดตัวทำให้มีโอกาสในการกระทำผิดได้ง่าย ร้อยละ 15.8 อาวุธปืนราคาถูก ร้อยละ 14.8 การมีอาวุธปืนพกติดตัวทำให้มีความรู้สึก

หิกลืมไม่เกรงกลัวใคร ร้อยละ 11.8 อาวุธปืนเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต ร้อยละ 9.1 และอาวุธปืนเป็นสิ่งโก้เก๋ ร้อยละ 7.1 (สุนนทิพย์ จิตสว่าง และคณะ , 2565)

ผลกระทบของความรุนแรง

ผลกระทบของความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ พบว่า พ.ศ.2565 ประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงคิดเป็นร้อยละ 4.0 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ผลกระทบทางเศรษฐกิจของความรุนแรงเท่ากับ 89,280,802,693 ล้านดอลลาร์สหรัฐของภาวะเสมอภาคของอำนาจซื้อ (purchasing power parity: PPP) (Millions, US\$ 2022 PPP) ผลกระทบต่อหัวคิดเป็น 1,245 ดอลลาร์ หรือ 42,367.35 บาท (อัตราแลกเปลี่ยน 1 ดอลลาร์ = 34.03 บาท) (Institute for Economics & Peace, 2023)

นอกจากนี้ ความรุนแรงยังส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสังคม กล่าวคือ ความรุนแรงก่อให้เกิดผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้ที่ถูกใช้ความรุนแรง โดยผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับความรุนแรงตั้งแต่อายุยังน้อย อาจทำให้พัฒนาการของสมองแย่งลง และทำลายส่วนอื่นๆ ของระบบประสาท รวมถึงระบบต่อมไร้ท่อ ระบบไหลเวียนโลหิต กล้ามเนื้อและกระดูก ระบบสืบพันธุ์ ระบบหายใจ และภูมิคุ้มกัน โดยมีผลกระทบต่อสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ถูกใช้ความรุนแรงตลอดชีวิต ความรุนแรงต่อเด็กจึงส่งผลเสียต่อพัฒนาการทางสติปัญญาและส่งผลให้ด้อยโอกาสทางการศึกษาของผู้ถูกใช้ความรุนแรง อันนำไปสู่ผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และความรุนแรงยังส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัวที่จะส่งต่อวัฏจักรของความรุนแรง ทำให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้และขับเคลื่อนความรุนแรงในสังคมต่อไปอย่างต่อเนื่อง อันเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งการแก้ไขปัญหาคความรุนแรงที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการศึกษามาตรฐานสากลในการป้องกันและ
แก้ไขปัญหาความรุนแรง ประกอบด้วย

การลดความรุนแรงเป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืนตามที
องค์การสหประชาชาติได้กำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable
Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 16 อันได้แก่ ส่งเสริม
สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้มาตรฐานสากล
ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคม ประกอบด้วย

**1) การป้องกันและแก้ไขปัญหการใช้ความรุนแรงโดยใช้แนวทาง
“the Cardiff Model”**

“the Cardiff Model” เป็นรูปแบบในการป้องกันและแก้ไข
ความรุนแรงที่ประสบความสำเร็จของประเทศเวลส์ อังกฤษและสกอตแลนด์
โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและแก้ไข
ความรุนแรงอย่างแท้จริง “the Cardiff Model” ได้ทำให้ความรุนแรงลดลง
โดยรัฐบาลของสหราชอาณาจักรได้นำ “the Cardiff Model” ไปประยุกต์ใช้
ในการลดความรุนแรงทั่วสหราชอาณาจักรใน ค.ศ.2012 นอกจากนี้ ยังได้มี
การสร้างความร่วมมือในการลดความรุนแรงกับองค์การอนามัยโลกและประเทศ
ต่างๆ ที่สนใจในการนำแนวทาง “the Cardiff Model” ไปประยุกต์ใช้ อาทิ
ประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศออสเตรเลีย และบางมรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา

“the Cardiff Model” ได้ให้ความสำคัญกับการจัดเก็บข้อมูล
ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในประเทศเพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนที่
ความรุนแรง และแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหาความรุนแรงได้สอดคล้อง
กับปัญหาในการเกิดความรุนแรงของแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ ได้มีความร่วมมือ
ระหว่างหน่วยงานและการปรับแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง การใช้ “the Cardiff
Model” ได้ลดความรุนแรงในสังคมของเมืองคาร์ดิฟฟ์ ดังนี้

1. เหยื่อของความรุนแรงที่เข้ารับการรักษาจากหน่วยงานฉุกเฉินใน
คาร์ดิฟฟ์ลดลงประมาณครึ่งหนึ่ง ระหว่าง ค.ศ. 2002-2013

2. ความรุนแรงในสถานเริงรมย์ลดลง ร้อยละ 39

3. เหตุที่เข้ารับการรักษาพยาบาลจากความรุนแรงที่ได้รับการบันทึกข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ตำรวจลดลง ร้อยละ 42

4. ค.ศ. 2007 สามารถลดค่าใช้จ่ายทางด้านสาธารณสุขจากการรักษาพยาบาล ประมาณ 5 ล้านปอนด์ และลดค่าใช้จ่ายทางด้านกระบวนการยุติธรรมประมาณ 6.9 ล้านปอนด์ (Security, Crime, and Intelligence Innovation Institute, 2023)

ซึ่ง “the Cardiff Model” สามารถนำมาประยุกต์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย คือ

1. การจัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงอย่างจริงจัง เวลา สถานที่ และอาวุธ ผู้ใช้ความรุนแรง และเหยื่อ เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนและป้องกันการใช้ความรุนแรงอย่างจริงจัง โดยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสังคม ซึ่งอาจมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ในการจัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง

2. การกำหนดนโยบายเป็นวาระเร่งด่วนแห่งชาติในการลดความรุนแรง เพื่อนำไปสู่แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรง

3. การเสนอให้มีเมืองที่ปลอดภัย หรือ เมืองที่สงบสุขปราศจากความรุนแรง

2) หลักฐานเชิงประจักษ์ต่อการลดความรุนแรงของสังคม

สำหรับหลักฐานเชิงประจักษ์ต่อการลดความรุนแรงของสังคม ซึ่งองค์การอนามัยโลกได้กำหนดแนวทางไว้ คือ การบูรณาการระหว่างแนวทางด้านศาสนา ปรัชญา กฎหมาย และชุมชน ซึ่งแนวทางที่สำคัญในการลดความรุนแรงในสังคม ประกอบด้วย 7 แนวทางหลัก ได้แก่

1. การพัฒนาความมั่นคง หรือ เสถียรภาพระหว่างเด็กและพ่อแม่ หรือผู้ที่เลี้ยงดูเด็ก

การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กและพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้ที่เลี้ยงดูเด็ก เพื่อให้เด็กและเยาวชนเติบโตมาในสภาพแวดล้อมที่ปราศจากความขัดแย้งและความรุนแรง เพื่อไม่ให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้และซึมซับความรุนแรงเป็นสำคัญ

2. การพัฒนาทักษะในการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชน

การพัฒนาทักษะในการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนเพื่อให้เรียนรู้ในการไม่ใช้ความรุนแรงในการดำเนินชีวิต อาทิ การควบคุมหรือการจัดการกับความโกรธ การมีสติในการดำเนินชีวิต

3. การลดการใช้สุรา หรือ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

เพื่อเป็นการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมที่นำไปสู่การขาดสติ และใช้ความรุนแรงในสังคม

4. ลดการใช้อาวุธ ปืน มีด หรือ ยาฆ่าแมลง

เพื่อเป็นการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง

5. การส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง

เพื่อเป็นการลดความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับเด็ก สตรี และความรุนแรงในครอบครัว

6. การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมต่อการใช้ความรุนแรง

การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวัฒนธรรมที่ทำให้เห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ไม่ปกติธรรมดาในสังคม หากแต่จะต้องไม่ยอมรับและใช้ความรุนแรงในการดำเนินชีวิต

7. การจัดโปรแกรมในการดูแลและช่วยเหลือต่อเหยื่ออาชญากรรม

เพื่อช่วยเหลือเหยื่อและการป้องกันไม่ให้เหยื่ออาชญากรรมต้องกลายเป็นผู้ที่ผลิตซ้ำความรุนแรงในสังคมต่อไป

3) การป้องกันและแก้ไขความรุนแรงด้วยแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT)

ใน ค.ศ.2019 องค์การอนามัยโลกและองค์การสหประชาชาติได้เสนอแนวทางในการป้องกันการใช้ความรุนแรงต่อสตรีภายใต้กรอบแนวคิด “การเคารพต่อความเท่าเทียมกันของเพศหญิง (“Respect” Woman)” และมีกลยุทธ์ในการลดความรุนแรง 7 แนวทาง

1. Relationship skills strengthening คือ การเสริมสร้างทักษะความสัมพันธ์ที่ดี มีความเกี่ยวข้องกับเพศหญิงและคู่รัก รวมทั้งการดำเนินชีวิตของเพศหญิงในสังคม

2. Empowerment of women คือ การเสริมพลังเพิ่มความสามารถของเพศหญิงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเพศหญิง

3. Services ensured คือ การมีบริการที่มั่นใจที่จัดหาให้แก่สตรีที่ถูกใช้ความรุนแรง หรือ ผู้ที่รอดชีวิตจากความรุนแรง สามารถดำเนินการป้องกันการถูกใช้ความรุนแรงจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. Poverty reduced คือ การลดปัญหาความยากจน สามารถดำเนินการได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเพศหญิงเพื่อให้สามารถยืนหยัดได้โดยลดการพึ่งพิงจากเพศชาย

5. Environments made safe คือ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมให้แก่สตรีสามารถดำเนินการได้จากชุมชนเพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างเมืองปลอดภัยสำหรับเพศหญิงและทุกคนในสังคม

6. Child and adolescent abuse prevented คือ การป้องกันการใช้ความรุนแรงหรือการล่วงละเมิดต่อเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันการส่งต่อวัฏจักรของความรุนแรง ทั้งการไม่ลงโทษทางร่างกายที่รุนแรง การส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของพ่อแม่ผู้ปกครอง

7. Transformed attitudes, beliefs and norms คือ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และบรรทัดฐานเพื่อป้องกันและแก้ไขการใช้ความรุนแรงต่อสตรี โดยสังคมต้องร่วมกันสร้างความตระหนักและสร้างการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องกับชายเป็นใหญ่ นำไปสู่การสร้าง ความเท่าเทียมกันเพื่อลดปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อสตรี (UN Women, 2020)

การป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงตามมาตรฐานสากลจึงประกอบด้วยการจัดทำฐานข้อมูล เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงตามแนวทางของ “the Cardiff Model” และการบูรณาการร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อการป้องกันแก้ไขปัญหาคความรุนแรงทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับมหภาค ทั้งที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการถูกใช้ความรุนแรง ผู้ใช้ความรุนแรง และสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องด้วยเครื่องมือการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) เป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ที่ 3 การบูรณาการแนวทางการสร้างสังคมไทยไร้ความรุนแรงตามมาตรฐานสากลและบริบทของสังคมไทย ประกอบด้วยแนวทางที่สำคัญ คือ

สำหรับผลการศึกษาการนำแนวทางในการลดความรุนแรงตามมาตรฐานสากลไปสู่การขับเคลื่อนและการปฏิบัติในการสร้างสังคมไทยไร้ความรุนแรง ประกอบด้วย การขับเคลื่อนการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงต่อสตรีความรุนแรงในครอบครัวด้วยแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่องค์การอนามัยโลกและองค์การสหประชาชาติ ได้พัฒนาเครื่องมือเพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงต่อสตรีและความรุนแรงในครอบครัว และความรุนแรงต่อสมาชิกในสังคมด้วยแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) ประกอบด้วย แนวทางที่สำคัญในการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อ

ร่วมขับเคลื่อนสร้างสังคมไทยไร้ความรุนแรงในพื้นที่เทศบาลตำบลเกาะคา จ.ลำปาง ดังนี้

การวางแผน (Planning)

ประกอบด้วย การประชุมเพื่อวางแผนการขับเคลื่อนการลดความรุนแรงเพื่อสร้างพื้นที่เทศบาลตำบลเกาะคา จังหวัดลำปาง ปลอดภัยไร้ความรุนแรง

การปฏิบัติการ (Action) และการสังเกตการณ์ปฏิบัติการ (Observation)

การดำเนินงานวิจัยได้มีการปฏิบัติการและการสังเกตการณ์ปฏิบัติการควบคู่กันไป ประกอบด้วย การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาส (SWOT) ของพื้นที่ในการขับเคลื่อนเพื่อลดความรุนแรง การจัดทำตัวชี้วัด ผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบ ในการลดความรุนแรงต่อสตรีด้วยการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) พร้อมทั้งการจัดทำแผนปฏิบัติการ และแผนกิจกรรมในขับเคลื่อนการลดความรุนแรงต่อสตรีและความรุนแรงในครอบครัวด้วยแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) หลังจากนั้นจึงดำเนินการประเมินความเสี่ยงต่อการใช้ความรุนแรงของพื้นที่ และการจัดกิจกรรมในการลดความรุนแรงตามแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) ด้วยการร่วมสร้างเกาะคาเมืองปลอดภัยต้นแบบ “เมืองแห่งความเสมอภาคทางเพศ (RESPECT)”... สู้สังคมไทยไร้ความรุนแรง” มีรายละเอียดดังนี้

การป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงด้วยเครื่องมือ RESPECT การเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี

การป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในระดับปัจเจกบุคคล โดยการนำเครื่องมือ RESPECT ไปใช้ในการปลูกฝังการเคารพต่อตนเอง การเคารพต่อบุคคลอื่นด้วยการยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น เป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงของสังคมในระดับมหภาคและระดับปัจเจก โดยการนำ

เครื่องมือ RESPECT ที่มีความครอบคลุมแนวทางการลดความรุนแรงในมิติต่างๆ 7 มิติ มาดำเนินงานดังนี้

Relationship skills strengthening คือ การเสริมสร้างทักษะความสัมพันธ์ที่ดี โดยการส่งเสริมการจัดกิจกรรมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างทักษะความสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในสังคม

Empowerment of women คือ การเสริมพลังเพิ่มความสามารถของสมาชิกในสังคมทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างรายได้และการเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคม และสามารถนำไปใช้ในการเสริมพลังเพิ่มความสามารถของกลุ่มเปราะบางที่อาจตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรงในสังคม ให้สามารถมีพลังความเข้มแข็งที่จะไม่ตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรง ซึ่งแนวทางหนึ่งที่สำคัญในการเสริมพลังทางด้านจิตใจให้แก่สมาชิกของสังคม คือ การใช้หลักคำสอนของศาสนาในการดำเนินชีวิต ให้คำปรึกษาในการดำเนินชีวิต

Services ensured คือ การมีบริการที่มั่นใจที่จัดหาให้แก่ผู้ที่ถูกใช้ความรุนแรง หรือผู้ที่รอดชีวิตจากความรุนแรงด้วยการเพิ่มบริการให้แก่ผู้ที่ถูกใช้ความรุนแรงไม่ให้ถูกกระทำซ้ำ หรือการมีบริการสำหรับผู้ที่ยังตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรง รวมทั้งบริการให้แก่ผู้ที่เป็นกลุ่มเสี่ยงในการใช้ความรุนแรงด้วยการจัดหาบริการที่เหมาะสม อาทิ การจัดการกับอาชญากรรม การควบคุมอาชญากรรม

Poverty reduced คือ การลดปัญหาความยากจน สามารถดำเนินการได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อลดปัญหาความยากจนให้แก่สมาชิกของสังคม อันเป็นการลดปัญหาความเครียดที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ ปัญหาอาชญากรรมรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเศรษฐกิจ เป็นต้น

Environments made safe คือ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมปราศจากความรุนแรงให้แก่สมาชิกในสังคม อาทิ การควบคุมสุรา ยาเสพติด อาวุธปืน และสื่อที่ใช้ความรุนแรง เพื่อให้สมาชิกของสังคมมีสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งในโลกจริงและโลกเสมือน

Child and adolescent abuse prevented คือ การป้องกันการใช้ความรุนแรงหรือล่วงละเมิดต่อเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันการส่งต่อวัฏจักรของความรุนแรงในสังคม โดยการพัฒนาทักษะในการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนที่มีความถูกต้องเหมาะสมโดยไม่ใช้ความรุนแรงในการดำเนินชีวิต

Transformed attitudes, beliefs and norms คือ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และบรรทัดฐาน ซึ่งนำไปสู่การใช้ความรุนแรงของสมาชิกในสังคม โดยการร่วมกันสร้างความตระหนักและสร้างการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องกับการเห็นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติธรรมดาของสังคม หากแต่สมาชิกของสังคมจะต้องตระหนักถึงปัญหาของความรุนแรงและร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงร่วมกันอย่างแท้จริง

การสะท้อนกลับผลการดำเนินงานและการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (Reflection)

สำหรับการสะท้อนกลับผลการดำเนินงานและการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ประกอบด้วย แนวทางการจัดประชุมสัมมนาระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรม RESPECT การสัมภาษณ์เชิงลึกต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่า การดำเนินงานในภาพรวมของแนวทาง RESPECT การเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) ส่งผลที่ดีต่อชุมชน ทำให้ชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคา ได้ตระหนักและร่วมมือในการให้ความสำคัญต่อการลดความรุนแรงต่อสตรีและความรุนแรงในชุมชน และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมเพื่อร่วมลดความรุนแรงต่อสตรีและความรุนแรงในชุมชน อย่างไรก็ตาม สำหรับผลการสะท้อนกลับผลการดำเนินงานและการเปลี่ยนแปลงมีประเด็นที่ต้องดำเนินการเพิ่มเติม

เพื่อสร้างความยั่งยืนในการป้องกันและแก้ไขความรุนแรงให้แก่ชุมชน โดยควรมีการเพิ่มเติมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างระบบสุขภาพจิตให้แก่สมาชิกของชุมชน การเพิ่มเติมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ด้วยการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อนำมาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนหากมีปัญหาความขัดแย้งในชุมชนที่เกิดขึ้น การเพิ่มกิจกรรมการเสริมพลังทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การลดปัญหาความยากจนด้วยการเพิ่มการจ้างงานหรือการสร้างเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนมากขึ้น การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่ชุมชนด้วยการสร้างสังคมที่มีการควบคุมอาวุธปืน และการสร้างศูนย์เรียนรู้ในการลดความรุนแรงเพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติต่อการลดความรุนแรงด้วยแนวทางเคารพต่อความเท่าเทียมของสตรี (RESPECT) และการเรียนรู้ในการลดความรุนแรงทั้งต่อเด็ก สตรี ความรุนแรงในครอบครัว และการป้องกันแก้ไขปัญหความรุนแรงในชุมชนที่ยั่งยืนและเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้แก่พื้นที่อื่นได้ปฏิบัติ

ที่สำคัญการวิจัยนี้ได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการลดความรุนแรงด้วยแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) ที่สามารถนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหความรุนแรงทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับมหภาค ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ นอกเหนือจากความรุนแรงต่อสตรีและความรุนแรงในครอบครัว ได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพผ่านกลยุทธ์ในการลดความรุนแรง 7 ตัวอักษร คือ R-E-S-P-E-C-T โดยเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการป้องกันสาเหตุของปัญหความรุนแรงและการแก้ไขปัญหความรุนแรงไม่ให้ทวีความรุนแรงจนกระทั่งยากต่อการแก้ไข จึงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหความรุนแรงในสังคมไทยตามมาตรฐานสากล

อภิปรายผลการวิจัย

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยประสบกับปัญหาความรุนแรง โดยเฉพาะปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และความรุนแรงในครอบครัว รวมทั้งความรุนแรงของเด็กและเยาวชน อาทิ ความรุนแรงในสถานศึกษา ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมได้สะท้อนให้เห็นจากจำนวนผู้ต้องขังในประเทศไทยที่อยู่ในอันดับ 6 ของโลก ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับอาวุธปืน โดยพบว่าประชาชนไทยครอบครองปืน เป็นอันดับ 13 ของโลก โดยใน พ.ศ.2565-2566 อันดับความเสี่ยงที่จะเกิดเหตุสังหารหมู่ของประเทศไทย อยู่อันดับที่ 17 ของโลก สาเหตุที่สำคัญของปัญหาความรุนแรง ได้แก่ การใช้ความรุนแรงในครอบครัวที่ส่งผลต่อวัฏจักรของความรุนแรง สื่อที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่เข้าถึงได้ง่าย ปัญหาสุรา ยาเสพติด อาวุธปืน ค่านิยมชายเป็นใหญ่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และปัญหาเศรษฐกิจที่นำไปสู่ความเครียด ซึ่งปัญหาความรุนแรงได้ส่งผลกระทบหลายมิติทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ สำหรับสาเหตุสำคัญที่ทำให้วัฏจักรของความรุนแรงยังคงขับเคลื่อนในสังคมนั้น เนื่องจากปัจจุบันประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยมีการใช้ความรุนแรงต่อสตรีเป็นจำนวนมาก โดยสตรีจำนวน 1 ใน

3 ของโลกต้องเผชิญกับการถูกใช้ความรุนแรง อาทิ การคุกคามทางเพศ ความรุนแรงในครอบครัวที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้หรือซึมซับพฤติกรรม เมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่จะมีโอกาสใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีสตรีนิยม (Feminism theory) ที่แสดงให้เห็นว่า ปัญหาความรุนแรงต่อสตรีเกิดขึ้นจากปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของผู้หญิงและผู้ชาย และนำไปสู่การค้นหาคำตอบถึงสาเหตุที่ผู้หญิงถูกทำให้มีสถานภาพที่ด้อยกว่าเพศชาย โดยแนวคิดหรืออุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในสังคมได้ถูกสร้างให้มีความชอบธรรม กลายเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติต่อสตรีที่มีความแตกต่างจากเพศชาย ซึ่งแนวคิดสตรีนิยมที่มองว่าผู้หญิงถูกปฏิบัติด้วยความไม่เท่าเทียมกัน หรือการถูกกดขี่ของสตรีจากสังคมชายเป็นใหญ่ เมื่อสตรีถูกใช้ความรุนแรงจะนำไปสู่ปัญหาเด็กถูกใช้ความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากเด็ก จำนวน 1 ใน 2 ของโลกต้องเผชิญกับการถูกใช้ความรุนแรง นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนที่ประสบกับการถูกใช้ความรุนแรง หรืออาศัยอยู่ในครอบครัวที่สตรีถูกใช้ความรุนแรงจะมีการเรียนรู้และซึมซับพฤติกรรมความรุนแรง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ เอเคอร์ (Aker's Social Learning Theory) กล่าวคือ หลักการสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือ พฤติกรรมเบี่ยงเบนหรืออาชญากรรมเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม โดยผ่านทางความใกล้ชิด หรือ ทางการเล่นแบบพฤติกรรมของบุคคลอื่น โดยผู้ที่มีพฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากการเรียนรู้ค่านิยม และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมทั้งกระบวนการเรียนรู้ผ่านทางสมาชิกในครอบครัว ที่อยู่อาศัย การคบเพื่อน และสื่อมวลชน เป็นต้น โดยเด็กและเยาวชนที่เรียนรู้การใช้ความรุนแรงในครอบครัวจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนวัฏจักรของความรุนแรงที่เกิดขึ้น เนื่องจากเด็กที่ถูกใช้ความรุนแรงประสบปัญหาบาดแผลทางจิตใจที่นำไปสู่การขาดความรักความผูกพันต่อสังคมและการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับความรุนแรงและการส่งต่อความรุนแรง ซึ่งเด็กและเยาวชนจะเป็น

ผู้ที่เรียนรู้และผลิตซ้ำความรุนแรงจนกระทั่งทำให้วัฏจักรของความรุนแรงขับเคลื่อนในสังคมจนกระทั่งยากต่อการแก้ไข

ทั้งนี้มาตรฐานสากลในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคม ซึ่งประกอบด้วยแนวทางที่สำคัญ คือ การพัฒนาฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองและเด็ก การพัฒนาทักษะในการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชน การลดปัจจัยที่กระตุ้นต่อการใช้ความรุนแรง อาทิ สุรา ยาเสพติด ลดการใช้อาวุธปืน มีด หรือ ยาฆ่าแมลง การส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมต่อการใช้ความรุนแรง การจัดโปรแกรมในการดูแลและช่วยเหลือต่อผู้ถูกใช้ความรุนแรงเพื่อไม่ให้ต้องกลายเป็นผู้ที่ผลิตซ้ำความรุนแรงในสังคมต่อไป ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีอาชญาวิทยา คือ สามเหลี่ยมอาชญากรรม (Crime Triangle Theory) ที่อธิบายถึงสาเหตุหรือองค์ประกอบของการเกิดอาชญากรรม ที่ประกอบด้วยสามเหลี่ยม 3 ด้าน คือ เป้าหมาย ผู้ก่อเหตุ และโอกาส ซึ่งนำมาใช้ในการประยุกต์ใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงที่ตัวผู้ที่จะกระทำผิดด้วยการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การยอมรับต่อความเท่าเทียมกัน ไม่ยอมรับต่อแนวคิดของการใช้ความรุนแรงในการดำเนินชีวิต และมีแนวทางในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้ความรุนแรง การป้องกันไม่ให้ตกเป็นผู้ถูกใช้ความรุนแรงด้วยการไม่ยอมรับการถูกใช้ความรุนแรง การจัดหาบริการในการช่วยเหลือ และการเสริมพลังทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อไม่ให้ต้องอยู่ในสถานะพึ่งพิงจนกระทั่งยอมเป็นผู้ถูกใช้ความรุนแรง และการตัดโอกาสในการใช้ความรุนแรงด้วยการจัดการกับสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง อาทิ การควบคุมสุรา แก้ไขปัญหา ยาเสพติด ปัญหาอาวุธปืน สื่อที่นำเสนอความรุนแรง เป็นต้น โดยการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงตามมาตรฐานสากลจะต้องเริ่มจากการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อสตรี

และความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนมีการเรียนรู้และซึมซับความรุนแรงจากในครอบครัวและผลิตซ้ำความรุนแรงในสังคมต่อไป

อย่างไรก็ดีแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงด้วยการบูรณาการแนวทางการลดความรุนแรงในสังคมไทยตามมาตรฐานสากลและบริบทของสังคมไทยนั้น มีแนวทางที่สำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงด้วยการบูรณาการแนวทางการลดความรุนแรงในสังคมไทยตามมาตรฐานสากลและบริบทของสังคมไทย ประกอบด้วย การป้องกันและแก้ไขไม่ให้เกิดพฤติกรรมความรุนแรง และการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในสังคมไทย ด้วยแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) ภายใต้กรอบแนวคิดต่อการป้องกันการใช้ความรุนแรงต่อสตรี ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ โดยมีกลยุทธ์ในการดำเนินการ 7 แนวทาง ดังนี้

1) Relationship skills strengthening คือ การเสริมสร้างทักษะความสัมพันธ์ที่ดี

2) Empowerment of women คือ การเสริมพลังเพิ่มขีดความสามารถของสมาชิกในชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

3) Services ensured คือ การมีบริการที่มั่นใจแก่ผู้ที่ถูกใช้ความรุนแรงและผู้ที่เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการใช้ความรุนแรง

4) Poverty reduced คือ การลดปัญหาความยากจน

5) Environments made safe คือ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยจากความรุนแรง

6) Child and adolescent abuse prevented คือ การป้องกันการใช้ความรุนแรงหรือ การล่วงละเมิดต่อเด็กและเยาวชน

7) Transformed attitudes, beliefs and norms คือ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และบรรทัดฐานของสังคมต่อการใช้ความรุนแรง ไปสู่การยอมรับต่อความเท่าเทียม ความแตกต่างและการไม่ใช้ความรุนแรงในการดำเนินชีวิต

โดยแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) เป็นแนวทางมาตรฐานสากลในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงต่อสตรีที่นำไปสู่การลดความรุนแรงในครอบครัว อันเป็นการป้องกันและแก้ไขการเรี่ยรู้และซึมซับความรุนแรงของเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในสังคมไทยที่ต้นเหตุนำไปสู่การหยุดยั้งวัฏจักรของการขับเคลื่อนความรุนแรงในสังคมต่อไป

ดังนั้น มาตรฐานสากลในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคการใช้ความรุนแรงต่อสตรีด้วยแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญ เนื่องจากการกำหนดกลยุทธ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงต่อสตรีที่มีความครอบคลุมในมิติต่างๆ ทั้งที่เป็นเสริมพลังทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่สมาชิกในสังคม การแก้ปัญหาคความยากจนที่เป็นสาเหตุของปัญหาคความเครียดและความรุนแรง นอกจากนี้แนวทางดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ ในสังคมได้ ซึ่งแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงด้วยการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) สามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในสังคมได้

บทสรุป

ประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาคความรุนแรง โดยความรุนแรงได้ก่อให้เกิดการสูญเสียชีวิตของประชากรทั่วโลกจำนวนมากกว่า 1.5 ล้านคนต่อปี ไม่ว่าจะเป็นปัญหาคความรุนแรงต่อตนเองที่เกี่ยวข้องกับการฆ่าตัวตาย ความรุนแรงต่อบุคคลโดยเฉพาะความรุนแรงต่อเด็ก สตรี ความ

รุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน รวมทั้งความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม และความรุนแรงระหว่างกลุ่ม อาทิ การก่อความไม่สงบ การก่อการร้าย โดยแนวทางที่สำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงตามมาตรฐานสากล และการประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นทั้งที่เป็นการจัดทำตัวชี้วัดความรุนแรง และการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงด้วยแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการลดความรุนแรงตามมาตรฐานสากลที่สามารถนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงทั้งในระดับปัจเจกบุคคลด้วยการปลูกฝังการเคารพ (RESPECT) ต่อตนเอง การเคารพ (RESPECT) ต่อความแตกต่างของผู้อื่น ซึ่งหากทุกคนมีความเคารพ (RESPECT) และให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งต่อเพศหญิงและทุกเพศ รวมทั้งการยอมรับและให้การเคารพต่อความเท่าเทียมกันของทุกคนในสังคมจะลดปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง และสามารถนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในระดับมหภาค ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในสังคม การเสริมพลังทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่สมาชิกของสังคม การมีบริการที่ดีในการป้องกันและช่วยเหลือผู้ที่ถูกใช้ความรุนแรง รวมทั้งการมีบริการที่ดีสำหรับช่วยเหลือผู้ที่มีแนวโน้มมีความเสี่ยงต่อการใช้ความรุนแรง การลดปัญหาความยากจนเพื่อป้องกันความเครียดและอาชญากรรมความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเศรษฐกิจการไม่ใช้ความรุนแรงต่อเด็กและเยาวชนเพื่อป้องกันวงจรของความรุนแรงไม่ให้ผลิตซ้ำในสังคม ซึ่งจะต้องมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความเชื่อและบรรทัดฐานของสังคมที่จะไม่ยอมรับและไม่ใช้ความรุนแรง อันจะนำไปสู่การสร้าง ความยั่งยืนต่อการลดความรุนแรงในสังคมได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การกำหนดนโยบายวาระเร่งด่วนแห่งชาติในการลดความรุนแรงเพื่อนำไปสู่แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรง เพื่อสร้างความตระหนักและให้ความสำคัญต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงร่วมกัน สอดคล้องกับมาตรฐานสากลในการร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในสังคม คือ องค์การสหประชาชาติได้กำหนดวาระ 2030 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (The 2030 Agenda for Sustainable Development) ซึ่งที่ประชุม UN Sustainable Development Summit ลงมติรับรองเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ.2015 กำหนดเป้าหมายทั้งสิ้น 17 ข้อ โดยเป้าหมายขององค์การสหประชาชาติในวาระ 2030 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีความเกี่ยวข้องกับการลดความรุนแรงในสังคมเพื่อเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

2) นโยบายควบคุมอาวุธปืนในสังคมไทยเพื่อควบคุมการออกใบอนุญาตในการครอบครองอาวุธปืน และมีมาตรการในการปราบปรามในการพกพาและใช้อาวุธปืนที่ผิดกฎหมาย รวมทั้งมีการรณรงค์และการปราบปรามการครอบครองและการพกพาอาวุธปืนอย่างจริงจัง

3) นโยบายในการแก้ไขปัญหาคความรุนแรงต่อสตรีเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงต่อสตรีซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาคความรุนแรงในครอบครัว อันเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ปัญหาคความรุนแรงอื่นๆ ในสังคม

4) การจัดทำฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) ที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในสังคมไทยและเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง ได้แก่ หน่วยงานทางด้านสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เพื่อนำฐานข้อมูลไปใช้ในการกำหนดนโยบายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงในระดับชาติ เพื่อส่งเสริมการป้องกันปัญหาความรุนแรง ได้แก่ การส่งเสริมและเปลี่ยนแปลง ค่านิยมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง การพัฒนาความมั่นคงระหว่างเด็กและพ่อแม่หรือผู้ที่เลี้ยงดูเด็ก การพัฒนาทักษะในการใช้ชีวิตต่อเด็กและเยาวชน การลดการใช้สุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ลดการใช้อาวุธ และการลดความรุนแรงโดยการใช้หลักทางศาสนา

2) การดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการใช้ความรุนแรง อาทิ การบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้ที่ใช้ความรุนแรงเพื่อระงับความโกรธ และการควบคุมสติ เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำภายหลังกลับคืนสู่สังคม

3) การส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเพื่อนำมาใช้จัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในชุมชน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อสตรี โดยเฉพาะประเภทปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

4) การส่งเสริมเครือข่ายความเป็นหุ้นส่วนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรง อาทิ เครือข่ายควบคุมสุรา ยาเสพติด เครือข่ายควบคุมอาวุธปืนในสังคม เครือข่ายสื่อสารสร้างสรรคในการลดความรุนแรง

5) การนำแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) ไปประยุกต์ใช้ในการลดความรุนแรงรูปแบบอื่นๆ ในสังคม

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1) การนำผลการศึกษาในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงด้วยแนวทางการเคารพต่อความเท่าเทียมกันของสตรี (RESPECT) ไปศึกษาต่อในพื้นที่อื่นๆ

2) การศึกษามาตรฐานสากลในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ นำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2566). *รายงานการช่วยเหลือผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ประจำปีงบประมาณ 2566*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- <https://opendata.nesdc.go.th/dataset/domestic-violence-2023>
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2566). *รายงานสถิติคดี ประจำปี พ.ศ. 2565*. <https://www.djop.go.th/storage/files/2/รายงานสถิติคดี%202565.pdf>
- กรมสุขภาพจิต. (2561). *เผยเด็กไทยถูกรังแกในโรงเรียนเป็นอันดับ 2 ของโลก*. ศูนย์สุขภาพจิตที่ 7. <https://mhc7.dmh.go.th/12/10/2018/6736/>
- สุนนทิพย์ จิตสว่าง และคณะ. (2565). *รายงานวิจัย เรื่อง การบูรณาการแนวทางการสร้างสังคมไทยไร้ความรุนแรงตามมาตรฐานสากลและบริบทของสังคมไทย*.ทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ภายใต้แผนงานวิจัยท้าทายไทย: สังคมไทยไร้ความรุนแรง (ปีที่ 2). คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Earlywarningproject. (2023). *Countries at risk for mass killing 2022–23: Early warning project statistical risk assessment results*. <https://earlywarningproject.usmmm.org/reports/countries-at-risk-for-mass-killing-2022-23-early-warning-project-statistical-risk-assessment-results>
- Global Terrorism Index world map. (2023). *Global terrorism index report*. <http://globalterrorismindex.org>
- Galtung, J. (1996). *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*. SAGE.

- GunPolicy. (2017). *Deadly roll call, estimated number of firearms in Thailand as of 2017*. <https://www.gunpolicy.org/firearms/region/Thailand>
- Institute for Economics & Peace. (2023). *Global Peace Index 2023*. <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/06/GPI-2023-Web.pdf>
- Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., Lozano. (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/42495>.
- Security, Crime, and Intelligence Innovation Institute. (2023). *The Cardiff Model for Violence Prevention*. <https://www.cardiff.ac.uk/documents/2665796-the-cardiff-model-for-violence-prevention>
- Small Arms Survey. (2023). *New Small Arms Survey Annual Report 2023*. <https://www.smallarmssurvey.org/>
- UN Women. (2020). RESPECT Women: Preventing violence against women-Implementation package. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2020/RESPECT-implementation-guide-Overview-en.pdf>
- WHO. (2002). *World report on violence and health*. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/43014/9241592079.pdf>
- Worldpopulationreview.com. (2023). *Crime Rate by Country 2023*. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/crime-rate-by-country,%202023>

แนวทางการพัฒนาชุมชนธรรมาภิบาลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน:
กรณีศึกษาชุมชนเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
Guidelines for Good Governance Community Development
by Community Participation: Case Studies of Bangkok
Metropolitan Communities

Received 5 September 2024

Revised 17 October 2024

Accepted 21 October 2024

เพ็ญประภา ภัทรานุกรม¹

Phenprapha Pattaranukrom²

เล็ก สมบัติ³

Lek Sombat⁴

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน ตลอดจนรูปแบบและช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันในชุมชน รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการออกแบบระบบและกลไกเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันภายใต้หลักธรรมาภิบาลของชุมชนและค้นหาแนวปฏิบัติที่ดีในการเป็น “ชุมชนธรรมาภิบาล” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รูปแบบของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีชาวบ้านที่สนใจร่วมเป็นนักวิจัยในโครงการพื้นที่ชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร จำนวน 12 คน ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่าปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 ชุมชนมีรูปแบบและช่องทางที่หลากหลายแต่มีความคล้ายคลึงกัน โดยรูปแบบที่พบมากที่สุด ได้แก่ การนำเงินของชุมชนมาใช้จ่ายส่วนตัวของกรรมการชุมชน การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง การไม่ได้มีการจัดทำบัญชีสิ่งของบริจาคเพื่อ

---

¹ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย
E-mail phenprap@tu.ac.th

² Associate Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

³ รองศาสตราจารย์, นักวิจัยอิสระ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail; Leksombat@yahoo.com

⁴ Associate Professor, Independent researcher, Bangkok, Thailand.

ชุมชนจากหน่วยงานภายนอก ดังนั้นจึงนำมาสู่การออกแบบระบบและกลไกเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเพื่อสร้างชุมชนธรรมาภิบาลในชุมชนเมืองของกรุงเทพมหานครต่อไป

คำสำคัญ: หลักธรรมาภิบาล, การมีส่วนร่วมของชุมชน, การพัฒนาชุมชน

Abstract

This study aimed at examining problems, causes, and factors causing corruption, as well as forms and ways to solve problems in the communities and establishing community participation in designing system and mechanism to solve corruption problems and to offer a model and guidelines for implementing as “Good Governance Community”. The research employed qualitative research in the form of community based research (CBR) focused on people participation as 12 researchers in Bangkok metropolitan communities and content analysis was applied. This study concluded that there are many forms of corruption in the communities. The most familiar forms are misappropriation of community’s money for private use through misuse of one’s own official position without any counterbalance; collusion between government procurement officials and business operators; negligence of duties to be transparent; and failure to keep accurate accounting records of the community’s income, expenses, and donations. These forms of corruption led to establish a system and mechanism to prevent and solve problems in Bangkok metropolitan communities.

Keywords: Good governance, Community participation, Community development

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยประสบปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าตลอดระยะหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้พยายามกำหนดและใช้มาตรการในการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน เพื่อสร้างสังคมธรรมาภิบาลมาในหลากหลายรูปแบบ โดยให้ความสำคัญและรณรงค์อย่างเข้มแข็งในเรื่องการสร้างสังคมธรรมาภิบาล มีการจัดโครงการและกิจกรรมปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกในการสร้างสังคมธรรมาภิบาล ทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม หากแต่ผลลัพธ์ในภาพรวมยังสะท้อนให้เห็นว่าการทุจริตคอร์รัปชันยังคงเป็นปัญหาที่รุนแรงในประเทศไทยอยู่ในปัจจุบัน (เริงฤทธิ์ อ้นดวงใหญ่, 2556) จึงเป็นที่มาของการให้ความสำคัญและเร่งรณรงค์ขับเคลื่อนเพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นไปที่ระดับชุมชน ซึ่งเป็นสังคมรากฐานที่มีความสำคัญในการพัฒนาประเทศ มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมแตกต่างหลากหลายตามภูมิเวกดังจะเห็นได้จากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนและประชาชนให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2566)

ทั้งนี้ในชุมชนนั้นพบว่ามีการมีรูปแบบการคอร์รัปชันที่หลากหลายแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นการมีผลประโยชน์ทับซ้อนหรือการเอื้อประโยชน์ให้ญาติพี่น้องหรือพวกพ้อง (จารุวรรณ สุขุมลพงษ์, 2560) การเก็บค่าหัวคิวในการดำเนินโครงการทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ที่มาจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือจากหน่วยงานราชการในเขตพื้นที่ กรม หรือกระทรวงต่างๆ รวมถึงการจัดซื้อจัดจ้างในระดับชุมชนโดยการปลอมแปลงเอกสารหรือจัดซื้อของหรือสินค้าในราคาเกินจริง หรือแม้แต่ในสถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีผลประโยชน์ส่วนตัวและผลดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจหรือการปฏิบัติหน้าที่โดยขาดความเที่ยงธรรม มีการทุจริตโดยการทำลายระบบตรวจสอบอำนาจรัฐบาล

การทุจริตเชิงนโยบายซึ่งเป็นการทุจริตที่แยบยลมากยิ่งขึ้นของข้าราชการในพื้นที่เช่น มีการกำหนดนโยบายที่จะทำโครงการหรือกิจกรรมในชุมชนโดยองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐบาลที่อ้างประโยชน์ของประเทศชาติหรือประชาชนเป็นหลัก ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงเป็นเพียงผลประโยชน์ของตัวเองและพวกพ้อง รวมถึงปัญหากระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยที่ไม่เข้มแข็งพอ และถูกแทรกแซงโดยผู้มีอิทธิพลและนักการเมือง รวมถึงความเปราะบางและเพิกเฉยของประชาชนต่อปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันดังกล่าว

การสร้างสังคมด้วยระบบธรรมาภิบาล (Good Governance) ภายในชุมชนตามแนวคิดของ United Nation Development Programme (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2560) ที่ได้เสนอเป็นแนวทางในการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อจัดการกิจการของประเทศชาติบ้านเมือง โดยเน้นในการพัฒนามนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของการมีเสรีภาพในการรวมกลุ่มและแสดงความคิดเห็นบนหลักนิติธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ มีความโปร่งใส สามารถเข้าถึงข้อมูลและสถาบันต่างๆ รวมถึงการตอบสนองของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การเอาใจใส่ของสถาบันต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มุ่งเน้นฉันทามติ ความเสมอภาค รวมถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างรับผิดชอบ จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ของสมาชิกในชุมชนเพื่อต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน เนื่องจากชุมชนเป็นที่รวมของกลุ่มประชาชนที่มีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อการช่วยเหลือหรือสนับสนุนกัน หรือทำกิจกรรม

ดังนั้น การสร้างแนวปฏิบัติที่ดีในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมของชุมชนภายใต้หลักธรรมาภิบาลดังกล่าว จะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนให้ตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าของหลักธรรมาภิบาลกับการลดหรือป้องกันการคอร์รัปชันในชุมชน อันจะส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นอยู่ ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ตลอดจนจนโอกาสในการพัฒนาชุมชนและสมาชิกให้เข้มแข็งได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน นำไปสู่การ

เป็น “ชุมชนธรรมาภิบาล (Good Governance Community)” อันจะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการสร้างวัฒนธรรมด้านคอร์รัปชันในชุมชนซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

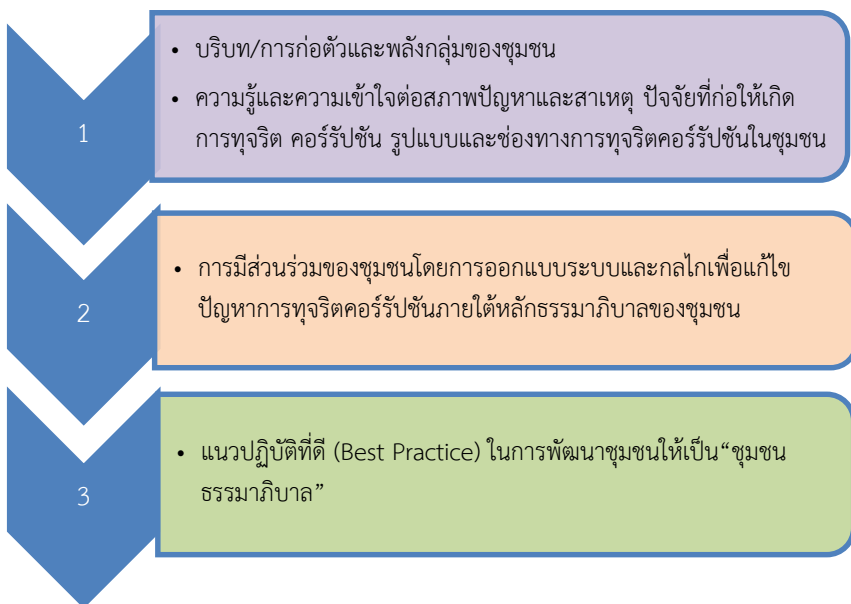
1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน ตลอดจนรูปแบบและช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในชุมชน
2. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการออกแบบระบบและกลไกเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริต คอร์รัปชันภายใต้หลักธรรมาภิบาลของชุมชน
3. เพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ในการเป็น “ชุมชนธรรมาภิบาล (Good Governance Community)”

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้มีแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล แนวคิดว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดชุมชนกับการป้องกันแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อศึกษาบริบท/การก่อตัวและพลังกลุ่มของชุมชน ความรู้และความเข้าใจต่อสภาพปัญหาและสาเหตุ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน รูปแบบและช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันในชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการค้นหาแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ในการพัฒนาชุมชนให้เป็น “ชุมชนธรรมาภิบาล” ตามแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

พื้นที่ดำเนินงานวิจัย

พื้นที่ในการดำเนินการวิจัย เป็นพื้นที่ชุมชนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 3 ชุมชน ทั้งนี้สมาชิกในชุมชนไม่ประสงค์ให้ผู้วิจัยเผยแพร่ชื่อชุมชนจริงในการเผยแพร่ผลการวิจัย ดังนั้นในบทความนี้จึงระบุเป็นชื่อ ชุมชน A ชุมชน B และชุมชน C ตามลำดับ โดยได้คัดเลือกทั้ง 3 ชุมชน ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ศึกษา โดยคัดเลือกชุมชนที่ผู้นำและสมาชิกในชุมชนยินดีเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชาวบ้านตามแนวทางของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research: CBR) ที่มีนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านร่วมกันทำวิจัย เพื่อหาทางออกในการแก้ปัญหของชุมชนด้วยชุมชนเองและเพื่อชุมชนด้วยกระบวนการวิจัย และเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งที่อันเกิดจากปัจจัยการรวม

พลังของคนในชุมชนต่อสู้วิกฤตในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งชุมชน A เป็นชุมชนที่มีพลังของกลุ่มคนในชุมชน ทำให้ชุมชนมีที่อยู่อาศัยมั่นคง เปลี่ยนจากการเป็นชุมชนเร่ร่อนได้สะพาน และชุมชน B มีความเข้มแข็งของชุมชนโดยเป็นชุมชนตัวอย่างของกรุงเทพมหานครในการเป็นพื้นที่กอบกู้วิกฤตภัยพิบัติน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2554 และวิกฤตจากโรคติดเชื้อ COVID -19 คาดว่าจะเป็นชุมชนที่มีพลังของประชาชนและผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนชุมชน C เป็นชุมชนที่มีความขัดแย้งขาดพลังในการรวมกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นตัวอย่างอีกรูปแบบหนึ่งของชุมชนส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานคร อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของชุมชนเพื่อนำข้อค้นพบในการวิจัยไปปรับใช้ในชุมชนที่มีบริบทที่แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้รูปแบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research: CBR) ที่กำหนดให้นักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านเข้ามาร่วมกันเป็นคณะนักวิจัย โดยมีนักวิจัยชาวบ้าน จำนวน 12 คนเข้าร่วม โดยมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. นักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านร่วมปรึกษาหารือและกำหนดประเด็นปัญหาด้านคอร์รัปชันของชุมชนเพื่อสร้างโจทย์และร่วมออกแบบงานวิจัย
2. จัดเวทีชี้แจงโครงการทั้ง 3 ชุมชน ในพื้นที่ศึกษาเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนรับรู้และมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ
3. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Study) อาทิ เอกสารเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล การคอร์รัปชัน รวมถึงสภาพปัญหาต่างๆ ในชุมชน

4. การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research: CBR) เป็นกระบวนการวิจัยที่สร้างชาวบ้านเป็นคณนักวิจัยร่วมด้วย และมีขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูลดังนี้

4.1 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน และกรรมการชุมชน รวมจำนวน 18 คน เครือข่ายองค์กรชุมชน รวมจำนวน 5 คน ชาวบ้านในพื้นที่ รวมจำนวน 28 คน เจ้าหน้าที่ภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน

4.2 จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประกอบด้วยตัวแทนจากภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน ชาวบ้านในพื้นที่ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 คน

4.3 จัดกิจกรรมกลุ่ม / การศึกษาดูงาน

5. เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนและรับฟังความคิดเห็นจากภาคีต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของชาวบ้านในชุมชน องค์กรภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะสำนักงานเขตของกรุงเทพมหานคร รวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลสู่ชุมชนและสาธารณะเพื่อตรวจสอบข้อมูลอีกทางหนึ่ง

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในประเด็นที่กำหนดไว้โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม อีกทั้งการร่วมสังเกตการณ์จากการมีส่วนร่วมของนักวิจัยกับการทำงานของคณะกรรมการชุมชนในพื้นที่ศึกษา

ผลการวิจัย

คณนักวิจัยได้รวบรวมข้อมูลในการลงพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดแยกพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายชุมชนในประเด็น บริบทชุมชน การมีส่วนร่วม

ของชุมชนต่อกิจกรรมของชุมชน ความรู้ความเข้าใจปัญหาและสาเหตุการเกิดคอร์รัปชันในชุมชน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลของชุมชน ระบบและกลไกในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันในชุมชน ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. บริบทชุมชน

1.1 ชุมชน A

1.1.1 ประวัติการก่อตั้งชุมชน ชุมชน A ตั้งอยู่ในพื้นที่ชานเมืองของกรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่เกิดจากการอพยพของประชาชนที่อาศัยอยู่ได้สะพานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 12 สะพาน เช่นสะพานบางเขน สะพานบางซื่อ สะพานจตุจักร สะพานใหม่และดอนเมือง เป็นต้น คนส่วนใหญ่มีภูมิลำเนามาจากทุกภาค ทั้งในภาคกลางรวมทั้งกรุงเทพฯ ภาคอีสาน ส่วนภาคเหนือ ภาคตะวันออกมีจำนวนน้อย และภาคใต้มีจำนวนน้อยที่สุด สมาชิกที่อพยพมาอยู่ในชุมชนเป็นผู้ที่ยากจนสภาพเศรษฐกิจชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างอัตคัดแร้นแค้นทั้งด้านอาชีพ รายได้ สภาพที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย ตลอดจนโอกาสทางการศึกษาของเด็ก คนได้สะพานถูกมองว่าเป็นผู้บุกรุก เป็นแหล่งเสื่อมโทรม เป็นสถานที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมและอาชญากรรม ซึ่งเคยอาศัยอยู่ได้สะพานต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร ชุมชนนี้เกิดจากการแก้ปัญหาชาวชุมชนแออัดได้สะพาน

1.1.2 สภาพสังคม เศรษฐกิจของชุมชน โดยทั่วไปชาวบ้านค่อนข้างยากจน มีอาชีพที่ไม่แน่นอน ส่วนใหญ่หาเช้ากินค่ำ อาชีพในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงอาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นพนักงานบริษัท รับจ้างเล็กๆ น้อยๆ แต่อาชีพที่ยังคงทำมาตลอดตั้งแต่อยู่ได้สะพานก็คือ อาชีพทำปลาตากแห้ง และร้อยพวงมาลัย ในด้านความสัมพันธ์ส่วนใหญ่คนในชุมชนดั้งเดิมมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่ปัจจุบันมีแนวโน้มจะต่างคนต่างอยู่มากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อตอนที่ร่วมกันต่อสู้ก่อนจะอพยพมา ชาวบ้านเห็นร่วมกันว่าความสัมพันธ์ที่ดีนั้นเนื่องจากเคยร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาในอดีตที่เคยต่อสู้ร่วมกัน ตั้งแต่ในปี พ.ศ.

2536 จนได้เงินจากรัฐบาลจำนวน 143 ล้านบาท โดยให้การเคหะแห่งชาติไปดำเนินการจัดซื้อที่ดิน มีการเจรจากันระหว่างกลุ่มพัฒนาชุมชนได้สะพานกับการเคหะแห่งชาติใช้เวลายาวนานถึง 8 ปี ทั้งนี้ในอดีตกลุ่มผู้นำและชาวบ้านมีความพยายามทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องในการต่อสู้เพื่อที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในพลังกลุ่ม เกิดความสามัคคี โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ถูกไล่รื้อที่ชาวบ้านจากสะพานต่างๆ ช่วยกันเจรจาต่อรองและต่อต้าน จึงได้ร่วมกันก่อตั้งกลุ่มองค์กรของคนได้สะพานกันเอง โดยในปี พ.ศ. 2538 ได้เกิดกลุ่มพัฒนาชุมชนได้สะพาน ผู้นำกลุ่มแรกนี้จึงได้รับการยอมรับอย่างมากจากคนในชุมชน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 ชาวชุมชนได้สะพานได้ที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งปลอดภัยและมีคุณภาพกว่าเดิม หน่วยงานและองค์กรซึ่งรับผิดชอบพัฒนาที่อยู่อาศัยให้กลุ่มด้อยโอกาสและคนจนเมือง อาทิ การเคหะแห่งชาติ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มฟศ.) ได้ร่วมจัดตั้งชุมชนนี้ขึ้นมา โดยสร้างบ้านและศูนย์อำนวยความสะดวกต่างๆ ในชุมชน และย้ายชาวชุมชนได้สะพานเข้ามาอยู่ในพื้นที่ 18 ไร่ 2 งาน 11 ตารางวา โดยจ่ายค่าเช่ารวมเดือนละ 7,700 บาท เฉลี่ยแต่ละครัวเรือนต้องจ่ายค่าเช่าเดือนละ 50 บาท การวางผังชุมชนแบ่งออกเป็นสองฝั่ง คือ ฝั่งบน และ ฝั่งล่าง ซึ่งชาวบ้านได้ร่วมกันวางแผนผัง โดยเชื่อมทางทะเลต่อกันทั้งชุมชน เพื่อให้มีทางเข้า-ออกสะดวกหากเกิดอัคคีภัย หรือภัยพิบัติอื่นๆ สำหรับแบบบ้านนั้นได้มีการร่วมกันคิด ร่วมด้วยช่วยกันขึ้นโครงสร้างบ้านแต่ละหลัง ซึ่งประกอบด้วยหลังคาและห้องน้ำก่อน เพื่อให้สามารถเข้าอยู่อาศัยได้ และค่อยๆ ต่อเติมตกแต่งกันเอง ก่อนย้ายเข้ามาได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์โดยใช้สินเชื่อของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

1.1.3 พลังกลุ่มของคนในชุมชน: อดีตและปัจจุบัน พบว่าชาวบ้านในชุมชน A เดิมมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นมาก เนื่องจากได้ฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อหาที่ดินในการสร้างที่อยู่อาศัยถาวรมาด้วยกัน สำหรับประเภทของกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชนมีกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนใน

ด้านต่างๆ ทั้งนี้ชาวบ้านได้ให้ข้อมูลว่าปัจจุบันมีกลุ่มต่างๆ จำนวน 6 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มออมทรัพย์ โดยสมาชิกที่ฝากเงินจะมีสมุดคนละ 1 เล่ม ขยายเล่มละ 10 บาท ซื้อมาจาก พอช. เป็น “สมุดออมทรัพย์สหกรณ์” จุดประสงค์ในการฝากเพื่อออมไว้เพื่อซื้อที่ดินจากการเคหะแห่งชาติ ให้สมาชิกนำเงินมาฝากได้ไม่เกินวันที่ 10 ของเดือน กลุ่มนี้หากมีการเรียกประชุมชาวบ้านจะให้ความสนใจมาก ส่วนใหญ่จะมีสมาชิกเข้าร่วมประชุมในแต่ละครั้งไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
- 2) กลุ่มเกษตร มีความพยายามปรับปรุงพื้นที่ส่วนกลางเพื่อทำการเกษตรปลอดสารพิษโดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในการส่งเสริมให้ชาวบ้านร่วมในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อพัฒนาพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน
- 3) กลุ่มสตรี มีบทบาทในการดูแลและพิทักษ์รักษาสีทึบของสตรีในชุมชน ซึ่งปัจจุบันกลุ่มสตรีดำเนินการโดยคณะกรรมการชุดเดิมยังไม่มี การโอนมอบงานให้คณะกรรมการชุดใหม่
- 4) กลุ่มเครือข่ายสลัม 4 ภาค ซึ่งเป็นเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนชุมชนในหลายๆ ด้าน เช่น จัดอบรมเพิ่มเติมความรู้ให้ผู้นำ รวมกลุ่มให้ความช่วยเหลือกันในที่ชุมชนใดมีความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย เป็นต้น
- 5) กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ มีหน้าที่ในการรวบรวมเงินจากสมาชิกกลุ่ม เพื่อสงเคราะห์เงินแก่สมาชิกกลุ่มที่เสียชีวิต กลุ่มนี้จัดตั้งขึ้นในสมัยอดีตประธานชุมชนและยังคงทำหน้าที่จนถึงปัจจุบัน และ
- 6) กลุ่มผู้สูงอายุ มีหน้าที่ดูแลเรื่องสวัสดิการและการส่งเสริมสุขภาพ ตลอดจนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนในรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน ประกอบด้วย 4 กลุ่มอาชีพ 1) กลุ่มร้อยละ กำดอกไม้ 2) กลุ่มรับซื้อและเก็บของเก่า (ขยะรีไซเคิล) 3) กลุ่มขายปลาตากแห้ง และ 4) กลุ่มรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นงานก่อสร้าง แม่บ้าน และวินมอเตอร์ไซด์

อย่างไรก็ดี ชุมชน A ยังมีกิจกรรมที่โดดเด่นของชุมชน คือการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเขตของ กรุงเทพมหานคร ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนมั่นคงขึ้น เนื่องจากพ่อแม่ที่จำเป็นต้องออกไปทำงาน ไม่ต้องกังวลกับการเลี้ยงดูลูกหลาน สามารถไว้วางใจ

ได้ จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย สรุปได้ว่าชุมชนได้ผ่านพ้นการต่อสู้ในเรื่องที่ดินและการสร้างบ้านที่อยู่อาศัยมาเป็นระยะเวลาเกือบ 10 ปี กิจกรรมการต่อสู้ที่หลากหลายรูปแบบในเวลานั้น ได้บ่มเพาะผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาแทนรุ่นเดิมที่เริ่มสูงอายุและเสียชีวิตไป ประธานและคณะกรรมการพยายามจัดให้มีการรวมกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเพื่อจะได้จัดกิจกรรมให้ชาวบ้านได้ทั่วถึง หากแต่การก่อตัวของกลุ่มต่างๆ ก็ดูเหมือนจะมีไม่มากเมื่อเทียบกับชุมชนอื่นๆ รวมถึงกิจกรรมของกลุ่มก็ยังมีไม่มากนัก ที่สำคัญในชุมชนยังมีการแทรกแซงจากนักการเมืองฝ่ายต่างๆ และส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอยู่บ้าง

1.1.4 ความเชื่อมโยง/ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ลักษณะความสัมพันธ์โดยทั่วไปหลังจากย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ชุมชนที่จัดสรรใหม่ นี้ นับเป็นความสัมพันธ์กันแบบปกติ มีความสัมพันธ์เป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ แต่ละกลุ่มขาดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมาจากหลากหลายพื้นที่ พื้นเพแตกต่างกัน วัฒนธรรมความเป็นอยู่ต่างกัน ระยะแรกๆ จึงมีความขัดแย้งกันบ้าง เกิดการทะเลาะวิวาทกันบ้าง บางครั้งมีความรุนแรงจนต้องยุติโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่เมื่อเวลาผ่านไปชาวบ้านก็สามารถปรับตัวเข้ากันได้มากขึ้น

1.1.5 วิถีชีวิตของชุมชน: การก่อตัวของพลังชุมชน วิถีชีวิตครั้งสำคัญของชุมชนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การร่วมมือกัน ช่วยเหลือกันจนกลายเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างพลังของกลุ่มในชุมชน คือการที่สมาชิกในชุมชนถูกไล่ออกจากชุมชนได้สะพานทำให้ต้องร่วมกันดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ชาวบ้านมีปัญหาาร่วมกัน คือ เรื่องที่ดินในการปลูกบ้านเพื่ออยู่อาศัย จึงทำให้เกิดพลังกลุ่มในการต่อรองกับภาครัฐ เพื่อให้มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ผู้นำและคณะกรรมการในขณะนั้นทำงานอย่างจริงจัง โปร่งใสและตรงไปตรงมา เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสามัคคี และที่สำคัญสมาชิกชุมชนที่เคยผ่านวิถีชีวิตการไล่ออกจากชุมชนได้สะพานเชื่อว่าความโปร่งใส ชัดเจน จะนำมาซึ่งการมีส่วนร่วม สามารถรวมตัวกันเพื่อฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคด้วยกัน ตัวอย่างของ

ความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนที่เกิดจากภาวะวิกฤต จากการอพยพจากใต้สะพานร่วมกันต่อสู้ จนได้พื้นที่จากการเคหะแห่งชาติ ก่อตัวเป็นชุมชนทำให้กลุ่มของชาวบ้านมีความเข้าใจและสมัครสมานสามัคคี ก่อให้เกิดการทำงานที่เข้มแข็งเป็นตัวอย่างให้กับคนรุ่นหลัง นับเป็นความสำเร็จจากการรวมตัวในอดีต แต่ปัจจุบันชุมชนยังไม่เคยประสบความสำเร็จในเรื่องใดอย่างแท้จริง แต่ก็อยู่ด้วยกันอย่างสงบ แนวโน้มอยู่แบบต่างคนต่างอยู่ แต่เมื่อมีอะไรที่ต้องช่วยกันก็จะรวมตัวกันได้

1.2 ชุมชน B

1.2.1 ประวัติการก่อตั้งชุมชน ชุมชน B เป็นชุมชนหมู่บ้านจัดสรรตั้งอยู่ในพื้นที่เขตสวนในของกรุงเทพมหานคร โดยมีบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งเป็นเจ้าของโครงการได้จัดสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2531 เมื่อแล้วเสร็จโครงการได้ขายบ้านและที่ดินพร้อมโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ผู้ซื้อซึ่งมีประชาชนเข้ามาซื้อบ้านอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น ตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 และโครงการได้ขายบ้านหมดในปี พ.ศ. 2534 ชุมชนมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 92 ไร่ จำแนกเป็นพื้นที่พักอาศัยบ้านเรือนกว่า 70 ไร่ และพื้นที่สาธารณประโยชน์ประมาณ 22 ไร่ สมาชิกในชุมชนมาจากหลากหลายจังหวัดทั่วทุกภาคประมาณร้อยละ 80 และที่เหลือประมาณร้อยละ 20 มาจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

สภาพชุมชนประกอบด้วยอาคารพาณิชย์ 3 ชั้น จำนวน 140 คูหาและบ้านทาวน์เฮาส์ 2 ชั้นจำนวน 913 หลังคาเรือน รวมบ้านเรือนทั้งหมด 1,053 หลังคาเรือน ประชากรรวมประมาณ 4,582 คนเป็นชาย 2,069 คน และหญิง 2,513 คน รวมถึงมีพื้นที่สำหรับสาธารณประโยชน์ แบ่งเป็นพื้นที่สนามเด็กเล่น ลานเอนกประสงค์ ลานกีฬา สวนสาธารณะ ปัจจุบันเริ่มมีบ้านที่เป็นบ้านร้างไม่มีผู้อยู่อาศัย รวมถึงจัดเป็นบ้านเช่าจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากเจ้าของเดิมเริ่มย้ายไปปลูกบ้านใหม่ในพื้นที่อื่น

ต่อมาในปี พ.ศ.2537 สำนักงานเขตดอนเมืองมีคำสั่งตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยคณะกรรมการชุมชนกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2534 ประกาศจัดตั้งขึ้นทะเบียนยกฐานะเป็นชุมชน สังกัดสำนักงานเขตดอนเมือง พร้อมกับมีระเบียบการแต่งตั้งคณะบุคคลเป็นคณะกรรมการชุมชนจำนวน 25 คน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในชุมชน กำหนดให้มีบทบาทหน้าที่เพื่องานอาสาพัฒนาชุมชน รองรับแผนงานและนโยบายของกรุงเทพมหานคร ในระยะแรกความเป็นอยู่ในชุมชนเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยดี จนในปี พ.ศ. 2554 เกิดภาวะวิกฤติน้ำท่วม ทำให้ทั้งคณะกรรมการและชาวบ้านร่วมมือช่วยกันแก้ปัญหาวิกฤติน้ำท่วมอย่างเข้มแข็ง แม้ว่าถึงที่สุดน้ำก็เข้าท่วมชุมชนอยู่ดี แต่ชาวบ้านต่างก็ได้เรียนรู้ว่าในระหว่างสู้กับวิกฤติน้ำท่วมนั้นชุมชนได้เรียนรู้บทบาทเรียนในการทำงานร่วมกันมากมาย การได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หากแต่เมื่อเวลาผ่านไปชุมชนเกิดปัญหาความขัดแย้งมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งเกิดวิกฤติโรคติดเชื้อ COVID-19 ก็ได้หันมาให้ความช่วยเหลือกันตามความจำเป็น จนปัจจุบันสภาพชุมชนเปลี่ยนไปมาก มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจน

1.2.2 สภาพสังคม และเศรษฐกิจของชุมชน พบว่าประชากรส่วนใหญ่ มีอาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นพนักงานในบริษัทห้างร้าน รับราชการ รัฐวิสาหกิจ รับจ้างก่อสร้าง ขับแท็กซี่ และวินมอเตอร์ไซด์ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธประมาณร้อยละ 90 ประเพณีของชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญ คือ ประเพณีงานทำบุญกลางบ้าน ทุกเดือนกันยายน มีการทำข้าวต้มมัด รัญพืช นอกนั้นก็มีการประเพณีประจำปีทั่วไป เช่น งานวันสงกรานต์ วันเด็ก วันพ่อและวันแม่

1.2.3 พลังกลุ่มของคนในชุมชนในอดีตและปัจจุบัน พัฒนาการและการก่อตัวของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเริ่มต้นจากการรวมพลังกลุ่มของคนในชุมชน ปี พ.ศ.2536 โดยมีกลุ่มแกนนำประชาชนที่พักอาศัยในชุมชนจัดตั้งกลุ่มจิตอาสาร่วมด้วยช่วยกันดูแลรักษาความปลอดภัยภายในชุมชนและดูแล

ความเป็นระเบียบเรียบร้อยกันเองในรูปแบบช่วยเหลือพึ่งพากันระหว่างคนภายในชุมชนและด้วยเหตุที่ชุมชนมีขนาดใหญ่ พื้นที่มาก ทำให้ภาระงานในระบบการจัดการตนเองของชุมชนต้องอาศัยงบประมาณในการจัดการด้านต่างๆพอสมควร จึงมีการพูดคุยปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างแกนนำบุคคลจิตอาสาและประชาชนในชุมชนได้ข้อสรุปตกลงร่วมกันว่าจะจัดเก็บค่าใช้จ่ายส่วนกลางจากทุกหลังคาเรือน โดยเรียกว่า “ค่าบำรุงหมู่บ้าน” จัดเก็บหลังคาเรือนละ 150 บาทต่อเดือนเพื่อใช้จ่ายในการดูแลรักษาความปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในชุมชน หากแต่เมื่อเวลาผ่านไป สถานการณ์ในชุมชนกลับมีความขัดแย้ง เกิดการแบ่งเป็น 2 ฝ่าย และมีการโจมตีฝ่ายตรงข้ามกันเป็นระยะๆ ประเพณีของกลุ่มในปัจจุบันที่มีอยู่ในชุมชน ประกอบด้วยกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มกระเปาะกระบอง แต่กิจกรรมของชุมชนมีจำนวนน้อยมาก เนื่องจากชุมชนมีความขัดแย้งกันสูงมาก

1.2.4 วิถีชีวิตของชุมชน: การก่อตัวของพลังชุมชน วิถีชีวิตครั้งสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชนและทำให้ชุมชนเกิดความรักและสามัคคีกันมากขึ้นในชุมชน ก็คือวิถีชีวิตน้ำท่วมในปี พ.ศ.2554 ทำให้คนได้มีโอกาสนช่วยเหลือกันและเป็นวิถีชีวิตที่สมาชิกในชุมชนเห็นว่าผู้นำมีความสำคัญ สรุปได้ว่าในอดีตชุมชนนี้เคยเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามัคคี มีการรวมกลุ่มกันทำโครงการและกิจกรรมต่างๆ ผ่านคณะกรรมการชุมชนมากมายหลายโครงการ และส่วนใหญ่โครงการก็เกิดขึ้นจากปัญหาที่เกิดในชุมชนจึงได้มีการร่วมกัน โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหลายกลุ่มเพื่อเป็นตัวแทนของคนในชุมชนช่วยกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น คณะกรรมการกองทุนรับมือภัยพิบัติชุมชน ที่ได้ร่วมมือกันต่อสู้กับภัยพิบัติน้ำท่วมครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ.2554 คณะกรรมการศูนย์รับมือภัยพิบัติชุมชนกรณีเกิดวิกฤติโรคติดต่อ COVID-19 คณะกรรมการกองทุนพัฒนาชุมชน คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ธนาคารขยะรีไซเคิล คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ คณะกรรมการชมรมกีฬา คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านผ้าต้นมือ คณะกรรมการชมรมวินมอเตอร์ไซด์ และ

คณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นต้น ทั้งนี้ จุดแข็งของชุมชนในอดีตได้สะท้อนผ่านความรักความสามัคคีของคนในชุมชนที่มีการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจกรรมด้านประเพณีและศิลปวัฒนธรรมไทยตามวาระและโอกาสต่างๆ รวมถึงด้านการอบรมและพัฒนาความรู้ให้คนในชุมชนด้านสุขภาพ วิชาชีพเสริม หากแต่ปัจจุบันกลุ่มต่างๆ เริ่มลดบทบาทลง บางกลุ่มก็เลิกไปแล้ว ต่างคนต่างอยู่ เกิดความขัดแย้ง ประชานไม่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน ทำให้ชุมชนมีกิจกรรมน้อยลงมาก

1.3 ชุมชน C

1.3.1 ประวัติการก่อตั้งชุมชน ชุมชน C มีลักษณะเป็นชุมชนแออัด ริมคลอง มีการตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้มานานมากกว่า 60 ปี ปัจจุบันมีประชาชนอยู่อาศัยกว่า 120 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 850 คน ชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่สาธารณะและมีบ้านเรือนบางส่วนปลูกสร้างล้าไปในพื้นที่คลองกว่า 60 หลังคาเรือน ชุมชนได้รับการจดทะเบียนเป็นชุมชนกับกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ.2540 คนในชุมชนมาจากจังหวัดต่างๆ ในทุกภาค แต่ส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดในภาคอีสาน นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังเห็นว่าการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนยังขาดความสามัคคี มีการแบ่งแยกเป็นฝักฝ่ายตามกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ในกรณีการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนมีการรวมตัวกันของชาวชุมชนในรูปคณะกรรมการต่างๆ เช่น คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน คณะกรรมการบ้านมั่นคง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (ชาวชุมชนเรียก “กองทุนเงินล้าน”) คณะกรรมการกองทุนพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) และคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น รวมถึงร่วมเป็นคณะกรรมการกับชุมชนอื่น เช่น คณะกรรมการเครือข่ายชุมชนริมคลอง กทม. เป็นต้น โดยมีการทำกิจกรรมมากมายตามวาระและโอกาสต่างๆ ทั้งทำโดยชุมชนเองและทำ

ร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชน และที่สำคัญสมาชิกในชุมชนยังมีความคลางแคลงใจอย่างมากในการบริหารงบประมาณของกรรมการชุมชน

1.3.2 สภาพสังคม เศรษฐกิจของชุมชน สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนรายได้น้อย ยากจน ตกงาน โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำลง ส่วนคนที่มั่งคั่งทำก็เป็นอาชีพหาเช้ากินค่ำ รับจ้างทั่วไป ค่าขายเล็กๆ น้อยๆ พนักงานบริษัทเอกชนข้าราชการและลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐ สถาบันบ้านเรือนเป็นพื้นที่รกร้างคลองไม่มีกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดิน รวมถึงคนในชุมชนขาดความร่วมมือ ขาดความสามัคคี ในขณะเดียวกันเริ่มมีผู้คนเข้ามาอาศัยแออัดมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสุขอนามัยและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนเป็นแหล่งมั่วสุมยาเสพติดของกลุ่มวัยรุ่น หากแต่ในชุมชนยังมีการรวมกลุ่มประเภทต่างๆ อยู่บ้าง เช่น กลุ่มเงินออมสหกรณ์เพื่อเช่าที่อยู่อาศัย กลุ่มกรรมการชุมชน กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มบ้านมั่นคง กลุ่มเด็กเยาวชน แต่ส่วนใหญ่ก็ยังไม่มีการรวมตัวของชุมชนที่ชัดเจน แต่มีการฝึกทำอาชีพเล็กๆ น้อยๆ จากหน่วยงานภาครัฐที่ประสานงานผ่านประธานชุมชน ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มดนตรีไทย แต่ก็ เป็นกิจกรรมเฉพาะกลุ่ม ไม่สามารถทำให้ชาวบ้านรู้สึกได้ว่าเป็นกิจกรรมของชุมชน

1.3.3 ความเชื่อมโยง/ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าความเชื่อมโยงหรือความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนไม่มีความเชื่อมโยงกันเลย ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนแต่อย่างใด

1.3.4 วิถีชีวิตของชุมชน: การก่อตัวของพลังชุมชน สมาชิกในชุมชนเห็นว่าตั้งแต่ก่อตั้งเป็นชุมชน ชุมชน C ยังไม่สามารถใช้วิถีชีวิตของชุมชนเพื่อก่อให้เกิดพลังในชุมชนได้ แม้ว่าในปี พ.ศ.2554 ที่เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ และเกิดภาวะวิกฤติจากโรคติดเชื้อ COVID-19 ขึ้นในชุมชน แต่สมาชิกในชุมชนก็ยังอยู่กับแบบตัวใครตัวมัน ไม่มีการบริหารจัดการที่ดีในรูปแบบใดๆ เลย จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย สรุปได้ว่า ชุมชน C เป็นชุมชนแออัด

ริมคลองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ยังไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อกอบกู้วิกฤตของชุมชนแต่อย่างใด อีกทั้งรูปแบบการทำงานของคณะกรรมการชุมชนก็ไม่ไปในทิศทางเดียวกัน ขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ และมีการแบ่งพรรคแบ่งพวกอย่างชัดเจน

2. สภาพปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในชุมชน

2.1 ชุมชน A พบว่า อดีตประธานกลุ่มฌาปนกิจชุมชนทุจริตเงินที่เก็บจากสมาชิก โดยนำเงินไปใช้จ่ายส่วนตัว และไม่จัดทำทะเบียนสมาชิกและหลักฐานการรับจ่ายเงินของสมาชิก รวมถึงคณะกรรมการชุมชนขาดการจัดทำระบบบัญชีที่ชัดเจนเพื่อใช้ในการตรวจสอบโครงการหรือกิจกรรมที่มีการใช้จ่ายเงินของชุมชน ซึ่งสุ่มเสี่ยงต่อการทุจริตคอร์รัปชัน

2.2 ชุมชน B พบว่า คณะกรรมการชุมชนขาดการชี้แจงรายรับรายจ่ายของชุมชนในทุกช่องทาง ทำให้สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ขาดความเชื่อมั่นต่อการใช้จ่ายเงิน จึงไม่จ่ายค่าบำรุงรายเดือนเพื่อนำไปดูแลระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการของชุมชน และขาดการชี้แจงรายรับรายจ่ายเงินสนับสนุนรายเดือนเพื่อการพัฒนาชุมชนจากสำนักงานเขต ทำให้การใช้จ่ายเงินไม่โปร่งใส ส่งผลให้ชุมชนมีความขัดแย้ง แบ่งพรรคแบ่งพวกโดยการแทรกแซงของนักการเมืองท้องถิ่น ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มคู่ขัดแย้งในการทำกิจกรรมของชุมชน คณะกรรมการชุมชนขาดการบริหารจัดการสิ่งของบริจาคในชุมชนอย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่ทราบข้อมูลการรับและแจกจ่ายสิ่งของในชุมชน จึงเป็นที่มาของความไม่โปร่งใสในการแจกจ่ายสิ่งของ จึงขาดความไว้วางใจ (Trust) ต่อประธานคณะกรรมการชุมชน ที่สำคัญคณะกรรมการชุมชนยังขาดการทำงานเป็นทีม มีเพียงประธานและกรรมการอีก 1-2 คน (จาก 15 คน) เท่านั้นที่ร่วมทำงานในชุมชน

2.3 ชุมชน C พบว่า ชุมชนมีความขัดแย้ง แบ่งพรรคแบ่งพวก มีการใช้จ่ายเงินสนับสนุนรายเดือนเพื่อการพัฒนาชุมชนจากสำนักงานเขต โดยไม่มีการชี้แจงรายละเอียดที่ชัดเจนจากคณะกรรมการ ทำให้เกิดความไม่โปร่งใส

ไม่มีการจัดทำระบบบัญชีการใช้จ่ายเงินของกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน (กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) กองทุนแม่ของแผ่นดิน และการให้อำนาจในการใช้จ่ายเงินขึ้นกับดุลพินิจของบุคคลเพียงบุคคลเดียว ทำให้เกิดการรั่วไหลทางการเงิน ไม่มีการชี้แจงรายละเอียดของการรับและจ่ายเงินสนับสนุนจากภาคเอกชนเพื่อทำกิจกรรมในชุมชน ทั้งนี้คณะกรรมการชุมชนยังขาดการบริหารจัดการสิ่งของบริจาคในชุมชนอย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่ทราบข้อมูลการรับและแจกจ่ายสิ่งของในชุมชน จึงเป็นที่มาของความไม่โปร่งใสในการแจกจ่ายสิ่งของ การไม่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบกับการเพิกเฉยของสมาชิกชุมชนในการดำเนินกิจกรรม ติดตาม และตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการชุมชน ซึ่งสุ่มเสี่ยงต่อการทุจริตคอร์รัปชัน ทั้งขาดการทำงานเป็นทีมของคณะกรรมการ มีเพียงประธานและกรรมการอีก 2-3 คน (จาก 7 คน) ที่ทำงานในชุมชน นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุนงบประมาณไม่ได้มีการติดตามและตรวจสอบในการใช้จ่ายงบประมาณของชุมชนอย่างจริงจัง

3. สาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน

3.1 ชุมชน A พบว่า การบริหารจัดการเงินโดยประธานคณะกรรมการคนเดียว ทำให้ขาดการถ่วงดุลตรวจสอบ นอกจากนี้คณะกรรมการก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจในระบบการจัดทำบัญชีชุมชนเพื่อความโปร่งใสและง่ายต่อการตรวจสอบ

3.2 ชุมชน B พบว่า มีการแทรกแซงของนักการเมืองท้องถิ่นทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนแบ่งเป็นสองฝ่ายอย่างชัดเจน คณะกรรมการชุมชนละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ในการชี้แจงรายรับรายจ่ายค่าบำรุงชุมชนและเงินสนับสนุนรายเดือนเพื่อการพัฒนาชุมชนจากสำนักงานเขต ซึ่งควรมีช่องทางที่หลากหลายเนื่องจากเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีการปล่อยปละละเลยในการจัดทำระบบบัญชีชี้แจงรายละเอียดของโครงการหรือกิจกรรมหรือสิ่งของบริจาคที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ขาดการทำงานที่เป็นระบบและเป็น

ทีม ส่งผลให้ชาวบ้านขาดความไว้วางใจ (Trust) ต่อประธานคณะกรรมการชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนบางกลุ่มไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

3.3 ชุมชน C พบว่า คณะกรรมการชุมชนขาดการทำงานที่เป็นระบบและเป็นทีม ทำให้เกิดความไม่โปร่งใส ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดความคลางแคลงใจ ชาวบ้านมีการแบ่งเป็นสองฝ่าย มีการบริหารจัดการเงินชุมชนโดยประธานคนเดียว ทำให้ขาดการถ่วงดุลตรวจสอบ คณะกรรมการชุมชนปล่อยปละละเลยในการจัดทำระบบบัญชีเพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการหรือกิจกรรมหรือสิ่งของบริจาคที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ขาดการจัดทำบัญชีเงินกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนต่างๆ ของชุมชนเพื่อความโปร่งใสและง่ายต่อการตรวจสอบ เจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ในการติดตามและตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณรัฐ

4. รูปแบบและช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันในชุมชนเมือง

4.1 ชุมชน A มีการนำเงินกลุ่มมาปนกิจของสมาชิกชุมชนเพื่อไปใช้จ่ายส่วนตัว โดยการใช้ตำแหน่งหน้าที่ในการเป็นผู้เก็บรักษาเงิน และขาดการถ่วงดุลตรวจสอบโดยบุคคลอื่น

4.2 ชุมชน B มีการละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชนที่ต้องทำให้เกิดความโปร่งใสในการทำงาน ไม่มีการชี้แจงบัญชีรายรับรายจ่ายของชุมชนรวมทั้งไม่มีการจัดทำบัญชีสิ่งของบริจาคเพื่อชุมชนจากหน่วยงานภายนอก ขาดการทำงานเป็นทีมของคณะกรรมการชุมชน และไม่มีการจัดระบบการถ่วงดุลตรวจสอบในรูปคณะกรรมการ

4.3 ชุมชน C มีการละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชนที่ต้องทำให้เกิดความโปร่งใสในการทำงาน ขาดการชี้แจงบัญชีรายรับรายจ่ายของชุมชน ขาดการทำงานเป็นทีมของคณะกรรมการชุมชน และไม่มีการจัดระบบการถ่วงดุลตรวจสอบในรูปคณะกรรมการ มีการใช้ช่องว่างจากการเพิกเฉยไม่ได้ถามของสมาชิกชุมชน ทำให้เกิดการเพิกเฉยของคณะกรรมการชุมชนในการชี้แจง

การใช้จ่ายเงินของชุมชน รวมถึงการละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ตรวจสอบของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเปิดช่องให้มีการทุจริตคอร์รัปชัน

จากผลการศึกษาเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบและช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันในชุมชนของพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 ชุมชน ชี้ให้เห็นว่าชุมชนมีรูปแบบและช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันที่หลากหลาย โดยมีรูปแบบที่พบมากที่สุด ได้แก่ 1) การนำเงินของชุมชนมาใช้จ่ายส่วนตัว 2) การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้างของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมีการฮั้วระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ประกอบการ 3) การละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชนที่ต้องทำให้เกิดความโปร่งใสในการทำงาน 4) การไม่ชี้แจงบัญชีรายรับรายจ่ายของชุมชน รวมทั้งไม่มีการจัดทำบัญชีสิ่งของบริจาคเพื่อชุมชนจากหน่วยงานภายนอก ส่วนในอันดับรองลงมามีรูปแบบและช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันในชุมชนประกอบด้วย 1) การใช้ระบบอุปถัมภ์ และระบบต่างตอบแทน โดยให้อำนาจดุลพินิจในการอนุมัติเงินกู้แก่ประธานกองทุนเงินล้านแต่เพียงผู้เดียว 2) การละเลยปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยใช้แนวปฏิบัติที่คุ้นชินแทนการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ซึ่งแนวปฏิบัติดังกล่าวเปิดช่องให้มีการทุจริต 3) ไม่มีการทำงานเป็นทีม และไม่มีการจัดระบบการถ่วงดุลตรวจสอบในรูปคณะกรรมการ 4) การใช้ช่องว่างจากการเพิกเฉยไม่ได้ถามของสมาชิกชุมชน ทำให้เกิดการเพิกเฉยในการชี้แจงการใช้จ่ายเงินของชุมชน และ 5) การละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ตรวจสอบของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเปิดช่องให้มีการทุจริต

จากรูปแบบและช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นในชุมชนพื้นที่ศึกษา ชุมชน B นับเป็นชุมชนที่มีรูปแบบและช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันหรือส่อเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันขึ้นได้มากที่สุด รองลงมาคือชุมชน C และชุมชน A โดยเฉพาะชุมชน A นับเป็นชุมชนที่ยังไม่มีการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมที่หลากหลาย เนื่องจากบทบาทการทำงานของชุมชนอยู่ที่กรรมการ 3-4 คน และ ยังขาดการนำของประธานคณะกรรมการชุมชน

5. แนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ในการเป็น “ชุมชนธรรมาภิบาล” (Good Governance Community) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยในฐานะนักวิจัยอาจารย์ร่วมกับนักวิจัยชาวบ้านได้ร่วมกันค้นหาแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ในการเป็น “ชุมชนธรรมาภิบาล (Good Governance Community)” โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการออกแบบระบบและกลไกเพื่อแก้ไขปัญหากาการทุจริตคอร์รัปชันภายใต้หลักธรรมาภิบาลของแต่ละชุมชน โดยชุมชน A มีการออกแบบหรือการกำหนดหลักเกณฑ์ในการดูแลรักษาเงินของชุมชนในรูปของคณะกรรมการร่วมกันรับผิดชอบ พร้อมกำหนดเงื่อนไขการถือเงินสดในมือและการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีธนาคาร พร้อมทั้งได้จัดทำเอกสารแบบฟอร์มการลงบัญชีการเงินโดยผ่านการเห็นชอบร่วมกันของคณะกรรมการชุมชนและมีระบบการตรวจทานการเงินอย่างสม่ำเสมอระหว่างธนาคาร คณะกรรมการชุมชน และสมาชิก

ส่วนชุมชน B กำหนดให้ใช้หลักการทำงานของคณะกรรมการชุมชน โดยเน้นความโปร่งใสและตรวจสอบได้ มีการชี้แจงบัญชีรายรับรายจ่ายของชุมชน มีการทำงานเป็นทีม และให้มีการจัดระบบการถ่วงดุลตรวจสอบในรูปคณะกรรมการ การใช้หลักการมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาคม ร่วมรับรู้ ร่วมเสนอความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ และร่วมตรวจสอบในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเงินของชุมชน โดยการกระตุ้นเพื่อให้เกิดความตระหนักต่อประโยชน์ของส่วนรวม

ชุมชน C มีการออกแบบหรือการกำหนดหลักเกณฑ์ในการดูแลรักษาเงินของชุมชนในรูปของคณะกรรมการร่วมรับผิดชอบ ใช้หลักการทำงานของคณะกรรมการชุมชนโดยเน้นความโปร่งใสและตรวจสอบได้มีการชี้แจงบัญชีรายรับรายจ่ายของชุมชน มีการทำงานเป็นทีม และให้มีการจัดระบบการถ่วงดุลตรวจสอบในรูปคณะกรรมการ การใช้หลักการมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาคม ร่วมรับรู้ ร่วมเสนอความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ และร่วมตรวจสอบในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเงินของชุมชน โดยการกระตุ้นเพื่อให้เกิดความตระหนัก

ต่อประโยชน์ของส่วนรวม ที่สำคัญองค์การภาครัฐที่สนับสนุนงบประมาณให้แก่ชุมชนต้องมีการควบคุม กำกับดูแลอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการยึดถือการปฏิบัติตามกฎหมายแล้วแต่กรณีอย่างเคร่งครัด

จากผลการศึกษาได้ประมวลระบบและกลไกเพื่อสร้างชุมชนธรรมาภิบาลจากชุมชน A ชุมชน B และชุมชน C สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างชุมชนธรรมาภิบาลกับชุมชนเมืองตามแผนผังดังนี้

ระบบและกลไกในการสร้างชุมชนธรรมาภิบาลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

การอภิปรายผล

ข้อค้นพบจากการวิจัยในด้านสภาพปัญหาและสาเหตุ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน ตลอดจนรูปแบบและช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในชุมชนพื้นที่ศึกษา ชี้ให้เห็นว่าชุมชนทั้ง 3 พื้นที่ ประสบปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในรูปแบบและช่องทางที่หลากหลายแต่มีความคล้ายคลึงกัน ดังนั้นกระบวนการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในชุมชนจึงจำเป็นต้องมีระบบและกลไกที่สามารถควบคุมปัญหาไม่ให้เกิดช่องทางการทุจริตคอร์รัปชันดังกล่าว โดยการนำหลักธรรมาภิบาลมาเป็นเครื่องมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาและสร้างพลังในชุมชน (Laverack, 2007) ซึ่งหลักธรรมาภิบาลนี้มีองค์ประกอบอันเป็นสาระสำคัญหลักๆ ที่อาจนำมาใช้ในการสร้างชุมชนธรรมาภิบาล ได้แก่ หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักความเสมอภาคที่ครอบคลุมและทั่วถึง (Equity and Inclusiveness) หลักนิติธรรม (Rule of law) หลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้ (Transparency) หลักการมุ่งหาฉันทามติ (Consensus Oriented) หลักความรับผิดชอบ (Accountability) หลักการตอบสนอง (Responsiveness) และหลักประสิทธิผลและประสิทธิภาพ (Effectiveness and Efficiency) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

ทั้งนี้ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า จำเป็นต้องจัดให้มีระบบและกลไกในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันในชุมชนของพื้นที่ศึกษา อันประกอบด้วย

1. การดำเนินงานในรูปคณะกรรมการและใช้ระบบการถ่วงดุล ในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเงิน ชุมชนต้องให้ความสำคัญกับการทำงานในรูปของคณะกรรมการที่มาจากตัวแทนของชุมชน เพื่อการร่วมทำงานเป็นทีมในลักษณะของการปรึกษาหารือเพื่อให้ได้ข้อตกลงที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นไปตามหลักการมีส่วนร่วมและหลักความเสมอภาคที่ครอบคลุมและทั่วถึง โดยเปิดโอกาสให้กรรมการทุกคนมีสิทธิเสนอความคิดเห็นอย่างเต็มที่ตามหลักฉันทามติในฐานะที่เป็นตัวแทนของ

ประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้คณะกรรมการที่ร่วมทำงานต้องแบ่งอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดการถ่วงดุลตามหลักนิติธรรม และนำไปสู่ การลดความขัดแย้งของชุมชนโดยผ่านคณะกรรมการซึ่งเป็นผู้แทนของสมาชิก ชุมชนได้

2. การทำงานของคณะกรรมการชุมชนเน้นความโปร่งใสและตรวจสอบได้ คณะกรรมการชุมชนที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นตัวแทนของชุมชนต้องยึดถือและ ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบตามหลักนิติธรรม อีกทั้งเน้นการทำงานโดยยึดหลัก ความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ทั้งนี้คณะกรรมการต้องเปิดเผยซึ่งข้อมูลของ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเงินทั้งรายจ่ายและรายรับ ตลอดจนข้อมูลอื่นๆ ที่ ส่งผลกระทบต่อชุมชนให้สมาชิกชุมชนรับทราบ รวมถึงจัดให้มีช่องทางที่ หลากหลายให้สมาชิกเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวกและสามารถตรวจสอบ ความถูกต้องได้และคณะกรรมการจะต้องปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ความรับผิดชอบ ตามกฎหมายระเบียบตลอดจนรู้ผิดรู้ชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่ และพร้อมที่จะ ปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องตามหลักความรับผิดชอบ

3. การมีบัญชีรายรับรายจ่ายของชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับการเงินนั้น คณะกรรมการชุมชนจะต้องจัดทำระบบบัญชีรายรับ รายจ่ายชุมชน และมีการลงบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างชัดเจนให้เห็นถึงการรับ และใช้จ่ายเงินของชุมชนที่ถูกต้อง รวมถึงบัญชีของบริจจาคของชุมชน เพื่อให้ เป็นไปตามหลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้รวมทั้งหลักนิติธรรม ทั้งนี้ คณะกรรมการจะต้องปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ความรับผิดชอบตามระบบบัญชีชุมชน ตลอดจนรู้ผิดรู้ชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่ และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขให้ ถูกต้องตามหลักความรับผิดชอบ

4. กิจกรรมที่ผ่านการรับรู้และการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน การดำเนินกิจกรรมใดๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเงินต้องผ่านการรับรู้และ การมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนอย่างแท้จริงทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การคิดริเริ่ม การวางแผนโครงการ การดำเนินโครงการตามแผน การประเมินผลโครงการ

และการนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนากระบวนการในการดำเนินโครงการ/กิจกรรมต่อไป โดยให้เป็นไปตามหลักการมีส่วนร่วมให้มากที่สุดในฐานะที่ทุกคนเป็นเจ้าของโครงการ/กิจกรรมนั้น

5. องค์กรภาครัฐที่สนับสนุนงบประมาณให้แก่ชุมชนมีการกำกับติดตาม และยึดถือระเบียบอย่างเคร่งครัด จากผลการศึกษา การดำเนินกิจกรรมใดๆของชุมชนมักจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับหน่วยงานภาครัฐ ดังนั้น หน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณให้แก่ชุมชนจะต้องมีการกำกับ ติดตามการใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และยึดถือระเบียบการเบิกจ่ายงบประมาณอย่างเคร่งครัดตามหลักนิติธรรมและหลักความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นองค์กรที่มีหน้าที่ในการกำกับดูแลการใช้จ่ายงบประมาณของชุมชน นอกจากนี้ต้องเปิดเผยรายละเอียดของโครงการและจำนวนงบประมาณที่จัดสรรต่อสาธารณะตามหลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประหยัดและคุ้มค่าในการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดินตามหลักประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

6. ชุมชนปลอดภัยระดับขั้นโดยสร้างหลักธรรมาภิบาลให้อยู่ในวิถีชุมชน การดำเนินกิจกรรมใดๆที่เกี่ยวข้องกับการเงินของชุมชน คณะกรรมการชุมชนในฐานะเป็นผู้ขับเคลื่อนการทำงานของชุมชนต้องดำเนินการเพื่อป้องกันและแก้ไข ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของชุมชนโดยยึดถือปฏิบัติตาม 8 องค์กรประกอบข้างต้น เพื่อให้ชุมชนที่อยู่ในความรับผิดชอบเป็นชุมชนที่ปลอดภัยระดับขั้นภายใต้หลักธรรมาภิบาล ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกัน เกิดพลังจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของชุมชน (People is the Center of the Solution) ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนและสมาชิกให้เข้มแข็งได้ต่อเนื่องและยั่งยืน นำไปสู่ “ชุมชนธรรมาภิบาล” อันเป็นส่วนสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมธรรมาภิบาลในชุมชนซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ชุมชนพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนเมืองและเป็นชุมชนระดับรากฐาน จากการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนทำให้ค้นพบว่า ในแต่ละชุมชนของพื้นที่ศึกษามีปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นหลากหลายรูปแบบ หากแต่การมีระบบและกลไกภายใต้หลักธรรมาภิบาลสามารถใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนและถือปฏิบัติได้ของทุกชุมชน ดังนี้

1. กำหนดในระเบียบชุมชนในเรื่ององค์ประชุมของคณะกรรมการชุมชนให้ชัดเจนว่าต้องมีกรรมการเข้าร่วมประชุมเกินกึ่งหนึ่ง เพื่อให้มติของที่ประชุมได้ผ่านการกลั่นกรองและร่วมปรึกษาหารืออย่างรอบคอบจากจำนวนกรรมการข้างมาก ไม่ใช่มาจากประธานชุมชนหรือกรรมการชุมชนเพียง 2-3 คน และกำหนดให้มีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

2. คณะกรรมการชุมชนต้องกำหนดระเบียบชุมชนในเรื่องการเปิดเผยข้อมูลด้านการเงินทั้งรายรับและรายจ่ายของกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการสรุปค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมภายใน 15 วัน หลังจากกิจกรรมแล้วเสร็จ รวมถึงการจัดให้มีช่องทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารอื่นๆ ของชุมชนที่มีประสิทธิภาพและทำอย่างต่อเนื่อง เช่น บอร์ดประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย แผ่นปลิว การประชุม เป็นต้น

3. คณะกรรมการชุมชนต้องจัดให้มีระบบบัญชีชุมชน อันประกอบด้วยบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างง่าย การสรุปรายรับรายจ่ายประจำเดือน และบัญชีการรับจ่ายสิ่งของ โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนสามารถเข้ามาตรวจสอบรายละเอียดของบัญชีต่างๆ ได้โดยสะดวก

4. คณะกรรมการชุมชนจะต้องจัดทำแบบฟอร์มการเบิกจ่ายเงินของชุมชน และกำหนดในระเบียบชุมชนเกี่ยวกับบทติกาของกรรมการผู้มีอำนาจลงนามเบิกจ่ายอย่างน้อย 2 ใน 3 คน อีกทั้งต้องกำหนดจำนวนเงินสดในมือในจำนวนที่ชัดเจนตามความจำเป็นของแต่ละชุมชน

5. คณะกรรมการชุมชนต้องเปิดโอกาสและผลักดันให้สมาชิกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการอย่างจริงจังและจริงใจ

6. หน่วยงานภาครัฐต้องมีการกำกับดูแลและติดตามการใช้จ่ายงบประมาณที่สนับสนุนชุมชนอย่างเคร่งครัดตามกฎหมาย รวมถึงต้องสำรวจและทบทวนกฎเกณฑ์และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการเบิกและการใช้จ่ายงบประมาณของชุมชนให้สอดคล้องกับความจำเป็นในการใช้จ่ายของชุมชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวปฏิบัติที่ดีในการสร้างชุมชนธรรมาภิบาลนั้น ระบบและกลไกดังกล่าวข้างต้นเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้ทันทีอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งหากชุมชนได้มีการดำเนินการตามข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นอย่างเป็นรูปธรรมและมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนมั่นคงแล้ว ยังมีแนวปฏิบัติที่ดีที่ชุมชนอาจปฏิบัติเพิ่มเติมเพื่อเสริมให้มาตรการและกลไกต่างๆ ดังกล่าวมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการใช้ระบบการตรวจสอบบัญชีแบบตรวจสอบถ่วงดุลจากเครือข่ายชุมชนภายนอก การตรวจสอบระบบบัญชีรายรับรายจ่ายทั้งการตรวจสอบภายในระหว่างคณะกรรมการชุมชนด้วยกันเอง ร่วมกับการตรวจสอบจากเครือข่ายชุมชนภายนอกในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมเพื่อความโปร่งใส ตรวจสอบได้เพื่อให้ชุมชนเป็น “ชุมชนธรรมาภิบาล” และมีพลังในตนเองได้อย่างแท้จริง

ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้ที่สนใจอาจดำเนินโครงการวิจัยในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการนำระบบและกลไกที่ได้จากการวิจัยไปปรับใช้และหาทางออกที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนเพื่อให้การแก้ไขปัญหาที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปใช้ได้จริงอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *หลักธรรมาภิบาล 10 ประการ*.
www.mua.go.th
- จารุวรรณ สุขุมาลพงษ์. (2560). *แนวโน้มของคอร์รัปชันในประเทศไทย*
(*The Trend of Corruption in Thailand*). สำนักงานเลขาธิการ
สภาผู้แทนราษฎร.
- ระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยชุมชนและกรรมการชุมชน พ.ศ.2534.
(8 ตุลาคม 2534). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 108 ตอนที่ 178.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (แก้ไขเพิ่มเติม
พุทธศักราช 2564). (2566). แอคทีฟปรีน.
- เริงฤทธิ์ อันทวนใหญ่. (2556). *รูปแบบของการคอร์รัปชัน*.
<https://www.gotoknow.org/posts/>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2560). *หลักธรรมาภิบาล
ของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี*. [https://www.opdc.go.th/wp-
content/uploads/2025/02/
หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี.jpg](https://www.opdc.go.th/wp-content/uploads/2025/02/หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี.jpg)
- Laverack, G. (2007). *Health promotion practice: Building
empowered communities*. Open University Press.

ยกระดับอำนาจการต่อรองของผู้ทำงานส่งอาหารฯ
ผ่านการพัฒนากลไกเครือข่าย¹

Enhancing the Strength of Integration for App-based Food
Delivery Workers

Received 12 April 2024

Revised 5 June 2024

Accepted 7 June 2024

นครินทร์ เจริญเหล่าศิริ²

Nakarin Charoenloasiri³

นราเขต ยิ้มสุข⁴

Narakate Yimsook⁵

บทคัดย่อ

ผู้ทำงานส่งอาหารบนแอปพลิเคชันทำงานบนสภาพแวดล้อมการทำงานที่ไม่ได้ถูกรับรองโดยกฎหมาย ส่งผลให้ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ขาดซึ่งอำนาจการต่อรองเรียกร้องสิทธิพื้นฐานด้านแรงงาน และรวมถึงขาดโอกาสในการรวมกลุ่มเรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมของกลุ่มตนเอง ปัจจุบันแรงงานมีการต่อสู้และรวมกลุ่มกันอย่างหลวมๆ ทั้งทางกายภาพและพื้นที่ออนไลน์ เพื่อการแลกเปลี่ยน ถกเถียงในประเด็นที่เห็นพ้องต้องกัน การประท้วงและรวมกลุ่มสะท้อนให้เห็นปัญหาที่ยังคงอยู่และยังไม่ได้รับการแก้ไข การวิจัยในครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ผ่านแนวทางการรวมกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ โดยการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกสัมภาษณ์เครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ทั้งหมด 19 ท่าน เพื่อเข้าใจ

---

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของคณาจารย์ของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: nakarin.charo@dome.tu.ac.th

³ Ph.D. Candidate, Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

⁴ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: arm_conser@hotmail.com

⁵ Associate Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

ปรากฏการณ์และสังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นแนวทางขับเคลื่อน จนค้นพบแนวทางขับเคลื่อนที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ แนวทางทางที่เป็นการยกระดับการรวมกลุ่มของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ให้มีความเข้มแข็งภายใต้สภาพแวดล้อมการทำงานที่ท้าทายในปัจจุบัน พร้อมทั้งระบุถึงประเด็นสนับสนุนและข้อจำกัดที่จะผลักดันให้แนวทางการยกระดับความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มนี้เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ผู้ทำงานส่งอาหารบนแอปพลิเคชัน, การรวมกลุ่ม, เครือข่าย

Abstract

App-based food delivery workers in an unregulated work environment mostly lack the bargaining power to claim fundamental labor rights or to form groups in pursuit of justice. Although they frequently organize both in-person and online spaces to exchange ideas and discuss shared issues, ongoing protests and the rise of new groups reflect unresolved problems. This research aims to propose strategies for strengthening group formation among food delivery workers using a collaborative approach. The study is qualitative research, applying in-depth interviews with 19 individuals. Key findings provide actionable guidelines for developing effective strategies to enhance the group integration of food delivery workers in today's diverse and challenging work environment. They also highlight supportive factors and limitations that may influence the successful implementation of these strategies.

Keywords: App-based food delivery workers, Integration, Network

คำนำ

เศรษฐกิจแพลตฟอร์ม (Platform Economy) คือ ปรากฏการณ์ที่เข้ามาเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินเศรษฐกิจ ส่งผลรูปแบบการจ้างงานใหม่ที่กระทบถึงการคุ้มครองทางสังคมที่มีต่อแรงงาน ปัญหาของผู้ทำงานส่งอาหารบนแอปพลิเคชัน คือ การที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ต้องเผชิญกับสภาพปัญหาการทำงานที่ไม่มั่นคง ซึ่งทั้งหมดเป็นผลมาจากการที่ยังไม่สามารถนิยามและกำหนดสถานะของผู้ทำงานส่งอาหารฯ เนื่องจากหลายครั้งการทำงานบนแพลตฟอร์มความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างที่มีรูปแบบไม่ชัดเจน บางครั้งมีสถานะเป็นลูกจ้าง และบางครั้งมองว่ามีสถานะเป็นกึ่งคู่ค้า (Drahokoupil & Piasna, 2019)

ปัญหาการตีความและการแก้ไขสถานะการคุ้มครองยังไม่ถูกแก้ไขจนเวลาล่วงเข้าสู่กระแสทางการแพร่ระบาดของโควิด 19 ที่ฉายให้เห็นผลกระทบให้ชัดเจนขึ้น และทำให้แรงงานต้องเผชิญกับความเสี่ยงในด้านสุขอนามัยในการทำงานเพิ่มเติม ภัยจากโควิดก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจเรื้อรังก้นนับตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2563 แม้จะไม่ได้รับสิทธิในการคุ้มครอง แต่การจ้างงานรูปแบบใหม่นี้ถือเป็นหัวใจสำคัญสำคัญของการพยุฐานเศรษฐกิจให้ขับเคลื่อนต่อไปได้ (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2564) ประกอบกับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ปราศจากสิทธิแรงงานในการคุ้มครองผ่านตัวบทกฎหมายเพื่อที่จะดำรงไว้ซึ่งคุณภาพชีวิตของตนเองให้สามารถอยู่ได้บนมาตรฐานอย่างเพียงพอ ส่งผลให้ผู้ทำงานส่งอาหารฯ อยู่บนสภาวะความเสี่ยง ไร้ซึ่งความมั่นคง และไร้ซึ่งคุณภาพชีวิตที่วางแผนจัดการได้ และรวมถึงการไม่ได้รับสิทธิในการรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ และต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมให้ตนเอง ตามพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 กฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นช่องว่างและจุดเริ่มต้นสำคัญของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ที่ต้องแบกรับความเสี่ยง ไร้หลักประกันจากการทำงานบนแพลตฟอร์มดิจิทัล และการที่กฎหมายไม่สนับสนุนการรวมกลุ่มเรียกร้อง จนนำไปสู่วิกฤตของการต่อสู้ผ่านการรวมกลุ่ม แม้จะไม่มีกฎหมาย

รองรับสิทธิในการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการก็ตาม (ทศพล วรรณกุลพันธ์, 2562; ภาสกร ฐีนาง, 2564)

“ไรเดอร์ทั้งหลาย พี่รู้ไว้เถิด เขากำลังขูดรีดเลือดเนื้อเรา เพื่อเอากำไร” มงคล ยางงาม (2564) ผู้ประสานงานสหภาพไรเดอร์ เนื่องจากความยืดหยุ่น อิสระภาพ และรายได้ กลายเป็นเพียงภาพลวงตาอันสวยงามของการทำงานบนแพลตฟอร์มดิจิทัลเพียงเท่านั้น โดยยังคงมีปัญหาลูกจ้างที่ถูกข่มขู่ได้พรมอีกจำนวนมาก การต่อสู้เพื่อเรียกร้องที่เกิดขึ้น ตอกย้ำคุณภาพชีวิตแรงงานที่ยังคงเป็นปัญหา ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ไม่อาจมีคุณภาพชีวิตที่ดีในการทำงานผ่านโอกาสในการเจริญก้าวหน้า ความพึงพอใจต่อรายได้และสภาพแวดล้อมการทำงาน สวัสดิการพื้นฐาน และการแลกเปลี่ยนกับเพื่อนร่วมงาน (อภิชา อ่วมเจริญ, 2548; สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2553, น. 22; อรรถณัฐ วันทนะสมบัติ และ อนรรฆ พัทธษานิน, 2564, น. 60) การเรียกร้องผ่านกระบวนการประท้วงของแรงงานล้วนขัดแย้งต่อหลักการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในการทำงานโดยสิ้นเชิง

มากกว่าไปกว่าการขาดซึ่งสภาพการทำงานที่เหมาะสม ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ยังคงต้องเผชิญหน้ากับโครงสร้างทางอำนาจที่ส่งผ่านมากับแพลตฟอร์มดิจิทัลด้วย (Dirken & Herberg, 2021) กล่าวคือ อำนาจเชิงสถาบันรูปแบบใหม่ที่เข้ามากระทบต่อตัวแรงงาน อำนาจที่แตกต่างไปจากการทำงานในรูปแบบปกติในรูปแบบนายจ้างลูกจ้างที่เป็นตัวบุคคล เกิดความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างผ่านการกำหนดจากแพลตฟอร์มดิจิทัล การจัดวางของอำนาจความสัมพันธ์ของผู้ทำงานส่งอาหารฯ กับแพลตฟอร์มจึงไม่ใช่เพียงในตำแหน่งที่ต่ำกว่าแต่แทบจะไม่มีตัวตนที่จะมีอำนาจในการต่อรองได้เลย

แม้แพลตฟอร์มดิจิทัลจะมีอำนาจเหนือตัวแรงงาน แต่พื้นที่ออนไลน์ยังกว้างใหญ่และเปิดโอกาสใหม่ๆ ให้กับแรงงานเสมอ ปัจจุบันแม้การรวมกลุ่มจะไม่ถูกรับรองจากกฎหมาย แต่แรงงานใช้พื้นที่ออนไลน์ในการแลกเปลี่ยนถกเถียง ให้เกิดความเข้มแข็งในหมู่คณะของผู้ทำงานส่งอาหารฯ และรวมถึง

การช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มจากความไม่เป็นธรรมของสภาพการทำงาน ผู้ทำงานส่งอาหารฯ อาศัยโอกาสจากความไม่เป็นทางการของการรวมกลุ่มบนพื้นที่ออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นต่างๆ ร่วมกัน โดยในปัจจุบันการศึกษาด้านพื้นที่ออนไลน์ประกอบเป็นแนวทางการพัฒนาผู้ทำงานส่งอาหารฯ ยังคงปรากฏไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากการศึกษาจำนวนมากยังแยกมิติด้านโลกออนไลน์ออกจากตัวผู้ทำงานส่งอาหารฯ อย่างชัดเจน

การรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของผู้ทำงานส่งอาหารฯ สามารถแบ่งแยกเชิงพื้นที่ได้ออกเป็นทั้งหมด 2 ส่วน คือ การรวมกลุ่มเพื่อแสดงพลังเชิงกายภาพ เช่น การแสดงออกทางความคิดผ่านการเดินขบวน การยื่นหนังสือต่อผู้มีอำนาจ และในอีกส่วนสำคัญ คือ การรวมกลุ่มบนพื้นที่ออนไลน์ โดยอาศัยช่องทางของสื่อสังคมออนไลน์เป็นตัวกลางในการดึงผู้ทำงานส่งอาหารฯ ให้เข้ามาใกล้ชิดกัน เพื่อให้สามารถแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในประเด็นที่สอดคล้องกันได้โดยที่ไม่มีอุปสรรคในเชิงพื้นที่ การรวมกลุ่มทั้ง 2 รูปแบบ แม้จะมีวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มที่คล้ายกันในการรวมกันเพื่อเรียกร้องและขับเคลื่อนประเด็นให้เป็น

อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นจึงกลายเป็นความท้าทายด้วยตัวของมันเอง อันเนื่องมาจากเอกภาพของการขับเคลื่อน อีกทั้งยังเป็นไปเพื่อการช่วยเหลือและรักษาคุณภาพแรงงานพื้นฐาน จนทำให้ภาพของการขับเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลงไม่ชัดเจน และไม่เพียงพอที่จะสามารถไปต่อกรกับสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยอำนาจจากแพลตฟอร์มดิจิทัล และกฎหมายที่มาจากหน่วยงานรัฐได้ ความท้าทายที่เกิดขึ้นอาจเป็นผลจากการขาดรากฐานสำคัญเชิงพื้นที่ แนวคิดพื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) พื้นที่ที่มีหลักใจความสำคัญเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับเสรีภาพกับปัจเจก เพื่อสร้างความจริงทางสังคม โดยเชื่อว่าหากเกิดพื้นที่สาธารณะที่สมบูรณ์จะนำไปสู่การวิพากษ์ความชอบธรรมพร้อมการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมได้อย่างลึกซึ้ง ครอบคลุม ต่อเนื่อง และนำพื้นที่เหล่านั้นหันเข้าสู่แนวคิดทางประชาธิปไตย (Finkayson, 2005) นอกจากนี้

พื้นที่สาธารณะยังเป็นพื้นที่ของการแสดงตัวตนในฐานะพลเมืองเพื่อสร้างความโปร่งใสจากกระดานการเปิดเผยข้อมูลเพื่อความเป็นธรรมของสังคม เพื่อให้ท้ายที่สุดสามารถนำไปสู่การปลดปล่อยสังคมให้เป็นอิสระจากการถูกอำนาจครอบงำ (ซัชพันธุ์ ยิ้มอ่อน, 2554, น. 27) กล่าวได้ว่า พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่สำหรับทุกคนที่สามารถเข้าร่วมได้อย่างเสรี ไม่มีการกีดกัจากผู้มีอำนาจ และใช้พื้นที่เพื่อการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนตามวัตถุประสงค์ได้วัตถุประสงค์หนึ่งของประชาชนหรือผู้ที่เข้าร่วม เกิดการแลกเปลี่ยนบนหลักความเสมอภาคแบบไม่มีพิธีรีตอง ข้อมูลต่างๆ จะถูกตีแผ่แลกเปลี่ยนกันบนพื้นที่สาธารณะ พื้นที่สาธารณะจึงเป็นหนึ่งองค์ประกอบหลักสำคัญของชุมชนเมือง ที่จะเป็นช่วยในการยกระดับคุณภาพชีวิต และรองรับความหลากหลายของคนในเมือง ที่เป็นแรงขับเคลื่อนในการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยน (ศุภชัย ชัยจันทร์ และ ณรงพน ไล่ประกอบทรัพย์, 2559)

ฉะนั้น การรักษาไว้ซึ่งพื้นที่สาธารณะอาจเป็นส่วนช่วยในการขับเคลื่อนประเด็นต่างๆ ให้เกิดความชัดเจนขึ้นมาได้ เช่นเดียวกับสังคมแห่งดิจิทัลที่พัฒนาตัวเองตลอดเวลา เพื่อรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมของการใช้ชีวิตและแลกเปลี่ยนอย่างเสรีระหว่างกันบนโลกออนไลน์ที่ทุกคนต้องเคารพทุกคนอย่างเท่าเทียมผ่านแนวปฏิบัติที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ต่างยอมรับความสมเหตุสมผล ถ้ามันสมเหตุสมผลพอ แน่แน่นอนว่าปลายทาง คือ การที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ยอมเลือกที่จะปฏิบัติกันอย่างพร้อมหน้า สุดท้ายแล้วอาจมีความจำเป็นต้องดันให้เกิด “มาตรฐานที่ผู้คนยอมรับและปฏิบัติต่อการอย่างกว้างขวาง” ตามแนวคิดของฟออสต์ (Forst, 2012) การดำรงอยู่ของมาตรฐานที่จะกำหนดความเหมาะสมจึงแตกต่างไปตามแต่ละบริบท จนอาจเบี่ยงเบนไปจนถึงการที่ไม่สอดคล้องต่อความเป็นศีลธรรมพื้นฐานย่อมมีโอกาสเป็นไปได้ แต่ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้อง มี “ฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลง” (Forst, 2012) ดำรงอยู่ เพื่อเป็นรากฐานสำคัญให้กับการสนับสนุนความสมเหตุสมผลการในขับเคลื่อนต่อไป เพื่อที่จะเป็น

ส่วนช่วยในการผลักดันให้เกิดการถกเถียงแลกเปลี่ยนและพัฒนาต่อยอดผ่านความสมเหตุสมผลได้ในอนาคต

คำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์

ยุคที่เปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายต่อสภาพสังคม จนส่งสัญญาณมาถึงภาคแรงงานต่อรูปแบบการจ้างงานที่แตกต่างออกไป ทำให้แรงงานที่พึ่งพาแพลตฟอร์มดิจิทัลต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ตลอดเวลาของการเชื่อมโยงผู้ค้าและผู้ขายผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เกิดมิติใหม่ของการใช้จ่ายซื้อของสินค้า แน่นอนว่าเป็นมิติใหม่ของแรงงานในภาคดิจิทัลด้วยเช่นกัน เมื่อปัญหาของแรงงานในการตีความและรูปแบบการจ้างงานยังคงไม่มีความชัดเจน ส่งผลถึงประเด็นพื้นฐานดังเช่นสิทธิแรงงาน ยังไม่ถูกแก้ไขและรับรองโดยกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่กลับได้รับความท้าทายใหม่จากการทำงานบนแพลตฟอร์มที่เข้ามาปรับเปลี่ยนรูปแบบการจ้างงานของแรงงานบนแพลตฟอร์มดิจิทัล จึงได้ผนวกรวมปัญหาของแรงงานและความท้าทายใหม่จากโลกดิจิทัลเข้าหากัน จนยากที่จะแยกทั้งสองส่วนออกจากกันได้อย่างชัดเจน จึงก่อเป็นปัญหาต่อผู้ทำงานส่งอาหารฯ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จนนำไปสู่การเรียกร้องและทวงถามแนวทางการพัฒนาสภาพการทำงานที่เลวร้าย และเพื่อที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิประโยชน์ในฐานะแรงงานคนหนึ่ง จึงเกิดเป็นคำถามการวิจัยในครั้งนี้ คือ

“แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการสร้างความเข้มแข็งเชิงเครือข่ายให้กับผู้ทำงานส่งอาหารฯ บนระบบการจ้างงานแบบดิจิทัล ที่จะใช้สำหรับต่อกรกับความเลวร้ายที่เข้ามามีผลกระทบทั้งหมดนี้ได้อย่างไร และควรเป็นเช่นไร”

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาเพื่อตอบต่อวัตถุประสงค์หลัก คือ การเสนอแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ผ่านแนวทางการรวมกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ

เพื่อสร้างและผลักดันการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตของผู้ทำงานส่งอาหารฯ โดยอาศัยกลไกจากหน่วยงานผู้เกี่ยวข้องทั้งรัฐ เอกชน และแม้แต่ภาคประชาชนสังคมช่วยกันทำความเข้าใจความเป็นจริงที่หลากหลาย เข้าใจเหตุปัจจัยที่ส่งผลกระทบ และร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์ มาตรฐานกลางในการรักษาไว้ซึ่งการเคารพซึ่งกันและกันในสังคม ไม่เพียงแต่การร่วมกันสร้างแนวทางขับเคลื่อนร่วมกันเท่านั้น แต่ความคาดหวังถึงการนำมาตรฐานกลางขึ้นมากลึงแลงเปลี่ยนเพื่อสร้างเป็นจุดเชื่อมโยงในการสร้างเครือข่ายให้กับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ที่พร้อมปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทในอนาคต การเกิดขึ้นของมาตรฐานกลางไม่ได้เป็นเครื่องยึดมั่นเป็นสิ่งเดียวและตายตัว มาตรฐานกลางเป็นเพียงจุดเริ่มของการพัฒนาและรักษาสภาพแวดล้อมการทำงานดิจิทัลให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้โดยเคารพทุกภาคส่วนอย่างเท่าเทียม

เครื่องมือและวิธีการวิจัย

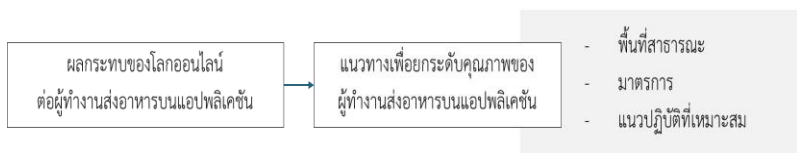
การวิจัยในส่วนนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งเน้นการแสวงหาความรู้แบบการสร้างสรรค์สังคมหรือการกำหนดสร้าง (Constructivism) เพื่อค้นหาความจริงบนธรรมชาติของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ที่ทำงานบนแพลตฟอร์มดิจิทัล โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยเป็นผู้กำหนดการรับรู้ การตีความ และการสร้างความจริงในรูปแบบของตนเอง เพื่อค้นหาชุดของความจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมฯ ผ่านการรับรู้ความหมายตามแต่ประสบการณ์ของตนเอง และทำความเข้าใจถึงการร่วมกำหนดสร้างความจริงของผู้มีส่วนร่วมฯ ซึ่งนัยหนึ่งเป็นการศึกษาลักษณะปรากฏการณ์ทางสังคม (นภาภรณ์ หะวานนท์, 2550)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ “ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology)” ตามแนวคิดของลิตเติลจอห์นและฟอส (Littlejohn & Foss, 2008) เป็นหลักการเก็บรวบรวมข้อมูล ประยุกต์ใช้เพื่อกำหนดระเบียบวิธีวิจัยสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ที่จะใช้เป็นกรอบในการช่วยกำหนดทิศทางการค้นหาความรู้ โดยการใช้ทฤษฎีรากฐาน

ปรากฏการณ์วิทยา เป็นไปเพื่อมุ่งค้นหาและอธิบายปรากฏการณ์แวดล้อมของ
 ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ที่มีต่อสถานการณ์ปัจจุบันที่มีความสลับซับซ้อนอย่างเป็น
 ระบบ การค้นหาพัฒนาโลกเชิงเครือข่ายสำหรับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ในครั้งนี้
 การศึกษาในครั้งนี้ไม่เพียงแต่มุ่งค้นหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการผลักดันให้
 ผู้ทำงานส่งอาหารฯ มีอำนาจในการต่อรองมากขึ้น แต่มุ่งศึกษาเชิงปรากฏการณ์
 แวดล้อมประกอบ กล่าวคือ ศึกษาสภาพการทำงานจริงที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ
 ประสบพบเจอ ความรู้สึกต่อสถานการณ์ที่ไม่เป็นธรรม และรวมถึงแนวทาง
 การต่อสู้ต่อความเลวร้ายที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ที่จะเป็นฐานสำหรับการต่อยอด
 เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมจากรากฐานที่เป็นอยู่ ประกอบกับแนวคิดทฤษฎี
 และความคิดเห็นจากกลุ่มเครือข่าย อันจะดันให้เกิดเส้นทางที่เหมาะสมและ
 ประนีประนอมที่สุดสำหรับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ในการผลักดันและขับเคลื่อน
 กลุ่มของตนเองให้สามารถมีอำนาจต่อรองที่มากขึ้นกับกลุ่มผู้มีอำนาจ โดยมี
 กรอบแนวคิดประกอบการศึกษาดังนี้

แผนภาพที่ 1

กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากกรอบแนวคิดในการศึกษาทำให้เห็นถึงการทำความเข้าใจ
 สภาพแวดล้อมการทำงานของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ที่เป็นอยู่อันจะส่งผลให้เกิดเป็น
 แนวทางขับเคลื่อนที่มีความเหมาะสมกับผู้ทำงานส่งอาหารฯ โดยแนวทางที่จะ
 ผลักดันให้เกิดขึ้นจะเกิดภายใต้กรอบคิดของพื้นที่สาธารณะ มาตรการที่เป็นส่วน
 ผลักดันให้เกิดขึ้นได้จริง และรวมถึงแนวปฏิบัติหรือเส้นทางของการขับเคลื่อนผู้ทำ

งานส่งอาหารฯ ที่เหมาะสมแต่รูปแบบและสภาพความจริงของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ในปัจจุบัน

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาในกรณีของประเทศไทย การเลือกกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย เป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติ การเก็บข้อมูล จะเก็บ ณ สถานที่จริง และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัยที่ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview Form) โดยผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบจำแนกแยกแยะ และจัดระบบข้อมูล (Typological Analysis) คือ นำข้อมูลที่ได้มาลดรูปข้อมูล นำมาจัดกลุ่ม จัดชุดข้อมูลเพื่อนำมาอธิบายผลการศึกษาภายใต้แนวทางของปรากฏการณ์วิทยา

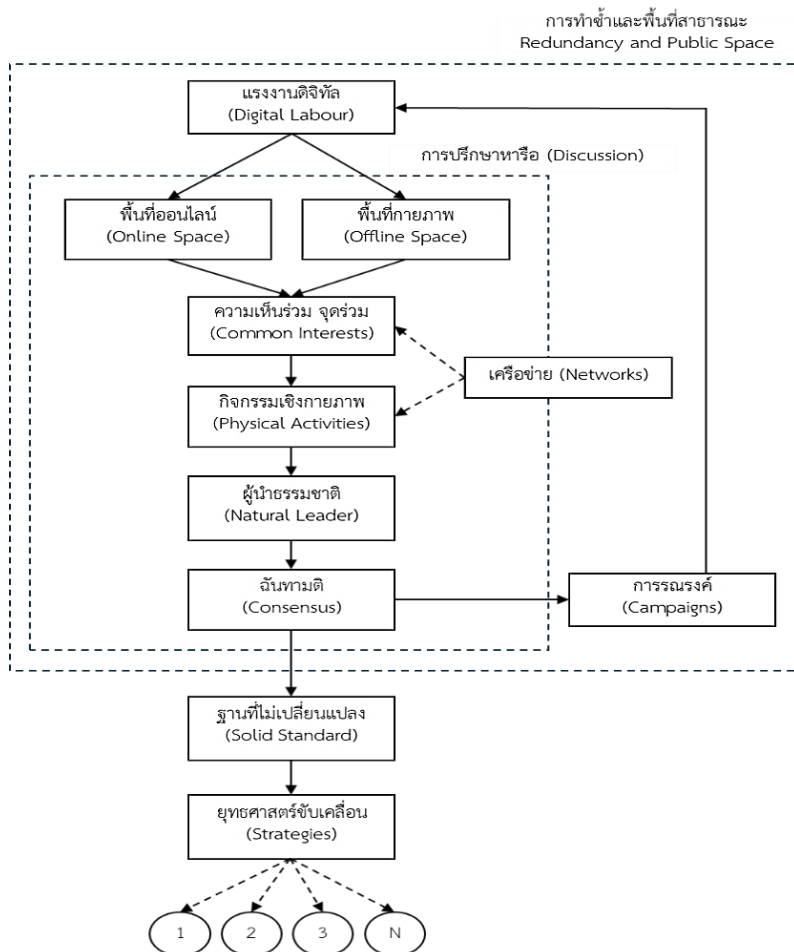
ข้อคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมการทำงานในปัจจุบันของผู้ทำงานส่งอาหารฯ โอกาส ปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้นในการเรียกร้องและรวมกลุ่มต่อสู้ และรวมถึงเครือข่ายทำงานขับเคลื่อนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นการทำงานร่วมกันของผู้ทำงานส่งอาหารฯ เอง ภาครัฐ ฝ่ายการเมือง และรวมถึงองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร โดยผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยในครั้งนี้ คือ กลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ซึ่งมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 19 ท่าน โดยสามารถออกแบ่งออกได้เป็นตัวแทนกลุ่มขับเคลื่อนผู้ทำงานส่งอาหารฯ 6 ท่าน คือ กลุ่มที่ทำงานขับเคลื่อนเรียกร้องเพื่อสิทธิของตนเอง ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ทั่วไป 3 ท่าน คือ กลุ่มผู้ทำงานในสภาพแวดล้อมทั่วไป นักวิชาการด้านแรงงาน นอกระบบ 2 ท่าน หน่วยงานภาครัฐที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้ทำงานส่งอาหารฯ 4 หน่วยงาน จำนวน 4 ท่าน องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร 2 ท่าน และฝ่ายการเมือง 2 ท่าน โดยในแต่ละการสัมภาษณ์ใช้ระยะเวลาประมาณ 30-40 นาที ซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนกุมภาพันธ์จนถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2567

การวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ โดยได้รับการอนุมัติวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2566 รหัสโครงการ 050/2566

ผลการศึกษา

ภาพที่ 2

แนวทางการยกระดับความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มของผู้ทำงานส่งอาหารบนแอปพลิเคชัน

ที่มา: จากการสังเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย ผ่านข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย.

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับ
ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ทั้งหมด หลังการจัดเรียงและสังเคราะห์ข้อมูลบทสัมภาษณ์
ทั้งหมด เมื่อจัดเรียงข้อมูลทั้งหมดทำให้ค้นพบโอกาสในการพัฒนาความเข้มแข็ง
ของการรวมกลุ่มสำหรับผู้ทำงานส่งอาหารฯ เพื่อเสริมอำนาจการต่อรองให้กับ
กลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ เกิดเป็นแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ ที่แสดงให้เห็น
เห็นถึงขั้นตอนและกระบวนการต่างๆ ภายใต้ข้อจำกัดจากสภาพแวดล้อม
การทำงานจริง

เพื่อที่จะเดินหน้าและขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน แนวทางการ
ยกระดับความเข้มแข็งฯ มีรายละเอียดตามแผนภาพที่ 1 แนวทางการยกระดับ
ความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มของผู้ทำงานส่งอาหารบนแอปพลิเคชัน

- ผู้ทำงานส่งอาหารฯ (App-based food delivery workers) หรือ
กลุ่มไรเดอร์ เริ่มต้นจากการประสบพบเจอปัญหา รู้สึกถึงความไม่เป็นธรรม
เล็งเห็นถึงผลกระทบเชิงลบที่ได้รับจากการทำงานในทิศทางที่ใกล้เคียงกัน
จึงเกิดการจับกลุ่มกันอย่างหลวมๆ เพื่อหารือแลกเปลี่ยนระหว่างกัน

- พื้นที่ออนไลน์ (Online Space) การแลกเปลี่ยนถกเถียงร่วมกัน
บนพื้นที่ออนไลน์ สิ่งที่ตนเองประสบพบเจอมาจากการทำงานในแต่ละวัน
ผ่านช่องทางที่หลากหลาย โดยอาจปรึกษาหารือจากกลุ่มที่ที่เจอกันในระหว่าง
พัก พุดคุยแลกเปลี่ยนในในช่วงระหว่างการทำงาน และเกิดพื้นที่ออนไลน์ตาม
กลุ่มเฟซบุ๊ก กลุ่มไลน์ และกลุ่มในสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ในการหารือ เล่าเรื่อง
ของตนเอง และแชร์ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เพื่อให้เพื่อนเข้ามาแสดงความ
ความคิดเห็น ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ใช้โอกาสของแพลตฟอร์มดิจิทัลในการเชื่อมโยง
ความคิดเห็น ความเห็นอกเห็นใจ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยปราศจาก
ข้อจำกัดเชิงพื้นที่ พื้นที่ออนไลน์ คือ พื้นที่สำคัญในการผนวกรวมความคิดเห็น
ของผู้ทำงานส่งอาหารฯ จากหลากหลายพื้นที่เข้ามารวมอยู่บนพื้นที่เดียวกัน
เป็นพื้นที่ที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ สามารถแสดงความคิดเห็นและเชื่อมโยงตนเอง
เข้ากับเพื่อนๆ ผู้ทำงานส่งอาหารฯ คนอื่นๆ ได้ แม้จะไม่ได้อยู่ในสถานที่เดียวกัน

เหมือนกันพนักงานบริษัททั่วไป แต่การแลกเปลี่ยนบนพื้นที่ออนไลน์อย่างเดียวมีข้อจำกัดเนื่องจากมีปฏิสัมพันธ์ต่ำ ยากต่อการขับเคลื่อน ตามการสัมภาษณ์ฝ่ายการเมือง 1 (สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2567) ที่กล่าวว่า “(สื่อออนไลน์) เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เกิดการรวมตัวกันหลวมๆ ไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์ เน้นเพื่อน”

- พื้นที่กายภาพ (Offline Space) การแลกเปลี่ยนถกเถียงบนพื้นที่กายภาพ คือ พื้นที่ ณ สภาพแวดล้อมการทำงานของพนักงานส่งอาหารฯ โดยแรงงานอาศัยพื้นที่การทำงานของตนเอง แลกเปลี่ยน ถกเถียงประเด็นต่างๆ ร่วมกับเพื่อนร่วมงาน ผ่านการพบเจอโดยบังเอิญ นัดหมาย หรือกลุ่มพื้นที่ตามสถานที่ต่างๆ โดยสอดคล้องไปกับการสัมภาษณ์นักวิชาการแรงงานนอกระบบ 1, (สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2567) ที่กล่าวไว้ว่า “ต้องสร้างเครือข่ายทำกิจกรรมเพื่อสร้างเครือข่ายที่มีศักยภาพ ไม่ใช่แค่ถ่ายรูป ต้องเกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นระยะๆ”

- ความเห็นร่วม จุดร่วม (Common Interests) และรวมถึงความสนใจและปัญหาที่พนักงานส่งอาหารฯ มีร่วมกัน เมื่อเกิดการแลกเปลี่ยนถกเถียงถึงประเด็นต่างๆ ระหว่างกลุ่มพนักงานส่งอาหารฯ การเล็งเห็นถึงปัญหาและการมีจุดร่วมกันในประเด็นที่ตนเองประสบพบเจอ คือ หนึ่งในจุดเริ่มต้นสำคัญของการนำไปสู่การแก้ไขปัญหา เมื่อแรงงานมีกลุ่มก้อนเพื่อนพ้องในประเด็นปัญหาที่ใกล้เคียงกัน ย่อมส่งผลให้เกิดการผลักดันและเปลี่ยนแปลงร่วมกัน จากการสัมภาษณ์กลุ่มเครือข่ายพนักงานส่งอาหารฯ (สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2567) ที่กล่าวไว้ว่า “ใครเคอร์ไม่ได้เห็นร่วมกันทั้งหมด การเคลื่อนไหวที่แตกต่างกัน เท่าที่เห็น จุดร่วม คือ ความไม่เป็นธรรม ทำไมเราต้องถูกกำหนดค่ารอบอยู่ฝ่ายเดียว แต่วิธีการขับเคลื่อนอาจจะต่างกัน จุดหมายของแต่ละคนไม่เหมือนกัน” ฉะนั้นการมีจุดร่วมทางความคิดร่วมกัน จะเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการขับเคลื่อนการรวมกลุ่มให้แข็งแรงได้

- กิจกรรมเชิงกายภาพ (Physical Activities) กิจกรรมที่กลุ่มสมาชิกเข้ามาร่วมทำร่วมกัน เมื่อเกิดการเล็งเห็นปัญหาร่วมกันของกลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ ย่อมผลักดันให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกัน ดังที่จะได้เห็นกันในปัจจุบัน เช่น การรวมกลุ่มประท้วง การรวมกลุ่มขับเคลื่อน การจัดตั้งกลุ่มสหภาพ การจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายเพื่อผลักดันประเด็นด้านผู้ทำงานส่งอาหารฯ นำมาสู่การทำกิจกรรมร่วมกันของคนในสมาชิกที่เห็นถึงประเด็นร่วมกัน ผลักดันให้เกิดกิจกรรมปรึกษาหารือ กิจกรรมผลักดันอะไรต่างๆ ร่วมกัน

- เครือข่าย (Network) ในช่วงการปรึกษาหารือของผู้ทำงานส่งอาหารฯ หลังจากการมีความสนใจและปัญหาร่วมกัน เกิดการทำกิจกรรมขับเคลื่อน จัดประชุม นัดหมายหารือ ต่างๆ ควรมีกลุ่มเครือข่ายอื่นๆ เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ ร่วมกันกับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ด้วย กล่าวคือ กลุ่มเครือข่าย เช่น หน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนบริษัท นักวิชาการ องค์กรอิสระ ฯลฯ ที่สรุปจากสัมภาษณ์ นักวิชาการแรงงานนอกระบบ 1 (สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2567) และสัมภาษณ์ นักวิชาการแรงงานนอกระบบ 2 (สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2567) โดยอาศัยความสามารถของกลุ่มเครือข่ายสร้างคนกลางในการปรึกษาหารือกับคู่ความขัดแย้ง ยกตัวอย่างเช่น อาจให้ภาครัฐหรือองค์กรอิสระเข้ามาเป็นตัวกลางในการปรึกษาหารือและหาแนวทางแก้ไขให้กับกลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ กับกลุ่มตัวแทนบริษัทแพลตฟอร์ม ในการทำหน้าที่ของกลุ่มเครือข่ายจำเป็นต้องยืดหยุ่นในการเป็นตัวกลางที่ไม่เอนเอียงเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง รับฟังความคิดเห็นของคู่ขัดแย้ง และพร้อมที่จะช่วยหาข้อสรุปโดยตรงไปตรงมา เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มแรงงานที่เสียประโยชน์ถึงการมีอยู่ของกลุ่มเครือข่ายที่ไม่ได้มีटकตวงผลประโยชน์ใดๆ จากกลุ่มแรงงาน

- ผู้นำธรรมชาติ (Natural Leader) ตามคำเรียกของการสัมภาษณ์ นักวิชาการแรงงานนอกระบบ 1 (สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2567) เมื่อเกิดกลุ่มก่อนการผลักดันประเด็น เมื่อเกิดการหารือร่วมกันทำกิจกรรมร่วมกัน กลุ่มสมาชิกจะเห็นตัวแทนที่จะมาเป็นผู้แทนกลุ่มหรือผู้นำธรรมชาติ โดยผู้นำจำเป็นอย่างมาก

ในการเป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก หรือหัวหน้ากลุ่มที่จะเป็นตัวแทนของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ในการผลักดันประเด็นต่างๆ ให้เกิดการบรรลุผลได้ แต่ประเด็นของการเป็นตัวแทนคือความท้าทายของการขับเคลื่อน เนื่องจากเป็นตัวแทนกลุ่มจำเป็นต้องได้รับการยอมรับจากกลุ่มของผู้ทำงานส่งอาหารฯ จำนวนมาก พลังอำนาจของตัวแทนกลุ่มเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญของการผลักดันกลุ่มก้อนของตนเองให้ประสบความสำเร็จ กล่าวคือ ตัวแทนจำเป็นต้องมีความสามารถในการต่อยอดประเด็น และยุติประเด็นนั้นๆ หากประเด็นนั้นอยู่นอกเหนือวัตถุประสงค์การขับเคลื่อน โดยไม่ก่อให้เกิดข้อขัดแย้งภายในระหว่างกลุ่ม

เห็นได้ชัดว่าจุดนี้ คือ เส้นการเดินทางของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ที่เริ่มจากการที่ตนเองประสบปัญหา เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มเพื่อนร่วมงาน สายอาชีพเดียวกันทั้งบนพื้นที่ออนไลน์และเชิงกายภาพ จนนำมาสู่การเห็นถึงจุดร่วมกันของปัญหา และผลักดันกลุ่มก้อนของตนเองให้เกิดการขับเคลื่อน เพื่อสร้างให้เสียงของตนเองดังขึ้นจากการร่วมกลุ่ม และสร้างผู้นำที่จะเป็นตัวแทนในการขับเคลื่อนให้กับกลุ่มได้

- การรณรงค์ (Campaign) เมื่อเกิดผู้นำธรรมชาติที่เป็นตัวแทนของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ร่วมกับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ทั่วไปแล้วนั้น ขับเคลื่อนเพื่อประชาสัมพันธ์ สื่อสารให้ผู้ทำงานส่งอาหารฯ คนอื่นที่ไม่อยู่ในกลุ่มเข้าถึง และเข้าใจแนวทางของการขับเคลื่อน การผลักดันให้เกิดความตระหนักรู้ของผู้ทำงานส่งอาหารฯ คนอื่นๆ คือ อีกหนึ่งบทบาทที่ตัวแทนต้องให้ความสำคัญจากสัมภาษณ์กลุ่มเครือข่ายผู้ทำงานส่งอาหารฯ (สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2567) กล่าวไว้ว่า “ถ้าเป็นวิธีใดคนน่าจะสนใจ” “ถ้าทำดีก็ผลออกก็จะเห็นภาพสังคมเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ไม่ใช่เฉพาะไรเดอร์ คนทั่วไปก็จะได้เข้าใจสถานการณ์ด้วย” ฉะนั้นการรณรงค์ สร้างความตระหนักรู้ผ่านช่องทางออนไลน์ สื่อสังคมออนไลน์ หรือผ่านช่องทางเชิงกายภาพจึงเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ต้องนำไปพิจารณาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ เมื่อมีผู้ทำงานส่งอาหารฯ เข้าถึงประเด็น เข้าใจรูปแบบแนวทางที่อยากขับเคลื่อน จึงเป็นจุดเริ่มต้นใน

การขัดจูงให้ผู้ทำงานส่งอาหารฯ เข้ามาแลกเปลี่ยนในพื้นที่ต่างๆ จำนวนของ
ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ที่เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ถือเป็นอีก
หนึ่งกำลังสำคัญของการขับเคลื่อนประเด็นปัญหาให้เกิดการแก้ไขได้ นอกจากนี้
การรณรงค์ไม่เพียงแต่สื่อสารให้กับผู้ทำงานส่งอาหารฯ เท่านั้น แต่ยังรวมถึง
การสื่อสารให้ภาคประชาสังคมรับทราบถึงเรื่องราวความจริง ประเด็นที่ต้องการ
สื่อสารที่ชัดเจน และแนวทางการผลักดันที่เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างการรับรู้และ
กระแสนิยมในการช่วยเหลือผลักดันทางอ้อมในอีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม เส้นทางที่เกิดขึ้นจนกระทั่งถึงการมีผู้นำในการขับเคลื่อน
จำเป็นต้องเกิดผ่านการปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนถกเถียงกันมากพอ มีประเด็นที่
ชัดเจนแต่ครอบคลุม จนนำมาสู่การยอมรับโดยทั่วกันของผู้ทำงานส่งอาหารฯ
ในวงกว้าง จนมาถึงจุดที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ เห็นพ้องต้องกันในภาพกว้างถึง
ประเด็นที่ต้องการขับเคลื่อน แม้ในรายละเอียดอาจมีความแตกต่างกันบ้าง
แต่ภาพใหญ่ของประเด็นจำเป็นต้องได้รับการยอมรับจากผู้ทำงานส่งอาหารฯ
โดยทั่วกัน

การถกเถียงแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการ ควรอยู่ภายใต้
กรอบและแนวคิดของ พื้นที่สาธารณะ กล่าวคือ การแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นต้องอยู่
บนพื้นฐานของความเป็นเสรี อิสระต่อข้ออำนาจ ปราศจากการกีดกัน กดขี่
ระหว่างผู้เข้าร่วมด้วยกันเอง ระนาบของผู้เข้าร่วมการปรึกษาหารือต้องอยู่ใน
ระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงมากที่สุด เพื่อให้เกิดสถานะที่ผู้เข้าร่วมทั้งหมดรู้สึก
ถึงความปลอดภัยที่ได้เข้าร่วม และเล็งเห็นประโยชน์ร่วมกันในการขับเคลื่อน
เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

- ฉันทามติ (Consensus) จากสัมภาษณ์ตัวแทนองค์กรอิสระระหว่าง
ประเทศ (สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2567) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการมี
เป้าหมายร่วมกัน โดยเป็นผลจากการหารือร่วมกันระหว่างกลุ่มตัวแทนและ
ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันในจำนวนนับไม่ถ้วน
ครั้งแล้วครั้งเล่า จนได้ข้อสรุปที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ เข้าใจ และเห็นพ้อง

ต้องกัน จนได้ข้อสรุปออกมาเป็นแนวทางหรือแกนกลางในการทำงานร่วมกัน หลังจากการได้ข้อมูลที่เป็นฉันทามติร่วมกันระหว่างกลุ่ม การผลักดันขั้นตอนต่อไป คือ การค้นหามาตรฐาน หรือตามแนวคิดของ ที่ถูกเรียกว่า “ฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลง” เพื่อให้ฐานดังกล่าวเป็นจุดศูนย์กลางของการหารือร่วมกับกลุ่มของตนเอง และใช้ฐานนี้ในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ

- ฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลง (Solid Standard) ลำดับที่สำคัญที่สุด คือ การสร้างฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลงของกลุ่ม เพื่อนำไปผลักดันร่างออกมาเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย แนวปฏิบัติ หรือกลยุทธ์การขับเคลื่อน ที่จะใช้เป็นเครื่องมือสื่อสาร ผ่านกลไกต่างๆ ของภาครัฐ โดยฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลงเกิดจากการตกผลึกทางความคิดเห็น ออกเป็นชุดความคิดที่แข็งแรง มั่นคง และเป็นจุดยืนที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ทุกคนสามารถเข้าใจถึงประเด็นร่วมกันได้

ขั้นตอนจนนำมาสู่ฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลง คือ เส้นทางที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ต้องเผชิญและระยะเวลาอย่างมากในการค้นหา เพื่อนำมาสู่ข้อสรุปที่จะเป็นเสมือนภาพตัวแทนของกลุ่มในการเรียกร้องสิทธิของตนเอง ไม่ว่าฐานนั้นจะคืออะไร แต่ทุกคนในกลุ่มคนยึดถือและทำความเข้าใจร่วมกัน เพื่อจะนำไปสู่อำนาจในการต่อรองที่มั่นคงร่วมกันระหว่างกลุ่ม และสร้างแรงสนับสนุนให้กับภาคประชาสังคมได้รับรู้และเข้าใจถึงความเป็นจริงและข้อเรียกร้องที่หนักแน่น

- ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อน (Strategies) หลังจากได้ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ได้ฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลงแล้ว ขั้นตอนถัดไปคือการขับเคลื่อนผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ระหว่างกัน การขับเคลื่อนเพื่อสร้างความเข้มแข็งระหว่างกลุ่ม การรวมกลุ่มเรียกร้องต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานในฝั่งนิติบัญญัติ บริหาร หรือตุลาการ และรวมถึงบริษัทผู้ว่าจ้าง ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้เป็นรูปธรรมต่อไป เช่น การจัดทำหนังสืออย่างเป็นทางการเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมต่อชั้นศาลหรือข้าราชการชั้นสูง ฯลฯ โดยกิจกรรมทั้งหมด ต้องอยู่ภายใต้กรอบ

ของฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้แนวทางทั้งหมดเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เห็นเป้าหมายเดียวกัน และคาดหวังผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นได้ไปพร้อมๆ กัน ที่เป็นตามความเห็นของสัมภาษณ์ตัวแทนองค์กรอิสระระหว่างประเทศ (สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2567)

จากแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ ที่เกิดขึ้น ทำให้เห็นถึงเส้นทางการเดินทางและขั้นตอนของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ในการร่วมหารือถกเถียง เพื่อนำไปสู่แนวทางการยกระดับคุณภาพการทำงานที่ทุกคนยอมรับได้ แม้ขั้นตอนจะมีลักษณะเป็นเส้นทางจาก 1 ไป 2 และจาก 2 ไป 3 แต่ในมิติของการปฏิบัติจริง ผู้ทำงานส่งอาหารฯ อาจมีความยืดหยุ่นในการดำเนินการแต่ละขั้นตอนให้เหมาะสมต่อรูปแบบของกลุ่มก้อนของตนเอง แต่การดำเนินการใดๆ ควรยึดหลักการสำคัญ คือ การถกเถียงเพื่อนำไปสู่ฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลง ฐานที่จะเป็นเสมือนแกนกลางสำคัญของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ทุกคน

การอภิปรายผลการศึกษา

จากผลการรวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นผลการศึกษา แนวทางการยกระดับ จนค้นพบแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ ในการผลักดันให้เกิดพลังอำนาจต่อผู้ทำงานส่งอาหารฯ ในการต่อสู้เรียกร้องสภาพแวดล้อมการทำงานที่ตนเองประสบพบเจอ แนวทางข้างต้นเป็นเสมือนแผนที่นำทางให้กับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ในการเดินทางเพื่อต่อสู้กับสภาพแวดล้อมการทำงานที่เลวร้าย และความรู้สึกไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้น

นอกจากแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ ที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อข้างต้น เพื่อให้ผู้ทำงานส่งอาหารฯ สามารถที่จะเดินทางผ่านแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ ร่วมกับเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่นๆ เข้าร่วมด้วย เนื่องจากหากดำเนินการตามเส้นทางตามกิจกรรมหลักอย่างเดียวอาจไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของการขับเคลื่อนเชิงเครือข่ายได้ แนวคิดที่เป็นรากฐานในการสนับสนุนแนวทางการยกระดับ

ความเข้มแข็งๆ จึงเป็นอีกหนึ่งสำคัญในการพยุงให้เส้นทางการขับเคลื่อนเกิดขึ้นได้จริง

การทำซ้ำ พื้นที่สาธารณะ รูปแบบการมีส่วนร่วม และการบริหารงานที่โปร่งใสตรวจสอบได้ คือ ประเด็นส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับผู้ทำงานส่งอาหารฯ และเป็นสิ่งที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ จำเป็นต้องคำนึงถึงอยู่เสมอตลอดเส้นทางการดำเนินงาน แม้ประเด็นที่จะส่งเสริมทั้ง 4 จะมีลักษณะเป็นนามธรรมสูง และไม่ได้มีลักษณะที่เป็นกิจกรรมหลักเหมือนกล่องตามแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ แต่ประเด็นส่งเสริมทั้ง 4 ประเด็นนี้ คือ หัวใจของความสำเร็จที่อยู่ภายใต้แนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ และจำเป็นจะต้องเดินเคียงคู่กันกันไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ตลอดแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ ในทุกกิจกรรม ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ต้องย้อนคิดและทบทวนตนเอง (Self-Reflection) อยู่เสมอถึงประเด็นการส่งเสริมทั้ง 4 ประเด็น โดยผู้ทำงานส่งอาหารฯ ได้ดำเนินกิจกรรมตามแนวทางของประเด็นส่งเสริมทั้ง 4 ครบถ้วนมากน้อยเพียงใด เป็นสิ่งที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ จำเป็นต้องค้นหาคำตอบอยู่ตลอดเวลา เพราะการที่แรงงานละทิ้งประเด็นส่งเสริมนี้ไป ย่อมส่งผลต่อโอกาสที่น้อยลงที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ จะค้นพบฐานที่ไม่เปลี่ยน อันจะนำไปสู่ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนที่ทรงพลังได้

ประเด็นส่งเสริมทั้ง 4 ประเด็นถูกแจกแจงและมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การทำซ้ำ

การกระทำการซ้ำๆ เป็นหนึ่งในส่วนสำคัญในการผลักดันให้ได้เกิดความสำเร็จมากที่สุด กล่าวคือ การกระทำซ้ำบนแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ คือ การค้นหาความจริงของสภาพแวดล้อมของผู้ทำงานส่งอาหารฯ การถกเถียงแลกเปลี่ยนกันเพียงครั้งเดียว หรือกระทำเพียง 2 ถึง 3 ครั้ง มีอาจนำไปสู่การค้นหาคำตอบหรือนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ทุกคนเห็นพ้องกันได้ การแลกเปลี่ยนถกเถียงเกิดขึ้นภายใต้แนวคิดแนวคิดการสร้างโครงสร้าง (Theory of Structuration) (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2550) การที่จะ

ขับเคลื่อนประเด็นใดๆ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นจะเป็นต้องทำซ้ำให้มากพอ จนผู้คนเล็งเห็นถึงความสำคัญในการกระทำนั้น จนกระทั่งเกิดแนวทางหรือ โครงสร้างในการขับเคลื่อนรูปแบบใหม่ ดังนั้น กว่าจะได้มาซึ่งจุดร่วมหรือ ฉันทามตินั้น จำเป็นอย่างมากที่จะต้องกระทำการซ้ำๆ ในระยะเวลาที่มากพอ มากพอที่จะสามารถสร้างรูปแบบการขับเคลื่อนใหม่ที่ทุกคนเห็นและเข้าไปใน ทิศทางเดียวกันได้

กว่าการที่จะสามารถค้นพบ “ผู้นำทางธรรมชาติ” ตามคำเรียกของ การสัมภาษณ์นักวิชาการแรงงานนอกระบบ 2, (สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2567) กลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ และเครือข่ายจำเป็นต้องมีการประชุมหารือกัน ทำ กิจกรรมร่วมกันในจำนวนที่มากพอ จนทำให้กลุ่มสามารถมองเห็นผู้นำได้ด้วย ตนเอง ผู้นำที่จะสามารถเป็นตัวแทนของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ได้ ผู้นำที่สามารถ ชี้นำเส้นทางเพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันของผู้ทำงานส่งอาหารฯ มากไปกว่านั้น การกระทำการซ้ำๆ ส่งผลต่อความแน่นแฟ้นของกลุ่มก้อนเครือข่าย รวมถึง การสร้างความรู้สึกไว้วางใจในฐานะผู้ทำงานส่งอาหารฯ มีตัวตนต่อการขับเคลื่อน ครั้งนี้ เมื่อมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่ม การดำเนินการขับเคลื่อนใดๆ ย่อมมี ประสิทธิภาพ เพราะจะได้รับความร่วมมือจากสมาชิกเครือข่ายที่เข้าร่วม

เช่นเดียวกับฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลง กว่าจะมาเป็นฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลง ของกลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ จำเป็นต้องเกิดการถกเถียงแลกเปลี่ยนจำนวนมาก เกิดความเห็นต่าง ขัดแย้งต่อประเด็นระหว่างคนในกลุ่ม จนนำมาสู่ขั้นตอนสรุปผล จนเกิดเป็นฉันทามติของกลุ่ม ที่ท้ายที่สุดฉันทามตินั้นจะกลายเป็นฐานที่ ไม่เปลี่ยน ฐานกลางที่คนในกลุ่มทุกคนยึดถือร่วมกัน เห็นพ้องต้องกัน บนหลักการเดียวกัน และขับเคลื่อนฐานกลางนี้ให้เกิดขึ้นได้จริง ที่สอดคล้องไป กับการสัมภาษณ์นักวิชาการแรงงานนอกระบบ 2, (สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2567) ที่กล่าวว่า “เพื่อให้เห็นความเป็นกลุ่มก้อน เราต้องการอะไร เป็นสิบเป็น ร้อย อะไรโดดเด่นสุด จำเป็นสุดก่อน พอมันเริ่มตั้งต้นได้แล้ว ก็ค่อยๆ ขยายไป

ในส่วนอื่นๆ” แสดงให้เห็นถึงการค่อยเป็นค่อยไปในการดำเนินการ การทำซ้ำจนได้สารตั้งต้น และขยายประเด็นไปในส่วนอื่นๆ ที่สำคัญต่อไป

2. พื้นที่สาธารณะ

การถกเถียงแลกเปลี่ยนและกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มจำเป็นต้องเกิดขึ้นบนฐานของพื้นที่สาธารณะ จำเป็นจะสร้างพื้นที่สาธารณะที่สามารถรักษาการสื่อสารให้ปราศจากการครอบงำ สร้างพื้นที่ให้เกิดการถกเถียงแลกเปลี่ยน อันจะนำไปสู่การต่อสู้เพื่อหมู่คณะมากกว่าการเอาชนะเพียงเพื่อการทำงานในระบบและเงินตราเท่านั้นและกระทำเพื่อให้สามารถรักษาเป้าหมาย คุณค่า ความต้องการ ความปรารถนาที่แท้จริงของผู้กระทำ การสื่อสารได้ (Finkayson, 2005) หากปราศจากการสร้างพื้นที่สาธารณะแล้วนั้น โอกาสที่จะผลักดันให้เกิดฉันทามติร่วมและนำไปสู่ฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลงจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยาก กล่าวคือ เมื่อไม่สามารถรักษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่สาธารณะได้ ย่อมมีบุคคลหรือกลุ่มคนที่ถูกกดขี่ กดทับ การจากทำกิจกรรมร่วมกัน และเมื่อผู้กระทำกรคนนั้นรู้สึกถึงความรู้สึกนี้ การดันตัวเองออกจากกลุ่มหรือการหาหรือร่วมอย่างเสรีกับกลุ่มย่อมเกิดขึ้นได้ยาก และเมื่อเป็นเช่นนั้น ย่อมส่งผลต่อความเป็นไปได้และส่งผลต่อระยะเวลาต่อการค้นหาฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลง

แม้พื้นที่ออนไลน์จะถูกใช้เป็นเครื่องมือประกอบการปรึกษาหารือและอาจถูกมองเป็นพื้นที่สาธารณะในนัยหนึ่ง แต่พื้นที่ออนไลน์เองยังคงมีข้อจำกัดเนื่องจากยังคงมีการกีดกันกันระหว่างกลุ่มผ่านฟังก์ชันการทำงานของสื่อออนไลน์ การเข้ากลุ่ม แชร์ประเด็น หรือการแชร์ความคิดเห็น อาจถูกกีดกันและปิดกั้นได้ผ่านระบบหรือผู้ดูแลกลุ่ม ฉะนั้น พื้นที่ออนไลน์เองอาจไม่สามารถทำงานบนฐานของพื้นที่สาธารณะได้อย่างสมบูรณ์ พื้นที่ออนไลน์จึงเป็นเพียงพื้นที่ที่เปิดให้ผู้ทำงานส่งอาหารฯ เข้ามาแลกเปลี่ยน ประเด็นหารือ ระหว่างกัน อย่างหลวมๆ ทำความรู้จัก และช่วยเหลือซึ่งกันและกันเสียมากกว่า

เมื่อเป็นเช่นนั้น พื้นที่ออนไลน์จึงเป็นเพียงพื้นที่ที่ช่วยพยุงและรักษากลุ่มก้อนของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ให้สามารถติดต่อและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้ แต่หากจะต้องการต่อยอดประเด็นเพื่อขับเคลื่อน หรือแม้แต่การปรึกษาหารือจนกระทั่งตกผลึกออกมาเป็นฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลงได้นั้น ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ยังคงต้องอาศัยพื้นที่เชิงกายภาพประกอบ เพื่อสร้างพื้นที่ให้ผู้ทำงานส่งอาหารฯ มีตัวตนและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มในการขับเคลื่อนให้ได้

3. รูปแบบการมีส่วนร่วม

กรอบการพิจารณาของประเด็นด้านผู้ทำงานส่งอาหารฯ สามารถแบ่งกลุ่มคนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชนชั้นนำและกลุ่มที่ไม่ใช่ชนชั้นนำ โดยกลุ่มชนชั้นนำสามารถเปรียบได้กับกลุ่มนายทุนหรือบริษัทแพลตฟอร์มดิจิทัลที่มีอำนาจเหนือตัวแรงงานในการควบคุมจัดการ และกลุ่มที่ไม่ใช่ชนชั้นนำ คือ กลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ ที่ได้รับผลกระทบจากการทำงานบนแพลตฟอร์มดิจิทัล ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีเป้าหมายในการแลกเปลี่ยนที่แตกต่างกัน โดยเมื่อพิจารณาจากกลุ่มชนชั้นนำการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะมุ่งไปเพื่อสร้างผลประโยชน์ให้กับส่วนตน ในเชิงของผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ร่วมกับการเสริมพลังให้กับกลุ่มก้อนของตนเองให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น และ/หรือเพื่อสร้างผลประโยชน์ทับซ้อนจากการรักษาไว้ซึ่งการเมืองในรูปแบบที่ตนเองต้องการ (Van Til & Van Til, 1970) ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ ที่มุ่งปรึกษาหารือเพื่อจะรักษาไว้ซึ่งคุณภาพชีวิตการทำงานที่เป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับได้ของกลุ่ม ในกรณีปัจจุบัน ผู้ทำงานส่งอาหารฯ มีลักษณะเสมือนเป็นการสื่อสารทางเดียว สารที่ส่งผ่านออกไปไม่ได้สร้างการตระหนักรู้ในวงกว้าง อีกทั้งยังเป็นการแลกเปลี่ยนในกลุ่มของตนเองเพียงอย่างเดียว จึงมีลักษณะเป็นการมีส่วนร่วมของชนชั้นตนเองในการต่อสู้กับประเด็นความยากจนการทำงานภายใต้สถานการณ์อันเลวร้าย มากกว่าการแย่งชิงความหมายร่วมกับชนชั้นนำ ผ่านการเผชิญหน้าทางความคิดเห็น ถกเถียง แลกเปลี่ยน จนนำไปเข้าสู่การมีส่วนร่วมจากกลุ่มชนชั้น

ที่หลากหลายที่ถือเป็นจุดที่สมดุลที่สุดสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อประกอบการทางนโยบาย

การแสดงความคิดเห็นของกลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ ปัจจุบัน มักจะเสนอเพียงสถานการณ์ในแง่ของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นหรือประสบการณ์ที่ตนเองรับรู้ จึงมีอาจก่อให้เกิดแนวทางหรือรูปแบบที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในจุดหมายปลายทาง ประกอบกับสำนึกร่วมในการร่วมแก้ปัญหา มีระยะเวลาสั้นที่ไม่ได้มองการแก้ไขปัญหาเป็นผลลัพธ์หรือผลกระทบองค์รวมในระยะยาว จึงส่งผลต่อรูปแบบการแสดงความคิดเห็นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมที่มีลักษณะเป็นทางเดียวเท่านั้น ปรากฏการณ์การหาร่วมกันเชิงเครือข่าย จนท้ายที่สุดจึงกลายเป็นปัญหาของการขับเคลื่อนเชิงนโยบายของกลุ่มเสียเองที่ไร้ความสามารถ ฉะนั้นการวางรากฐานของเครือข่ายจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด

4. การบริหารงานที่โปร่งใสตรวจสอบได้

การทำงานบนแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ การผนวกรวมผู้คนจากหลากหลายกลุ่ม หลากหลายพื้นที่ หลากหลายความคิด เข้ามาทำงานร่วมกันภายใต้กรอบการขับเคลื่อนเดียวกัน การบริหารงานของกลุ่มจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะในตัวของผู้นำกลุ่มอย่างผู้นำธรรมชาติในสถานการณ์ปัจจุบันของผู้ทำงานส่งอาหารฯ มีความขัดแย้งภายในและความเห็นต่างกันจำนวนมาก หากปราศจากการบริหารงานที่ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และพร้อมให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มแล้วนั้น อาจจะเป็นเรื่องยากที่จะสามารถขับเคลื่อนกลุ่มให้เกิดประสิทธิภาพได้

จากการสัมภาษณ์นักวิชาการแรงงานนอกระบบ 2 (สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2567) กล่าวถึงสำคัญของการมีผู้นำธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะตัว เป็นที่ยอมรับจากทุกคน ทุกคนสามารถร่วมกันตรวจสอบการทำงานได้ โดยนักวิชาการท่านนี้กล่าวไว้ว่า “การจะยอมรับความเป็นผู้นำของใครสักคน ต้องโดดเด่น ต้องน่าเชื่อถือ นำดีตามดี คนกลุ่มนี้ต้องไม่มุ่งแต่เรียกร้อง ต้องโน้มน

น้ำวุงใจ จุดนำ จุดตั้งต้น ในการผลักดันให้ชัดเจน ต้องมีผู้ที่โดดเด่น ดูจากวิธีการที่เป็นเหตุเป็นผล และการเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามีส่วนร่วมและตรวจสอบ เชื่อว่าด้วยวิธีการน่าจะช่วยให้” เพราะจากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ทำงานส่งอาหารฯ 1 (สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2567) กล่าวว่า “แกนนำที่ขึ้นไปบนตึกส่วนใหญ่จะไม่แน่น เพราะมีผลประโยชน์” แสดงให้เห็นว่าผู้ทำงานส่งอาหารฯ มีความไม่ไว้วางใจกันระหว่างกิจกรรมขับเคลื่อน

ดังนั้น การบริการงานที่โปร่งใสให้ทุกคนช่วยกันตรวจสอบจึงควรให้ความสำคัญ ไม่เพียงแต่ตัวแทนกลุ่มที่จำเป็นต้องยึดถือหลักการและเดินหน้าต่อเพื่อเป้าหมายของกลุ่ม อีกทั้งในส่วนของสมาชิกกลุ่มมีความสำคัญไม่ต่างกัน โดยหากสมาชิกมีความไม่ซื่อสัตย์ใจต่อการทำงานหรือมีความสงสัยต่อกิจกรรมที่กลุ่มกำลังดำเนินการ สมาชิกต้องมีช่องทางและมีพื้นที่ที่สามารถติดต่อเรียกร้อง และถามสอบถึงประเด็นที่ตนเองกำลังตั้งข้อสงสัยได้ เพื่อสร้างบรรยากาศของการทำงานร่วมกันอย่างเป็นมิตร แทนที่จะเป็นการจับผิดซึ่งกันและกันของกลุ่ม จนเป้าหมายหลักของกลุ่มถูกบิดเบือนไป

จากประเด็นส่งเสริมทั้ง 4 ประเด็น คือ ส่วนเติมเต็มความสำเร็จของความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มสำหรับกลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ โดยในสถานการณ์รวมกลุ่มที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ตามความเห็นของสัมภาษณ์ฝ่ายการเมือง 2 (สัมภาษณ์, 21 มีนาคม 2567) “ประเด็นที่เรียกร้อง ไม่ได้อยู่ในโฟกัสของสื่อเท่าที่ควร” แสดงให้เห็นถึงความกระจัดกระจายไม่เป็นรูปธรรมของการขับเคลื่อน เฉพาะแนวทางที่เหมาะสมตามข้อเสนอของแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยพยุงให้ผู้ทำงานส่งอาหารฯ สามารถที่จะรวบรวมประเด็นให้เกิดความชัดเจน และสื่อสารออกไปสู่สาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ มีข้อจำกัดอยู่บ้าง เนื่องจากข้อเสนอของแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ เป็นไปตามการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และมี

ลักษณะเป็นอุดมคติค้อยข้างสูง เนื่องจากแต่ละกล่งกิจกรรมมีความยากและความท้าทายด้วยตัวของมันเอง

ในกรณีของภาพใหญ่ อย่างการปรับใช้พื้นที่สาธารณะบนแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ ในความเป็นจริงแล้ว มีอำนาจกระจายตัวอยู่ทุกพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นอำนาจในการจัดการของรัฐ อำนาจของบริษัทแพลตฟอร์ม อำนาจของกลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ ระหว่างกันเอง ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์แบบของพื้นที่สาธารณะทั้งสิ้น และเมื่อพื้นที่สาธารณะถูกทำลายย่อมส่งผลกระทบต่อความสามารถในการมีส่วนร่วมที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมระหว่างชนชั้น ที่ไม่ใช่การสื่อสารและการมีส่วนร่วมเฉพาะกลุ่มของตนเองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ตามแนวคิดของ Van Till (Van Til & Van Til, 1970)

นอกจากนี้ ในส่วนของผู้นำธรรมชาติ การเกิดขึ้นของผู้นำธรรมชาติอ้างอิงตามแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ เกิดขึ้นจากการทำซ้ำๆ ของกิจกรรมเชิงกายภาพ จนสามารถมองเห็นผู้นำทางธรรมชาติได้ แต่การเกิดขึ้นของผู้นำธรรมชาตินั้นมีความท้าทายสูง นอกจากการบริหารงานด้วยความโปร่งใสแล้วนั้น การจะค้นหาผู้นำอย่างน้อย 1 คนที่จะสามารถเป็นผู้นำกลุ่มได้ เป็นสิ่งที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ ประสบพบเจอมาตลอด จากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ทำงานส่งอาหารฯ 2 (สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2567) “คนที่เป็ผู้นำบางคน ตั้งตัวเอง การปฏิบัติต่อเพื่อนๆ ในกลุ่มไม่ดี จะเป็นหัวหน้าได้หรือ แถมยังรับเงินรับผลประโยชน์อีก” ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดซึ่งพื้นที่สาธารณะที่สมบูรณ์ในการทำกิจกรรมเชิงกายภาพ จากผลการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นการแทรกแซงจากเครือข่ายอำนาจอื่นๆ ที่เข้ามามีผลกระทบต่อ การแลกเปลี่ยน ถกเถียง ของกลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ ส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจระหว่างกัน ทำให้ไม่สามารถที่จะร่วมกันค้นหาผู้นำธรรมชาติได้

อีกทั้งในการของการเข้ามาร่วมเป็นหนึ่งใน การขับเคลื่อนตามแนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ เป็นลักษณะของความสมัครใจของผู้ทำงานส่งอาหารฯ เอง ไม่ได้มีการบังคับเพื่อให้มาเป็นสมาชิกระหว่างกัน ส่งผล

ให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี และผลจากการเปลี่ยนแปลงการรอบที่ทำให้กลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ ได้รับรายได้ที่ไม่มั่นคงมากขึ้น ตามการสัมภาษณ์กลุ่มเครือข่ายผู้ทำงานส่งอาหารฯ (สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2567) ที่กล่าวไว้ว่า “บริษัทบังคับให้เราทำงานมากขึ้น เราเลยไม่มีโอกาสในการจับกลุ่ม” ประกอบกับการเข้าร่วมขับเคลื่อนร่วมกันต้องมีค่าใช้จ่ายแฝงที่เกิดขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาร่วมกลุ่มทำกิจกรรม ค่าอินเทอร์เน็ต ค่าเสียโอกาสในการทำงาน ล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นทางเศรษฐกิจส่วนบุคคลที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของสร้างความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มทั้งสิ้น

ฉะนั้น ประเด็นส่งเสริมที่เสนอไว้สามารถกลับกลายเป็นปัญหาและอุปสรรคความท้าทายของการรวมกลุ่มสำหรับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ได้ หากไม่สามารถที่จะยึดโยงแนวทางการยกระดับของตนเองให้โน้มเอียงให้สู่ประเด็นส่งเสริมที่ได้กล่าวไว้ได้

บทสรุป

การขับเคลื่อนและการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ยังคงเดินต่อไป แม้การขับเคลื่อนของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ยังคงมีความท้าทายอย่างมากดังที่ได้เห็นกันอย่างชัดเจนในปัจจุบันเนื่องจากตัวบทกฎหมายที่ไม่ได้รองรับสิทธิในการรวมกลุ่ม แต่รูปแบบที่เหมาะสมทั้งต่อตัวผู้ทำงานส่งอาหารฯ เอง และรูปแบบแนวทางขับเคลื่อนที่เหมาะสมของเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจะเป็นตัวกำหนดทิศทางที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

อย่างไรก็ตาม ภาระและแรงกดดันไม่ใช่สิ่งที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ จำเป็นต้องแบกรับไว้แต่เพียงผู้เดียว สถานการณ์และความเลวร้ายที่เกิดขึ้นต่อคุณภาพชีวิตแรงงานของตนเอง ไม่ใช่ความรับผิดชอบของผู้ทำงานส่งอาหารฯ เพียงฝ่ายเดียว การเรียกร้องและขับเคลื่อนประเด็นผู้ทำงานส่งอาหารฯ จึงควรมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ เข้ามาร่วมพิจารณาและหารือร่วมอย่างเป็นรูปธรรม ดังเช่นข้อความที่ได้จากสัมภาษณ์นักวิชาการแรงงานนอกระบบ 2 (สัมภาษณ์,

1 เมษายน 2567) ที่ว่า “แรงงานทุกคนที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยควรได้รับการรับรองที่เท่าเทียมกัน” ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ดูแลและรับรองความเท่าเทียมในการของงานของทุกคนในประเทศ เป็นหน่วยงานใดไม่ได้เลยนอกจากหน่วยงานภาครัฐ ฉะนั้น รัฐในฐานะของอีกหนึ่งเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ควรหันเข้ามาให้ความสนใจและช่วยเหลือ หรืออย่างน้อยที่สุด รัฐควรจะช่วยพุงรักษาพื้นที่สาธารณะให้กับกลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ ได้ทำการแลกเปลี่ยนถกเถียงทำกิจกรรมระหว่างกันอย่างเสรี เพื่อที่จะนำไปสู่ฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลงและเกิดเป็นกลยุทธ์ขับเคลื่อนที่มีประสิทธิภาพได้

แนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ ที่เกิดขึ้น เป็นเพียงหมุดหมายสำคัญอันหนึ่งของการยกระดับความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ ให้สามารถเป็นกลุ่มที่มีเสียงที่ดังขึ้น เพื่อเป็นกลุ่มที่ได้รับความสนใจจากประเด็นสาธารณะ และเป็นกลุ่มที่สามารถต่อสู้ได้บนหลักการที่ยึดมั่นและมั่นคงของตนเอง แนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ จึงเป็นเสมือนแผนที่นำทางให้กับผู้ทำงานส่งอาหารฯ ในการสร้างความแข็งแกร่งให้กับกลุ่มก้อนของตนเอง แต่แนวทางที่เกิดขึ้นนี้อาจเป็นเส้นทางที่ตายตัวและเป็นเพียงเส้นทางเดียวของเป้าหมายที่กำลังจะมุ่งไป ผู้ทำงานส่งอาหารฯ อาจใช้แนวทางการยกระดับความเข้มแข็งฯ เป็นส่วนหนึ่งของการเดินทางนี้ ประกอบกับแนวทางที่ตนเองยึดถือควบคู่กับเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามสิ่งที่คาดหวังไว้ได้

ฉะนั้น แม้การขับเคลื่อนอาจจะไม่สามารถสำเร็จได้ในเร็ววันตามที่ผู้ทำงานส่งอาหารฯ หรือนักขับเคลื่อนคาดหวัง แต่หากการเดินทางออกจากจุดเริ่มต้นที่มั่นคงต่างหากจะเป็นรากฐานที่สำคัญของกลุ่มผู้ทำงานส่งอาหารฯ ไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงใด หรือสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปมากเพียงใด หากยังคงยึดมั่นในฐานที่ไม่เปลี่ยนแปลงของกลุ่มก้อนตนเองได้ ฐานนี้จะเป็นจุดยึดมั่นสำหรับการขับเคลื่อนให้มีความชัดเจนและสร้างอำนาจการต่อรองที่มั่นคง และชัดเจนต่อการต่อสู้กับสภาพแวดล้อมที่เลวร้าย และเมื่อเป็นเช่นนั้น ความหวังในท้ายที่สุดของผู้ทำงานส่งอาหารฯ ย่อมเกิดขึ้นได้จริงไม่ช้าก็เร็ว

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2550). *ทฤษฎีวิพากษ์ในนโยบายและการวางแผนสังคม*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ซัซพันธุ์ ยิมอ่อน. (2554). การวิพากษ์รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาส. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 1(1), 49-60.
- ทศพล ทรรศนกุลพันธ์. (2562). *โครงการการพัฒนาระบบกฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำกับกลุ่มแรงงานรับจ้างอิสระที่ได้รับผลกระทบจากความท้าทายในศตวรรษที่ 21*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นภาพรณ หะวานนท์. (2550). การสร้างกระบวนการทัศน์สร้างสรรค์สังคม. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 3(3), 1-24.
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2564). *โควิดกับปัญหาแรงงาน*.
https://www.matichon.co.th/columnists/news_2704060
- ภาสกร ฐีนาง. (2564). วิกฤตสิทธิแรงงานในเศรษฐกิจดิจิทัล: ปัญหาความขัดแย้งระหว่าง “ไรเดอร์” กับแพลตฟอร์มที่รัฐเพิกเฉย. *CMU Journal of Law and Social Science*, 14(1), 84-113.
- มงคล ยางงาม. (2564). *ไรเดอร์ทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า เขากำลังขูดรีดเลือดเนื้อเราเพื่อเอากำไร*. Waymagazine.
<http://waymagazine.org/interview-rider-union/>
- ศุภชัย ชัยจันทร์ และ ณรงพน ไกล่ประกอบทรัพย์. (2559). แนวคิดสาธารณะของพื้นที่สาธารณะในเมือง. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 15(2), 71-83.
- สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2553). *รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2553 Thai's quality of life in year 2008*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- อภิชา อ่วมเจริญ. (2548). *คุณภาพชีวิตการทำงานบุคลากรกรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง (ถนนพระราม 6) [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]*. สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- อรรถณัฐ วันทนะสมบัติ และ อนรรฆ พัทธกันธานิน. (2564). *ไรเดอร์-ฮีโร่-โซ่ตรวน*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันเอเชียศึกษา.
- Dirken, U., & Herberg, M. (2021). *Trade unions in transformation 4.0*. Friedrich Ebert Stiftung.
- Drahokoupil, J., & Piasna, A. (2019). *Work in the platform economy: Deliveroo riders in Belgium and the smart arrangement*. European Trade Union Institute (ETUI).
- Finkayson, J. (2005). *Harbermas: A very short introduction*. Oxford University Press.
- Forst, R. (2012). *The right to justification: element of a constructivist theory of justice* (pp. 14-15), (Jeffrey Flynn, trans.). Columbia University Press.
- Littlejohn, S.W. & Foss, K.A. (2008). *Theories of human communication*. Thomson Wadworth.
- Van Til, J., & Van Til, S. B. (1970). Citizen Participation in Social Policy: The End of the Cycle?. *Social Problems*, 17(3), 313-323. <https://doi.org/10.2307/799552>

การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว ในแขวงเสมดำ
เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
A study of family-based care for people with
severe disabilities in Samae Dam Subdistrict
Bang Khun Thian District Bangkok

Received 16 June 2024

Revised 18 July 2024

Accepted 23 July 2024

ธัญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์¹

Tunyaluk Roongsangjun²

สุวิชา เป้าอารีย์³

Suvicha Pouaree⁴

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์การดูแล แนวทางการดูแล และสร้างตัวแบบการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว โดยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกคนพิการ 6 คน ครอบครัวที่ดูแลคนพิการ 6 คน ที่อยู่ในแขวงเสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร และนักวิชาการด้านคนพิการผู้เชี่ยวชาญด้านคนพิการจากหน่วยงานของรัฐ และผู้เชี่ยวชาญด้านคนพิการจากหน่วยงานของเอกชนหรือภาคประชาสังคม 6 คน ตามเกณฑ์ที่กำหนด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ตามด้วยการตีความ และการสร้างข้อสรุปอุปนัย ผลการศึกษาพบว่า คนพิการรุนแรงทุกคนอยู่ในการดูแลโดยคนในครอบครัว แนวทางส่งผลให้เกิดตัวแบบการดูแลคนพิการที่มีความพิการ

---

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย
E-mail: r.tunyaluk@gmail.com

² Assistant Professor, Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: pouaree@yahoo.com.au

⁴ Assistant Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Development and Management Strategy, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

รุนแรงดังนี้ การดูแลคนพิการรุนแรงต้องดูแลแบบองค์รวมใน 5 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านอารมณ์จิตใจ 3) ด้านจิตวิญญาณ 4) ด้านสังคม และ 5) ด้านสิทธิสวัสดิการ ซึ่งประกอบไปด้วย (1) ความรู้ ได้แก่ การดูแลกิจวัตรประจำวัน อาหาร ยา กายภาพบำบัด และการสื่อสาร (2) อุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับคนพิการ ได้แก่ ผ้าอ้อมผู้ใหญ่ วีลแชร์ ไม่ทำคนพิการ เครื่องดูดเสมหะ และอุปกรณ์ทำแผล (3) ผู้ช่วยเหลือ ได้แก่ Personal Assistant อาสาสมัคร สาธารณสุข ครอบครัวอุปถัมภ์ (4) เงิน ได้แก่ เงินคนพิการ เงินกู้ยืม และการลดหย่อนภาษี (5) กลุ่มทางสังคม ได้แก่ กลุ่มธรรมชาติ ชุมชน สมาคม และมูลนิธิ (6) ชุมชน ได้แก่ ท่าทีของคนในชุมชน การช่วยเหลือในการอุ้มยก เคลื่อนย้าย การจ้างงาน และการแผ้วถางเตียงจากชุมชน ส่วนข้อเสนอแนะควรมีการศึกษาการนำตัวแบบการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัวไปใช้กับจังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย หรือประเทศในภูมิภาคเอเชียที่มีลักษณะเป็นเมืองเศรษฐกิจอื่นๆ ที่ลักษณะการดำเนินชีวิตในรูปแบบเดียวกับกรุงเทพมหานคร

คำสำคัญ: คนพิการรุนแรง, การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว, ผู้ดูแลคนพิการ

Abstract

The objective of this research is to study the caring situation, and guidelines, and create a model for caring for disabled people with severe disability. The data were collected through in-depth interviews with 6 disabled people and 6 family caregivers of disabled people in the Samae Dam subdistrict, Bang Khun Thian district, Bangkok, and 6 disabled academicians, disabled experts from government agencies and 6 experts on disabled people working in the private sector or civil society sector. The collected data were analyzed by conducting typological analysis followed by

interpretation and analytic production. The result of this study shows that disabled people within the guidelines for taking care of severely disabled people require holistic care in 5 areas as follows: 1) Physical aspect, 2) Emotional aspect, 3) Spilite aspect, 4) Social aspect and, 5) Welfare rights. (1) Knowledge is daily routine caring including food, medicine, physical therapy, and communication. (2) Required accessories for disabled people are adult diapers, a wheelchair, a cane for disabled people, suction, and first aid kits. (3) Helper including personal assistant, public health volunteer, foster family, foster home, etc. (4) Money including disability allowance, loans, and tax deductions, etc. (5) Social Group, namely, nature groups, clubs, associations, and foundations, etc. (6) Community including people in the community attitude, assistance in carrying and moving, employment, and monitoring and warning. The suggestion and recommendation in this study are to implement a prototype (model) studying caring disability people with severe disability through family prototypes in other provinces in Thailand or countries in the Asia region which have similar economic, and lifestyle models as Bangkok City.

Keywords: Severe disability, Caring for disabled people with severe disability, Caregiver

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

คนพิการคือบุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย พฤติกรรม

อารมณ์จิตใจ หรือสติปัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมากกว่านั้น (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2566) แบ่งประเภทความพิการ 7 ประเภท ได้แก่ 1) คนพิการทางการเห็น 2) คนพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย 3) คนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือร่างกาย 4) คนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม 5) คนพิการทางสติปัญญา 6) คนพิการทางการเรียนรู้ และ 7) คนพิการออทิสติก (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2564) การดูแลคนพิการมีหลักและวิธีการดูแล 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการคุ้มครองเชิงสถาบัน (Institutionalization) เป็นการดูแลโดยหน่วยงานของรัฐ และ 2) รูปแบบการคุ้มครองแบบนอกสถาบัน (Deinstitutionalization) เป็นการดูแลคนพิการโดยหน่วยงานที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ 1) รูปแบบดูแลคนพิการโดยครอบครัวเป็นฐาน (Families-based Model) 2) รูปแบบการดูแลคนพิการบริการโดยชุมชนเป็นฐาน (Community-based Model) 3) รูปแบบบริการแบบถ่ายโอนภารกิจให้ท้องถิ่น (Local Administration-based Model) และ 4) รูปแบบบริการแบบหุ้นส่วน (Partnership - Based Model) (ธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์, 2563)

ประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งประเทศที่มีคนพิการจำนวนมาก กล่าวคือ จากสถิติภาพรวมตามข้อมูลสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2566) ระบุว่า จำนวนคนพิการที่ได้รับการออกบัตรประจำตัวคนพิการแล้ว ใน พ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีคนพิการ จำนวน 2,167,745 คน และจากการสำรวจของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2565) พบว่า ใน พ.ศ.2565 กรุงเทพมหานครมีคนพิการ 98,756 คน โดยการดำเนินชีวิตของคนที่ย้ายอยู่ในกรุงเทพมหานครมีความเคร่งเครียด ร่งรีบ ค่าครองชีพสูง และคนส่วนใหญ่ต้องทำงาน มีเวลาในการดูแลคนพิการน้อย ชุมชนเป็นชุมชนเมืองที่มีความเป็นอยู่แบบต่างคนต่างอยู่ ดังนั้นการดูแลคนพิการจึงทำได้ยาก และส่งผลต่อการดูแลคนพิการของครอบครัว โดยข้อมูลจากกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2566) ระบุว่า ใน กรุงเทพมหานครพื้นที่ที่มีคนพิการมากที่สุดตามลำดับ ดังนี้ ลำดับแรก แขวง

แสมดำ เขตบางขุนเทียน จำนวน 2,846 คน มากเป็นลำดับที่สอง คือ แขวงดินแดง เขตดินแดง จำนวน 2,279 คน และลำดับที่สาม คือ แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม จำนวน 1,673 คน (สำนักบริหารการทะเบียน, 2565)

โดยคนพิการในแขวงแสมดำที่มีความพิการรุนแรงจะเป็นคนพิการที่มีความสามารถในการช่วยเหลือตัวเองได้น้อย หรือช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ได้แก่ คนพิการที่เกิดจากการบาดเจ็บไขสันหลัง (Spinal cord injury) ส่งผลให้เกิดความยากลำบากต่อการเคลื่อนไหว และเกิดข้อจำกัดในการใช้ชีวิตประจำวัน โดยคนพิการที่มีความพิการรุนแรง หรือมีสภาพความพิการมากจนไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันในการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง เช่น ลุกนั่งไม่ได้ นิ่งทรงตัวไม่ได้ กินข้าว อาบน้ำด้วยตนเองไม่ได้ เป็นต้น จำเป็นต้องมีผู้ดูแล โดยอยู่ในการดูแลของครอบครัว ซึ่งครอบครัวที่ดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงมีบทบาท ดังนี้

- 1) ช่วยเหลือ ดูแล กระตุ้น ให้คนพิการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันให้มากที่สุด
- 2) ช่วยป้องกัน หรือลดความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะแทรกซ้อนจากความพิการที่อาจเกิดขึ้น
- 3) ให้กำลังใจ ให้แง่คิด ให้คำแนะนำที่ดีแก่คนพิการให้ก้าวข้ามผ่านอุปสรรค และ
- 4) ให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคนพิการในด้านต่างๆ ทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ เพื่อให้คนพิการได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

(องค์การบริการส่วนตำบลคลองแดน, 2563) การดูแลคนพิการต้องมีลักษณะเป็นองค์รวม ผสมผสาน ครอบคลุมทุกมิติการดูแล ได้แก่ การสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันภาวะแทรกซ้อน การรักษา และการฟื้นฟู (รัชนิ สรรเสริญ และคณะ, 2556)

แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียนกรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ในเขตเมืองหลวงที่มีอัตลักษณ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความเร่งรีบ ความเครียด ต่างคนต่างอยู่ ค่าครองชีพที่สูง โดยความพิการรุนแรงคนพิการมีความสามารถในการช่วยเหลือตนเองไม่ได้เลยถึงน้อย ต้องมีผู้ดูแลและการดูแลยุ่งยากและมีความซับซ้อน หากมีการศึกษาให้ได้ทราบว่าครอบครัวที่ดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงมีการดูแลอย่างไร มีแนวทางการดูแลอย่างไร และมีตัวแบบการดูแลคน

พิการที่มีความพิการรุนแรงที่มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม และจะทำให้สามารถนำมาปรับใช้ในการดูแลจะทำให้การดูแลมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ผู้ดูแลมีความมั่นใจในการดูแลมากขึ้น คนพิการและครอบครัวจะเกิดความเข้มแข็ง พึ่งตนเองในการดูแลคนพิการ ลดการพึ่งพิงรัฐ ลดงบประมาณ คนพิการได้รับการดูแลจากครอบครัวที่ดี มีความสุขกาย สุขใจ และยังสามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาไปผลักดันให้เกิดนโยบาย กฎหมาย หรือมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงโดยครอบครัวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัวที่อยู่ในแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัวที่อยู่ในแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
- 3) เพื่อสร้างตัวแบบการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว

นิยามศัพท์

คนพิการรุนแรง หมายถึง คนที่มีความพิการรุนแรง หรือมีสภาพความพิการมากจนไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันในการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง เช่น ลุกนั่งไม่ได้ นั่งทรงตัวไม่ได้ กินข้าว อาบน้ำด้วยตนเองไม่ได้ เป็นต้น จำเป็นต้องมีผู้ให้การช่วยเหลือ มีสิทธิที่จะยื่นเรื่องขอใช้บริการผู้ช่วยคนพิการ (Personal Assistant: PA) ที่มีการจดทะเบียนคนพิการ อาศัยอยู่ในความดูแลของครอบครัว 3 ปีขึ้นไป ในแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว หมายถึง การดูแลทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสิทธิสวัสดิการต่างๆ โดยครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือด หรือทางกฎหมาย ได้แก่ คู่สมรสทั้งจดทะเบียนและไม่ได้จดทะเบียน สมรส บิดามารดา บิดามารดาบุญธรรม บุตรบุญธรรม และญาติพี่น้อง เป็นต้น

อาศัยอยู่และความดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงมาแล้ว 3 ปีขึ้นไป ใน
แขวงสามตำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

ตัวแบบการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว หมายถึง แนวทางใน
การดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงโดยครอบครัวในด้านร่างกาย ด้าน
อารมณ์จิตใจ ด้านจิตวิญญาณ ด้านสังคม และด้านสิทธิสวัสดิการ

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)
โดยการเก็บข้อมูลทั้งปฐมภูมิ (Primary Data) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก
(In-Depth Interview) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยใช้การศึกษา
จากเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ จากเอกสารทางวิชาการ วารสาร หนังสือ รายงานวิจัย
และการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต นโยบาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง
เอกสารเผยแพร่ ตลอดจนข้อมูลและสถิติ เพื่อให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์มี
ความครอบคลุมรอบด้าน โดยมีวิธีวิจัย 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ศึกษาการดูแลและแนวทางในการดูแลคนพิการที่มีความ
พิการรุนแรงโดยครอบครัว โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับ
คนพิการที่มีความพิการรุนแรง ครอบครัวที่ดูแลคนพิการรุนแรง และนักวิชาการ
หรือผู้เชี่ยวชาญด้านคนพิการ

ระยะที่ 2 นำผลที่ได้จากการศึกษาระยะที่ 1 มาวิเคราะห์เนื้อหา
(Content Analysis) ทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Typological Analysis) ตาม
ด้วยการตีความ (Interpretation) และการสร้างข้อสรุปอุปนัย (Analytic
Induction) เพื่อสร้างตัวแบบการดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงโดย
ครอบครัว

กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก มีผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

1) คนพิการรุนแรงที่อยู่ในการดูแลของครอบครัว จำนวน 6 คน ที่มีคุณสมบัติเป็นคนพิการที่มีความพิการรุนแรงที่อยู่ในการดูแลของครอบครัวอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 3 ปีขึ้นไป ที่อยู่ในแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร อายุ 18 ปีขึ้นไป สามารถสื่อสาร ฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาไทยได้

2) ผู้ดูแลคนพิการรุนแรง จำนวน 6 คน ที่มีคุณสมบัติเป็นครอบครัวที่ดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 3 ปีขึ้นไป ที่อยู่ในแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร อายุ 18 ปีขึ้นไป สามารถสื่อสาร ฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาไทยได้

3) นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านคนพิการ จำนวน 6 คน ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

- นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญ มีผลงานการเรียนการสอน การค้นคว้าหรือศึกษาวิจัย หรือเขียนตำราวิชาการ ที่เกี่ยวกับคนพิการมาเป็นเวลา 3 ปีขึ้นไป จำนวน 2 คน

- ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานรัฐที่มีประสบการณ์ในการทำงาน หรือการกำหนดแนวทงนโยบาย แผนงาน กฎหมาย ที่เกี่ยวกับคนพิการ มาเป็นเวลา 3 ปีขึ้นไป จำนวน 2 คน

- ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานเอกชน หรือภาคประชาสังคมที่มีการทำงานให้บริการ หรือผลักดันนโยบาย แผนงาน กฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกัคนพิการมาเป็นเวลา 3 ปีขึ้นไป จำนวน 2 คน

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

1) จัดทำกรอบ และแผนการดำเนินการกำหนดการพัฒนาการดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงโดยครอบครัวในแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

2) ศึกษา รวบรวมข้อมูล สถานการณ์ด้านการพัฒนาการดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงโดยครอบครัวในประเทศไทยและต่างประเทศ

3) ดำเนินการขออนุญาตทำวิจัยในมนุษย์ต่อคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ (รหัสเลขโครงการวิจัย เลขที่ ECNIDA 2024/0048)

4) วางแผนการลงพื้นที่ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัวในแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก คนพิการที่มีความพิการรุนแรง จำนวน 6 คน 1 ครั้ง ผู้ดูแลคนพิการรุนแรง จำนวน 6 คน 1 ครั้ง และนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านคนพิการ จำนวน 6 คน 1 ครั้ง

5) ผู้วิจัยปรึกษาประสานงานกับชุมชน เพื่อลงพื้นที่ตามวัน เวลา ที่กำหนด หากพื้นที่ใดไม่สะดวก ผู้วิจัยจะปรับวัน เวลา ให้สอดคล้องกับพื้นที่

6) ลงเก็บข้อมูลพื้นที่หลังได้รับอนุมัติการพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยแนะนำตัวว่าเป็นนักศึกษาปริญญาเอกกำลังศึกษาการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว และเมื่อได้ข้อมูลแล้วจะทำการวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์แนวทางการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัวในแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียนกรุงเทพมหานคร ในประเทศและต่างประเทศเชิงเปรียบเทียบ

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์พร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจะทำความเข้าใจกับเนื้อหาของข้อมูลที่ได้รับ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ไปด้วย หากยังไม่เกิดความกระจ่างจะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมให้ครบถ้วน และส่วนที่ 2 การ

วิเคราะห์หลังเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเสร็จสิ้น จะดำเนินการวิเคราะห์อีกครั้ง มีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพิ่มเติม ทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Typological Analysis) ตามด้วยการตีความ (Interpretation) และการสร้างข้อสรุปอุปนัย (Analytic Induction) (สิริศักดิ์ อาจริชัย, 2567, น. 19-22) โดยมีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing)

การนำข้อมูลที่ได้รวบรวมมาจัดให้อยู่ในสภาพที่พร้อมจะนำมาวิเคราะห์ได้สะดวก ทำความเข้าใจกับข้อมูลที่ได้แล้วมาจัดระเบียบของข้อมูล โดยเริ่มจากการถอดเทปการสัมภาษณ์เชิงลึกและบันทึกจากการสังเกตมาพิมพ์ไว้ในรูปเอกสารแล้วบันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์ จากนั้นจะทำการอ่านและตรวจทานข้อมูลที่ได้จัดระเบียบแล้ว และทำการสรุปข้อมูลไว้เพื่อง่ายต่อการเรียกใช้ข้อมูล โดยการจัดระเบียบข้อมูลจะทำในเวลาไม่นานหลังจากการเก็บข้อมูลแต่ละครั้ง

2. การแสดงข้อมูล (Data Display)

หลังจากจัดระเบียบข้อมูลแล้ว จะทำการจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามเรื่องที่กำหนดไว้ในแนวคิดการวิจัย แล้วแสดงข้อมูลเป็นเรื่องๆ หรือประเด็น หากมีเรื่องหรือประเด็นใหม่ จะกำหนดหมวดหมู่ใหม่เพิ่มเติม หลังจากนั้นจึงนำมาเชื่อมและหาความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องหรือประเด็น รวมทั้งพยายามรวมเป็นกลุ่มของประเด็นในการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการจัดกลุ่มประเภทของข้อความที่มีความสัมพันธ์กันทางความหมายและมีความเชื่อมโยงของเนื้อหา

3. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยจะตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อสรุปที่ได้ 3 ลักษณะ คือ 1) การตรวจสอบด้านข้อมูล เป็นการตรวจสอบข้อมูลชุดเดียวกันจากหลายแหล่งว่าข้อมูลที่ถูกต้องหรือไม่ หากเหมือน สอดคล้อง และเสริมกัน แสดงว่าข้อมูลนั้นถูกต้องและมีความกระจ่าง หากไม่ตรงกันจะทำการตรวจสอบหรือหาข้อมูลเพิ่มเติมจนกว่าจะเกิดความชัดเจนหรืออึดตัว 2) ตรวจสอบโดยใช้วิธีการเก็บ

ข้อมูลหลายวิธี ได้แก่ การสังเกต การสนทนาตามธรรมชาติ การสัมภาษณ์เชิงลึก การค้นคว้าเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องนำมาเปรียบเทียบกัน โดยพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บรวบรวมที่แตกต่างกัน และ 3) การตรวจสอบกับกลุ่มตัวอย่าง ตัวผู้วิจัย และผู้เชี่ยวชาญด้านคนพิการ ให้ช่วยสะท้อนคิดเพื่อสรุปข้อค้นพบเกี่ยวกับข้อสรุปผลการศึกษา (สิริศักดิ์ อาจิวชัย, 2567, น. 19)

4. การสรุปข้อมูล การตีความและการยืนยัน (Conclusion, Interpretation and Verification)

หลังจากจัดทำการแสดงผลข้อมูลแล้ว จะนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาสังเคราะห์และอธิบายแต่ละประเด็น หาความเชื่อมโยงระหว่างประเด็น และเชื่อมโยงกับบริบท จากนั้นจะนำมาสรุปและตีความ โดยการวิเคราะห์หาข้อสรุปนี้จะใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากการทบทวนวรรณกรรม ในบทที่ 2 มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เทียบเคียง และนำบริบทต่างๆ มาเชื่อมโยงในการอธิบายข้อค้นพบ แล้วจึงทำการหาข้อสรุปและอภิปรายผลการวิจัย จากนั้นจะนำเสนอเป็นรายงานเชิงพรรณนา (Description)

เครื่องมือในการวิจัย

- 1) ตัวผู้วิจัยที่ผ่านการศึกษาระเบียบวิธีวิจัยในระดับปริญญาเอก และมีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยด้านคนพิการมาแล้ว
- 2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก
- 3) เครื่องมือสำหรับจัดบันทึกข้อมูล คือ สมุดจดและปากกา เพื่อจัดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก คำพูด บรรยายภาค และพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลและช่วยในการถอดเทปให้สะดวกยิ่งขึ้น

ผลการศึกษา

ข้อค้นพบในการวิจัยเรื่อง การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัวใน
แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร สามารถแบ่งออกเป็น 5 ส่วน
คือ ส่วนที่ 1 บริบทของพื้นที่ที่ทำการศึกษา ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ ส่วนที่ 3 สภาพการณ์การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว ส่วนที่ 4
แนวทางการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว และส่วนที่ 5 ตัวแบบการดูแล
คนพิการโดยครอบครัว โดยสามส่วนหลังเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแต่
ละส่วนมีผลการศึกษา ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทของพื้นที่

ในพื้นที่แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร มีจำนวน
ประชากร 122,925 คน ความหนาแน่นประชากร 3,416.96 คน/ ตร.กม.
(สำนักบริหารการทะเบียน, 2565) เป็นแขวงที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดของ
เขตบางขุนเทียน มีจำนวนคนพิการที่จดทะเบียนคนพิการมากที่สุดใน
กรุงเทพมหานคร ข้อมูลจากกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ
(2566) ระบุว่าแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร มีจำนวนคน
พิการเพศชาย จำนวน 1,470 คน เพศหญิง จำนวน 1,376 คน รวม 2,846 คน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มคนพิการ
รุนแรงที่อยู่ในการดูแลของคนในครอบครัวมาแล้ว 3 ปีขึ้นไป มีปัญหาหรือ
ข้อจำกัดในการดำเนินชีวิต ประกอบไปด้วยคนพิการที่มีลักษณะความพิการ
รุนแรงที่นอนติดเตียง เดินไม่ได้ หรือบางคนเดินไม่ได้ แต่ลุกนั่งได้บ้าง โดยมี
สาเหตุความพิการ ได้แก่ เส้นเลือดสมองตีบ เส้นเลือดสมองอุดตัน พิการทาง
สมองและไขสันหลัง หกล้มกระดูกสะโพกหัก เส้นเลือดสมองแตก มีเลือดออกที่
ไตเยื่อหุ้มสมอง และ อุบัติเหตุรถจักรยานยนต์ล้ม จำนวน 6 คน 2) ผู้ดูแลคน
พิการที่เป็นคนในครอบครัว จะทำหน้าที่ในการดูแลคนพิการทั้งด้านร่างกาย
อารมณ์จิตใจ และสิทธิสวัสดิการต่อเนื่องมาเป็นเวลา 3 ปีขึ้นไป จำนวน 6 คน

และ 3) กลุ่มนักวิชาการที่มีผลงานการเรียนการสอน การค้นคว้าหรือศึกษาวิจัย หรือเขียนตำราวิชาการ ที่เกี่ยวกับคนพิการมาเป็นเวลา 3 ปีขึ้นไป และผู้เชี่ยวชาญด้านคนพิการ ที่ประกอบไปด้วยนักวิชาการที่มีองค์ความรู้ด้านคนพิการ ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้เชี่ยวชาญที่เป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเอกชนหรือภาคประชาสังคมที่มีประสบการณ์ในการทำงาน หรือการกำหนดแนวทางนโยบาย แผนงาน กฎหมาย ที่เกี่ยวกับคนพิการ มาเป็นเวลา 3 ปีขึ้นไป จำนวน 6 คน

ส่วนที่ 3 สภาพการณ์การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว

1) การดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงมี 4 รูปแบบ คือ

1.1 การดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงโดยรัฐ เป็นการดูแลตามแนวคิดการดูแลในสถาบัน (Institutional Care) มีรูปแบบการดูแล ขั้นตอน และกระบวนการที่ชัดเจน (ระพีพรรณ คำหอม และ ธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์, 2562) จากการศึกษาพบว่าลักษณะการดูแลคนพิการโดยรัฐ มี 2 ลักษณะ คือ 1) การดูแลในลักษณะของการสนับสนุนครอบครัว โดยเจ้าหน้าที่ที่ไปช่วยส่วนใหญ่จะสนับสนุนในเรื่องของข้าวของ อุปกรณ์ หรืออะไรที่เค้าจำเป็นจะได้รับ เช่น ผ้าอ้อม (แพมเพิร์ส) รถเข็น (วีลแชร์) ไม้เท้า วอคเกอร์ เครื่องช่วยฟัง ข้าวสาร และอาหารแห้ง เป็นต้น เพื่อช่วยลดภาระแก่ครอบครัวที่ดูแลคนพิการลดความหวาดหวั่น หรือความอ่อนล้าจากการดูแล ได้แก่การดูแลของโรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุข (ออส.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ผู้ช่วยคนพิการ (Personal Assistant: PA) และ 2) การดูแลในลักษณะของการให้บริการเต็มรูปแบบ เป็นการดูแลตลอดช่วงชีวิตของคนพิการ ได้แก่การดูแลของสถานคุ้มครองและพัฒนาคนพิการ (สถานสงเคราะห์คนพิการ) โดยดูแลของรัฐจะให้การดูแลใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย ดำเนินการโดยแพทย์ พยาบาล นักกายภาพบำบัด นักโภชนาการ 2) การดูแลด้านอารมณ์จิตใจ ดำเนินการโดยจิตแพทย์ นักจิตวิทยา และ 3) การดูแลด้านสิทธิสวัสดิการ

ดำเนินการโดยนักสังคมสงเคราะห์ และเจ้าหน้าที่ศูนย์สิทธิหรือศูนย์ประกันสุขภาพ

1.2 การดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงโดยชุมชน เป็นรูปแบบการดูแลคนพิการตามแนวคิดการดูแลนอกสถาบัน (Deinstitutional Care) โดยเน้นชุมชนเป็นฐาน (Community-based Model) (ระพีพรรณ คำหอม และธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์, 2562) จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมี 2 ลักษณะ คือ 1) ชุมชนที่อยู่ด้วยกันมานาน คนในชุมชนจะรู้จักกัน การดูแลคนพิการโดยชุมชนจะมีการฝากดูแล หรือช่วยกันดูแลคนพิการได้ แต่ชุมชนมีบทบาทในการดูแลคนพิการและทำหน้าที่แทนครอบครัวเป็นครั้งคราว โดยจะทำในช่วงเวลาที่ประธาน กรรมการ และอาสาสมัครว่างเท่านั้น ทำให้การดูแลไม่ค่อยต่อเนื่อง และ 2) ชุมชนที่มีการอัตราการเข้าออกชุมชนตลอดเวลา คนในชุมชนจะไม่ค่อยรู้จักกัน และชุมชนที่เป็นบ้านจัดสรร คอนโดมิเนียม อพาร์ทเมนต์ แพลต และ หอพัก จะมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ การดูแลคนพิการโดยชุมชนในลักษณะนี้จะไม่ดี และไม่สามารถขอความช่วยเหลือในการดูแลคนพิการได้เลย

1.3 การดูแลคนพิการโดยสถานดูแลเอกชน จากการศึกษาพบว่า การดูแลมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก การส่งคนดูแลมาดูแลคนพิการที่บ้านคนพิการ โดยมีการดูแลแบบ 24 ชั่วโมง และแบบไปกลับ และโดยครอบครัว และรูปแบบที่สอง การส่งคนพิการไปรับการดูแลที่สถานดูแลเอกชน โดยมีการดูแลแบบ 24 ชั่วโมง และแบบไป-กลับ ซึ่งการดูแลโดยสถานดูแลเอกชนจะมีค่าใช้จ่ายสูงตั้งแต่ 15,000- 50,000 บาท แตกต่างกันไปตามลักษณะของห้องพัก เครื่องอำนวยความสะดวก เช่น พัดลม แอร์คอนดิชัน ตู้ โต๊ะ ฯลฯ และลักษณะความพิการ โดยคนพิการรุนแรงจะมีความสามารถในการช่วยเหลือตนเองน้อย หรือไม่เลย บางคนต้องให้อาหารสายอาหาร เจาะคอ ใช้เครื่องออกซิเจน จะมีค่าใช้จ่ายในการรับบริการสูง

1.4 การดูแลคนพิการโดยครอบครัว เป็นการดูแลตามแนวคิดการดูแลนอกสถาบัน (Deinstitutional Care) ที่เรียกว่า การดูแลที่เน้นครอบครัวเป็นฐาน (Family-base Model) (ระพีพรรณ คำหอม และ ธัญญลักษณ์ รุ่งแสง

จันทร์, 2562) ที่สำคัญ จากการศึกษาพบว่า การดูแลโดยครอบครัวมี 3 ลักษณะ คือ 1) การดูแลโดยคนดูแลเพียงคนเดียวตลอด 24 ชั่วโมงทุกวัน 2) การดูแลโดยคนดูแลเพียงคนเดียวตลอด 24 ชั่วโมงทุกวัน แต่เมื่อต้องพาคนพิการไปพบแพทย์ที่สถานพยาบาลจะมีคนอีกคนพาไป และ 3) การดูแลโดยมีคนดูแลหลายคนผลัดเปลี่ยนกันดูแล ซึ่งการดูแลลักษณะนี้เป็นการดูแลโดยคนใกล้ชิดกับคนพิการมีความสัมพันธ์ทางสายเลือด มีความผูกพัน ความรัก และความใกล้ชิดกับคนพิการ การดูแลโดยบุคคลในครอบครัว ได้แก่ บิดา มารดา บุตร คู่สมรส พี่น้อง และญาติ เป็นต้น

2) แหล่งความรู้ในการดูแลคนพิการ

การดูแลคนพิการต้องกระทำโดยคนที่มีความรู้และมีทักษะเฉพาะ โดยแหล่งความรู้ในการดูแลคนพิการ ดังนี้

2.1 บุคลากรของโรงพยาบาลที่คนพิการรักษาพยาบาลอยู่ จากการศึกษาพบว่ามีบุคลากรทางการแพทย์ในการให้ความรู้หลายวิชาชีพ เช่น แพทย์ จิตแพทย์พยาบาล นักกายภาพ นักอรรถบำบัด ธาราบำบัด อาชีวบำบัด นักโภชนาการ เภสัชกร และนักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น โดยเป็นแหล่งความรู้ในการดูแลด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ และสิทธิสวัสดิการ

2.2 ศูนย์บริการสาธารณสุขในพื้นที่ที่คนพิการอาศัยอยู่ จากการศึกษาพบว่าครอบครัวที่ดูแลคนพิการหากต้องการรับบริการต้องไปติดต่อขอรับบริการที่ศูนย์บริการสาธารณสุข โดยเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯจะทำการสัมภาษณ์ประวัติเพื่อพิจารณาปัญหาและความต้องการ หลังจากนั้นจะมีบุคลากรของศูนย์ฯ ให้ความรู้ และคำแนะนำต่างๆ และมีการลงเยี่ยมบ้านในบางรายที่มีการพิจารณาจากสหวิชาชีพแล้วว่ามีจำเป็นต้องเยี่ยมบ้าน โดยวิชาชีพที่เยี่ยมบ้านมีหลายวิชาชีพตามความปัญหา และความจำเป็นของคนพิการแต่ละราย เช่น พยาบาล นักกายภาพ และนักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

2.3 อาสาสมัครในพื้นที่ที่คนพิการอาศัยอยู่ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุข (ออส.) ของกรมอนามัย กรุงเทพมหานคร อาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) สังกัดกระทรวงสาธารณสุข อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ

มนุษย์ (อพม.) และผู้ช่วยคนพิการ (PA) สังกัดกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งจะมีบทบาทการให้ความรู้เฉพาะสำหรับการดูแลคนพิการ ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ และสิทธิสวัสดิการ และการให้ความรู้ทั่วไปตามสถานการณ์ต่างๆ เช่น ให้ความรู้เรื่องลูกน้ำ ยุงลาย และการป้องกันโรคโควิด เป็นต้น

2.4 สมาชิกในครอบครัว ญาติ หรือเพื่อน และชุมชน คือ คนในครอบครัวที่เป็นญาติ เพื่อนคนพิการ หรือเพื่อนสมาชิกในครอบครัวที่มีคนพิการ และเพื่อนบ้านที่อยู่ในชุมชนเดียวกันที่มีความรู้จักใกล้ชิดคนพิการหรือครอบครัวคนพิการ จากการศึกษาพบว่า การให้ความรู้มี 2 ลักษณะ คือ 1) ความรู้จากประสบการณ์ตรง เช่น อาจเคยเป็นคนพิการ หรือเคยดูแลคนพิการมาก่อน 2) ความรู้ที่ได้รับรู้มาจากแหล่งอื่นๆ อีกที เช่น จากบอร์ดประชาสัมพันธ์ จากสื่อโซเชียลมีเดียฯ ฟังจากผู้นำชุมชน หรือบุคลากรทางการแพทย์มาอีกที ทั้งด้านการดูแลทางร่างกาย เช่น การพลิกตัว ทำกายภาพ อาหารที่มีประโยชน์ ยา ยาสมุนไพร และการรักษาแบบแพทย์ทางเลือก เป็นต้น ด้านอารมณ์จิตใจ เช่น การให้กำลังใจ การฝึกสมาธิ และด้านสิทธิสวัสดิการ เช่น เงินคนพิการ เงินกู้ยืม และการยกเว้นหรือลดหย่อนภาษี เป็นต้น

2.5 โซเชียลมีเดียฯ จากการศึกษาพบว่า แหล่งความรู้ที่สำคัญ เข้าถึงง่าย และได้รับความนิยมมากในกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เว็บไซต์ เพจ เฟสบุ๊ก แพลตฟอร์มต่างๆ ไลน์ และ TikTok เป็นต้น ที่มีการเผยแพร่ความรู้ แต่ต้องระมัดระวังอาจมีข้อมูลที่เป็นข่าวปลอม หรืออาจจะไม่ใช่ข่าวปลอมแต่อาจไม่เหมาะสมกับสภาพร่างกายและความเจ็บป่วยของคนพิการ

2.6 สมาคม และชมรมคนพิการ การดูแลคนพิการจากกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Peer Group) เป็นกลุ่มที่เป็นกลุ่มจัดตั้งต่างๆ เช่น สมาคม ชมรมคนพิการ หรือผู้ปกครองคนพิการ เป็นต้น โดยจากการศึกษาพบว่า ให้ความรู้ 1) ด้านการดูแล การพลิกตัว ยกแบกอุ้ม เคลื่อนย้ายคนพิการ การทำกายภาพบำบัด การรับประทานยา อาหาร สมุนไพร การนวดแผนไทย แผนจีน

2) ด้านจิตใจ คือ มีการให้ความรู้ในการนั่งสมาธิ การควบคุมอารมณ์ การเข้าใจพฤติกรรม อารมณ์ และข้อจำกัดของคนพิการ ให้กำลังใจ ให้การปรึกษาด้านจิตใจคนพิการและคนดูแล และ 3) ด้านสิทธิสวัสดิการของคนพิการ ในลักษณะแบบเพื่อนช่วยเหลือ สื่อสารให้ความรู้กันทางโทรศัพท์ เพจ เฟสบุ๊ก และไลน์

3) ปัญหาการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว

จากการศึกษาพบปัญหาในการดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงโดยครอบครัว 5 ปัญหา ดังนี้

3.1 ปัญหาสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว เพราะคนพิการไม่สามารถทำงานและมีรายได้ และการดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงจะมีค่าใช้จ่ายสูง

3.2 ปัญหาการดูแลด้านร่างกายคนพิการที่มีความพิการรุนแรง ได้แก่ การทำกิจวัตรประจำวัน อาหาร การรับประทานยา การทำกายภาพบำบัด และการทำแผล เป็นต้น

3.3 ปัญหาการดูแลด้านจิตใจคนพิการที่มีความพิการรุนแรง ได้แก่ การปรับตัว ความเครียด วิดกกังวล เคร้า รู้สึกเป็นภาระ ขาดความมั่นคงในจิตใจ เป็นต้น ซึ่งคนพิการจะสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมมีทั้งนั่งเงียบ และใช้ความรุนแรง เพราะคนพิการจะเกิดความรู้ที่ไม่ดี อับอาย เป็นภาระ ไม่สามารถเข้าสังคม และไม่สามารถทำกิจกรรมในชุมชนสังคมได้เหมือนเดิม (Knafl et al., 2012)

3.4 ปัญหาการดูแลด้านสวัสดิการคนพิการที่มีความพิการรุนแรง คนพิการและครอบครัวส่วนใหญ่เข้าถึงสิทธิคนพิการ สิทธิบัตรประกันสุขภาพแห่งชาติ (บัตรทอง) สิทธิประกันสังคม แต่ยังพบว่ามีคนพิการบางรายไม่ทราบสิทธิ เข้าไม่ถึงสิทธิ

3.5 ปัญหาคนดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรง ได้แก่ การอ่อนล้าทางอารมณ์ (burnout) การดูแลที่ยาวนานแบบไม่มีญาติคนอื่นมาช่วยผลัดเปลี่ยน ทำให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย ท้อแท้ และซึมเศร้า อีกทั้งปัญหาที่

ญาติคนอื่นๆ ไม่เข้าใจการดูแลคนพิการของคนดูแล คนดูแลไม่เข้าใจหรือจดจำไม่ได้เมื่อได้เรียนรู้วิธีการดูแลคนพิการจากโรงพยาบาลแล้ว ทำไม่ถูก และขาดอุปกรณ์สิ่งของจำเป็น และปัญหาญาติต้องทำงาน ทำให้ไม่มีเวลาดูแลคนพิการ

ส่วนที่ 4 แนวทางการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว

1) การดูแลคนพิการด้านร่างกาย

การพัฒนาความรู้ในการจัดการตัวเองและทักษะวิธีการปรับตัวเมื่อต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง และเมื่อคนดูแลเจ็บป่วย ติดธุระหรือมีภารกิจจำเป็นที่ต้องทำ หรือต้องการพักผ่อน เพื่อลดความเหนื่อยล้า อ่อนเพลีย ความเครียด และความเบื่อหน่าย ต้องมีระบบคนดูแลคนพิการแทนชั่วคราว หรือมี “บ้านที่ดูแลคนพิการในภาวะวิกฤต” หรือ “บ้านฉุกเฉิน” ให้บริการดูแลที่ไม่ใช่สถานสงเคราะห์ที่ตั้งอยู่ในชุมชน ดังนั้นชุมชนจะต้องเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือสนับสนุนการดูแลโดยครอบครัว ในส่วนอุปกรณ์สิ่งของที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการดูแลคนพิการต้องมีการจัดสรรให้เพียงพอต่อความต้องการ นอกจากนี้ต้องมีระบบช่วยดูแลคนพิการที่ไม่มีญาติ หรือญาติไม่สามารถดูแลได้ ที่เรียกว่า “ครอบครัวอุปถัมภ์” หรือ “ครอบครัวบุญธรรม” สำหรับการดูแลต้องดูแลแบบไร้รอยต่อ คือ เป็นระบบการดูแลต่อเนื่องจากโรงพยาบาล สถานคุ้มครองและพัฒนาคนพิการ (สถานสงเคราะห์) มีขั้นตอนและคิวการรับบริการ มีการพัฒนาระบบการพบหมอออนไลน์ หรือที่เรียกว่า telemedicine และสุดท้ายคือ มีการประชาสัมพันธ์ให้รู้ว่ามีกลุ่มคนพิการที่เป็นกลุ่มที่จัดตั้งที่สามารถช่วยเหลือและสนับสนุนครอบครัวในการดูแลคนพิการ

2) การดูแลคนพิการด้านจิตใจ

การเรียนรู้ทักษะและวิธีการเตรียมความพร้อม และการรับมือกับเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับร่างกายของคนพิการ โดยการพาคนพิการไปทำกิจกรรมที่ช่วยผ่อนคลายความเครียด เช่น การพาคนพิการไปท่องเที่ยว ไปไหว้พระ และร่วมกิจกรรมในวันสำคัญๆ เป็นต้น และมีการให้กำลังใจ เพื่อให้เกิดพลังใจในการใช้ชีวิต มีการสื่อสารที่ดีกับคนพิการ มีการส่งเสริมออกกำลังกาย

ทำกายภาพ และดูแลตัวเอง ซึ่งจะช่วยผ่อนคลายความเครียดของคนพิการได้นอกจากนี้ท่าทีของคนในชุมชนที่มีต่อคนพิการและครอบครัวที่ไม่เข้าใจในพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของคนพิการ เช่น ก้าวร้าว โวยวาย ส่งเสียงรบกวน เป็นต้น ครอบครัวที่ดูแลคนพิการต้องมีการสื่อสารให้เกิดความเข้าใจว่าพฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากความเจ็บป่วย และสุดท้ายคนดูแล ญาติ และเพื่อนต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่ดีและการรักษาความเป็นส่วนตัวของคนพิการ ซึ่งเป็นการให้เกียรติและส่งเสริมให้คนพิการเกิดความนับถือตนเอง (self esteem)

3) การดูแลคนพิการด้านสิทธิสวัสดิการ

การจัดการด้านสิทธิสวัสดิการแก่คนพิการมีดังนี้ 1) จ่ายเบี้ยคนพิการหรือเงินคนพิการต้องมีความเท่าเทียมและทั่วถึง 2) ปัจจัยสี่ และอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น ผ้าอ้อม อุปกรณ์ วีลแชร์ ไม่เท่า เครื่องอุปโภคบริโภค ต้องได้รับโดยอัตโนมัติไม่ต้องร้องขอ 3) ทุนหรือเงินกู้ยืมแก่คนพิการและผู้ดูแลคนพิการ ปรับปรุงบ้าน การประกอบอาชีพของคนพิการและคนดูแล มีการจัดสรรที่เป็นธรรม และเหมาะสมกับปัญหาและค่าครองชีพ 4) ประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงสิทธิสวัสดิการให้มากกว่านี้ทั้งทางสื่อทีวี วิทยุ โซเชียลมีเดีย 5) เจ้าหน้าที่ของรัฐดูแลในเขตพื้นที่บ้านของคนพิการ เข้าเยี่ยมเป็นประจำต่อเนื่อง มีการแนะนำ ส่งเรื่องไปรับบริการอื่นๆ ตามความจำเป็นและปัญหาคนพิการตามสิทธิสวัสดิการคนพิการ และ 6) การส่งเสริมพลังกลุ่ม สมาคม ชมรมคนพิการ เพื่อส่งเสริมการดูแลคนพิการที่ไม่ใช่รัฐ และมีความยืดหยุ่นมากกว่ารัฐ

นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่าคนพิการมีความต้องการเพิ่มอีก 2 ด้าน คือ 1) ด้านจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นการดูแลที่ครอบคลุมการดูแลไปถึงการค้นหาเป้าหมาย และตอบสนองความต้องการของคนพิการต่อสิ่งที่มีความหมายหรือมีความหมายในชีวิตของคนพิการ รวมถึงความปรารถนา ความเชื่อ ความรัก การให้อภัย และศาสนาพิธีกรรม และ 2) การดูแลด้านสังคมด้วย ได้แก่ ความต้องการการดูแลโดยส่งเสริมหรือนำพาให้ได้มีกิจกรรมพบปะพูดคุยกับญาติหรือเพื่อนๆ ของตน การทำกิจกรรมกับครอบครัว ชุมชน และสังคม หรือการไป

ท่องเที่ยว ซึ่งในกรณีท่องเที่ยวอาจมีความยากลำบาก แต่สามารถเป็นการส่งเสริมแรงใจ และกำลังใจการดูแลและฟื้นฟูร่างกายของคนพิการได้

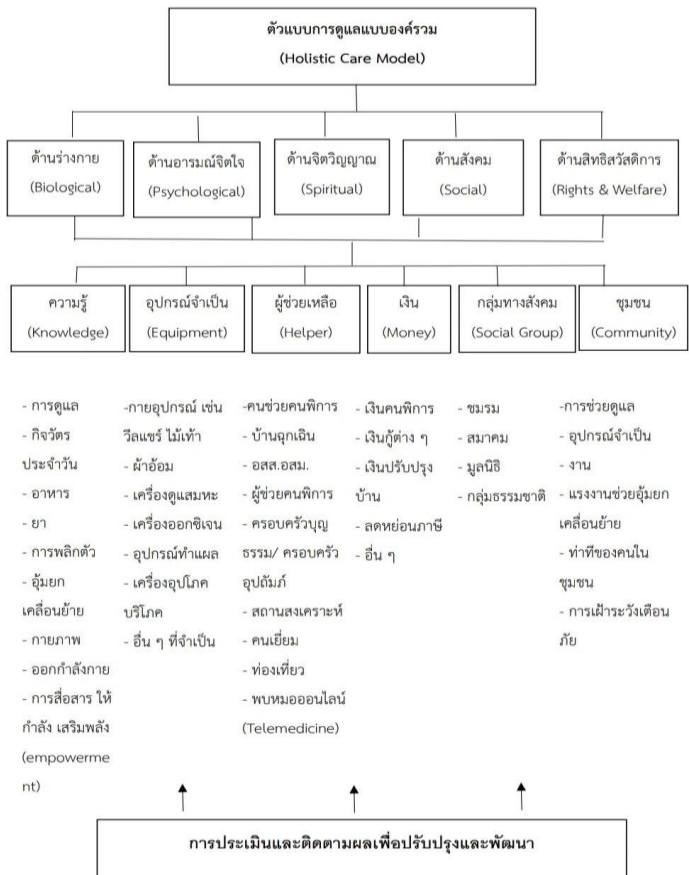
ส่วนที่ 5 ตัวแบบการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว

คนพิการที่มีความพิการรุนแรงจะมีความสามารถในการดูแลตัวเองได้น้อยหรือไม่ได้เลย จำเป็นต้องมีคนดูแล และการดูแลต้องได้รับการดูแลในทุกๆ ด้าน ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญทำให้ได้แนวทางในการดูแลที่เหมาะสมกับคนพิการรุนแรง และนำแนวทางดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์ตีความ และตกผลึกองค์ความรู้จนทำให้เกิดตัวแบบในการดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรง โดยตัวแบบการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัวแบบองค์รวมมี 5 ด้าน คือ ด้านที่หนึ่ง ร่างกาย (Biological) ด้านที่สอง อารมณ์จิตใจ (Psychological) ด้านที่สาม จิตวิญญาณ (Spiritual) ด้านที่สี่ สังคม (Social) และด้านที่ห้า สิทธิสวัสดิการ (Rights & Welfare) โดยในทุกด้านนั้นจะมีองค์ประกอบในการดูแล 6 ประการ คือ 1) การให้ความรู้ (Knowledge) ให้แก่คนพิการและครอบครัวที่ดูแลคนพิการ ได้แก่ การดูแลกิจวัตรประจำวัน การทำแผล การรับประทานยา การพลิกตัว อัมยกลเคลื่อนย้ายคนพิการอย่างปลอดภัย การทำกายภาพ การฝึกทักษะการใช้ชีวิตในรถเข็น การใช้ไม้เท้า เครื่องอุปกรณ์ต่างๆ การออกกำลังกาย และการสื่อสาร ให้กำลังใจ และเสริมพลัง (Empowerment) 2) วัสดุอุปกรณ์ (Equipment) ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตของคนพิการ ได้แก่ เตียง รถเข็น วีลแชร์ ผ้าอ้อม ไม้เท้า เครื่องออกซิเจน เครื่องช่วยหายใจ เครื่องดูดเสมหะ ออกซิเจน อุปกรณ์ทำแผล และเครื่องอุปโภคบริโภค 3) ผู้ช่วยเหลือ (Helper) คนพิการ ได้แก่ คนช่วยดูแลในเวลาที่ครอบครัวที่ดูแลคนพิการต้องการพักผ่อน ติดธุระ หรือเจ็บป่วย อาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ผู้ช่วยคนพิการ (Personal Assistant: PA) บ้านฉุกเฉินหรือบ้านในภาวะวิกฤตที่ช่วยดูแลคนพิการเมื่อครอบครัวที่ดูแลคนพิการเจ็บป่วย หรือเสียชีวิตกระทันหัน บ้านพิทักษ์ ครอบครัวอุปถัมภ์ ครอบครัวบุญธรรม การมีคนมาเยี่ยมเยียน การพาไปท่องเที่ยว และการพบหมอออนไลน์ (Telemedicine) 4) เงิน (Money) ช่วยเหลือสำหรับคนพิการและ

ครอบครัวที่ดูแลคนพิการ ได้แก่ เงินคนพิการ เงินกู้ประกอบอาชีพ ปรับปรุงบ้าน และการลดหย่อนภาษี 5) กลุ่มทางสังคม (Social Group) ในการช่วยเหลือคนพิการและครอบครัวที่ดูแลคนพิการ ได้แก่ ชมรม สมาคม มูลนิธิ และกลุ่มธรรมชาติ 6) ชุมชน (Community) ได้แก่ การดูแล อุปกรณ์ การมีงานทำ แรงงานช่วยยกแบกหาม ทำทึคนในชุมชน ดูแลเมื่อยามติดธุระ และเผื่อารวังเดือนภัย เป็นต้น ดังแสดงตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1

ตัวแบบ (โมเดล) ในการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว

อภิปรายผล

สภาพการณ์การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว

จากการศึกษาสภาพการณ์การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัวพบว่า การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัวมี 4 ประเภท คือ 1) การดูแลคนพิการรุนแรงโดยรัฐ ได้แก่ โรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุข (ออส.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ผู้ช่วยคนพิการ (Personal Assistant: PA) และสถานคุ้มครองและพัฒนาคนพิการ (สถานสงเคราะห์คนพิการ) เป็นต้น เพราะความพิการมีสาเหตุการเจ็บป่วย เช่น เส้นเลือดสมองแตก เส้นเลือดสมองตีบ เส้นเลือดสมองอุดตัน และอุบัติเหตุทักลัม หรืออุบัติเหตุจากรถ จึงต้องมีการพาคนพิการไปพบแพทย์เพื่อตรวจรักษาทางด้านร่างกาย และจิตใจ เมื่อแพทย์สิ้นสุดการรักษาจะมีศูนย์บริการสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุข (ออส.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ผู้ช่วยคนพิการ (Personal Assistant: PA) และสถานคุ้มครองและพัฒนาคนพิการ (สถานสงเคราะห์คนพิการ) ให้การดูแลต่อเนื่อง ดังนั้นคนพิการทุกคนต้องได้รับการดูแลโดยรัฐ 2) การดูแลคนพิการรุนแรงโดยชุมชน เพราะคนพิการต้องอาศัยอยู่ในชุมชน ซึ่งชุมชนในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มิ่ลักษณะต่างคนต่างอยู่ เช่น บ้านจัดสรร คอนโด อพาร์ทเมนต์ เป็นต้น แต่ก็ยังมีชุมชนแออัดและชุมชนดั้งเดิมที่ชุมชนมีบทบาทในการดูแลคนพิการ คือ มีการช่วยเหลือสนับสนุนการดูแลคนพิการด้านร่างกาย เช่น ยา ผ้าอ้อม วีลแชร์ และอุปกรณ์จำเป็นต่างๆ 3) การดูแลคนพิการรุนแรงโดยสถานดูแลเอกชน เพราะบางครอบครัวไม่สามารถดูแลคนพิการเองได้ เช่น ต้องทำงาน หรือสูงอายุแล้ว เป็นต้น จึงเลือกใช้บริการสถานดูแลเอกชน ได้แก่ เนอร์สซิ่งโฮม เนอร์สซิ่งแคร์ ศูนย์ดูแลคนพิการ เป็นต้น และ 4) การดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว แม้ว่าลักษณะครอบครัวในกรุงเทพมหานครที่ต้องทำงาน มีความเครียดสูง เพราะมีความเร่งรีบและค่าครองชีพสูง แต่

ครอบครัวก็ดูแลคนพิการเอง โดยพยายามปรับตัว บริหารจัดการเวลา โดยการดูแลโดยรัฐ ชุมชน สถานดูแลเอกชน และครอบครัวมีสอดคล้องกับการศึกษาของ ระพีพรณ คำหอม และ ัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์ (2562) ที่พบว่า การดูแลคนพิการในประเทศแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การดูแลในสถาบัน (Institutional Care) คือ การดูแลโดยรัฐมีรูปแบบการดูแล ขั้นตอน และกระบวนการที่ชัดเจน และการดูแลนอกสถาบัน (Deinstitutional Care) คือ การดูแลที่เน้นครอบครัวเป็นฐาน (Family-based Model) และการดูแลที่เน้นชุมชนเป็นฐาน (Community-based Model)

นอกจากนี้พบว่า คนพิการความพิการรุนแรงจะมีภาวะการไม่สามารถยอมรับความพิการ และปรับตัวกับความพิการที่เกิดขึ้นได้ในช่วงแรกที่พบความพิการ โดยคนพิการที่เผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยเฉพาะคนพิการที่มีความพิการภายหลัง คือ คนพิการที่เดิมสามารถเคลื่อนไหวและดำรงชีวิตได้ปกติ แต่ต่อมาต้องประสบอุบัติเหตุ หรือเกิดความเจ็บป่วย เช่น เส้นเลือดสมองแตก เส้นเลือดสมองตีบ (stroke) และเลือดออกที่สมอง เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตได้เหมือนเดิม มีข้อจำกัดการดำเนินชีวิต การเรียน และการทำงาน เกิดความรู้สึกกังวลไม่รู้ว่าจะต้องดำเนินชีวิต และดูแลตนเองอย่างไรต่อไป อีกทั้งคนพิการและครอบครัวยังไม่เคยมีความรู้และประสบการณ์ในการดูแลคนพิการมาก่อน โดยคนพิการที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในช่วงแรกๆ จะมีการปฏิเสธความพิการเกิดขึ้นสอดคล้องกับ กมลพรณ พันธ์ (2551) ที่ได้จำแนกลักษณะอัตลักษณ์ความพิการ โดยในลักษณะที่หนึ่ง คือ การปฏิเสธความพิการว่า “ฉันไม่ใช่คนพิการ” เพราะไม่อยากเข้าร่วมเป็นพวกเดียวกับกลุ่มคนพิการเพราะไม่ต้องการถูกเรียกว่า “คนพิการ” รู้สึกว่าความพิการเป็นสัญลักษณ์ของความหดหู่ น่าสงสาร ไม่พึงปรารถนา ไร้ความสามารถ และพึงพอใจกว่าถ้าใช้คำเรียกว่า “คนป่วย” หรือใช้คำอื่น รู้สึกว่าการเป็นคนป่วยยังเป็นสถานะที่พึงประสงค์กว่าการเป็นคนพิการ เพราะสื่อถึงว่าอาจหายจากอาการบกพร่องของอวัยวะได้ และยังไม่ถูกนับรวมว่าเป็นพวก

เดียวกับกลุ่มคนพิการ ซึ่งการไม่ยอมรับหรือปรับตัวต่อความพิการไม่ได้ จะทำให้คนพิการปฏิเสธการดูแลด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สิทธิสวัสดิการ และเข้าถึงการดูแลที่ถูกต้องล่าช้า ส่วนคนพิการโดยกำเนิดจะมีลักษณะอัตลักษณ์ความพิการในลักษณะที่สอง คือ จะรู้สึกเบื่อซ้ำซาก จำเจ ขาดความกระตือรือร้น “อยู่ไปวันๆ” ยกเลิกการมีเป้าหมายในชีวิต ดังนั้นการดูแลด้านจิตใจเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องได้รับการดูแลในลำดับต้นๆ เพราะเมื่อคนพิการยอมรับและปรับตัวได้ สภาพจิตใจดี จะส่งผลต่อการมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต การดูแลตนเอง และการออกกำลังกาย เพื่อพัฒนาตนเองให้มีสภาพร่างกายหรือความพิการที่ดีขึ้นได้ สิ่งสำคัญอีกประการคือ ทำที่ การยอมรับ และความเข้าใจในความพิการของคนพิการของคนดูแล ญาติ เพื่อน ชุมชน และสังคม ซึ่งจะส่งผลต่อความรู้สึกของคนพิการ

แนวทางการดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงโดยครอบครัว

1) การดูแลที่มีความพิการรุนแรงด้านร่างกาย

เนื่องจากคนพิการที่มีความพิการรุนแรงมีความสามารถในการช่วยเหลือตัวเอง หรือปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้น้อยหรือไม่ได้เลย บางรายขับถ่ายเองไม่ได้ รับประทานอาหารแบบปกติไม่ได้ต้องรับประทานอาหารปั่น สอดคล้องกับการแบ่งระดับความสามารถของคนพิการของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2550) โดยคนพิการที่มีความพิการรุนแรงจะมีระดับความสามารถในการช่วยเหลือตนเองในระดับที่ 1 คือ เป็นผู้ที่ไม่สามารถประกอบกิจวัตรประจำวันด้วยตนเองได้เลย แต่ต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นค่อนข้างสูง ระดับที่ 2 คือ ประกอบกิจวัตรประจำวันได้บ้าง แต่ต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นค่อนข้างมาก ต้องการคนคอยช่วยเหลือ แนะนำหรือคอยช่วยระวังอยู่ด้านข้าง หรือใช้อุปกรณ์ เครื่องช่วยความพิการ หรือการปรับปรุงสิ่งของเครื่องใช้ประจำตัว แต่จะไม่สามารถออกนอกบ้านเพื่อไปศึกษาเล่าเรียน ประกอบอาชีพ หรือเข้าสังคมได้ด้วยตนเอง แม้จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อคนพิการก็ตาม จำเป็นต้องมีคนดูแล ครอบครัวที่เป็น

คนดูแลคนพิการจะเป็นคนใกล้ชิดที่คุ้นเคยและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคนพิการ โดยการดูแลด้านร่างกายต้องครอบคลุมถึงการให้ความรู้ในลักษณะอาการ สมรรถภาพ และความสามารถของคนพิการ การจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นที่ช่วยในการดำเนินชีวิตของคนพิการจะช่วยให้การดูแลคนพิการมีคุณภาพมากขึ้น

2) การดูแลคนพิการรุนแรงด้านอารมณ์จิตใจ

จากผลการศึกษาพบว่าคนพิการประสบปัญหาทางอารมณ์จิตใจอย่างยิ่ง โดยมีความรุนแรงมากในช่วงเริ่มพบความพิการ คนพิการจะเผชิญกับความเศร้า ท้อแท้ อับอาย และสูญเสียการนับถือตนเอง การดูแลด้านอารมณ์จิตใจต้องคนดูแลที่มีความรู้ ความเข้าใจในสภาพจิตใจของคนพิการ อีกทั้งยังต้องมีความรู้ในการให้การดูแล การสื่อสาร และการให้กำลังใจที่ถูกวิธี และหากปัญหามีความรุนแรง หรือซับซ้อนมาก ต้องมีนักวิชาชีพเข้าไปให้การดูแลแทนอย่างรวดเร็ว ดังนั้นหากสามารถดูแลด้านอารมณ์จิตใจคนพิการอย่างถูกต้องจะสามารถทำให้คนพิการมีสภาพจิตใจเข้มแข็ง ซึ่งการมีสภาพจิตใจที่เข้มแข็งจะส่งผลต่อการมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต การดูแลตนเอง และการออกกกำลังกาย (Silverman et al., 2015) และการมีปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่ดี (Wang et al., 2023, pp. 5-12) จะช่วยให้คนพิการสามารถดำเนินชีวิต เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งคนพิการจะมีความรับรู้ความสามารถในการเผชิญปัญหา จัดการสถานการณ์และอารมณ์ของตนเองได้ (Hassanein et al., 2021) และส่งผลต่อการมีสภาพร่างกายหรือความพิการที่ดีขึ้นได้ สิ่งสำคัญอีกประการคือ ท่าที การยอมรับ และความเข้าใจในความพิการของคนพิการของคนดูแล ญาติ เพื่อน ชุมชน และสังคม ซึ่งจะส่งผลต่อความรู้สึกของคนพิการ

3) การดูแลคนพิการรุนแรงด้านสังคม

นอกจากนี้การดูแลด้านสังคมเป็นอีกด้านหนึ่งที่สำคัญและส่งผลต่อการรักษาและอาการของคนพิการที่ไม่ควรมองข้าม กล่าวคือ การดูแลให้คนพิการได้พบปะผู้คน เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อน และคนรู้จัก เป็นต้น และการให้คน

พิการได้ไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน และสังคม เช่น กิจกรรมปีใหม่ สงกรานต์ และวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น หรือการได้ไปท่องเที่ยวในที่ต่างๆ เช่น ทะเล ไร่หว้าพระ เป็นต้น เพราะคนพิการมีความต้องการความสุขและการมีตัวตน การพาคนพิการไปพบปะผู้คน ไปทำกิจกรรม และไปท่องเที่ยวเป็นการดูแลทางสังคมที่ทำให้คนพิการไม่ต้องอยู่แต่บ้าน สอดคล้องกับการศึกษาของระพีพรรณ คำหอม และ ธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์ (2562) ที่พบว่า การให้ความสำคัญและจัดให้มีการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม นันทนาการ การผ่อนคลายยามว่าง และกีฬา ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการขององค์การสหประชาชาติ ตามความต้องการของคนพิการจะทำให้คนพิการมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่พบว่าครอบครัวคนพิการบางครอบครัวมีฐานะยากจน การพาคนพิการไปร่วมกิจกรรมหรือท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าเดินทางสูง มีความไม่สะดวกในหลายๆ อย่าง สอดคล้องกับการศึกษาของ ภิญโญ ประกอบผล (2559) เรื่อง การพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ เพื่อความมั่นคงของประเทศ ที่พบว่าคนพิการส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ความยากจนทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ และการฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา ได้แก่ ข้อยกจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วม และการถูกเลือกปฏิบัติ เป็นต้น และสอดคล้องกับการศึกษาปัญหาและรูปแบบการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของคนพิการของ กิตติวัฒน์ ฉัตรศรีโพธิ์ และคณะ (2558) ที่พบว่า คนพิการมีปัญหาการเดินทางลำบาก ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก ไม่สามารถสื่อสารกับคนอื่นได้ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การไม่มีเงินค่ารถ ค่าอาหาร จึงเป็นอุปสรรคการดูแลด้านสังคมในการพาคนพิการเข้าร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยว จำเป็นต้องให้การสนับสนุนหรือมีสวัสดิการท่องเที่ยว เช่น รถบริการฟรี หรือราคาถูกลง เงินสนับสนุน เป็นต้น

4) การดูแลที่มีความพิการรุนแรงด้านสิทธิสวัสดิการ

ด้านสิทธิและสวัสดิการคนพิการควรมีการส่งเสริมให้คนพิการได้รับอย่างเท่าเทียม เป็นธรรม และสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แนวคิดที่ว่าด้วยคน

พิการที่เท่าเทียม ที่กล่าวว่า คนพิการทุกคนมีทางเลือกเท่ากับคนอื่นๆ การให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ตอบสนองความต้องการของคนพิการ ต้องได้รับเท่าเทียมกับคนอื่นๆ (United Nations, 2007) โดยจากการศึกษาด้านสิทธิสวัสดิการในการดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงพบว่า คนพิการบางคนไม่ทราบสิทธิและสวัสดิการที่ตัวเองควรได้รับในฐานะที่เป็นประชาชนคนไทย เพราะไม่ได้สนใจในการศึกษาหาความรู้ ไม่มีใครบอก และใช้ส่วนใหญ่หมดไปกับการทำงาน สอดคล้องกับการศึกษาของ ภคชล มัจฉา (2556) เรื่อง แนวทางพัฒนาการดำเนินงานด้านการให้บริการ ด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ พบว่า คนพิการและครอบครัวที่ดูแลคนพิการมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิของคนพิการในการเข้าถึงบริการของรัฐถูกต้องมากที่สุด คือ ด้านสังคมและสวัสดิการเบี้ยยังชีพ เพราะมีการประชาสัมพันธ์ในโทรทัศน์และสื่อต่างๆ มาก แต่จะมีความรู้ความเข้าใจไม่ถูกต้องมากที่สุด คือ ด้านการศึกษา ส่วนสวัสดิการด้านอื่นๆ ที่จำเป็นในการดูแล การดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพหรือการจ้างงาน จึงทำให้เข้าไม่ถึงสิทธิสวัสดิการดังกล่าว และส่วนสิทธิที่จะได้รับจากภาคเอกชนหรือบริษัทเอกชนและองค์กรไม่แสวงหากำไร (Non-Government Organizations: NGOs) คนพิการไม่ค่อยรู้สิทธิ และทำให้เข้าไม่ถึง หรือไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายของหน่วยงานดังกล่าว ดังนั้นการดูแลคนพิการด้านสิทธิสวัสดิการ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้คนพิการและครอบครัวรู้ในหลายๆ ช่องทาง ให้บริการอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ให้บริการอย่างรวดเร็ว และจัดบริการให้สอดคล้องกับความต้องการ ความจำเป็น และค่าครองชีพ

นอกจากนี้จากผลการศึกษาพบว่า การให้ความสำคัญกับการตรวจสอบปัญหา ความจำเป็นและความต้องการของคนพิการและครอบครัวคนพิการรุนแรงเป็นฟังเสียงจากคนพิการ และครอบครัวโดยตรง เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาแนวทางปฏิบัติต่างๆ กฎหมาย บริการและสวัสดิการให้สอดคล้องกับปัญหา ความจำเป็น และความต้องการของคนพิการที่แท้จริงของคนพิการและ

ครอบครัว ซึ่งมีความเป็นพลวัตคือ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและแตกต่างกันไปในแต่ละคน เป็นการพัฒนาแบบจากล่างสู่บน (bottom up) (อมร รักษา สัตย์, 2546) อีกทั้งยังต้องมีการปรับปรุงกฎ ระเบียบ และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการให้ทันสมัยสอดคล้องกับปัญหาและสถานการณ์ความรุนแรงของการดูแลคนพิการที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถบังคับใช้อย่างจริงจัง (จิรวรรณ ทิววัฒน์ปর্ণ และคณะ, 2564) และมีมาตรการในการลงโทษคนที่แสวงประโยชน์จากคนพิการ การใช้ความรุนแรง และทำร้ายร่างกาย เพื่อเป็นการป้องกันและขจัดอันตรายที่จะเกิดกับคนพิการที่เป็นคนเปราะบางและตกอยู่ภาวะอันตรายได้ง่ายกว่าคนทั่วไป

ตัวแบบการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัว

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญทำให้ได้แนวทางในการดูแลที่เหมาะสมกับคนพิการที่มีความพิการรุนแรง และนำแนวทางดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์ ตีความ และตกผลึกองค์ความรู้จากการทบทวนวรรณกรรมด้านคนพิการ จนทำให้เกิดตัวแบบในการดูแลคนพิการรุนแรงการดูแลคนพิการตลอดช่วงชีวิตคนพิการ ตั้งแต่พบความพิการ การดำเนินชีวิตของคนพิการ ต่อเนื่องไปจนถึงสิ้นสุดอายุขัยของคนพิการ โดยตัวแบบการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัวต้องเป็นการดูแลแบบองค์รวม (Holistic Care) เป็นการดูแลคนพิการในทุกๆ ด้านของคนพิการ ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านอารมณ์จิตใจ 3) ด้านสังคม 4) ด้านสิทธิสวัสดิการ (ทับทิม ศรีวิไล และคณะ, 2565) และจากผลการศึกษาพบข้อค้นพบใหม่ในการดูแลคนพิการที่น่าสนใจคือ 5) ด้านจิตวิญญาณ ซึ่งการดูแลครอบคลุมการดูแลไปถึงการค้นหาเป้าหมาย และตอบสนองความต้องการของคนพิการต่อสิ่งที่มีคุณค่าหรือมีความหมายในชีวิตของคนพิการ รวมถึงความปรารถนา ความเชื่อ ความรัก การให้อภัย และศาสนา พิธีกรรม (รัชณี สรรเสริญ และคณะ, 2556) การดูแลคนพิการต้องมีความเท่าเทียมและสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (United Nations, 2015) ส่วนการดูแลด้านสังคมพบว่า คนพิการมีความต้องการพบปะและร่วมกิจกรรมกับคน

อื่นๆ ซึ่งบางกิจกรรมคนพิการอาจไม่สามารถทำได้ เช่น การไปท่องเที่ยว แต่สามารถเป็นสิ่งที่สร้างแรงจูงใจกำลังใจการดูแลและฟื้นฟูร่างกายตนเอง โดยการดูแลทั้ง 6 ด้าน มีองค์ประกอบการดูแล 6 ประการ ได้แก่ (1) การให้ความรู้ (Knowledge) แก่คนพิการและครอบครัวที่ดูแลคนพิการ (2) วัสดุอุปกรณ์ (Equipment) ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตของคนพิการ (3) ผู้ช่วยเหลือ (Helper) คนพิการ (4) เงิน (Money) ช่วยเหลือสำหรับคนพิการและครอบครัวที่ดูแลคนพิการ (5) กลุ่มทางสังคม (Social Group) จะให้การช่วยเหลือคนพิการและครอบครัวที่ดูแลคนพิการ และ (6) ชุมชน (Community)

ดังนั้นการดูแลคนพิการรุนแรงโดยครอบครัวจะเป็นการดูแลแบบองค์รวมโดยครอบครัว ซึ่งครอบครัวต้องมีความเข้มแข็ง คือ ครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวมีการปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม มีความสุข มั่นคงแข็งแรง มีการสื่อสารทางบวก (รัชนิ สรรเสริญ และคณะ, 2556) ครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้ ปรับตัวได้ ดูแลคนพิการได้ และมีมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง (จรรยา สุวรรณทัต, 2554) จะทำให้สามารถดูแลคนพิการได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้การดูแลต้องมีการประเมินและติดตามผลเพื่อปรับปรุงให้การดูแลมีทิศทางที่ดีขึ้น สิ่งใดที่เป็นปัญหาต้องปรับแก้ ซึ่งรัฐเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความชอบธรรม และกฎหมายให้อำนาจไว้ให้มีหน้าที่ในการบริหารจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการดูแลคนพิการที่เหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ควรมีการพัฒนากระบวนการดูแลชั่วคราว หรือคนดูแลแทนชั่วคราว เพื่อให้คนดูแลคนพิการได้มีเวลาในการพักผ่อน จะสามารถลดความเครียด ความเบื่อหน่าย ซึมเศร้า ความกดดันต่างๆ ที่อาจเป็นสาเหตุให้เกิดการทอดทิ้ง หรือทำร้ายคนพิการได้ และคนดูแลแทนในยามที่คนดูแลคนพิการมีฐานะเจ็บป่วยต้องไปพบแพทย์ หรือนอนพักจากอาการป่วย โดยหน่วยงานของรัฐ หรือส่วนท้องถิ่น หรือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งคนดูแลแทนต้องเป็นคนที่ได้รับ

การฝึกอบรมให้ความรู้ ทักษะ และความเชี่ยวชาญเฉพาะในการดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรง

2) ควรมีบ้านหรือสถานที่รองรับกรณีที่คนดูแลแก่ชรา หรือเสียชีวิต ไม่สามารถดูแลคนพิการได้อีกต่อไป ที่ไม่ใช่สถานสงเคราะห์ แต่จะตั้งอยู่ในหรือใกล้ชุมชนที่อยู่อาศัยของคนพิการ โดยมีชุมชน และท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ จ้างคนชุมชนเป็นผู้ดูแล โดยรัฐเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ หรือจัดให้มีครอบครัวอุปถัมภ์ หรือครอบครัวบุญธรรมมาดูแลคนพิการ

3) ควรมีการกำหนดมาตรการหรือกฎหมายในลงโทษผู้กระทำความรุนแรงหรือแสวงหาประโยชน์ต่อคนพิการ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1) ควรมีการศึกษาการนำตัวแบบการดูแลคนพิการที่มีความพิการรุนแรงโดยครอบครัวไปใช้กับจังหวัดที่มีลักษณะเป็นเมืองเศรษฐกิจอื่นๆ ที่ลักษณะการดำเนินชีวิตในรูปแบบเดียวกับกรุงเทพมหานคร เช่น เชียงใหม่ ภูเก็ต และชลบุรี เป็นต้น และต่างประเทศในกลุ่มเอเชียอื่นๆ เช่น สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น เป็นต้น

2) ควรมีการกลุ่มต่างๆ เช่น ชมรม สมาคม และมูลนิธิคนพิการในการช่วยเหลือสนับสนุนการดูแลคนพิการโดยครอบครัว ซึ่งกลุ่มเป็นแหล่งความรู้และให้การสนับสนุนการดูแลโดยครอบครัวที่มีความยืดหยุ่น เข้าถึงง่าย และให้ความช่วยเหลือได้เร็ว ขั้นตอนในการดำเนินการน้อย

เอกสารอ้างอิง

กมลพรรณ พันพิ้ง. (2551). *ไอลแอล: การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ* = IL:

Independent living of persons with disabilities. สถาบันการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการประเทศไทย.

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2566). *ภารกิจ อำนาจหน้าที่*.

<https://dep.go.th/th/about-us/duty-authority>

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2566). สถิติผู้ใช้บริการในสถาน
คุ้มครองและพัฒนาคนพิการและศูนย์พัฒนาศักยภาพบุคคลออทิสติก
กองคุ้มครองสวัสดิภาพและพัฒนาคนพิการ เดือนมีนาคม 2566.

https://dep.go.th/images/uploads/files/_thumbs/_65_-_66.pdf

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2566). สถิติข้อมูลคนพิการที่มี
บัตรประจำตัวคนพิการ จำแนกตามจังหวัด ประเภทความพิการ และ
เพศ ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2537 ถึงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2566.

https://ecard.dep.go.th/nep_all/file/Stat2566/Stat_Feb66.pdf

กิตติวัฒน์ ฉัตรศรีโพธิ์, กิตติยา พรหมจันทร์ และ ภิรมย์พร ไชยยนต์. (2558).

โครงการวิจัยศึกษาปัญหาและรูปแบบการเข้าถึงบริการด้าน
สาธารณสุขของคนพิการ: พื้นที่ศึกษา เทศบาลตำบลเมืองศรีไคและ
เทศบาลตำบลราชูจังหวัดอุบลราชธานี.

<https://web.kpi.ac.th/knowledge/research/data/345?page=1>

จรรยา สุวรรณทัต. (2554). ชุดความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ
ครอบครัวตามมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง. สำนักงานกิจการสตรีและ
สถาบันครอบครัว.

จิรวัดน์ ทิววัฒน์ปรมณ์, พงศ์เทพ สุธีรวัฒน์, ทวีศักดิ์ วงศ์กิตติเมธาวี และ สีนินาฏ
สุขอุบล. (2564). สถานการณ์การดำเนินงานการฟื้นฟูสมรรถภาพ
ผู้ป่วยที่มีอาการปวดหลังส่วนล่างเรื้อรัง ในชุมชน โดยใช้กรอบแนวคิด
นวัตกรรมการดูแลภาวะเรื้อรัง กรณีศึกษา: เทศบาลตำบลพะตง
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วารสารสาธารณสุขมหาวิทยาลัย
บูรพา, 16(1), 120-133.

ทับทิม ศรีวิไล, ภูมิร ชันชะหัดธ์ และ ธนิศร ยืนยง. (2565). การบริหารการ
พัฒนาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยกรมส่งเสริมและพัฒนา
คุณภาพชีวิตคนพิการในเขตภาคกลาง. วารสารรัชกาลย์, 16(49),
371-385.

- ชัยญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์. (2563). แนวทางพัฒนารูปแบบและการบริหารจัดการในสถาบัน กองคุ้มครองสวัสดิภาพและพัฒนาคนพิการ. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 28(2), 86-112.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550. (18 กันยายน 2550). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 124 ตอนที่ 61 ก. หน้า 8-17.
- ภคชล มัจฉา. (2556). แนวทางพัฒนาการดำเนินงานด้านการให้บริการด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ภิญโญ ประกอบผล. (2559). การพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการเพื่อความมั่นคงของประเทศ. <https://www.trat.go.th/admin/upload/document/202101221422282201.pdf>
- ระพีพรรณ คำหอม และ ชัยญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์. (2562). แนวทางพัฒนารูปแบบและการบริหารจัดการในสถาบัน กองคุ้มครองสวัสดิภาพและพัฒนาคนพิการ (พิมพ์ครั้งที่ 1). SMILE COPY.
- รัชนิ สรรเสริญ, เบญจวรรณ ทิมสุวรรณ และ วรณรัตน์ ลาวัณ. (2556). การพัฒนาระบบการดูแลคนพิการโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน อำเภอแห่งหนึ่งจังหวัดจันทบุรี. *วารสารการพยาบาลและการศึกษา*, 6(3), 25-41.
- สิริศักดิ์ อาจวิชัย. (2567). การวิจัยเชิงคุณภาพ. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. https://www.ubu.ac.th/web/files_up/08f2015112820040788.pdf
- สำนักบริหารการทะเบียน. (2565). สถิติประชากรและบ้าน-จำนวนประชากรแยกอายุ. สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. http://stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_age.php
- อมร รักษาสัตย์. (2546). *ปรัชญารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 1). วี.เจ.พรินติ้ง.

- Hassanein, E. E. A., Adawi, T. R., & Johnson, E. S. (2021). Social support, resilience, and quality of life for families with children with intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities, 112*, 103910.
<https://doi.org/10.1016/j.ridd.2021.103910>
- Knafl, K. A., Deatrick, J. A., & Havill, N. L. (2012). Continued development of the family management style framework. *Journal of Family Nursing, 18*(1), 11-34.
<https://doi.org/10.1177/1074840711427294>
- Silverman, J. J., Galanter, M., Jackson-Triche, M., Jacobs, D. G., Lomax, J. W., Riba, M. B., ... Yager, J. (2015). The American Psychiatric Association Practice Guidelines for the Psychiatric Evaluation of Adults. *American Journal of Psychiatry, 172*(8), 798–802.
<https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2015.1720501>
- United Nations. (2007). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/article-19-living-independently-and-being-included-in-the-community.html>
- United Nations. (2015). *Universal Declaration of Human Rights*. https://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf

Wang, P., Niu, M., Chen, Y., Wang, S., Wu, C., Zhao, D., Wang, P., Yang, H., & Guo, P. (2023). Developing family-community interactive program for the disabled older adults at home: a study protocol. *BMC Geriatr*, 23(1), 609.
<https://doi.org/10.1186/s12877-023-04273-7>

การกราดยิงในประเทศไทย: มายาคติกับภัยเงียบที่คืบคลาน Mass Shootings in Thailand: Debunking Fables and Unseen Quiet Hazard

Received 2 September 2024

Revised 24 October 2024

Accepted 29 October 2024

กุศลสิน จีรสินกุล¹

Kusarin Jeerasinkul²

อุนิษา เลิศโตมรสกุล³

Unisa Lerdtomornsakul⁴

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เกี่ยวกับปรากฏการณ์การกราดยิงในสังคมไทย มุ่งเน้นการตรวจสอบความหมาย ข้อเท็จจริง และมายาคติที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งอภิปรายถึงผลกระทบของการใช้คำที่คลุมเครือในการอธิบายเหตุการณ์ และบทบาทของสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าว ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและลบเลือนมายาคติที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ตลอดจนป้องกันการยกยอผู้ก่อเหตุเป็นฮีโร่และนำไปสู่พฤติกรรมเลียนแบบ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรัฐเพื่อรับมือต่อกรณีการกราดยิง โดยใช้หลักการและทฤษฎีทางอาชญาวิทยา คือ ทฤษฎีสะสมความเครียด ทฤษฎีลูกเลียนแบบ และแนวคิดการป้องกันความรุนแรงด้านอาวุธปืน มาอธิบายปรากฏการณ์เหล่านี้ พร้อมทั้งเปรียบเทียบสถานการณ์ในสังคมไทยกับกรณีศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อให้เห็นภาพในบริบทระดับสากล โดยแม้ว่าในระดับสากลจะไม่ใช้

---

¹ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: Kusarin.jee@gmail.com

² Master student, program in Criminology and Criminal Justice, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

³ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: unisa@yahoo.com

⁴ Associate Professor Dr., Lecturer of Program in Criminology and Criminal Justice, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

สถานการณ์ที่น่าห่วงกังวล แต่สะท้อนถึงภัยเงียบของแนวโน้มการเกิดเหตุที่มากกว่าอดีตอย่างชัดเจน และหากยังคงมีการนำเสนอข่าวที่เน้นการตีแผ่เรื่องราวของมือปืน อาจส่งผลให้ความรุนแรงของเหตุการณ์ยิ่งสูงขึ้นได้ ดังนั้น ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องควบคู่กับการกำหนดแนวทางการนำเสนอของสื่อ และการมีมาตรการป้องกันการเกิดเหตุการณ์ที่ครอบคลุมทุกมิติ

คำสำคัญ: การกราดยิง, การลอกเลียนแบบ, การสะสมความเครียด

Abstract

This article critically examines the mass shooting phenomenon in Thai society, focusing on the meanings, facts, and myths associated with such events. It discusses the impact of ambiguous language and explores the media's role in shaping public perception. The article emphasizes the need for accurate understanding while dispelling myths and avoiding the glorification of perpetrators, which may lead to copycat behavior. It also offers policy recommendations for the state, drawing on criminological theories such as Cumulative Strain Theory, Imitation Theory, and gun violence prevention. By comparing Thailand's situation with U.S. case studies, the study provides a broader international perspective. While the global trend is concerning, there is a growing silent risk in Thailand. If media coverage continues to sensationalize perpetrators, it could fuel further violence. Therefore, the state must prioritize clear public understanding, set media guidelines, and implement comprehensive preventive measures.

Keywords: Mass shooting, Imitation, Cumulative strain

บทนำ

ความรุนแรงด้านอาวุธปืนของโลก ถือเป็นปัญหาร้ายแรงและสร้างความตื่นตระหนกให้กับประชาคมโลกเป็นอย่างมาก โดยปัจจุบันมีผู้เสียชีวิตจากอาวุธปืนโดยเฉลี่ย 2.99 ต่อ 100,000 คน (Wisewater, 2023) และภายใต้ความรุนแรงของอาวุธปืนเหล่านี้ มีหลายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะในการเลือกใช้อาวุธปืนเป็นหลักเพื่อทำร้ายผู้คนจำนวนมากภายในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งการก่อเหตุต่อหนึ่งครั้งสามารถสร้างความเสียหายให้กับชีวิตและทรัพย์สินได้อย่างรุนแรง อาทิ เหตุกราดยิงที่โรงเรียนมัธยมโคลัมโบในในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่มีผู้เสียชีวิต 15 ราย รวมผู้ก่อเหตุ บาดเจ็บ 24 ราย (Britannica, 2024)

เมื่อกลับมาพิจารณาบริบทของสังคมไทย ตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2563 ภายหลังเหตุการณ์ห้างทองโรบินสัน จังหวัดลพบุรี ที่มีผู้เสียชีวิตจำนวน 3 ราย บาดเจ็บ 4 ราย โดยหนึ่งในผู้เสียชีวิต คือ เด็กชายวัย 2 ขวบ (ไทยพีบีเอส, 2563) ทำให้กลายเป็นเหตุสะเทือนขวัญที่ได้รับความสนใจจากสังคมและถูกกล่าวถึงจากสำนักข่าวหลายสำนักทั่วประเทศ และยังมีเหตุการณ์อีกหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามมาในภายหลัง ซึ่งมีผลทำให้คำว่า ‘กราดยิง’ กลายเป็นคำที่ถูกกล่าวถึงและเป็นที่รู้จักมากขึ้นในบริบทสังคมไทย สังเกตได้จากการปรากฏใช้คำ ‘กราดยิง’ ในช่วงก่อนและหลังเกิดเหตุการณ์ห้างทอง ที่แม้จะพบว่า มีการปรากฏการใช้คำในระดับที่ไม่แตกต่างกัน แต่ในการค้นหาของช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ห้างทองจะเป็นการปรากฏในบริบทของการกราดยิงต่างประเทศ อาทิ กราดยิงนิวซีแลนด์ กราดยิงลาสเวกัส แต่ในช่วงภายหลังเหตุการณ์ห้างทอง จะปรากฏในบริบทภายในประเทศเกือบทั้งหมด อาทิ กราดยิงโคราช (8 กุมภาพันธ์ 2563) กราดยิงโรงพยาบาลสนามปทุมธานี (24 มิถุนายน 2564) กราดยิงหนองบัวลำภู (6 ตุลาคม 2565) และกราดยิงห้างพารากอน (3 ตุลาคม 2566) (ภูเกิล เทรนด์ส 2567) อันนำไปสู่ความเข้าใจที่ผิดของคนโดยทั่วไปที่มีต่อเหตุการณ์ว่าหมายถึงเหตุอาชญากรรมที่ใช้อาวุธปืนก่อเหตุ และใช้คำกราดยิงที่ไม่ตรงตามลักษณะของเหตุ อีกทั้ง ด้วยการนำเสนอข่าวที่

เลือกใช้กราดยิงกับทุกเหตุการณ์ ทำให้กราดยิงกลายเป็นเหตุการณ์ที่พบเห็นได้ โดยทั่วไปจากสื่อข่าวและสื่อสังคมออนไลน์อย่างเป็นประจำ สร้างความเคยชิน ต่อบริบทความรุนแรงด้านอาวุธปืนที่ไม่ปกติของไทย และขาดรากฐานด้าน ทศคติที่จะสนับสนุนให้สังคมเข้มแข็งปลอดภัยจากความรุนแรงได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ ด้วยการนำเสนอของสื่อข่าวที่ขาดการคัดกรองอย่างเข้มงวด ทำให้มีปืนกราดยิงในไทย เริ่มมีพฤติกรรมลอกเลียนแบบ ดังเช่นการปรากฏของ เหตุกราดยิงโคราชและกราดยิงพาราณ

บทความนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาความหมายของเหตุกราดยิง และข้อเท็จจริง ของบริบทสถานการณ์การกราดยิงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เพื่อสร้างความเข้าใจที่ ถูกต้องและลบเลือนมายาคติที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน ตลอดจนป้องกันการ ยกยอผู้ก่อเหตุเป็นฮีโร่และนำไปสู่พฤติกรรมเลียนแบบ จนสร้างความเสียหาย ให้กับปัจเจกบุคคลและสังคมทั้งเชิงกายภาพและจิตใจ และระดับประเทศในมิติ ของภาพลักษณ์และเศรษฐกิจ ทั้งนี้ บทความนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาด้วยการ ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือ วารสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ ข้อมูลที่ปรากฏบนเว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ สื่อและข่าว และใช้แนวคิด และหลักการทางด้านอาชญาวิทยา คือ ทฤษฎีเลียนแบบ ทฤษฎีสะสม ความเครียด และแนวคิดการป้องกันความรุนแรงด้านอาวุธปืนร่วมวิเคราะห์ นอกจากนี้ ได้ศึกษาเหตุกราดยิงในประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อใช้ในการอธิบาย ถึงพฤติกรรมเลียนแบบที่เชื่อมโยงไปถึงเหตุกราดยิงในสังคมไทยร่วมด้วย และ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรัฐเพื่อรับมือต่อความรุนแรงด้านอาวุธ ปืนในกรณีของเหตุกราดยิง

แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยา

การอภิปรายการปรากฏของเหตุกราดยิง สามารถใช้แนวคิดของ Jack Levin และ Eric Madfis (2009) ที่เขียนหนังสือ Mass Murder at School and Cumulative Strain A Sequential Model เพื่ออธิบายถึงขั้นตอนกราดยิงใน โรงเรียน ผ่านทฤษฎีสะสมความเครียด (Cumulative Strain) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่

บูรณาการ 3 ทฤษฎีสำคัญ ได้แก่ 1) ทฤษฎีความเครียด (Strain Theory) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงพฤติกรรมเบี่ยงเบนออกจากบรรทัดฐานของสังคมของบุคคล โดยเกิดจากความขัดแย้งระหว่างค่านิยมของสังคมกับวิธีการในการบรรลุวัตถุประสงค์ 2) ทฤษฎีการควบคุม (Control Theory) เป็นทฤษฎีที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานว่าสังคมและมนุษย์มีความชั่วร้ายอยู่ในตัวตั้งแต่แรกเริ่ม และมุ่งการตั้งคำถามถึงสาเหตุที่ทำให้มนุษย์ไม่กระทำความผิด หรือสิ่งที่ควบคุมไม่ให้นำไปสู่การก่ออาชญากรรม และ 3) ทฤษฎีปกตินิสัย (Routine Activities Theory) เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าอาชญากรรมจะสังเกตกิจกรรมประจำวันของเป้าหมายเพื่อก่อเหตุ ดังนั้น การเพิ่มผู้ดูแลจะสามารถลดประสิทธิภาพของอาชญากรรมได้ ทั้งนี้ ทฤษฎีดังกล่าว ได้กล่าวถึงกระบวนการเกิดเหตุ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นประสบความเครียดแบบเรื้อรัง (Chronic Strain)

เป็นขั้นตอนที่ผู้ก่อเหตุได้รับความเครียดที่ทวีความรุนแรงขึ้นและเป็นความเครียดที่คงอยู่ในระยะเวลายาวนาน อาทิ ปัญหาการถูกกลั่นแกล้งภายในโรงเรียนมาอย่างยาวนาน ได้รับผลกระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่สามารถเรียนหนังสือได้อย่างปกติ ไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของสังคม ทำให้ความเครียดและความผิดหวังถูกสะสมอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งกลายเป็นความเครียดแบบเรื้อรังและก่อเหตุกราดยิง และการมีเพียงความเครียดแบบเรื้อรัง ไม่เพียงพอต่อสาเหตุการนำไปสู่การก่อเหตุกราดยิงได้ เนื่องจากบางรายสามารถอดทนต่อความผิดหวังและสำเร็จการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของสังคมได้

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นไม่สามารถควบคุมความเครียด/ปัญหาไว้ได้

(Uncontrolled Strain) เป็นขั้นตอนที่ผู้ก่อเหตุขาดการควบคุมพฤติกรรมจากปัจจัยภายนอก อาทิ บุคคลใกล้ชิด เพื่อนและครอบครัว อาทิ กรณีที่บุคคลหนึ่งต้องไปทำงานในที่ที่ห่างไกลจากครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด การเกิดเหตุการณ์ตกงานและขาดแรงสนับสนุนในการให้กำลังใจจากบุคคลใกล้ชิด สามารถนำไปสู่อาชญากรรมได้ หรือในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม

และเริ่มมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนพร้อมทั้งเข้าหากลุ่มเพื่อนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ก็สามารถทำให้เกิดอาชญากรรมได้เช่นเดียวกัน

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นที่ถูกกดดันอย่างเฉียบพลัน (Acute Strain) เป็นขั้นตอนที่มีระยะสั้นกว่าความเครียดเรื้อรัง บุคคลจะประสบเหตุสูญเสียอย่างรุนแรง เปรียบเสมือนเป็น “ฟางเส้นสุดท้าย” หรือตัวกระตุ้นให้เกิดกระบวนการขั้นต่อไป (ขั้นการวางแผน) อาทิ การตกงาน การสูญเสียเงินจำนวนมาก ซึ่งกระบวนการดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นทันทีก่อนการก่อเหตุ อาทิ กรณีที่บุคคลหนึ่งมีความเครียดสะสมมาอย่างยาวนาน แต่ไม่ได้ก่ออาชญากรรมนั้น เป็นเพราะความเครียดยังถูกบรรเทาด้วยความรักและความอบอุ่นจากคนใกล้ชิด แต่เมื่อบุคคลถูกขู่ว่าจะพรากคนสำคัญของบุคคลนั้น ทำให้ความเครียดถูกเร่งอย่างรุนแรงในระยะเวลาอันสั้น บุคคลรู้สึกการมีชีวิตอยู่ ไร้ความหมาย เกิดแรงสนับสนุนไปสู่การก่อเหตุอาชญากรรม

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นการวางแผน (The Planning Stage) การกราดยิงไม่ใช่การฆาตกรรมที่จะเกิดขึ้นได้โดยง่าย การก่อเหตุนี้เปรียบเสมือนช่วงเวลาสุดท้ายในการแสดงถึงภาวะอำนาจและความภาคภูมิใจของตนเองในครั้งสุดท้ายของชีวิต เหตุการณ์จึงจะต้องผ่านขั้นการวางแผน ทั้งเตรียมการสำหรับการโจมตี การเลือกเป้าหมายที่เหมาะสม และปัจจัยอื่นๆ เพื่อให้การประกอบอาชญากรรมสำเร็จ ซึ่งการวางแผนมักใช้ระยะเวลานาน เป็นได้ทั้งวัน เดือน หรือปี ไม่ได้เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเพียงชั่วครู่หรือขาดการยั้งคิด แต่เป็นการกระทำที่ผ่านทั้งเจตนาและการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลก่อนการก่อเหตุ และเป็นส่วนน้อยเท่านั้นที่ผู้ก่อเหตุ จะเป็นผู้มีความผิดปกติทางจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นการกราดยิง/สังหารหมู่ (The Massacre) โดยอาชญากรไม่สามารถก่อเหตุกราดยิงได้ทุกคน การกราดยิงต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนให้สำเร็จ อาทิ ความสามารถในการเข้าถึงอาวุธปืนและการใช้ปืน ประสิทธิภาพของอาวุธ และการเข้าถึงสถานที่ฝูงชน เป็นต้น ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้โรงเรียนกลายเป็นสถานที่กราดยิง เป็นเพราะความแออัดในห้องเรียนและ

การมีเหยื่อจำนวนมาก คือตัวเลือกที่เหมาะสมต่อการก่อเหตุ เพื่อสร้างสถิติจำนวนเหยื่อให้ได้มากที่สุดและกลายเป็นบุคคลที่ทุกคนต้องจดจำ

แม้ว่าจุดเริ่มต้นของทฤษฎีสะสมความเครียดจะมีที่มาจากการศึกษาในบริบทของเหตุการณ์ในโรงเรียน แต่ในเวลาต่อมาได้มีนักวิชาการนำทฤษฎีสะสมความเครียด (Cumulative Strain) ไปขยายผลด้วยการนำทฤษฎีมาศึกษาร่วมกับเหตุอาชญากรรมประเภทอื่น อาทิ การก่อการร้าย การกราดยิงสาธารณะ จึงพบว่า ทฤษฎีสะสมความเครียดมีพื้นฐานของทฤษฎีอาชญาวิทยาที่ถูกบูรณาการหลายทฤษฎี ทำให้สามารถนำไปใช้การกระทำความผิดของผู้ใหญ่ที่มีพฤติกรรมทางอาชญากรรมที่หลากหลายได้ โดยไม่ได้จำกัดแค่การเกิดเหตุในพื้นที่เขตการศึกษาหรือผู้ก่อเหตุในระดับนักเรียนและนักศึกษาเท่านั้น ซึ่งขั้นตอนที่ปรากฏในแต่ละเหตุอาชญากรรมจะมีความแตกต่างกัน (Silve et al., 2018)

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความครอบคลุมในการอภิปรายถึงการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ จึงต้องอาศัยทฤษฎีเลียนแบบของ French Gabriel Tarde ที่กล่าวถึงการเชื่อมโยงอาชญากรรมกับการเรียนรู้ผ่านกฎการเลียนแบบ โดยเชื่อว่าการเกิดขึ้นของอาชญากรรมเป็นผลมาจากการเรียนรู้และการสังเกตผู้อื่น เพื่อนำมาเลียนแบบด้วยการสร้างแบบจำลองพฤติกรรมเบี่ยงเบน และนอกจากนี้ ได้มีการกล่าวถึงพฤติกรรมเลียนแบบว่าเป็นที่มาของความก้าวหน้าที่ทั้งแง่ดีและแง่ร้าย โดยหากผู้คนสามารถควบคุมพลังของการเลียนแบบผ่านการเชื่อมโยงเชิงบวกและการสื่อสารที่ดี จะสามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีขึ้นได้ ซึ่งกฎของกฎแห่งการเลียนแบบ ประกอบด้วย 3 ลักษณะ (VanderPyl, 2024) ดังนี้

- 1) การเลียนแบบจากผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด โดยหากมีเพื่อนบ้านที่ดี อาทิ การมีเพื่อนบ้านเป็นแพทย์จะส่งผลอิทธิต่อพฤติกรรมของเด็กที่อยู่วัยกำลังสังเกตให้เติบโตไปในทิศทางที่ดีมากกว่าการมีเพื่อนบ้านเป็นหัวขโมย โดยสำหรับสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและชุมชน การเลียนแบบพฤติกรรมจากคนใกล้ชิดจึงมีอิทธิพลสูงในบริบทของไทย

2) การเลียนแบบจากผู้ที่มีสถานะเหนือกว่า เป็นการเลียนแบบพฤติกรรมและทัศนคติที่เห็นในผู้ที่มีอำนาจ โดยการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้มีอำนาจด้อยกว่ามักต้องสูญเสียบางอย่าง อาทิ การเลียนแบบพฤติกรรมอาชญากรรมนักการเมืองที่มีสถานะทางสังคมที่ดี อาจทำให้ผู้ด้อยอำนาจไม่สามารถต่อสู้กับระบบยุติธรรมทางอาญา ต้องเผชิญกับการลงโทษทางอาญา ในขณะที่ผู้ที่ตนทำการเลียนแบบยังคงลอยนวลอยู่

3) การเลียนแบบตามกฎของการแทรกแทน เป็นความต้องการที่จะเป็นเหมือนบุคคลที่ตนนับถือจึงเลียนแบบพฤติกรรมมาแทนที่พฤติกรรมเดิมของตัวเอง อาทิ กรณีกราดยิงที่มอญมอญเป็นบุคคลตัวอย่างที่กล้าที่จะลุกขึ้นมาแสดงความอัดอั้นใจหรือความไม่ของธรรมบางอย่างของตนเองในรูปแบบของความรุนแรง ซึ่งการเลียนแบบตามกฎของการแทรกแทนเป็นการเลียนแบบที่สังคมไทยมักจะใช้ในการแสดงออกถึงความไม่พึงพอใจหรือการเรียกร้องความยุติธรรม แทนการแก้ปัญหาแบบดั้งเดิมที่สำเร็จผล

นอกจากนี้ เพื่อทำความเข้าใจถึงแนวทางการป้องกันความรุนแรงด้านการกราดยิง ได้มีการกล่าวถึงโดย Prevention Institute (n.d.) องค์การไม่แสวงผลกำไรระดับชาติได้มีการกล่าวถึงแนวทางการป้องกันความรุนแรงด้านอาวุธปืนในภาพรวม โดยมีการใช้ข้อมูลตั้งแต่ปี 2007-2015 ในการวิเคราะห์ไปสู่แนวทาง 4 แนวทาง ดังนี้

1) แนวทางด้านความปลอดภัยจากอาวุธปืน ได้แก่ การมีกฎหมายอาวุธปืนที่สมเหตุสมผล เพื่อลดการเข้าถึงอาวุธที่ง่าย และการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยจากอาวุธปืน ด้วยการลดการเข้าถึงอาวุธปืนต่อผู้ที่มีความเสี่ยงในการทำร้ายตนเองและผู้อื่น การให้อุตสาหกรรมอาวุธปืนร่วมรับผิดชอบในการกำกับดูแลตลาดการค้าจากปืนและกระสุน การได้รับการอบรมภาคปฏิบัติ การได้รับใบอนุญาตเป็นเจ้าของปืน และการมีสถานที่เก็บปืนที่ปลอดภัย

2) แนวทางการให้ความสำคัญกับปัจจัยเบื้องหลังความรุนแรงด้านอาวุธปืน ได้แก่ การแก้ไขปัญหาด้านสุขภาวะ การแก้ไขปัญหารอบด้าน ด้วยการสนับสนุนการดำเนินการเพื่อความปลอดภัยของชุมชน ทั้งในมิติของการป้องกันและการแทรกแซง และการสนับสนุนบริการด้านสุขภาพจิต และอารมณ์ให้มีคุณภาพ เพื่อจัดการกับผลกระทบด้านจิตใจ พร้อมทั้งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้สังคมมีความใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น

3) แนวทางการเสริมสร้างการป้องกันด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การสนับสนุนการวิจัยความรุนแรงด้านอาวุธปืน และการสร้างระบบสุขภาพที่ครบวงจร เพื่อป้องกันการเกิดความรุนแรง

4) การเปิดแนวทางใหม่เพื่อเพิ่มผลลัพธ์ด้วยการวิจัยและแนวปฏิบัติ ได้แก่ การฟื้นฟูเยียวยาชุมชนด้วยการสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมขึ้นมาใหม่ และส่งเสริมแนวทางการจัดการและป้องกันการบาดเจ็บในชุมชน การส่งเสริมสุขภาพจิตและความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน การสนับสนุนการสร้างบรรทัดฐานทางสุขภาพที่ดีเกี่ยวกับผู้ชายที่มักเป็นมือปืน การวิจัยความเชื่อมโยงระหว่างความโกรธกับความรุนแรงด้านอาวุธปืน การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างความรับผิดชอบต่อเจ้าหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เลือกปฏิบัติ ตลอดจนมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาด้านการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และบูรณาการเทคโนโลยีที่เสริมความปลอดภัยด้านอาวุธปืนและการป้องกันตนเอง

ตารางเปรียบเทียบข้อเรียกร้องที่มีความคล้ายคลึงกับเหตุการณ์กราดยิง

คำเรียก	ผู้ก่อเหตุ	เหยื่อ (ผู้บาดเจ็บและผู้เสียชีวิต)	อาวุธ	เวลา	สถานที่	มูลเหตุใจ
School Shooting กราดยิงในโรงเรียน	นักเรียนหรือศิษย์เก่า	หลายราย	ปืน	ช่วงเวลาเดียวกัน	สถานศึกษา	ปัจเจกบุคคล และไม่สัมพันธ์กับ เป้าหมายทางทหาร/ การเมือง
Active Shooter มือปืนกราดยิง	บุคคล (หรือ >1)	หลายราย	ปืน	ช่วงเวลาเดียวกัน	พื้นที่สาธารณะ	
Mass Shooting การกราดยิง	บุคคล (หรือ >1)	หลายราย (เหยื่อถูก/ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ)	ปืน	เกิดขึ้นมากใน ระยะเวลา 24 ชม.	พื้นที่สาธารณะ/สถานที่ ที่มีผู้อาศัยอยู่เดียว (หรือ >1)	
Serial Murder ฆาตรกรต่อเนื่อง	บุคคล	เสียชีวิตอย่างน้อย2 ราย (เหยื่อถูกเลือกปฏิบัติ)	ไม่จำกัด	ช่วงเวลาต่างกัน	หลายสถานที่/ ละแวกใกล้เคียงกัน	
Mass Murder ฆาตรกรรมหมู่	บุคคล (หรือ >1)	เสียชีวิตอย่างน้อย4 ราย (เหยื่อไม่ถูกเลือกปฏิบัติ)	ไม่จำกัด	ช่วงเวลาเดียวกัน	พื้นที่สาธารณะที่เดียว (หรือ >1)	
Spree Murder ฆาตรกรรมสะบัก	บุคคล (หรือ >1)	เสียชีวิตอย่างน้อย2 ราย (เหยื่อไม่ถูกเลือกปฏิบัติ)	ไม่จำกัด	ช่วงเวลาเดียวกัน	พื้นที่สาธารณะที่เดียว (หรือ >1)	เพื่อความสะดวกสบาย
Terrorist การก่อการร้าย	บุคคล (หรือ >1)	หลายราย	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด	ไม่จำกัด	เป้าหมายทางการทหาร/ การเมือง

(หมายเหตุ : เป็นการเปรียบเทียบโดยผู้วิจัย โดยอ้างอิงจากหนังสือ Mass Shooting : Media, Myths, and Realities และเอกสารทางการจาก FBI ที่เปิดเผยต่อสาธารณะ)

ความหมายกราดยิงและคำที่คล้ายคลึง

ความหมายของการกราดยิง (Mass Shooting) ในบริบทประเทศไทย ได้มีการกล่าวถึงโดย พ.อ.นพ.ณัฐ ไกรโรจนานันท์ ว่ามีองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ 1) การมีเหตุการณ์ยิงในที่ชุมชน 2) การมีผู้เสียชีวิตมากกว่า 4 คน ไม่รวมผู้ก่อเหตุ 3) การไม่เลือกเหยื่อ และไม่มีการวางแผนล่วงหน้า 4) ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อฆาตกรรมเท่านั้น แต่อาจมีมูลเหตุจิตใจอื่นร่วมด้วย อาทิ การประสังศัต่อหรัพย์ ซึ่งแตกต่างจากการกราดยิงโดยไม่มีผู้เสียชีวิต (ไทยรีฟอร์ม, 2563) ซึ่งเป็นความหมายอย่างไม่เป็นทางการ สำหรับการให้คำจำกัดความอย่างเป็นทางการ ยังไม่ปรากฏชัดเจน เนื่องจากเป็นคำที่มีความใกล้เคียงกับคำหลายคำ อันเป็นผลจากความพยายามของสื่อมวลชนที่ต้องการนิยามให้ง่ายต่อการเรียกจำนวนผู้ชมให้สูงขึ้น ทำให้เกิดปัญหาในการทำความเข้าใจที่สอดคล้องกันของผู้คน นำไปสู่ปัญหาการเก็บบันทึกข้อมูลสถิติ ที่ไม่สามารถระบุเหตุการณ์และวิวัฒนาการของเหตุการณ์เหล่านี้ได้

จุดเริ่มต้นของการพยายามนิยามคำ เกิดขึ้นที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงเหตุสังหารหมู่ที่โรงเรียนมัธยมโคลัมไบน์ ค.ศ. 1999 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการระบาดของเหตุกราดยิงเพิ่มสูงขึ้นเป็นอย่างมาก ซึ่งการพยายามนิยามคำ ทำให้สถิติเหตุการณ์กราดยิงในโรงเรียนมีมากกว่าความเป็นจริง แต่เมื่อมีการปรากฏตัวของหนังสือ Rampage: The Social Roots of School Shooting ได้นำไปสู่การคำนิยามที่เป็นที่ยอมรับกันมากขึ้น โดยระบุว่า Rampage School Shooting คือ เหตุที่เกิดขึ้นบนเวทีสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนต่อหน้าผู้พบเห็น มีเกี่ยวข้องกับเหยื่อหลายราย บางคนถูกยิงเพียงเพราะความสำคัญเชิงสัญลักษณ์/โดยการสุ่ม และเกี่ยวข้องกับมือปืนหนึ่งคนหรือหลายคนที่เป็นนักเรียนหรืออดีตนักเรียนของโรงเรียน ซึ่งต่อมาในบริบทของสังคมได้วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับเหตุการณ์กราดยิงว่าเหตุการณ์กราดยิงในโรงเรียน และการยิงสังหารหมู่อื่นๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะ อาทิ ห้างสรรพสินค้า สถานที่ทำงาน และร้านอาหาร ถือเป็นการกราดยิงทั้งสิ้น ไม่ได้มีคำจำกัดความอะไรเป็นพิเศษใน

การอธิบายเหตุการณ์เหล่านั้น เป็นเพียงเหตุการณ์ที่มีคนจำนวนมากถูกฆ่าตาย (Schildkraut & Elsass, 2016) จึงกล่าวได้ว่า ไม่มีคำจำกัดความที่เป็นสากลสำหรับกราดยิง

อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่มีคำจำกัดความที่เป็นสากล แต่ยังปรากฏการใช้คำในรายงานฉบับสาธารณะของรัฐสภาสหรัฐ โดยระบุว่า การสังหารหมู่ (Mass killing) เป็นเหตุการณ์ที่มีผู้เสียชีวิต 3 ราย ไม่รวมผู้กระทำความผิด และต่อมา The Gun Violence Archive ได้นำไปสร้างคำจำกัดความของการกราดยิง (Mass Shooting) ว่าเป็นเหตุการณ์เกิดขึ้นในที่สาธารณะ เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป โดยไม่นับรวมมือปืน และมือปืนจะคัดเลือกเหยื่อ อย่างไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งความรุนแรงนี้ไม่ใช่จุดจบ มือปืนไม่ได้ทำเพื่อผลประโยชน์ทางอาชญากรรมหรือฆ่าในนามของอุดมการณ์ผู้ก่อการร้าย (Center for Disaster Philanthropy, 2023) และในสำนักงานสอบสวนกลาง (Federal Bureau of Investigation: FBI) ได้ระบุการฆาตกรรมหมู่ (Mass Murder) หมายถึง จำนวนการฆาตกรรม 4 รายหรือมากกว่า ที่ปรากฏในเหตุการณ์เดียวกัน โดยไม่มีช่วงเวลาที่ชัดเจนระหว่างการฆาตกรรมและเหยื่อได้รับการเลือกอย่างไม่ถูกเลือกปฏิบัติ (Federal Bureau of Investigation, n.d.) ซึ่งการระบุเช่นนี้ เป็นความพยายามของ FBI เพื่อให้สามารถแยกแยะการฆาตกรรมหมู่ ออกจากอีก 2 เหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ 1) การฆาตกรรมต่อเนื่องหรือการฆ่าต่อเนื่อง (Serial Murder) เป็นการฆาตกรรมที่ผิดกฎหมายอย่างน้อยสองคน กระทำโดยบุคคลเดียว ในเหตุการณ์ที่แยกออกจากกันที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ต่างกัน และมักจะมีแรงจูงใจเกี่ยวกับการสะกดรอยตามและมักมีแรงจูงใจทางเพศ แต่ส่วนใหญ่ไม่มีแรงจูงใจที่มีเหตุผลที่ชัดเจน (Erdman, 2017) และ 2) ฆาตกรฆ่าสนุก (Spree Murder) เป็นการฆาตกรรมเหยื่อตั้งแต่ 2 รายขึ้นไปในช่วงระยะเวลาสั้นๆ โดยไม่มีช่วงเวลาหยุดพัก มีจำนวนสถานที่เกิดเหตุที่มากกว่า การสังหารหมู่ และมีแรงจูงใจจากการแสวงหาความตื่นเต้นเป็นสำคัญ (Holmes & Holmes, 2009)

นอกจากนี้ ในการแยกแยะเหตุการณ์ข้างต้นแล้ว ยังมีบางเหตุการณ์มีลักษณะทุกอย่างตรงตามข้อจำกัด แต่ในทางสถิติไม่ได้ถูกบันทึกไว้ด้วยสาเหตุจากจำนวนเหยื่อและมูลเหตุแรงจูงใจ และบางเหตุการณ์ก็สามารถเป็นได้หลายอย่างพร้อมกัน ยกตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ที่มีผู้เสียชีวิตไม่ถึง 4 ราย แต่บาดเจ็บหลายราย ไม่ถูกบันทึกสถิติเพราะมีจำนวนผู้เสียชีวิตไม่ตรงตามความหมายของรัฐบาลสหรัฐ และเหตุการณ์ที่มีการสังหารผู้คนมากกว่า 4 ราย ในหลายสถานที่ ซึ่งคาบเกี่ยวกับการเป็นฆาตกรฆ่าสนุก แต่กลับถูกระบุเป็นก่อการร้ายแทนเนื่องจากวัตถุประสงค์ทางการเมือง หรือบางเหตุการณ์ที่จุดเริ่มต้นของการก่อเหตุอาชญากรรม และพัฒนาเป็นการกราดยิงในภายหลังได้ ซึ่งทำให้สถานการณ์เช่นนี้ สามารถระบุได้ทั้ง 2 รูปแบบ ขึ้นอยู่กับการตีความและการอธิบายในสถานการณ์นั้นๆ และจากปัญหาการนิยามที่ทับซ้อนกัน Schildkraut และ Elsass จึงได้มีการสรุปความหมายของการกราดยิง ไว้ในหนังสือ Mass Shooting: Media, Myths and Realities (Schildkraut et al., 2016) ที่ได้คำนึงถึงปัญหาการนิยามครอบคลุมหลายมิติว่าหมายถึง เหตุการณ์ที่มีเป้าหมาย ความรุนแรงที่กระทำโดยมือปืนหนึ่งคนหรือมากกว่าหนึ่งในสถานที่สาธารณะหรือสถานที่ที่มีคนอาศัยอยู่หนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งสถานที่ มีเหยื่อ (ทั้งผู้บาดเจ็บและผู้เสียชีวิต) หลายรายที่ข้องเกี่ยวกับการถูกโจมตี ทั้งเหยื่อและสถานที่จะถูกเลือกโดยการสุ่มหรือเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Value) เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในระยะเวลา 24 ชม. แรงจูงใจในการยิงต้องไม่สัมพันธ์กับเป้าหมายทางการทหารหรือกลุ่มก่อการร้าย ซึ่งถือเป็นความหมายที่ครอบคลุมเป็นอย่างมาก โดยสถาบันวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยแห่งรัฐนิวยอร์กได้มีการเอ่ยถึงในรายงานหลายฉบับ อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตเกี่ยวกับอาวุธที่ใช้การก่อเหตุกราดยิงที่ Schildkraut และ Elsass ไม่ได้ระบุไว้อย่างชัดเจน ว่าสามารถมีอาวุธอื่นร่วมได้หรือไม่ เนื่องจากการก่อเหตุการณ์ของบุคคลหนึ่งในฐานะมือปืนสามารถครอบครองสถานะอื่นควบคู่ได้ด้วย อาทิ มีอาวุธระเบิด มือปาด มือแทง จากการใช้อาวุธระเบิดแล้วของมีคม เป็นต้น ดังนั้น ในบทความนี้ จึงให้นิยามกราดยิง

เพิ่มเติมเรื่องอาวุธว่าสามารถมีอาวุธมากกว่า 1 ชนิดในการก่อเหตุได้ แต่การก่อเหตุนั้น จะต้องมียาอาวุธปืนเป็นอาวุธหลักในการก่อเหตุ

มายาคติกราดยิงในไทย

การปรากฏการใช้คำกราดยิงของไทยในปัจจุบัน พบการใช้คำกราดยิงในสื่อสังคมภายใต้องค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ (1) มีมือปืน และ (2) มีการใช้อาวุธปืนก่อเหตุ ซึ่งผลของการตั้งองค์ประกอบกราดยิงเพียง 2 ประการ ทำให้เกิดปัญหาการใช้คำกราดยิงกับในกรณีปืนลั่น หรือในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นกับวัตถุสิ่งของอย่างกำแพงและตัวอาคาร ไม่มีผู้ได้รับผลกระทบหรือความเสียหายเชิงกายภาพ ได้รับเพียงผลกระทบจากเสียงรบกวนเท่านั้น ซึ่งความเข้าใจที่เกิดขึ้นส่งผลต่อความถี่ในการนำเสนอข่าวของสังคมไทยในปัจจุบันเป็นอย่างมาก สังคมเริ่มแพร่กระจายการใช้คำกราดยิงมากขึ้น ดังที่ปรากฏการใช้แฮชแท็กในโซเชียลมีเดียหลายครั้ง และการปรากฏในการค้นหาเหตุกราดยิงบน google (กูเกิล เทรนด์ส, 2567) ขัดแย้งกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจริง โดยแม้ว่าการเก็บบันทึกสถิติเหตุกราดยิงจะไม่มีกรณียกขึ้นอย่างชัดเจนเนื่องจากเหตุการณ์กราดยิง จะถูกเก็บบันทึกรวมไว้ในฐานความผิดคดีอาญาที่เกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย และเพศ หรืออยู่ในหมวดการฆ่าผู้อื่น

สำหรับการสืบค้นในช่วงปี พ.ศ. 2563-2566 ที่เพิ่มคำจำกัดความที่มีผู้ได้รับผลกระทบเชิงกายภาพ กล่าวคือ การมีผู้เสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บ พบการปรากฏของเหตุการณ์กราดยิง รวม 16 เหตุการณ์ ได้แก่ กราดยิงห้างทอง กราดยิงโคราช กราดยิงโรงพยาบาลสนาม กราดยิงตลาดเกษตร กราดยิงหมู่บ้านป่าเกี๊ยะ กราดยิงตลาดอบลสแควร์ กราดยิงกรมยุทธศึกษา กราดยิงร้านเหล้าตะวันออก กราดยิงรถทัวร์ภูเก็ต-พัทลุง กราดยิงลานจอดรถย่านสนามบินสุวรรณภูมิ กราดยิงบ้านพักสายไหม กราดยิงบ้านกรุงเพชรวิลาห์ กราดยิงบ้านอดีตผู้ใหญ่บ้าน กราดยิงชองนนทรี กราดยิงพารากอน และกราดยิงงานแต่ง

จากกราดยิงที่กล่าวไปข้างต้น สังเกตได้ว่า ไม่มีการกล่าวถึงเหตุอาชญากรรมครั้งใหญ่ที่สังคมไทยจดจำในฐานะของเหตุกราดยิงสะเทือนขวัญ คือกราดยิงหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2565 ได้มีการใช้อาวุธปืนยาว ปืนลูกซอง ปืนสั้นขนาด 9 มิลลิเมตร และมีด ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลอุทัยสวรรค์ และบ้านของตัวเอง มีผู้เสียชีวิต 37 ราย (ผู้ใหญ่ 13 ราย และเด็ก 24 ราย) บาดเจ็บ 10 ราย (เอกรินทร์ บำรุงศักดิ์, 2565) ซึ่งแท้จริงแล้ว เหตุดังกล่าวเป็นลักษณะของการฆาตกรรมหมู่ ไม่ใช่เหตุกราดยิง เนื่องจากเหตุการณ์ในหนองบัวลำภูมีอาวุธหลักในการก่อเหตุเป็นมีด และการฆาตกรรมส่วนใหญ่เสียชีวิตด้วยมีดไม่ใช่ปืน โดยสามารถอธิบายเป็นเหตุกราดยิงได้ ในช่วงระยะที่มีการใช้ปืนเท่านั้น แต่ภายหลังสิ้นสุดเหตุการณ์จึงเป็นเหตุการณ์สังหารหมู่ไม่ใช่เหตุกราดยิง

นอกจากนี้ จากความหมายของเหตุกราดยิงที่ระบุถึงความไม่เกี่ยวข้องกับการมีแรงจูงใจที่สัมพันธ์กับเป้าหมายทางการทหารหรือกลุ่มก่อการร้าย ทำให้ต้องย้อนกลับมาพิจารณาถึงเหตุกราดยิงในไทยอีกครั้ง ซึ่งหากกล่าวถึงเหตุกราดยิงครั้งแรกของไทย ในตามความเข้าใจของสังคมโดยทั่วไป มักจะยึดโยงกับกรณีการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และกล่าวถึงความถี่ที่มีมากเป็นปกติ แต่แท้จริงแล้ว ลักษณะการเกิดเหตุของพื้นที่ดังกล่าว มีความมุ่งหวังต่อการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งขัดต่อหลักรัฐธรรมนูญไทย และเข้าข่ายลักษณะของการก่อการร้าย ไม่ควรนับรวมกับสถิติการกราดยิงที่มีแรงจูงใจไม่สัมพันธ์กับอุดมการณ์ ดังนั้น การกราดยิงครั้งแรกจึงไม่ใช่พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามความเข้าใจอย่างทั่วไป และจากการสืบค้นที่มีความเป็นอดีตมากที่สุด พบการปรากฏของเหตุกราดยิงครั้งแรกที่สถานีตำรวจภูธร อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2540 โดยมีผู้เสียชีวิต 5 ราย บาดเจ็บ 5 ราย ซึ่งสำหรับจำนวนเหตุกราดยิงในช่วงปี พ.ศ. 2563-2566 รวม 16 เหตุการณ์ อันเป็นไปตามความหมายของคำจำกัดความของเหตุกราดยิง แต่ในการเก็บบันทึกสถิติของเหตุกราดยิงระดับสากล จะมีการกำหนดอีกข้อจำกัด คือ

การมีจำนวนผู้เสียชีวิตมากกว่า 4 รายขึ้นไป โดยไม่รวมผู้ก่อเหตุ ซึ่งหากเป็นความหมายตามการเก็บบันทึกสถิติ จะพบว่า การกราดยิงในไทยในช่วงปี พ.ศ. 2563-2566 มีเพียงเหตุการณ์เดียวเท่านั้น ได้แก่ เหตุกราดยิงโคราช ที่มีผู้เสียชีวิต 30 ราย บาดเจ็บ 58 ราย

ความเข้าใจต่อเหตุกราดยิงที่ไม่สอดคล้องกันของคนในสังคม ทั้งด้วยสาเหตุจากการไม่รับรู้ความหมายและปัญหาการกำหนดจำนวนผู้เสียชีวิต จะมีผลสำคัญต่อการรับรู้ของสังคมและการจัดเก็บบันทึกทางสถิติที่สูงเกินไปหรือน้อยเกินไป ซึ่งนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมชินชาต่อสถานการณ์และการยอมรับให้สถานการณ์กลายเป็นเรื่องปกติ หรือการทำให้ความตื่นตัวและแรงขับเคลื่อนทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาลดน้อยลง อีกทั้งในการทำความเข้าใจเพื่อแยกแยะเหตุกราดยิงออกจากเหตุอาชญากรรมอื่น จะมีผลสำคัญต่อการรับมือในการแก้ไขปัญหา อาทิ การแยกเหตุกราดยิงออกจากเหตุการณ์สังหารหมู่ที่หนองบัวลำภู ที่เป็นเหตุอาชญากรรมที่มีการใช้อาวุธในการก่อเหตุแตกต่างกัน จึงสัมพันธ์ไปถึงการมีนโยบายการรับมือที่มุ่งไปที่การจำกัดอาวุธปืนเพียงอย่างเดียว จึงสามารถประสิทธิภาพการก่อเหตุและลดจำนวนเหยื่อจากเหตุกราดยิงได้ และความเข้าใจถึงปัญหาที่มุ่งเน้นอาวุธปืนเพียงชนิดเดียวจะสร้างความชัดเจนให้กับสังคม อันจะช่วยเพิ่มแรงสนับสนุนจากภาคประชาสังคมได้อีกทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีและการรักษาความปลอดภัยเพื่อป้องกันเหตุกราดยิงในอนาคต จะสามารถลดความเสี่ยงได้ดีกว่าการรวมเหตุการณ์ที่ใช้อาวุธประเภทอื่นเข้าร่วม อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเทียบเหตุกราดยิงของประเทศไทยในระดับสากลจะทำให้เห็นถึงสถิติที่ไม่มีควมจำเป็นต้องห่วงกังวล แต่ปฏิเสธไม่ได้ถึงภัยเงียบที่เริ่มปรากฏ กล่าวคือการมีเหตุกราดยิงที่มีผู้เสียชีวิตไม่ถึง 4 รายขึ้น ในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งมีแนวโน้มการปรากฏมากขึ้นจากอดีต ที่เกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2540 และอีกครั้งในปี พ.ศ. 2550 โดยใช้เวลามากถึง 10 ปี แตกต่างจากความถี่ในช่วงปัจจุบัน อีกทั้งการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ยังสร้างผลกระทบต่อระดับชาติในมุมมองภาพลักษณ์ อย่างการเกิดกราดยิงในห้างพารากอน ซึ่งเป็น

ห้างใจกลางเมืองหลวง เกิดการถกเถียงถึงความปลอดภัยในห้างมากมาย กระทั่งไปถึงเศรษฐกิจที่มันกระทบถึงคนน้อยลงอีกด้วย

การป้องกันการยกย่องมือปืนให้เป็นฮีโร่

สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญต่อการเพิ่มขึ้นของเหตุการณ์ยิง โดยสื่อสามารถกระตุ้นให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมการยิงผ่านการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์อย่างละเอียด อาทิ การนำเสนอชื่อ ภาพถ่าย และรายละเอียดส่วนตัวของมือปืน ซึ่งมีผลทำให้มือปืนได้รับการยกย่องในฐานะผู้มีอิทธิพลดังฮีโร่ และนำไปสู่การเลียนแบบได้ อีกทั้ง การให้ความสนใจของสื่อในการรายงานเหตุการณ์อย่างละเอียดและต่อเนื่อง ยิ่งมีผลทำให้มือปืนได้รับความโดดเด่นและความมีชื่อเสียงที่เพิ่มมากขึ้น ยิ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมให้บุคคลที่มีความเสี่ยงมีมุมมองต่อการกระทำว่าควรค่าแก่การเลียนแบบ โดยการเลียนแบบอาจไม่ได้เกิดจากการเห็นเหตุการณ์จริง แต่อาจมาจากการรับรู้ผ่านการรายงานข่าวของสื่อ ดังนั้น การรายงานข่าวที่ขาดความระมัดระวัง อาจเป็นการกระตุ้นพฤติกรรมเลียนแบบได้อย่างมีนัยสำคัญ (Meindl & Ivy, 2017)

สำหรับการนำเสนอข่าวของสื่อในปัจจุบัน มีลักษณะที่ขาดความระมัดระวัง โดยมีการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ก่อเหตุ ทั้งในแง่ของประวัติส่วนตัวและมูลเหตุจูงใจ ซึ่งเรื่องราวที่ถูกนำเสนอ ได้ถูกแชร์ต่อเนื่องติดต่อกันเป็นเวลาหลายวัน ทำให้ผู้ก่อเหตุได้รับแสงจากสังคม และตอบสนองต่อเป้าหมายในการก่อเหตุของมือปืนที่ต้องการได้รับความสนใจจากสังคม อีกทั้งเรื่องราวของผู้ก่อเหตุยังเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ที่มีความรู้สึกคล้ายคลึง หรือผู้ตกอยู่ในสถานะบางอย่างที่คล้ายคลึง เกิดความรู้สึกขึ้นชมต่อการกระทำของผู้ก่อเหตุ และนำไปเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างความชอบธรรมต่อการเรียกร้องความยุติธรรมด้วยความรุนแรงเหมือนดังที่ผู้ก่อเหตุได้รับ และเลือกใช้อาวุธปืนเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความเสียหายให้ผู้คนจดจำตนเองให้ได้มากที่สุด ดังเช่นเหตุการณ์โคราช ที่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ยิงห้างทอง โดยเมื่อวันที่ 29 มกราคม

2563 ก่อนเกิดเหตุกราดยิงโคราช 10 วัน ได้มีการแชร์ข่าวการกราดยิงปล้นทองที่ลพบุรี (ดีดีอินไซด์, 2563) ซึ่งเป็นเหตุที่กระตุ้นให้เกิดการลอกเลียนแบบไปสู่เหตุอาชญากรรม หรือในอีกเหตุการณ์ คือเหตุกราดยิงพาราควงที่มีลักษณะการแต่งกายด้วยเสื้อสีดำ กางเกงลายทหารสีกากี ผมยาว และใส่หมวกแก๊ปที่มีสัญลักษณ์ธงชาติอเมริกา ซึ่งคล้ายกับการแต่งกายของผู้ก่อเหตุกราดยิงโรงเรียนมัธยมโคลัมไบน์ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1999 (สเปกตรัม, 2566)

แม้ว่าเหตุกราดยิงในไทยจะมีตัวอย่างการลอกเลียนแบบที่ชัดเจนน้อย แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีการลอกเลียนแบบในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่เคยประสบปัญหาการลอกเลียนแบบในหลายเหตุกราดยิง อย่างกราดยิงเวอร์จิเนียเทค ในปี ค.ศ. 2007 ที่มีผู้เสียชีวิต 32 ราย และช่วงก่อนก่อเหตุ มือปืนได้ส่งไปรษณีย์ไปที่สำนักข่าว โดยมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการก่อเหตุและยกย่องให้กราดยิงโคลัมไบน์เป็นต้นแบบ ซึ่งภายหลังการนำเสนอข่าวในประเด็นเหล่านี้ในสังคม ทำให้มีมือปืนอีกหลายคนที่อ้างแรงบันดาลใจจากมือปืนเวอร์จิเนียเทค และบางรายได้มีการข่มขู่ว่าจะสังหารเหยื่อให้มากกว่า 32 ราย ซึ่งการปรากฏของสถานการณ์ลอกเลียนแบบนั้น ส่งผลให้ทีมงานวิจัยถึงความเกี่ยวเนื่องในการนำเสนอของสื่อกับการเกิดเหตุกราดยิง โดยพบว่า ยิ่งสื่อให้ความสนใจกับมือปืนมากเท่าไร เหตุกราดยิงก็ยังมีแนวโน้มที่จะสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดมือปืนในอนาคตมากขึ้นเท่านั้น สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยในปี 2015 ที่พบว่าหลังจากเกิดเหตุการณ์สังหารหมู่ มีโอกาสเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นอีกในอีก 13 วันข้างหน้า และการศึกษาวิจัยในปี 2017 พบว่า การรายงานข่าวเกี่ยวกับเหตุสังหารหมู่ในสื่ออาจทำให้ความถี่และความรุนแรงของเหตุสังหารหมู่ในอนาคตเพิ่มขึ้นนานกว่าสองสัปดาห์ (National Center for Health Research, 2024) นอกจากนี้ ในงานวิจัยของสหรัฐอเมริกา ยังได้มีการสะท้อนถึงบทบาทสำคัญของสื่อในการลดอาชญากรรม โดยพบว่า ประชากรร้อยละ 94.6 เห็นด้วยว่าสื่อยังช่วยสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับมาตรการป้องกันตนเองจากอาชญากรรม (Sani et al., 2024)

อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีงานวิจัยที่ชัดเจนในการบ่งชี้ว่าการควบคุมสื่อจะช่วยลดเหตุการณ์ได้ถึงโดยตรง แต่ Meindl และ Ivy (2017) ได้มีการศึกษาอิทธิพลของสื่อและเสนอแนวทางเพื่อการรายงานข่าวอย่างมีความรับผิดชอบ ด้วยการหลีกเลี่ยงการรายงานรายละเอียดเชิงลึกของผู้ก่อเหตุ เพื่อป้องกันการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ที่อาจเลียนแบบพฤติกรรม การลดการนำเสนอข่าวที่แสดงความสำเร็จของการกระทำอย่างการเน้นถึงจำนวนผู้เสียชีวิตหรือการใช้สำนวนที่ทำให้เหตุการณ์ดูยิ่งใหญ่ การลดการรายงานซ้ำๆ และการนำเสนออย่างละเอียดที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการวางแผนหรือขั้นตอนการก่อเหตุ การเน้นการนำเสนอพฤติกรรมของผู้ก่อเหตุในเชิงลบ เพื่อสะท้อนการกระทำที่น่าละอายหรือน่าประณาม แทนการนำเสนอว่าเป็นการกระทำที่ควรค่าแก่การจดจำ และการลดการใช้ภาพหรือวิดีโอที่เกี่ยวข้องกับผู้ก่อเหตุ นอกจากนี้ ยังได้มีการกล่าวถึง แนวปฏิบัติที่คล้ายคลึงกับแนวทางขององค์การอนามัยโลกสำหรับการรายงานข่าวเกี่ยวกับการฆ่าตัวตาย ซึ่งพิสูจน์แล้วว่าสามารถลดการเลียนแบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยหากใช้กับเหตุการณ์ อาจช่วยลดการเกิดเหตุซ้ำได้เช่นกัน

สำหรับในช่วงปัจจุบัน สหรัฐอเมริกาได้มีแนวทางการนำเสนอสื่อที่แตกต่างไปจากอดีต โดยได้รับแรงสนับสนุนจากการรณรงค์การต่อต้านนำเสนอสื่อข่าวหลายโครงการ อาทิ แคมเปญ No Notoriety ที่ขอให้สื่อจำกัดการยกย่องผู้ก่อเหตุกราดยิง (Notoriety, n.d.) และ แคมเปญ Don't Name Them โดยส่งเสริมให้นักข่าวและสื่อ หลีกเลี่ยงการเปิดเผยชื่อมือปืนและจำกัดการรายงานข่าวที่สร้างความอื้อฮา ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้ชื่อของผู้ยิง การจำกัดรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติและแรงจูงใจของผู้ก่อเหตุ และการเน้นย้ำมาตรการป้องกัน (Don't Name Them, n.d.) ซึ่งสำหรับบริบทของประเทศไทย อาจไม่มีความจำเป็นที่ต้องรอให้ปัญหาเหตุการณ์มีความรุนแรงเทียบเท่าสหรัฐอเมริกา ก็สามารถเริ่มสร้างมาตรฐานการนำเสนอสื่อข่าว ทั้งดเว้นการให้ข้อมูลทั้งชื่อ

ประวัติส่วนตัว และมูลเหตุจูงใจ โดยมุ่งเน้นการนำเสนอข่าวในมิติของพฤติกรรมเชิงลบ เพื่อเป็นการป้องกันการลอกเลียนแบบในอนาคต

บทวิเคราะห์การปรากฏของเหตุการณ์ในไทย

การปรากฏของเหตุการณ์ในไทยมีมากกว่าความเป็นจริง เนื่องจากความถี่ในการนำเสนอของสื่อข่าว และความเข้าใจที่ผิดต่อการใช้คำ ประกอบกับบริบทของสังคมไทยที่มีลักษณะเลือกเสพข่าวโดยไม่ผ่านการไตร่ตรอง และชอบตามกระแสสังคม ยิ่งเป็นปัจจัยเร่งให้ข่าวถูกแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว สังคมจึงมักจะได้นิยามว่ากราดยิงบ่อยในช่วงระยะหลัง ซึ่งหากเมื่อศึกษาถึงความหมาย จะพบว่า แท้จริงแล้วไม่ใช่ทุกเหตุการณ์ที่สื่อนำเสนอจะเป็นเหตุการณ์กราดยิง เพราะการปรากฏของสื่อโดยทั่วไป มักจะมีลักษณะทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นหรือความขัดแย้งทางความสัมพันธ์แล้วเลือกใช้อาวุธปืนยิงสู้ ซึ่งไม่มีผู้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต หรือในบางเหตุการณ์ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ก็ถูกเหมารวมเข้ากับเหตุการณ์กราดยิง ซึ่งเป็นสาเหตุให้การรับรู้ความถี่มากกว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

หากกล่าวถึงข้อเท็จจริงของการเกิดเหตุการณ์ในไทยที่ยึดตามความหมายของสากล จะมีเพียง 1 เหตุการณ์ เท่านั้นที่เกิดขึ้นจริง กล่าวคือกราดยิงพาราควอตที่เป็นกระแสดังก็ไม่ใช่เหตุการณ์กราดยิง เนื่องจากผู้เสียชีวิตมีจำนวนไม่ถึง 4 คน และเหตุการณ์ในหนองบัวลำภูก็ไม่ใช่เหตุการณ์กราดยิงเพราะมีการใช้มีดเป็นอาวุธหลัก ขัดแย้งกับความเป็นจริงที่ปรากฏเหตุการณ์มากกว่า 1 เหตุการณ์ในฐานะข้อมูลออนไลน์ และมีข้อสังเกตเกี่ยวกับการกำหนดผู้เสียชีวิตที่ใช้ในระดับสากล ที่ระบุจำนวนผู้เสียชีวิต 4 คนขึ้นไป จะมีนัยยะต่อการเก็บสถิติที่ลดลงมาเกี่ยวข้อง โดยสังเกตได้จากสหรัฐอเมริกาที่แม้จะระบุข้อจำกัดที่จำนวนก็ยังมีจำนวนเหตุการณ์ที่มากกว่า 600 เหตุการณ์ในปีเดียว (Boschma, 2024) ดังนั้น เมื่อนำข้อจำกัดเรื่องจำนวนคนออกไป จะปรากฏเหตุการณ์กราดยิงในไทย

จำนวน 16 เหตุการณ์ในห้วงเวลา 3 ปี ซึ่งแตกต่างจากความรุนแรงของเหตุที่ปรากฏในบริบทของประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างชัดเจน

การทำความเข้าใจความหมายของเหตุกราดยิงอย่างถูกต้องจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการกับปัญหาอาชญากรรม ซึ่งการที่สื่อมวลชนนำเสนอเหตุอาชญากรรมทั่วไปหรือความขัดแย้งส่วนบุคคลว่าเป็นเหตุกราดยิง นอกจากจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับขอบเขตของปัญหาแล้ว ยังทำให้การรับรู้ความถี่ของเหตุการณ์สูงหรือต่ำเกินกว่าความเป็นจริงได้ ซึ่งการรับรู้ความถี่ที่มากกว่าความเป็นจริง จะสร้างความตื่นตระหนกเกินความจำเป็น หรือในทางกลับกัน การรับรู้ความถี่ที่น้อยเกินไป จะทำให้สังคมมองข้ามปัญหาที่แท้จริงได้ ดังนั้น ความเข้าใจที่ถูกต้องคือหัวใจหลักในการจัดการกับปัญหานอกจากนี้ การบันทึกสถิติอย่างถูกต้องและแม่นยำเป็นอีกสิ่งที่ควรพิจารณาเนื่องจากมีความจำเป็นในการวางแผนและพัฒนามาตรการป้องกันเหตุกราดยิงในระยะยาว ซึ่งต้องอาศัยการเข้าใจและนิยามเหตุกราดยิงอย่างถูกต้องทั้งในระดับสากลและระดับวิชาการเพื่อให้สถิติสามารถสะท้อนสถานการณ์จริงและนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ตรงจุดได้มากยิ่งขึ้น และยิ่งไปกว่านั้น การแยกแยะเหตุกราดยิงออกจากอาชญากรรมประเภทอื่นอย่างชัดเจน จะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหานั้นในด้านอาวุธปืนโดยเฉพาะ แตกต่างจากอาชญากรรมประเภทอื่นที่มีอาวุธอื่นร่วม อาทิ ระเบิด มีด และแตกต่างจากประเภทก่อการร้ายเองที่มีเรื่องอุดมคติมาเกี่ยวข้อง และต้องอาศัยการแก้ไขปัญหานั้นหลายมิติมากขึ้น ดังนั้น การมุ่งเน้นไปที่เหตุกราดยิงโดยเฉพาะจึงเปรียบเสมือนสนามและประตูแรกที่ต้องเร่งดำเนินแก้ไขให้สำเร็จ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขอาชญากรรมประเภทอื่นที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในลำดับถัดไป

อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจที่ถูกต้องยังไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหามายาคติที่ปรากฏในสังคมไทย เนื่องจากมายาคติที่เกิดขึ้น ยังมีปัจจัยจากสื่อมวลชนที่เข้ามามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเลียนแบบของบุคคลที่มีความเสี่ยง โดยเฉพาะอิทธิพลในความคล้ายคลึงที่ปรากฏในไทยและสหรัฐอเมริกา พบ

การปรากฏของพฤติกรรมลอกเลียนแบบในเหตุการณ์ยิง ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์ควบคู่กับการใช้ทฤษฎีสะสมความเครียดที่ตั้งต้นมาจากเหตุการณ์ยิงโรงเรียนกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ยิงโคราช จะสามารถเข้าใจถึงขั้นตอนนำไปสู่เหตุการณ์ยิง และการปรากฏของพฤติกรรมลอกเลียนแบบในแต่ละขั้นตอนได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นประสบความเครียดแบบเรื้อรัง โดยผู้ก่อเหตุได้ประสบปัญหาความเครียดที่ถูกคดโกงทางการเงินหรือปัญหาการจำนองที่ดินกับผู้บังคับบัญชามาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยได้มีความพยายามพูดคุย เพื่อแก้ไขปัญหาลหลายครั้ง แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งด้วยปัญหาระบบลำดับชั้นในทหารที่ทำให้ผู้ที่อำนาจต่ำกว่าไม่สามารถเรียกร้องความยุติธรรมให้กับตนได้เลย สอดคล้องกับคำให้การโดยนายทหารนายหนึ่งที่ได้ให้ข้อสังเกตในประเด็นนี้ไว้ (ปีบิซี, 2565) สะท้อนถึงปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาทางโครงสร้างทางสังคมที่เข้ามาบีบคั้นต่อการก่อตัวของความเครียด อีกทั้ง ด้วยเงื่อนไขของระยะเวลาที่ปัญหาได้ถูกเผชิญเป็นระยะเวลายาวนานยิ่งมีผลต่อการกดทับทางความรู้สึก

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นไม่สามารถควบคุมความเครียด/ปัญหาไว้ได้ โดยผู้ก่อเหตุมีบุคลิกภาพที่ไม่ค่อยเข้าสังคม และทำงานในจังหวัดที่ไม่ใช่ถิ่นฐานโดยกำเนิด ทำให้ห่างจากคนสนิทและมารดาผู้ให้กำเนิด (เรื่องเล่าเช้านี้, 2563) ในขณะที่ความสัมพันธ์ของกลุ่มใหม่ในสถานที่ทำงาน ได้ประสบปัญหาการถูกคดโกงเงินค่าบ้าน ซึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาได้อีกหลายนาย กลายเป็นสถานที่รวบรวมผู้ไม่ได้รับความยุติธรรมแบบซ้ำเติมความรู้สึก สะท้อนถึงการลดลงของบทบาทของครอบครัวและคนสำคัญที่มีผลต่อความเข้มแข็งทางจิตใจ และการขาดการสนับสนุนทางจิตวิทยา ตลอดจนสภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงานที่จะช่วยให้ผู้ก่อเหตุสามารถควบคุมความเครียดไว้ได้

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นที่ถูกกดดันอย่างเฉียบพลัน กรณีฟางเส้นสุดท้ายของผู้ก่อเหตุคือเหตุการณ์ภายหลังการนัดพูดคุยเพื่อตกลงปัญหา โดยมีผู้บังคับบัญชาเป็นคนกลาง ซึ่งไม่สามารถตกลงกันได้ มีการอ้างว่าไม่มีเงินจ่าย

เนื่องจากใช้ไปหมดแล้ว (สยามรัฐออนไลน์, 2563) ความหวังที่จะได้รับเงินคืนจึงจบลง ผู้ก่อเหตุประสบเหตุสูญเสียอย่างรุนแรง จนนำไปสู่การตัดสินใจเดินทางสู่การเป็นมือปืน ทั้งนี้ มีข้อสังเกตถึงขั้นตอนถูกกดกันอย่างเฉียบพลัน โดยขั้นตอนนี้เปรียบเสมือนเป็นหัวเลี้ยวหัวตอในการตัดสินใจที่จะก่ออาชญากรรมหรือไม่ก่ออาชญากรรม ดังนั้น ในเชิงการป้องกันและยุติเหตุกราดยิง จึงต้องให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหานี้ในขั้นตอนที่ 1 และ 2 ให้ทันก่อนการดำเนินไปสู่ขั้นตอนที่ 3 ให้ได้

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นการวางแผน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ปรากฏการเลียนแบบขึ้นสังเกตได้จากเจตนาก่อเหตุที่ช่วงก่อนเกิดเหตุกราดยิงโคราช 10 วัน ผู้ก่อเหตุได้มีการแชร์ข่าวเหตุการณ์กราดยิงปล้นทองที่ลพบุรีหลายครั้ง สะท้อนถึงกรอบความคิดในการเลือกแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่รุนแรง และความต้องการในการหาทางออกด้วยเหตุกราดยิง ดังเช่นกรณีผู้ก่อเหตุก่อนหน้านี้ที่เริ่มแทรกซึมเข้าสู่ความคิดของผู้ก่อเหตุ นอกจากนี้ ช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้มีการสะท้อนถึงความเนิ่นยั้งในความรู้สึกของผู้ก่อบนเฟซบุ๊กของผู้ก่อเหตุ โดยการโพสต์ภาพสวมหน้ากากอนามัยพร้อมข้อความที่สะท้อนถึงความต้องการก่อเหตุมากกว่าการต้องป่วยตาย อีกทั้งยังได้มีการแชร์ข้อมูลและรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับอาวุธมากมาย รวมไปถึงการเผยแพร่คลิปวิดีโอซ้อมยิงปืนบนเฟซบุ๊กของตนเองอีกหลายครั้ง (ไทยรัฐออนไลน์, 2563) ทั้งนี้ แม้ว่าการปรากฏของพฤติกรรมลอกเลียนแบบจะเกิดขึ้นในขั้นตอนการวางแผน แต่ในเชิงการเลียนแบบพฤติกรรม มีข้อสังเกตในประเด็นที่คัดลอกพฤติกรรมที่ไม่ได้เกิดโดยซึ่งหน้า กล่าวคือ เป็นพฤติกรรมคัดลอกทางอ้อมผ่านทางทางเสื่อ ไม่ได้เกิดจากการคัดลอกด้วยการสัมผัสกับสถานการณ์กราดยิงที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้โดยตรง ดังนั้น บทบาทของสื่อจึงมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อพฤติกรรมเลียนแบบของผู้ก่อเหตุ

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นการกราดยิง/สังหารหมู่ ด้วยการประกอบอาชีพทหารของผู้ก่อเหตุ ทำให้ไม่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงอาวุธปืน แต่ในเชิงการก่อเหตุให้ได้ประสิทธิภาพ การมีเพียงแค่ปืนประจำตัว ไม่เพียงพอต่อการก่อเหตุให้เป็นที่ยึดจำ จึงมีการปล้นคลังอาวุธที่ค่ายทหาร ซึ่งเป็นค่ายที่ผู้ก่อเหตุสังกัดอยู่ นำมาซึ่งอาวุธที่มีประสิทธิภาพ และรถฮัมวี่ที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่มีผู้ชนรวมตัวกันอย่างห้วงสรรพสินค้า (เจเอินซี ทิม-ที, 2563) ทั้งนี้มีข้อสังเกตต่อการรักษาความปลอดภัยอาวุธปืนที่มีความรัดกุมตั้งแต่การป้องกันและการติดตามอาวุธปืน ตลอดจนการมีแผนรองรับต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน อาจเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ความรุนแรงของเหตุกราดยิงลดลง

โดยจากขั้นตอนที่กล่าวไปข้างต้น พบว่า แม้ว่าสถานการณ์ของเหตุกราดยิงโคราชของประเทศไทยจะเกิดขึ้นในห้างสรรพสินค้าก็มีลักษณะที่ดำเนินไปตามทฤษฎีของการสะสมความเครียดซึ่งเป็นบริบทที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา แต่สำหรับเหตุกราดยิงอื่นในไทย ไม่ได้ดำเนินไปตามทุกขั้นตอนของทฤษฎีเนื่องจากในบริบทของประเทศไทยมีผู้ก่อเหตุมีอาการทางประสาทร่วมกับการหลอนยาเสพติด อาทิ เหตุกราดยิงหมู่บ้านป่าเกี๊ยะ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และเหตุกราดยิงบ้านพักเขตสายไหม จังหวัดกรุงเทพมหานคร จึงไม่ได้ผ่านขั้นตอนของการวางแผนหรือการชักจูงให้มีการกราดยิงนำไปสู่ผลลัพธ์ที่สร้างความเสียหายให้ได้มากที่สุด ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การไม่ได้ดำเนินการไปตามขั้นตอนของการสะสมความเครียดจะไม่ใช่เหตุกราดยิง การขาดในบางขั้นตอนสามารถนำไปสู่การก่อเหตุกราดยิงได้เช่นเดิม เพียงแต่การดำเนินไปตามขั้นตอนนั้น เป็นขั้นตอนที่สนับสนุนให้เกิดอาชญากรรมที่รุนแรงเป็นอย่างมาก นอกจากนี้การปรากฏของการมีพฤติกรรมลอกเลียนแบบของผู้ก่อเหตุกราดยิงโคราช ที่ปรากฏในขั้นตอนการวางแผนนั้น ไม่ได้หมายความว่าทุกเหตุกราดยิงจะมีลักษณะการลอกเลียนแบบตามกฎของการแทรกแทน เพื่อเป็นแรงบันดาลใจในความใจกล้าเหมือนดังฮีโร่เท่านั้น เนื่องจากแท้จริงแล้ว กรณีกราดยิงพาราگونเองก็เป็นการซึมซับและเลียนแบบจากผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ด้วย

การติดตามบิดาไปซุ่มยิงปืนทำให้มีความใกล้ชิดกับอาวุธปืนมากกว่าเด็กปกติทั่วไป ร่วมกับพฤติกรรมความชอบด้านอาวุธปืนและเลือกสังคมที่มีความคล้ายคลึง ประกอบกับการอยู่อาศัยที่ห่างจากครอบครัว ยิ่งเป็นปัจจัยเร่งไปสู่การก่อเหตุ ดังนั้น สำหรับการเลียนแบบเหตุการณ์ในสังคมไทย จึงไม่ได้เกิดแค่ในรูปแบบพฤติกรรมตามกฎแพทริกแทนเพียงอย่างเดียว ยังสามารถเป็นการเลียนแบบตามผู้ที่มีสัมพันธ์ใกล้ชิดได้ด้วย อีกทั้ง ไม่จำเป็นที่จะต้องปรากฏอยู่ในขั้นตอนการวางแผนอย่างกราดยิงโคราชเท่านั้น ยังสามารถปรากฏในขั้นตอนอื่นแตกต่างตามแต่ละเหตุการณ์อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากราดยิงจะไม่ใช่อันตรายที่รุนแรงและน่าหวงกลัวอย่างเหมือนสหรัฐอเมริกา แต่หากการตอบสนองของภาครัฐที่เป็นเพียงการตอบสนองเฉพาะหน้า และตอบสนองตามกระแสของสังคม อาจทำให้สถานการณ์กราดยิงสะสมความรุนแรงมากขึ้นได้ ซึ่งการแก้ไขปัญหากราดยิงต้องอาศัยการผลักดันให้เป็นวาระแห่งชาติ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนทุกส่วนไปพร้อมกันได้อย่างรวดเร็ว และสำหรับแนวทางการป้องกันและลดทอนความรุนแรงของเหตุการณ์กราดยิง ควรพิจารณาการร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อเข้าแทรกแซงทุกขั้นตอนของการสะสมความเครียด โดยในแรกเริ่ม ประชาชนควรให้ความสำคัญในการเสริมสร้างพันธะทางสังคมให้เข้มแข็งตั้งแต่ระดับหน่วยย่อยอย่างสถาบันครอบครัวไปถึงระดับชุมชน เพื่อคอยเหนี่ยวรั้งการไปสู่อาชญากรรมและคอยทำหน้าที่สอดส่องและขัดขวางไม่ให้อาวุธปืนไปสู่ผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ร่วมกับการดำเนินงานของภาครัฐให้การให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการกราดยิงและผลกระทบทั้งต่อตัวผู้ก่อเหตุและสังคม ตลอดจนการควบคุมสื่อ โดยเฉพาะสื่อเอกชนที่ดำเนินการโดยมุ่งเน้นผลกำไร ทำให้การนำเสนอข่าวความละเอียดอ่อน ซึ่งการนำเสนอของสื่อควรคำนึงถึงแนวทางที่จะป้องกันการเกิดพฤติกรรมลอกเลียนแบบ และลดทอนความชอบธรรมของการเป็นฮีโร่ อาทิ การหลีกเลี่ยงการใช้สำนวนที่ทำให้เหตุการณ์ดูยิ่งใหญ่ การหลีกเลี่ยงการใช้สำนวนที่ทำให้เหตุการณ์ดูยิ่งใหญ่

และการเน้นนำเสนอพฤติกรรมของผู้ก่อเหตุในฐานะพฤติกรรมที่น่าละอายหรือน่าประณาม ส่วนในขั้นตอนระยะหลังอย่างการวางแผนและการกราดยิง ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการป้องกันการเกิดเหตุกราดยิงในทุกมิติ ตั้งแต่การมีผู้ดูแล/คุ้มครองในแต่ละสถานที่ที่เข้มแข็ง การมีมาตรการควบคุมอาวุธปืนที่เข้มงวด และปฏิบัติอย่างจริงจัง ซึ่งเปรียบเป็นการตัดต้นตอของเครื่องมือที่จะนำไปสู่การกราดยิง และการมีเทคโนโลยีในการแจ้งเตือนภัยเพื่อลดความเสียหาย ตลอดจนการติดตามการเคลื่อนไหวที่สะท้อนความเสี่ยงในการก่อเหตุ เพื่อประโยชน์ต่อการรับมือ/เข้าระงับสกัดเหตุได้ก่อน

บทสรุป

ความรุนแรงด้านอาวุธปืนของโลก ถือเป็นปัญหาร้ายแรงและสร้างความตื่นตระหนกให้กับประชาคมโลกเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเหตุกราดยิงที่ใช้อาวุธปืนเป็นหลักเพื่อทำร้ายผู้คนจำนวนมากภายในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งในบริบทของสังคมไทยตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2563 ภายหลังการกราดยิงห้างทองโรบินสัน ทำให้เหตุกราดยิงได้รับความสนใจจากสังคมมากขึ้น ปรากฏการใช้คำกราดยิงอย่างแพร่หลาย และเป็นการใช้คำที่ผิดไปจากลักษณะของเหตุการณ์ ทำให้ความถี่ของเหตุกราดยิงมีมากกว่าความเป็นจริง และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหนองบัวลำภู เป็นเหตุสังหารหมู่ ไม่ใช่เหตุกราดยิง เนื่องจากการกราดยิงหมายถึง เหตุการณ์ที่มีมือปืนหนึ่งคนหรือมากกว่าหนึ่งในสถานที่สาธารณะหรือสถานที่ที่มีคนอาศัยอยู่ มีผู้บาดเจ็บและผู้เสียชีวิตหลายรายที่เกี่ยวข้องกับการถูกโจมตี ทั้งเหยื่อและสถานที่ที่จะถูกเลือกโดยการสุมหรือเชิงสัญลักษณ์ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในระยะเวลา 24 ชม. แรงจูงใจไม่สัมพันธ์กับเป้าหมายทางการเมืองหรือกลุ่มก่อการร้าย และสามารถมีอาวุธมากกว่า 1 ชนิดในการก่อเหตุได้ แต่การก่อเหตุ นั้น จะต้องมียาอาวุธปืนเป็นอาวุธหลักในการก่อเหตุ ดังนั้น การก่อการร้ายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีอุดมการณ์มาเกี่ยวข้อง จึงไม่ใช่เหตุกราดยิงด้วยเช่นกัน

การรับรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ภัยพิบัติในประเทศไทยมีมากกว่าความเป็นจริง เนื่องจากความถี่ในการนำเสนอข่าวและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความหมายของคำว่า "กราดยิง" โดยสื่อมักนำเสนอเหตุการณ์ทะเลาะวิวาทหรือความขัดแย้งที่มีการใช้อาวุธปืนว่าเป็นเหตุกราดยิง โดยไม่มีผู้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต ซึ่งหากพิจารณาตามเกณฑ์สากลที่กำหนดเฉพาะเหตุการณ์ที่มีผู้เสียชีวิตตั้งแต่ 4 ราย ขึ้นไปถึงจะเป็นเหตุกราดยิง จะพบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2563-2566 มีเพียงเหตุกราดยิงโคราชเหตุการณ์เดียวเท่านั้น และหากไม่ใช่เกณฑ์สากล จะพบว่าเหตุการณ์ที่เข้าข่ายกราดยิงถึง 16 เหตุการณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มที่น่ากังวล สำหรับการวิเคราะห์เหตุกราดยิงผ่านมุมมองของทฤษฎีขั้นตอนเหตุกราดยิงและทฤษฎีการเลียนแบบ พบว่ามีการลอกเลียนแบบพฤติกรรมเกิดขึ้น โดยเฉพาะในขั้นตอนการวางแผน เช่น กรณีกราดยิงโคราชที่ผู้ก่อเหตุได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์ก่อนหน้านี้ นอกจากนี้ ยังพบว่าการเลียนแบบสามารถเกิดขึ้นได้จากผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ทั้งนี้ การเลียนแบบอาจเกิดขึ้นได้ในหลายขั้นตอนของกระบวนการก่อเหตุ ไม่จำกัดเฉพาะขั้นตอนการวางแผนเท่านั้น และแม้ว่าสถานการณ์การกราดยิงในไทยจะยังไม่รุนแรงเท่าสหรัฐอเมริกา แต่จำเป็นต้องมีมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชน การควบคุมการนำเสนอข่าวโดยเน้นมุมมองด้านลบที่มีต่อผู้ก่อเหตุ และการมีมาตรการป้องกันที่ครอบคลุมทุกมิติ อาทิ การมีระบบรักษาความปลอดภัยที่เข้มแข็ง การควบคุมอาวุธปืนอย่างเข้มงวด และการใช้เทคโนโลยีในการเฝ้าระวังและแจ้งเตือนภัย อย่างไรก็ตาม การตอบสนองของภาครัฐมักเป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและตามกระแสสังคม ดังนั้น สิ่งสำคัญคือการผลักดันให้เป็นวาระแห่งชาติ เพื่อดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถขับเคลื่อนทุกภาคส่วนไปพร้อมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การลดโอกาสการเกิดเหตุและบรรเทาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ การให้ความรู้แก่สังคมเกี่ยวกับผลกระทบของความรุนแรงและ

การสร้างความสำเร็จที่ถูกต้องเกี่ยวกับเหตุการณ์เอง ก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยลดปัญหาในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

แนวทางการรับมือและสนับสนุนการดำเนินงานของภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและลดทอนความรุนแรงของเหตุการณ์ ต้องดำเนินการอย่างบูรณาการจากหลายภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาครัฐ ดังนี้

1. ภาคประชาชน ควรเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน โดยมีบทบาทในการเฝ้าระวังและรายงานพฤติกรรมที่อาจบ่งชี้ถึงภาวะเครียดหรือแนวโน้มที่จะก่อเหตุรุนแรง โดยเฉพาะบุคคลที่แสดงพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงหรือมีความขัดแย้งกับสังคม และควรสนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งในสถาบันครอบครัว โดยการให้ความสำคัญกับการดูแลและสังเกตพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัว เพื่อป้องกันการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนและความรุนแรง

2. ภาคเอกชน โดยสื่อมวลชนต้องปรับเปลี่ยนการรายงานข่าว โดยหลีกเลี่ยงการนำเสนอข้อมูลส่วนตัวของผู้ก่อเหตุและไม่ยกย่องการกระทำของผู้ก่อเหตุ รวมถึงควรหลีกเลี่ยงการรายงานที่เน้นจำนวนผู้เสียชีวิตหรือความรุนแรงของเหตุการณ์ เพื่อป้องกันการกระตุ้นให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรม ทั้งนี้ ควรต้องร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการกำหนดแนวทางการรายงานข่าวที่ลดทอนผลกระทบเชิงลบ และจัดตั้งมาตรการควบคุมการเผยแพร่ข่าวสารที่อาจก่อให้เกิดการเลียนแบบการก่อเหตุรุนแรง นอกจากนี้ บริษัทเทคโนโลยีควรมีมาตรการควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์รุนแรง โดยการเฝ้าระวังและลบเนื้อหาที่มีลักษณะการปลุกปั่นหรือยกย่องผู้ก่อเหตุ

3. ภาครัฐ โดยหน่วยงานด้านความมั่นคงอย่างสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรมีมาตรการเฝ้าระวังในพื้นที่เสี่ยงและเสริมสร้างระบบแจ้งเตือนล่วงหน้าที่มีประสิทธิภาพ โดยควรกำหนดให้มีการติดตั้งกล้องวงจรปิดในพื้นที่สาธารณะ

และพัฒนาระบบการแจ้งเตือนแบบเรียลไทม์เพื่อป้องกันเหตุรุนแรง พร้อมทั้ง
ควรพิจารณาการจัดหมวดหมู่การเก็บสถิติเหตุอาชญากรรมใหม่ ส่วนกระทรวง
ศึกษาธิการควรจัดทำหลักสูตรและโครงการให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน
เหตุรุนแรงและการเสริมสร้างทักษะในการแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีที่ไม่ใช้
ความรุนแรงสำหรับนักเรียนและเยาวชน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง
และกรมประชาสัมพันธ์ควรดำเนินการจัดทำโครงการรณรงค์ที่เน้นการสร้าง
ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเหตุกราดยิงและการป้องกันพฤติกรรมเลียนแบบ
โดยเน้นการสื่อสารที่ไม่วกย่องผู้ก่อเหตุและมุ่งเน้นผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้น
จากการก่อเหตุ

เอกสารอ้างอิง

- กูเกิล เทรนด์ส. (2567). *กราดยิง*. <https://trends.google.co.th/trends/explore?date=all&geo=TH&q=กราดยิง&hl=th>
- เจเอ็นซี ทีม-ที. (2563). *เปิดใหม่ไลน์ “ทหารคลัง” กราดยิงโคราช ก่อเหตุยาวนาน 17 ชม*. The Journalist Club. <https://thejournalistclub.com/เปิดใหม่ไลน์-ทหารคลัง/>
- ดีดีอินไซด์. (10 กุมภาพันธ์ 2563). *เปิดคลิป ก่อนคลังที่โคราช [วิดีโอ]*. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=n22Yzz8fv_4
- บีบีซี. (2565). *วิสามัญฆาตกรรมจำลิบเอก หลังก่อเหตุกราดยิงในโคราช*. <https://www.bbc.com/thai/live/thailand-51428500/page/3>
- ไทยพีบีเอส. (2563). *ย้อน 14 วันเหตุการณ์ “ชิงทองลพบุรี”*. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/288010>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2563). *สื่อนอกทั่วโลก เกาะติดรายงานเหตุกราดยิงโคราช ที่ไม่ค่อยเกิดในไทย*. <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1767285>

เรื่องเล่าเช้านี้. (10 กุมภาพันธ์ 2563). เพื่อนบ้านจ่าคลังกราดยิงเปิดใจ ตกใจหลังทราบข่าว เผยเป็นคนนิสัยดีมีน้ำใจ [วิดีโอ]. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=1jQwtivmMTI>

สยามรัฐออนไลน์. (2563). เปิดชนวน "จ่าทหารจักรพันธ์" คลังหลังนัดเคลียร์ปมเรื่องเงินไม่จบ. <https://siamrath.co.th/n/131757>

เอกรินทร์ บำรุงภักดิ์. (2565). กราดยิงหนองบัวลำภู: ครบรอบ 1 เดือน รัฐออกมาตราการอะไรแล้วบ้าง. บีบีซี. <https://www.bbc.com/thai/thailand-63515960>

สเปกตรัม. (3 ตุลาคม 2566). เหตุยิงที่ห้างพารากอนมีผู้ถูกยิง 7 ราย เป็นหญิง 6 ราย ชาย 1 ราย ผู้เสียชีวิตที่เกิดเหตุ 1 ราย เป็นนักท่องเที่ยวหญิงชาวจีน. [ข้อความ]. Facebook. https://www.facebook.com/photo/?fbid=781922060400808&set=a.719340903325591&paipv=0&eav=AfaanDKMINDV20gZuAyYwal0SgZ5Jdyks4cjawLyCXuBkC0kOj-kTXc3Y1hi9FNf0&_rdr

ไทยรีฟอร์ม. (2563). ถอดบทเรียนอุบัติการณ์เหตุกราดยิง จากสหรัฐ -ไทย 'เราจะวิ่งซ่อน หรือสู้'. สำนักข่าวอิสรา. <https://www.isranews.org/thaireform/thaireform-documentary/85510-mass-hooting85510.html>

Britannica. (2024). *Columbine High School shootings*.

<https://www.britannica.com/event/Columbine-High-School-shootings>

Center for Disaster Philanthropy. (2023). *Mass shootings*.

<https://disasterphilanthropy.org/resources/mass-shootings/>

Don't Name Them. (n.d.). *Don't name them*. Retrieved October 23, 2024 from <https://www.dontnamethem.org/>

- Erdman, S. L. (2017). *What is the difference between a serial killer, spree killer and mass murderer?*. The Atlanta Journal-Constitution. <https://www.ajc.com/news/national/what-the-difference-between-serial-killer-spree-killer-and-mass-murderer/jwgRzqVol9C7ig9nphpP7J/>
- Federal Bureau of Investigation. (n.d.). *FBI Active Shooter Safety Resources*. Retrieved September 2, 2024 from <https://www.fbi.gov/how-we-can-help-you/safety-resources/active-shooter-safety-resources>
- Holmes, R. M., & Holmes, S. T. (2009). *Serial Murder*. Los Angeles: Sage Publications. https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/30557_book_item_30557.pdf
- Levin, J., & Madfis, E. (2009). Mass murder at school and cumulative strain: A sequential model. *American Behavioral Scientist*, 52(9), 1227-1245. <https://doi.org/10.1177/0002764209332543>
- Meindl, J. N., & Ivy, J. W. (2017). Mass shootings: The role of the media in promoting generalized imitation. *American Journal of Public Health*, 107(3), 368-370. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2016.303611>
- National Center for Health Research. (2024). *Does media coverage inspire copy cat mass shootings?*. <https://www.center4research.org/copy-cats-kill/>
- Notoriety, N. (n.d.). *Q & A WITH OUR FOUNDERS*. Retrieved October 23, 2024 from <https://nonotoriety.com/about/>

- Prevention Institute. (n.d.). *Gun violence must stop. Here's what we can do to prevent more deaths*. Retrieved October 22, 2024 from <https://www.preventioninstitute.org/focus-areas/preventing-violence-and-reducing-injury/preventing-violence-advocacy>
- Sani, K. M., Mukhtar, J. I., Hassan, M. A., & Danjuma, A. H. (2024). Exploring the role of mass media in crime prevention and control: A study of Chikun Local Government Area, Kaduna State, Nigeria. *ARRUS Journal of Social Sciences and Humanities*, 4(3), 276-290. <https://doi.org/10.35877/soshum2550>
- Schildkraut, J., & Elsass, H. J. (2016). *Mass shooting: Media, myths, and realities*. Praeger/ABC-CLIO.
- Silve, J., Horgan, J. & GillView, P. (2018). Shared struggles? Cumulative strain theory and public mass murderers from 1990 to 2014. *Homicide Studies*, 23(1), 64-84. <https://doi.org/10.1177/1088767918802881>
- VanderPyl, T. (2024). *Introduction to Criminology*. Open Oregon Educational Resources. <https://openoregon.pressbooks.pub/criminologyintro/chapter/4-2-early-theories/>
- Wisevoter. (2023). *Gun Deaths by Country*. <https://wisevoter.com/country-rankings/gun-deaths-by-country/#united-states-of-america>

ความรู้ของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546
และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด

Knowledge of children and youth in the Juvenile
Observation and Protection Center regarding the Child
Protection Act 2003 and behaviors at risk for delinquency

Received 25 October 2024

Revised 27 January 2025

Accepted 5 February 2025

ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์¹
Siriporn Kaukulnurak²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด รวมทั้งเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับพ.ร.บ. คุ้มครองเด็กและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ระหว่างวันที่ 10-20 มีนาคม 2565 จำนวน 151 คน วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) โดยทดสอบด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's test) ผลการศึกษาพบว่า เด็กและเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับพ.ร.บ. คุ้มครองเด็กอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 15.43$) มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{X} = 1.78$) เด็กและเยาวชนที่มีระดับการศึกษา และลักษณะเพื่อนสนิทต่างกันมีความรู้เกี่ยวกับพ.ร.บ. คุ้มครองเด็กแตกต่างกัน เด็กและเยาวชนที่มี

---

¹ อาจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ สมุทรปราการ ประเทศไทย E-mail: siriporn5633@yahoo.com

² Lecturer Dr., Lecturer of Faculty of Social work and Social Welfare, Huachiew Chalermprakiet University, Samut Prakan, Thailand.

อาชีพ ลักษณะเพื่อนสนิท และฐานความผิดต่างกัันมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดแตกต่างกัน

คำสำคัญ: ความรู้ด้านกฎหมายคุ้มครองเด็ก, พฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด, พฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน

Abstract

The objectives were to study children and youth's knowledge about the Child Protection Act 2003 and the risky behavior of children and youth. Comparing knowledge about the Child Protection Act and the risky behavior of children and youth. A questionnaire was used to collect data from a sample group of 151 children and youth in the Children and Youth Training Center between 10-20 March 2022. Data was analyzed using statistics: Frequency, percentage, mean, standard deviation, and one-way ANOVA by testing pairwise differences using Scheffe's test. Results were that children and youth know the Child Protection Act at a moderate level ($\bar{x} = 15.43$), and their risky behaviors for committing offenses are low ($\bar{x} = 1.78$). Children and youth with different education and characteristics of close friends will have dissimilar knowledge about the Child Protection Act. Children and youth with disparate occupations, close friends, and offenses have different risk behaviors.

Keywords: Knowledge of Child Protection Law, Risky behavior, Risk behavior of children and youth

บทนำ

เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ เนื่องจากเป็นบุคคลที่ยังเติบโตไม่เต็มที่ยังทางร่างกายและจิตใจ จำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ เพื่อให้ได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา รวมทั้งความรู้ผิดชอบชั่วดีและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 30 มีนาคม 2547 เป็นต้นมา มีหลักการสำคัญที่จะให้การสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพและส่งเสริมความประพฤติเด็ก ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก กฎหมายฉบับนี้ให้นิยามคำว่า “เด็ก” หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส มีเนื้อหาสาระสำคัญมุ่งเน้นที่การป้องกันและคุ้มครองมิให้เกิดปัญหาต่างๆกับเด็ก โดยเฉพาะกำหนดวิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เพื่อให้ได้รับความปลอดภัยและไม่ตกอยู่ในสภาวะเสี่ยงต่อการกระทำผิด การกำหนดเด็กที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด (มาตรา 4) รวมทั้งกำหนดให้ผู้ปกครองต้องรับผิดชอบต่อเด็ก (Responsibility) โดยมีหน้าที่ (Duty) ในการเลี้ยงดู พัฒนาและคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก (มาตรา 23) ผู้ปกครองต้องไม่กระทำการใดอันมีลักษณะละเลย (Neglect) หรือทอดทิ้งเด็ก (Abandon) หรือเลี้ยงดูหรือปฏิบัติต่อเด็กโดยมิชอบ (มาตรา 25) ถึงแม้จะมีการบัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ในกฎหมายเพื่อคุ้มครองป้องกันมิให้เด็กถูกละเลย ทอดทิ้ง ขาดการดูแลเอาใจใส่ ถูกล่อลวง ชักจูง บังคับข่มขู่ ให้มีพฤติกรรมไปในทางที่เสียหายหรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด แต่ยังพบสถานการณ์ปัญหาการกระทำความผิดหรือการมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ จากข้อมูลสถิติคดีเด็กและเยาวชนของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนพบว่า ในแต่ละปีมีเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเป็นจำนวนไม่น้อย โดยปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จำนวน 22,572 คดี พ.ศ. 2562 จำนวน 20,794 คดี พ.ศ. 2563 จำนวน 19,457 คดี

พ.ศ. 2564 จำนวน 14,593 คดี และ พ.ศ. 2565 จำนวน 12,192 คดี โดยมีฐานความผิดที่สำคัญในปี พ.ศ. 2565 คือ คดียาเสพติด (ร้อยละ 40.07) คดีอื่นๆ (ร้อยละ 22.68) คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน (ร้อยละ 14.99) และคดีเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย (ร้อยละ 13.90) (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2566)

การศึกษาวิจัยพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนไทยที่ผ่านมา ทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน นักศึกษา เยาวชน และวัยรุ่น ส่วนใหญ่ ทำการศึกษาในประเด็นพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ พฤติกรรมเสี่ยงเฉพาะด้าน เช่น พฤติกรรมเสี่ยงต่อยาเสพติด พฤติกรรมการสูบบุหรี่ พฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เป็นต้น ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า นักเรียน/นักศึกษา/เยาวชน/วัยรุ่นที่มีความรู้ ทักษะที่ดีต่อการป้องกันการใช้สารเสพติด/บุหรี่/เครื่องดื่มแอลกอฮอล์/พฤติกรรมทางเพศจะมีพฤติกรรมเป็นไปในทางบวกนั่นคือ ถ้าบุคคลมีความรู้ถึงโทษภัยอันตรายหรือผลกระทบในทางลบ ย่อมมีแนวโน้มที่จะไม่มีพฤติกรรมดังกล่าว ส่วนการศึกษาวิจัยกลุ่มตัวอย่างเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ส่วนใหญ่ทำการศึกษาปัจจัยสาเหตุของการกระทำความผิดตามประเภทฐานความผิดต่างๆ แต่ทั้งนี้ยังไม่มี การศึกษาวิจัยเรื่องความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด มีความรู้ความเข้าใจกฎหมายคุ้มครองเด็กมากน้อยเพียงใด มีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจและการมีพฤติกรรมเสี่ยง ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการหาแนวทางส่งเสริมความรู้ด้านกฎหมาย การป้องกันการมีพฤติกรรมเสี่ยง และการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน รวมทั้งเป็นข้อมูลให้หน่วยงานด้านการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กนำไปใช้ในทางปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านเพื่อน
4. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านเพื่อน และความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

ขอบเขตของการวิจัย

1. ความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กศึกษาเฉพาะสาระสำคัญ 4 หมวด คือ หมวด 2 การปฏิบัติต่อเด็ก หมวด 3 การสงเคราะห์เด็ก หมวด 4 การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก และหมวด 7 การส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา
2. พฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด เป็นพฤติกรรมตามกฎหมายกระทรวงกำหนดเด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด พ.ศ. 2549 ลงวันที่ 8 สิงหาคม 2549 (อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 และมาตรา 6 แห่งพ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก)

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on Rights of the Child: CRC) ให้คำนิยาม “เด็ก” หมายถึง มนุษย์ทุกคนที่อายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านี้ตามกฎหมายที่ใช้บังคับ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) และกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United

Nations Children's Fund: UNICEF) ให้ความหมาย “เยาวชน” (Youth) หมายถึง ผู้มีอายุระหว่าง 15-24 ปี (United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2022, pp. 1-2) ทั้งนี้ประเทศสมาชิกอาจให้คำนิยามที่แตกต่าง เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศ นอกจากนี้ยังมีการใช้คำเรียกอย่างอื่น เช่น วัยรุ่น เป็นคำเรียกผู้ที่อยู่ในช่วงรอยต่อระหว่างวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ องค์การอนามัยโลก (WHO) ระบุว่าวัยรุ่น (Adolescence) คือผู้ที่มีอายุระหว่าง 10-19 ปี เป็นช่วงที่มีการเจริญเติบโตทางร่างกาย สติปัญญาและจิตสังคมอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อความรู้สึก นึกคิด การตัดสินใจและปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นช่วงสำคัญของพัฒนาการและการวางรากฐานที่ดีของผู้ใหญ่ในอนาคต (World Health Organization, 2023, p. 1)

การวิจัยครั้งนี้ใช้นิยามคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ดังนี้

เด็ก หมายถึง บุคคลที่อายุเกินกว่า 10 ปีแต่ยังไม่เกิน 15 ปีบริบูรณ์

เยาวชน หมายถึง บุคคลที่อายุเกิน 15 ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์

2. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้

คำว่า “ความรู้” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษ คือ “Knowledge” ซึ่ง Cambridge Dictionary ให้คำนิยามไว้ว่า ความรู้ (Knowledge) คือ ความเข้าใจ หรือข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสิ่งต่างๆที่บุคคลได้รับมาจากการประสบการณ์หรือการศึกษา ทั้งที่ได้รับมาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือจากคนอื่นโดยทั่วไป สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2565) อธิบายคำว่า “knowledge” บัญญัติศัพท์ว่า “ความรู้” หมายถึง สาระ ข้อมูล แนวคิด หลักการ ที่บุคคลรวบรวมได้จากประสบการณ์ในวิถีชีวิต ความรู้เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและเทคโนโลยี บุคคลเรียนรู้จากประสบการณ์ การศึกษา อบรม การรับถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

การรับรู้ การคิดและการฝึกปฏิบัติ จนสามารถสรุปสาระความรู้และนำไปใช้ประโยชน์ได้หรือพัฒนาไปสู่ระดับที่สูงขึ้น

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy of Learning) อธิบายถึงการเรียนรู้ที่เป็นพฤติกรรมทางด้านสมองและสติปัญญาว่าเกี่ยวข้องกับความรู้ ความคิด ความเฉลียวฉลาด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความสามารถทางด้านสติปัญญา นอกจากนี้กระบวนการเกิดความรู้ความจำในตัวบุคคล ซึ่งเป็นขั้นแรกที่สมองรับข้อมูลเข้ามาเก็บไว้ในระบบความจำ โดยผ่านประสบการณ์การรับรู้เรื่องนั้นๆ ทั้งโดยตรงและทางอ้อม จากนั้นจะเกิดการทำความเข้าใจความหมายของข้อมูลความรู้ แล้วนำมาถ่ายทอดสื่อความหมายให้ผู้อื่นได้รับรู้ เกิดการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลในขั้นท้ายสุด (Centre for teaching excellence, University of Waterloo, 2023, p. 1)

3. พฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

โดยทั่วไปวัยเด็กจะมีพฤติกรรมเสี่ยงน้อย และจะเพิ่มขึ้นเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น โดยมีพฤติกรรมเสี่ยงสูงสุดอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลายถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นและลดลงเมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ การมีพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างวุฒิภาวะทางชีวภาพและทางสังคมของวัยรุ่น (Romer et al., 2017, p. 19) เจสซอร์ (Jessor, 1992, pp. 374-390) ให้นิยาม “พฤติกรรมเสี่ยง” (Risk behavior) หมายถึง พฤติกรรมใดๆ ที่สามารถมีส่วนในทางจิตสังคมของพัฒนาการในวัยรุ่น เช่น การติดยาเสพติด การออกจากโรงเรียน การมีเพศสัมพันธ์แบบไม่ป้องกัน หรือมีแนวโน้มใช้ความรุนแรง เป็นต้น

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 มาตรา 4 บัญญัติ “เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด” หมายความว่า เด็กที่ประพฤตินั้นไม่สมควร เด็กที่ประกอบอาชีพหรือคบหาสมาคมกับบุคคลที่นั้นจะชักนำไปในทางกระทำผิด

กฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดี หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่อันอาจชักนำไปในทางเสียหาย ทั้งนี้ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด (Child at Risk of Wrongdoing) ตามกฎกระทรวงกำหนดเด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด พ.ศ. 2549 ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 เด็กที่ประพฤตินั้นไม่สมควร ได้แก่ เด็กที่มีพฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ (1) ประพฤติตนเกรหรือข่มเหงรังแกผู้อื่น (2) มั่วสุมในลักษณะที่ก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น (3) เล่นการพนันหรือมั่วสุมในวงการพนัน (4) เสพสุรา สูบบุหรี่ เสพยาเสพติดให้โทษหรือของมีเมาอย่างอื่น เข้าไปในสถานที่เฉพาะเพื่อการจำหน่ายหรือดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ (5) เข้าไปในสถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ (6) ซื้อหรือขายบริการทางเพศ เข้าไปในสถานการค้าประเวณีหรือเกี่ยวข้องกับการค้าประเวณีตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี (7) ประพฤติตนไปในทางชั่วช้า หรือส่อไปในทางลามกอนาจารในที่สาธารณะ (8) ต่อต้านหรือท้าทายคำสั่งสอนของผู้ปกครองจนผู้ปกครองไม่อาจอบรมสั่งสอนได้ (9) ไม่เข้าเรียนในโรงเรียนหรือสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษภาคบังคับ

ข้อ 2 เด็กที่ประกอบอาชีพที่น่าจะชักนำไปในทางกระทำผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดี ได้แก่ เด็กที่ประกอบอาชีพ ดังต่อไปนี้ (1) ขอดทาน หรือกระทำการส่อไปในทางขอดทาน โดยลำพัง หรือโดยมีผู้บังคับชักนำ ยุยง หรือส่งเสริม หรือ (2) ประกอบอาชีพ หรือกระทำการใดอันเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือขัดต่อศีลธรรมอันดี

ข้อ 3 เด็กที่คบหาสมาคมกับบุคคลที่น่าจะชักนำไปในทางกระทำผิดกฎหมาย หรือขัดต่อศีลธรรมอันดี ได้แก่ เด็กที่คบหาสมาคมกับบุคคล ดังต่อไปนี้ (1) บุคคลหรือกลุ่มคนที่รวมตัวกันมั่วสุม เพื่อก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น หรือกระทำการอันขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี หรือ (2) บุคคลที่ประกอบอาชีพที่ขัดต่อกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดี

ข้อ 4 เด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อม หรือสถานที่อันอาจชักนำไปในทางเสียหาย ได้แก่ เด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสถานที่ ดังต่อไปนี้ (1) อาศัยอยู่กับบุคคลที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ หรือให้บริการทางเพศ (2) เร่ร่อนไปตามสถานที่ต่างๆ โดยไม่มีที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่งที่แน่นอน หรือ (3) ถูกทอดทิ้ง หรือถูกปล่อยปละละเลยให้อยู่ในสภาพแวดล้อมอันอาจชักนำไปในทางเสียหาย

จากการทบทวนงานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาประเด็นพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ พฤติกรรมเสี่ยงเฉพาะด้านของวัยรุ่น เช่น พฤติกรรมการใช้สารเสพติด พฤติกรรมการสูบบุหรี่ พฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เป็นต้น แต่ยังไม่มีการศึกษาวิจัยประเด็นเด็กที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงกำหนดขอบเขตการศึกษา พฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดตามบทบัญญัติพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงกำหนดเด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด พ.ศ. 2549

3.1 ทฤษฎีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (Problem-Behavior Theory: PBT)

เจสเซอร์ (Jessor, R.) ผู้นำเสนอทฤษฎีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (PBT) ให้คำนิยาม “พฤติกรรมที่เป็นปัญหา” (Problem behavior) คือ พฤติกรรมใดๆ ที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานทางสังคมและกฎหมาย เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่ผิดแปลกไปหรือไม่เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม ทฤษฎีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (PBT) อธิบายถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและพัฒนาการทางจิตสังคมในวัยรุ่น ประกอบด้วย 3 ระบบหลัก คือ ระบบบุคลิกภาพ (Personality system) ระบบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว (Perceived environment system) และระบบพฤติกรรม (Behavior system) ซึ่งภายในแต่ละระบบจะประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ ทำหน้าที่เป็นสิ่งที่จูงใจให้บุคคลมีส่วนร่วมในพฤติกรรมที่เป็นปัญหาหรือควบคุม/ยับยั้งไม่ให้มีส่วนร่วมในพฤติกรรมที่เป็นปัญหา โดยมีการสร้างสมดุลกันระหว่างปัจจัยที่เป็นตัวส่งเสริม

และควบคุมยับยั้งภายในแต่ละระบบ อันจะมีผลต่อแนวโน้มทางจิตสังคมในการมีส่วนร่วมเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา รวมทั้งเกิดสมดุลระหว่างปัจจัยที่เป็นตัวส่งเสริมและควบคุมยับยั้งในทั้ง 3 ระบบโดยรวม ซึ่งเป็นตัวมากำหนดแนวโน้มพฤติกรรมของวัยรุ่นแต่ละคน (Costa, 2023, p. 1)

3.2 ทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง (Theory of Differential Association)

ซัทเธอร์แลนด์ (Sutherland, Edwin H.) ได้นำเสนอทฤษฎีนี้ในหนังสือชื่อ “Principle of Criminology” โดยมีความเชื่อว่าพฤติกรรมอาชญากรเกิดขึ้นมาจากการเรียนรู้ผ่านกระบวนการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (process of communication) กระบวนการที่บุคคลได้มีประสบการณ์ในการให้การยอมรับหรือไม่ยอมรับพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายหรือถูกกฎหมาย ผ่านการคบหาหรือติดต่อสัมพันธ์กันกับผู้อื่น การยอมรับค่านิยมและรูปแบบบรรทัดฐานจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้เกิดการซึมซับและเรียนรู้พฤติกรรมนั้นๆ กล่าวคือพฤติกรรมอาชญากรสามารถถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่นได้ (Cullen & Wilcox, 2010, pp. 3-19; Wickert, 2023) ทฤษฎีนี้ได้รับการยอมรับและนำไปใช้ศึกษาพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชนอย่างแพร่หลาย อาทิเช่น Warr (1993, pp. 17-40) ศึกษาเรื่อง Age, peers and delinquency พบว่าเด็กที่มีบุคลิกภาพแบบต่อต้านสังคม และคบหาสมาคมกับเพื่อนที่กระทำผิดเป็นระยะเวลานานมีแนวโน้มจะกระทำผิดได้มากกว่าเด็กที่ไม่ได้คบหาเพื่อนที่กระทำผิด เช่นเดียวกับ Bosiakoh and Andoh (2010, p. 204); Siddiqua and Eti (2019, p. 422) พบว่า เยาวชนที่มีความถี่ในการติดต่อกับเพื่อนที่มีพฤติกรรมกระทำผิดมีแนวโน้มจะกระทำผิดได้มากกว่าเยาวชนที่ไม่ได้คบหากับเพื่อนลักษณะดังกล่าว

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยของต่างประเทศ

Gudadi (2014, pp. 65-70) ศึกษาเรื่อง Dynamics of Juvenile Delinquency and Crimes in Arusha City พบว่า ส่วนใหญ่กระทำความผิดครั้งแรกอายุ 12 ปี ฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินมากที่สุด (ร้อยละ 74) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำความผิด ได้แก่ เพื่อน การใช้ยาเสพติด และการติดสุรา Centre for Longitudinal Studies, UCL Institute of Education (2018, pp. 1-6) ศึกษาเรื่อง Risky behaviors: prevalence in adolescence พบว่า วัยรุ่นประมาณ 5 ใน 10 เคยดื่มแอลกอฮอล์ สูบบุหรี่ หรือใช้ยาเสพติด ส่วนพฤติกรรมต่อต้านสังคมในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมาพบว่า ก่อความรำคาญในที่สาธารณะ (ส่งเสียงดังหรือหยาบคาย) ก่อเหตุก่อกวน ขโมยของในร้าน และขีดเขียนในที่สาธารณะ ด้านพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับอาชญากรรม พบว่า เป็นสมาชิกของแก๊งค์อาชญากรรมไซเบอร์ (ร้อยละ 2) และพบว่า วัยรุ่นประมาณ 1 ใน 5 เคยติดต่อกับตำรวจ ได้แก่ ถูกเรียกให้หยุดและสอบถาม (ร้อยละ 10) ถูกตักเตือนอย่างเป็นทางการ (ร้อยละ 8) และเคยถูกจับ (ร้อยละ 1) Siddiqua and Eti (2019, pp. 396-425) ศึกษาเรื่อง Influence of Differential Association and Social Bonding Theory on Delinquents at Juvenile Development Center, Bangladesh: A Comparative Analysis Study พบว่า เด็กและเยาวชนมีเพื่อนที่เคยกระทำความผิด ร้อยละ 41.9 และมีความถี่ในการพบปะกับเพื่อน ๆ เหล่านี้ทุกวันสูงถึงร้อยละ 82.4

งานวิจัยในประเทศไทย

พรพิไล อาลัยสุข (2557, น. 138-139) ศึกษาเรื่อง ความรู้ของมารดาวัยรุ่นเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 พบว่า อายุ การศึกษา อาชีพ สถานภาพสมรส ความสัมพันธ์ในครอบครัว และภาวะการพึ่งพิงบุคคลในครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กฯ กนิษฐา ไทยกกล้า และคณะ. (2559, น. 3-4)

ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพและเครือข่ายทางสังคมของเยาวชนนอกสถานศึกษา พบว่า เยาวชนนอกสถานศึกษาใช้เมทแอมเฟตามีน (ร้อยละ 8.8) กัญชา (ร้อยละ 8.5) และน้ำต้มใบกระท่อมผสมสารอื่นๆ (ร้อยละ 4.7) เหตุผลที่ไม่เรียนหนังสือแบ่งได้เป็น ปัจจัยส่วนตัวเยาวชน ได้แก่ ติดเพื่อน ติดแฟน เรียนรู้ช้าเรียนไม่ทันเพื่อน ไม่มีเงินเรียน ปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ ขาดความอบอุ่น ปล่อยปละละเลย และไม่มีเวลาให้ลูก ปัจจัยด้านโรงเรียน ได้แก่ ห้องเรียนน่าเบื่อ เปื่อกฎระเบียบของโรงเรียน และการดูต่ำของครู Thammaraksa et al. (2020, pp. 282-283) ศึกษาเรื่อง Understanding Causes of Multiple Risk Behaviors in Thai Male Adolescents from Multidimensional Perspectives: A Qualitative Study พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง ทักษะคิด การรับรู้ความสามารถของตนเอง ความฉลาดทางอารมณ์ และการบริหารจัดการเวลา ปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ การติดตามควบคุมพฤติกรรมของผู้ปกครอง และสัมพันธภาพภายในครอบครัว ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การชักชวนจากเพื่อน กฎระเบียบของโรงเรียน บรรยากาศในสถานศึกษา ปัจจัยดังกล่าวมีผลต่อการเกิดพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นชายไทย อรรถวิทย์ชัยรัตน์ บุญชูกิตติยศ และคณะ. (2562, น. 64) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยคัดสรรที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในวัยรุ่น: การวิเคราะห์จำแนกกลุ่มระหว่างกลุ่มวัยรุ่นที่กระทำความผิดกับกลุ่มนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า ตัวแปรที่มีอำนาจจำแนกวัยรุ่นทั้งสองกลุ่ม ได้แก่ การรับรู้หน้าที่ของครอบครัว การรับรู้บรรทัดฐานกลุ่มเพื่อน การมุ่งอนาคต และการควบคุมตนเองที่ไม่ดี

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น สามารถประมวลสรุปได้ว่า กระบวนการเกิดความรู้ความจำในตัวบุคคลซึ่งเป็นขั้นแรกที่เหมาะสมรับข้อมูลเข้ามาเก็บไว้ในระบบความจำนั้น อาจได้รับโดยผ่านประสบการณ์การรับรู้เรื่องนั้นๆ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม หลังจากนั้นเกิดการทำตามเข้าใจความหมายของข้อมูลความรู้ แล้วนำมาถ่ายทอดสื่อความหมายให้ผู้อื่นได้รับรู้ เกิดการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้และแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม

ต่างๆ เช่น บุคคลที่มีความรู้เรื่องการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันโรคติดต่อทาง การหายใจ ย่อมจะมีพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคติดต่อด้วยการใส่ หน้ากากอนามัย หลีกเลี่ยงอยู่ในที่มีคนแออัด ไม่ใช้สิ่งของร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น ดังนั้นการมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งย่อมมีผลต่อการแสดง พฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น (Adolescence period) นับเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งทาง ร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นช่วงรอยต่อระหว่าง ความเป็นเด็กกับผู้ใหญ่ เป็นช่วงวัยที่มีพฤติกรรมเสี่ยงสูงสุด ทฤษฎีพฤติกรรมที่ เป็นปัญหา (Problem-Behavior Theory) อธิบายว่า วัยรุ่นที่มีพฤติกรรมใดๆ เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานทางสังคมและกฎหมาย ถือเป็นการกระทำที่ไม่เป็น ที่พึงปรารถนาของสังคม วัยรุ่นจะมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและพฤติกรรมทั่วไป นั้นมีระบบที่เกี่ยวข้องได้แก่ (1) บุคลิกภาพ (Personality system) ประกอบด้วย ค่านิยม ความคาดหวัง ความเชื่อ ทักษะคิด การรับรู้ทางสังคม และค่านิยมส่วน บุคคล (2) การรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว (Perceived environment system) ประกอบด้วย การควบคุมทางสังคม ตัวแบบและการสนับสนุน ได้แก่ ความคาดหวัง ของครอบครัว การสนับสนุนของพ่อแม่ การควบคุมดูแลของพ่อแม่ และกลุ่ม เพื่อน ซึ่งตัวแปรที่อยู่ในระบบดังกล่าวจะทำหน้าที่เป็นสิ่งที่จูงใจให้บุคคลมี พฤติกรรมที่เป็นปัญหาหรือควบคุม/ยับยั้งไม่ให้มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ส่วนทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง (Theory of Differential Association) ได้เน้นให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้จากบุคคลใกล้ชิดหรือกลุ่มบุคคลที่ เด็กและเยาวชนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึมซับและรับค่านิยม ทักษะคิด และเลียนแบบพฤติกรรมจากผู้ที่ติดต่อบหาสมาคมหรือใกล้ชิด สนิทสนมด้วย โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนที่มีภูมิอิทธิพลต่อวัยรุ่น นอกจากนี้ ผลการศึกษาวิจัยปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ ของวัยรุ่น/เด็กและเยาวชนที่ ผ่านมา โดยเฉพาะปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้และพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและ

เยาวชนมีหลายประการ ทั้งปัจจัยในระดับบุคคล ครอบครัว สังคมและกลุ่มเพื่อน โดยผู้วิจัยนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยดังต่อไปนี้

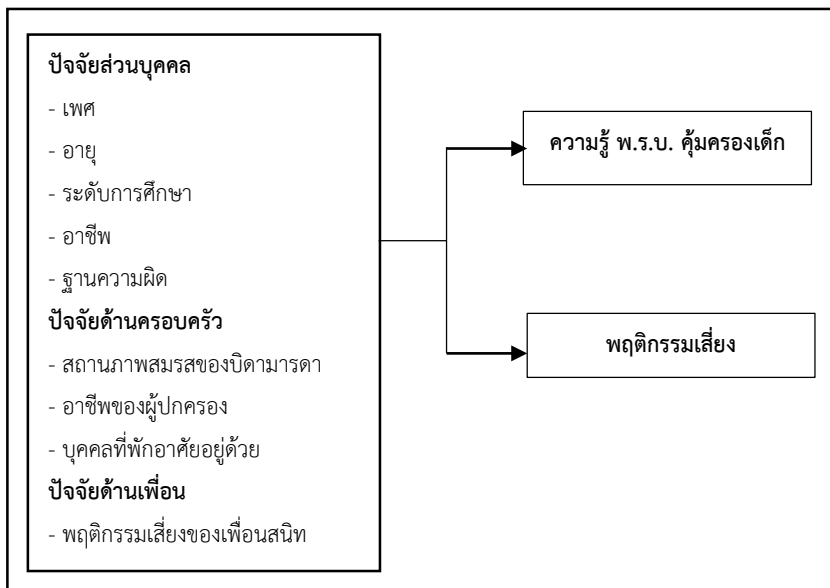
กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

ตัวแปรต้น แบ่งเป็น (1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ฐานความผิด (2) ปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ สถานภาพสมรส ของบิดามารดา อาชีพของผู้ปกครอง บุคคลที่พักอาศัยอยู่ด้วย (3) ปัจจัยด้านเพื่อน ได้แก่ พฤติกรรมเสี่ยงของเพื่อนสนิท

ตัวแปรตาม คือ (1) ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ประกอบด้วยความรู้เรื่องการปฏิบัติต่อเด็ก การสงเคราะห์เด็ก การคุ้มครองสวัสดิภาพ และการส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา (2) พฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด คือ พฤติกรรมตามกฎหมายกำหนดเด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด พ.ศ.2549 ได้แก่ เด็กที่ประพฤตินิสัยไม่สมควร เด็กที่ประกอบอาชีพที่น่าจะชักนำไปในทางกระทำผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดี เด็กที่คบหาสมาคมกับบุคคลที่น่าจะชักนำไปในทางกระทำผิดกฎหมาย หรือขัดต่อศีลธรรมอันดี และเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสถานที่อันอาจชักนำไปในทางเสียหาย

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ทำการศึกษา คือ เด็กและเยาวชนที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางมีคำพิพากษาส่งไปรับการฝึกและอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ ศูนย์ฝึกและอบรมฯ บ้านมฤตดา ศูนย์ฝึกและอบรมฯ บ้านกรุณา ศูนย์ฝึกและอบรมฯ บ้านอุเบกขา และศูนย์ฝึกและอบรมฯ บ้านปราณี จำนวน 173 คน ใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) คำนวณได้ขนาดตัวอย่าง 121 คน ทำการเก็บข้อมูลวันที่ 10-20 มีนาคม 2565 ระหว่างเก็บข้อมูลมีผู้สมัครใจยินดีเข้าร่วมการวิจัยได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 151 คน

2. การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

โครงการวิจัยผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เอกสาร รับรองเลขที่ อ.1180/2565 ก่อนเก็บข้อมูลผู้วิจัยนำหนังสือแสดงความยินยอม เข้าร่วมวิจัยให้ผู้มีอำนาจในการดูแลเด็กและเยาวชนลงนาม โดยอธิบาย วัตถุประสงค์ วิธีการเก็บข้อมูลและการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่ง กลุ่มตัวอย่างสามารถปฏิเสธหรือออกจากกรเข้าร่วมวิจัยเมื่อใดก็ได้ ข้อมูลจะ ปกปิดเป็นความลับ ผลการศึกษานำเสนอในภาพรวม และไม่มีผลใดๆ ต่อผู้ตอบ แบบสอบถาม เพื่อให้ผู้มีอำนาจลงนามรวมทั้งเด็กและเยาวชนได้รับทราบก่อน เก็บข้อมูลทุกราย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม (Questionnaire) สร้างขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีและ สารสำคัญของ พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป (16 ข้อ) เป็นแบบเลือกตอบ (Check List) ตอนที่ 2 แบบวัดความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก เป็นแบบเลือกตอบ ใช่หรือไม่ใช่ รวม 30 ข้อ ประกอบด้วย 1) กฎหมายคุ้มครองเด็กให้ความคุ้มครองคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ (1 ข้อ) 2) ด้านการปฏิบัติต่อเด็ก (12 ข้อ) 3) ด้านการสงเคราะห์เด็ก (5 ข้อ) 4) ด้านการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก (7 ข้อ) และ 5) ด้านการส่งเสริม ความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา (5 ข้อ) ตอนที่ 3 แบบสอบถามพฤติกรรม เสี่ยง (20 ข้อ) คำถามพฤติกรรมที่เคยทำในช่วง 1 ปีก่อนเข้ามาอยู่ในศูนย์ฝึก และอบรมฯ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

ตารางที่ 1

เกณฑ์การแปลผลความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คຸ້ມຄອງຕົກແລະພຸດທິກຣມເສີຍຂອງ ຕົກແລະເຍາວຊນ

.1ความรู้ พ.ร.บ. คຸ້ມຄອງຕົກ) ໂດຍຮວມ30 ຂໍ້(	ความรู้ 1.1 พ.ร.บ. คຸ້ມຄອງຕົກ แยกตามรายด้าน
แบ่งเป็น 3 ระดับ = อันตรภาคชั้น)10) 21-30 คะแนน มีความรู้ระดับมาก = 11-20 คะแนน มีความรู้ระดับปานกลาง = 0 - 10 คะแนน มีความรู้ระดับน้อย =	กฎหมายคຸ້ມຄອງຕົກให้ความคຸ້ມຄອງคนที่มี อายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์)1 ข้อ แบ่งเป็น (3 ระดับ = อันตรภาคชั้น)0.33) 0.68-1.00 คะแนน มีความรู้ระดับมาก = 0.34-0.67 คะแนน มีความรู้ระดับปานกลาง = 0.00-0.33 คะแนน มีความรู้ระดับน้อย =
คຸ້ມຄອງຕົກດ້ານການປຸກປັບ.บ.ร.ความรู้ 1.2) ຕ່ອ່ຕົກ12 ຂໍ້(	คຸ້ມຄອງຕົກດ້ານການ.บ.ร.ความรู้ 1.3) ສงເຣາະຫໍຕົກ5 ຂໍ້(
แบ่งเป็น 3 ระดับ = อันตรภาคชั้น)4) 9-12 คะแนน มีความรู้ระดับมาก = 5-8 คะแนน มีความรู้ระดับปานกลาง = 0-4 คะแนน มีความรู้ระดับน้อย =	แบ่งเป็น 3 ระดับ = อันตรภาคชั้น)1.66) 3.34-5.00 คะแนน มีความรู้ระดับมาก = 1.67-3.33 คะแนน มีความรู้ระดับปานกลาง = 0.00-1.66 คะแนน มีความรู้ระดับน้อย =
1.4 ความรู้คຸ້ມຄອງຕົກດ້ານການคຸ້ມຄອງ.บ.ร.) ສວັສຕິກາພຕົກ7 ຂໍ້(	คຸ້ມຄອງຕົກດ້ານການສ່ເສຣິມ.บ.ร.ความรู้ 1.5) ກວາມປຣະພຸດທິນັກເຣືອນ5 ຂໍ້(
แบ่งเป็น 3 ระดับ = อันตรภาคชั้น)2.33) 4.68-7.00 คะแนน มีความรู้ระดับมาก = 2.34-4.67 คะแนน มีความรู้ระดับปานกลาง = 0.00-2.33 คะแนน มีความรู้ระดับน้อย =	แบ่งเป็น 3 ระดับ = อันตรภาคชั้น)1.66) 3.34-5.00 คะแนน มีความรู้ระดับมาก = 1.67-3.33 คะแนน มีความรู้ระดับปานกลาง = 0.00-1.66 คะแนน มีความรู้ระดับน้อย =
.2ພຸດທິກຣມເສີຍຂອງຕົກແລະເຍາວຊນ 20)ຂໍ້) ເປັນແບບວັດມາຕຣາສ່ວນປະມານຄ່າ (Rating Scale) ຕົກ ທຳເປັນປະຈຳ 5)ຄະແນນ 4) ທຳຄ່ອນຂ້າງປ່ອຍ (ຄະແນນ 3) ທຳເປັນບາງຄັ້ງ (ຄະແນນ (	
2) ນານໆທຳຄະແນນ 1) ແລະໄມ່ເຢຍທຳ (ຄະແນນ(	
ນຳຄ່າເຂຣີຍ)X̄ (1.33 = ອັນຕຣາກາດຊັ້ນ) ຣະດັບ 3 ມາຈັດແບ່ງເປັນ (	
3.68-ພຸດທິກຣມເສີຍຣະດັບສູງ = ຄະແນນ 5.00	
ພຸດທິກ = ຄະແນນ 3.67-2.34ຣມເສີຍຣະດັບປານກາລງ	
1.00-ພຸດທິກຣມເສີຍຣະດັບຕ່ຳ = ຄະແນນ 2.33	

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ประกอบด้วย การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมใช้ได้ทุกข้อ และการตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามตอนที่ 2 ได้ค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (KR-20) = 0.77 และแบบสอบถามตอนที่ 3 ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาช (Cronbach's alpha coefficient) = 0.84 แสดงว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นที่เชื่อถือได้

4. การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล

ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดย (1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และ (2) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistics) ใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ดังนี้ (2.1) การเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านเพื่อน โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way Analysis of Variances: One-Way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe' Test) และ (2.2) การเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านเพื่อน และความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way Analysis of Variances: One-Way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe' test)

ผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คຸ້ມครองเด็กและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด

เด็กและเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับพ.ร.บ. คຸ້ມครองเด็ก โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 15.43$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เด็กและเยาวชนมีความรู้ว่ากฎหมายคຸ້ມครองเด็กให้ความคุ้มครองผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 0.80$) ส่วนความรู้ด้านการสงเคราะห์เด็กอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.38$) และความรู้อีก 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการปฏิบัติต่อเด็ก ($\bar{X} = 7.58$) ด้านการคຸ້ມครองสวัสดิภาพเด็ก ($\bar{X} = 2.72$) และด้านการส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา ($\bar{X} = 2.93$)

ตารางที่ 2

ความรู้ของเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับ พ.ร.บ. คຸ້ມครองเด็ก

รายการ	Min	Max	S.D.	$\bar{X}$	แปลผล
1. กฎหมายให้ความคุ้มครองคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์	0.00	1.00	0.40	0.80	มาก
2. ด้านการปฏิบัติต่อเด็ก	0.00	12.00	2.72	7.58	ปานกลาง
3. ด้านการสงเคราะห์เด็ก	0.00	5.00	1.57	1.38	น้อย
4. ด้านการคຸ້ມครองสวัสดิภาพเด็ก	0.00	7.00	2.15	2.72	ปานกลาง
5. ด้านการส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา	0.00	5.00	1.40	2.93	ปานกลาง
ความรู้ พ.ร.บ. คຸ້ມครองเด็ก โดยรวม	0.00	30.00	6.50	15.43	ปานกลาง

เมื่อพิจารณารายด้าน (ตารางที่ 3) ด้านการปฏิบัติต่อเด็ก พบว่า เด็กและเยาวชนตอบถูกมากที่สุด ได้แก่ ข้อ 1. ผู้ปกครองต้องเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนและพัฒนาเด็กในความปกครองดูแล และปกป้องคุ้มครองไม่ให้เกิดอันตรายแก่เด็ก (ร้อยละ 88.74) ด้านการสงเคราะห์เด็ก พบว่า เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ตอบผิดทุกข้อ ด้านการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก พบว่า มีเพียง 2 ข้อที่ส่วนใหญ่ตอบถูก ได้แก่ ข้อ 7. ผู้ใดพบเห็นหรือมีความน่าเชื่อถือว่าเด็กจะถูกทารุณกรรมให้รีบแจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานฝ่ายปกครอง/ตำรวจ/ผู้มีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก (ร้อยละ 75.50) และข้อ 1. เด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ ได้แก่ เด็กที่ถูกทารุณกรรม (ร้อยละ 59.60) ด้านการส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา พบว่า เด็กและเยาวชนตอบถูกมากที่สุด ได้แก่ ข้อ 3. นักเรียนและนักศึกษาต้องไม่หนีเรียนหรือออกนอกสถานศึกษาในช่วงเวลาเรียนโดยไม่ได้รับอนุญาต (ร้อยละ 88.08)

ตารางที่ 3

ความรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็ก จำแนกตามรายด้านและรายข้อ

ความรู้ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็ก	ตอบถูก (ร้อยละ)	ตอบผิด (ร้อยละ)
ด้านการปฏิบัติต่อเด็ก		
1. ผู้ปกครองต้องเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนและพัฒนาเด็กในความปกครองดูแล และปกป้องคุ้มครองไม่ให้เกิดอันตรายแก่เด็ก	88.74	11.26
2. เด็กต้องได้รับการจดทะเบียนการเกิด (แจ้งเกิดในระบบทะเบียนราษฎร)	81.46	18.54
3. เด็กต้องได้เรียนหนังสือจนจบการศึกษาภาคบังคับ (ม.3)	35.76	64.24
4. เด็กมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาล การป้องกันโรคและบริการสาธารณสุข	68.21	31.79

ความรู้ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็ก	ตอบถูก (ร้อยละ)	ตอบผิด (ร้อยละ)
5. ห้ามการกระทำใดๆ ที่เป็นการทารุณกรรมต่อร่างกายหรือจิตใจของเด็ก (ได้แก่ การเสื่อมเสีย เสรีภาพ อันตรายแก่ร่างกาย/จิตใจ กระทำผิดทางเพศ ต่อเด็ก ใช้เด็กทำสิ่งที่จะเป็นอันตรายแก่ร่างกาย/จิตใจ/ผิดกฎหมาย/ผิดศีลธรรมอันดี)	84.11	15.89
6. เด็กที่ไปก่อเหตุกระทำความผิดหากถูกจับดำเนินคดี ผู้ปกครองก็อาจถูกดำเนินคดีด้วย (ผู้ปกครองส่งเสริม/ยินยอม/ปล่อยปละละเลยให้เด็กประพฤติดนไม่สมควร หรือเสี่ยงต่อการกระทำผิด)	27.15	72.85
7. ห้ามปล่อยให้เด็กเล่นการพนัน เข้าไปในสถานที่เล่นการพนัน สถานค้าประเวณี หรือสถานที่ห้ามมิให้เด็กเข้า	85.43	14.57
8. ห้ามให้เด็กแสดงหรือกระทำการในลักษณะลามกอนาจาร	71.52	28.48
9. ห้ามขาย แลกเปลี่ยน หรือให้สุรา/บุหรี่แก่เด็ก	78.81	21.19
10. ห้ามเผยแพร่รูปภาพเด็กหรือผู้ปกครองทางสื่อต่างๆ เพื่อให้เกิดความเสียหายหรือเสียชื่อเสียงหรือเพื่อประโยชน์ใดๆ	59.60	40.40
11. หากผู้ปกครองไม่สามารถเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนเด็ก หรือผู้ปกครองทำให้เกิดอันตรายหรือเลี้ยงดูโดยมิชอบ หรือมีเหตุจำเป็น พนักงานเจ้าหน้าที่จะดำเนินการให้การสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก	18.54	81.46
12. ผู้ที่พบเห็นเด็กตกอยู่ในสภาพต้องได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพ (เช่น เด็กเร่ร่อน เด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้ง พลัดหลง ผู้ปกครองประกอบอาชีพไม่เหมาะสม เด็กถูกทารุณกรรม เด็กพิการ เด็กในสภาพยากลำบาก เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด) ต้องให้การช่วยเหลือเบื้องต้นและแจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ให้มาดำเนินการช่วยเหลือ	59.60	40.40

ความรู้ พ.ร.บ. คัมครองเด็ก	ตอบถูก (ร้อยละ)	ตอบผิด (ร้อยละ)
ด้านการสงเคราะห์เด็ก		
1. เด็กเร่ร่อน เด็กกำพร้า เด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือพลัดหลง พนักงานเจ้าหน้าที่จะพิจารณาให้การสงเคราะห์ที่เหมาะสม เช่น สงเคราะห์เด็กและบุคคลที่อุปการะเลี้ยงดูเด็ก หรือส่งเข้ารับการอุปการะในสถานแรกรับ/สถานสงเคราะห์/สถานฝึกอาชีพ/ครอบครัวอุปถัมภ์	48.34	51.66
2. เด็กที่พึงได้รับการสงเคราะห์ ได้แก่ เด็กที่มีผู้ปกครองป่วยทางจิตหรือโรคประสาท พิการ ยากจน ถูกจำคุก เนื่องจากผู้ปกครองไม่สามารถอุปการะเลี้ยงดูได้	12.58	87.42
3. เด็กที่พึงได้รับการสงเคราะห์ ได้แก่ เด็กที่ถูกผู้ปกครองใช้หรือบังคับให้ขอลาน เนื่องจากเป็นเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูโดยมิชอบ	34.44	65.56
4. เด็กที่พึงได้รับการสงเคราะห์ ได้แก่ เด็กที่ผู้ปกครองมีพฤติกรรมหรือประกอบอาชีพไม่เหมาะสม เด็กพิการเด็กที่อยู่ในสภาพยากลำบาก	20.53	79.47
5. เด็กที่อยู่ในสภาพที่จำต้องได้รับการสงเคราะห์ ได้แก่ เด็กซึ่งกระทำผิดหรือตกเป็นผู้ต้องหว่ากระทำผิด หรือเด็กที่เป็นผู้เสียหายในคดีอาญา หากศาล/อัยการหรือพนักงานสอบสวนเห็นว่า ตามพฤติการณ์หรือสภาพแวดล้อมจำต้องได้รับการสงเคราะห์	22.52	77.48
ด้านการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก		
1. เด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ ได้แก่ เด็กที่ถูกทารุณกรรม	59.60	40.40
2. เด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ ได้แก่ เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด	33.11	66.89
3. เด็กอายุไม่ถึง 10 ปีที่ถูกจับดำเนินคดีอาญา เป็นเด็กที่อยู่ในสภาพที่จำต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ	17.22	82.78

ความรู้ พ.ร.บ. ค้มครองเด็ก	ตอบถูก (ร้อยละ)	ตอบผิด (ร้อยละ)
4. เด็กที่ศาลเยาวชนและครอบครัว หรือผู้อำนวยการสถานพินิจฯส่งมารับการคุ้มครองสวัสดิภาพ และไม่มีผู้ปกครองหรือมีแต่ไม่อยู่ในสภาพที่จะดูแลเด็กได้ เป็นเด็กที่อยู่ในสภาพที่จำต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ	34.44	65.56
5. เด็กประกอบอาชีพที่น่าจะเกิดอันตรายหรือประกอบอาชีพในที่เสี่ยงอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ เป็นเด็กที่อยู่ในสภาพที่จำต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ	31.13	68.87
6. เด็กอาศัยอยู่กับผู้มีพฤติกรรมน่าสงสัยว่าจะประกอบอาชีพไม่สุจริตหรือหลอกลวงประชาชน เป็นเด็กที่อยู่ในสภาพที่จำต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ	21.19	78.81
7. ผู้ใดพบเห็นหรือมีความน่าเชื่อถือ ว่า เด็กจะถูกทารุณกรรม ให้รีบแจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานฝ่ายปกครอง/ตำรวจ/ผู้มีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก	75.50	24.50
ด้านการส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา		
1. โรงเรียนและสถานศึกษาต้องจัดให้มีงานแนะแนวให้คำปรึกษา กิจกรรมการฝึกอบรม แก่นักเรียน นักศึกษา และผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมความประพฤติที่เหมาะสม ความรับผิดชอบต่อสังคม และความปลอดภัยแก่นักเรียนและนักศึกษา	45.70	54.30
2. นักเรียนและนักศึกษาต้องปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนหรือสถานศึกษา และที่กำหนดในกฎกระทรวง	65.56	34.44
3. นักเรียนและนักศึกษาต้องไม่หนีเรียนหรือออกนอกสถานศึกษาในช่วงเวลาเรียนโดยไม่ได้รับอนุญาต	88.08	11.92
4. นักเรียนและนักศึกษาต้องไม่แสดงพฤติกรรมทางชั่วช้า ซึ่งไม่เหมาะสมในที่สาธารณะ	64.24	35.76
5. การลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาที่ทำความผิดได้แก่ ว่ากล่าวตักเตือน ทำทัณฑ์บน ตัดคะแนนความประพฤติ และทำกิจกรรมเพื่อให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม	29.80	70.20

จากตารางที่ 4 พบว่า เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{X} = 1.78$) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยได้ดังนี้ ด้านการประพฤติดนไม่สมควร ($\bar{X} = 2.01$) ด้านการประกอบอาชีพที่น่าจะชักนำไปในทางกระทำผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดี ($\bar{X} = 1.94$) ด้านการคบหาสมาคมกับบุคคลที่น่าจะชักนำไปในทางกระทำผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดี ($\bar{X} = 1.80$) และด้านการอยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสถานที่อันอาจชักนำไปในทางเสียหาย ($\bar{X} = 1.37$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4

พฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน

พฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน	S.D.	$\bar{X}$	แปลผล
1. ประพฤติดนไม่สมควร	0.54	2.01	พฤติกรรมเสี่ยงระดับต่ำ
2. ประกอบอาชีพที่น่าจะชักนำไปในทางกระทำผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดี	0.57	1.94	พฤติกรรมเสี่ยงระดับต่ำ
3. คบหาสมาคมกับบุคคลที่น่าจะชักนำไปในทางกระทำผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดี	1.06	1.80	พฤติกรรมเสี่ยงระดับต่ำ
4. อยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสถานที่อันอาจชักนำไปในทางเสียหาย	0.51	1.37	พฤติกรรมเสี่ยงระดับต่ำ
พฤติกรรมเสี่ยงโดยรวม	0.53	1.78	พฤติกรรมเสี่ยงระดับต่ำ

ส่วนที่ 2 การเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านเพื่อน

จากตารางที่ 5 พบว่า เด็กและเยาวชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็ก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เด็กและเยาวชนที่มีลักษณะเพื่อนสนิทต่างกันมีความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 5

การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) ของความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็ก จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านเพื่อน

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	df	F-value	F-prob
อายุ	15.43	6.50	2	0.175	0.839
อายุ 15 ปีหรือน้อยกว่า	16.12	6.31			
อายุ 16-17 ปี	14.97	6.24			
อายุ 18 ปีขึ้นไป	15.57	6.68			
ระดับการศึกษา	15.43	6.50	2	3.898	0.022*
ไม่จบ ป.6/ไม่ได้เรียนหนังสือ	12.82	4.63			
จบ ป.6	15.03	6.57			
จบ ม.3 ขึ้นไป	17.67	6.53			
อาชีพ	15.43	6.50	3	1.128	0.340
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	15.95	7.10			
นักเรียน/นักศึกษา	16.05	6.00			
อาชีพรับจ้าง	13.73	4.95			
อาชีพอื่นๆ (พนักงานบริษัท/โรงงาน, ค้าขาย, Rider, เกือบของเก่า)	13.61	3.92			

ตัวแปร	$\bar{x}$	S.D.	df	F-value	F-prob
สถานภาพสมรสของบิดามารดา	15.43	6.50	2	0.753	0.473
อยู่ด้วยกัน	14.51	6.20			
แยกกันอยู่	15.22	7.28			
หย่าร้าง/เสียชีวิต/ไม่ทราบ	16.16	5.86			
อาชีพของผู้ปกครอง	15.43	6.50	2	5.01	0.198
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	14.36	5.79			
รับจ้าง	17.29	6.23			
อื่นๆ (พนักงานบริษัท/โรงงาน, เกษตรกร, ไม่ประกอบอาชีพ)	13.78	6.81			
บุคคลที่พักอาศัยอยู่ด้วย	15.43	6.50	4	0.462	0.764
บิดาและมารดา	14.65	5.97			
บิดา	15.10	7.47			
มารดา	16.34	6.47			
ปู่ย่า/ตายาย	14.67	6.36			
อื่นๆ (แฟน, ญาติ, เพื่อน, คนรู้จัก)	16.07	6.38			
ลักษณะเพื่อนสนิท	15.43	6.50	2	5.266	0.006**
เพื่อนมีพฤติกรรมเสี่ยงต่ำ (≥ 2 ลักษณะ)	13.50	7.97			
เพื่อนมีพฤติกรรมเสี่ยงปานกลาง (3-4 ลักษณะ)	14.29	5.06			
เพื่อนมีพฤติกรรมเสี่ยงสูง (≤ 5 ลักษณะ)	17.32	6.36			
ฐานความผิด	15.43	6.50	2	0.967	0.383
ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน	14.11	6.19			
ความผิด พ.ร.บ. ยาเสพติด	15.90	6.20			
ความผิดเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกายและอื่นๆ (บุกรุกบ้านฯ)	15.50	8.09			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการทดสอบความแตกต่างแบบรายคู่พหุคูณ (Multiple comparison test) ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's test) ในตารางที่ 6 พบว่า เด็กและเยาวชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ ผู้ที่จบชั้น ม.3 ขึ้นไปมีความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กมากกว่า ผู้ที่เรียนจบชั้น ป.6 และผู้ที่เรียนไม่จบ ป.6/ไม่ได้เรียนหนังสือ

ตารางที่ 6

การเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่างกันทีละคู่

ระดับการศึกษา	$\bar{x}$	ไม่จบ ป.6/ ไม่ได้เรียน หนังสือ	จบ ป. 6	จบ ม.3 ขึ้นไป
ไม่จบ ป.6/ไม่ได้เรียนหนังสือ	12.82	-	-2.207	-4.852*
จบ ป.6	15.03		-	-2.644*
จบ ม.3 ขึ้นไป	17.67			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการทดสอบความแตกต่างแบบรายคู่พหุคูณ (Multiple comparison test) ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's test) ในตารางที่ 7 พบว่า เด็กและเยาวชนที่เพื่อนสนิทมีพฤติกรรมเสี่ยงต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ ผู้ที่มีเพื่อนสนิทมีพฤติกรรมเสี่ยงสูงมีความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กมากกว่า ผู้ที่มีเพื่อนสนิทมีพฤติกรรมเสี่ยงปานกลางและต่ำ

ตารางที่ 7

การเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่ลักษณะเพื่อนสนิทต่างกันเป็นรายคู่

ลักษณะของเพื่อนสนิท	$\bar{x}$	มีพฤติกรรมเสี่ยงต่ำ	มีพฤติกรรมเสี่ยงปานกลาง	มีพฤติกรรมเสี่ยงสูง
มีพฤติกรรมเสี่ยงต่ำ	13.50	-	- 0.796	- 3.823**
มีพฤติกรรมเสี่ยงปานกลาง	14.29		-	- 3.026**
มีพฤติกรรมเสี่ยงสูง	17.32			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ส่วนที่ 3 การเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านเพื่อน และความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก

จากตารางที่ 8 พบว่า เด็กและเยาวชนที่มีอาชีพต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เด็กและเยาวชนที่มีลักษณะเพื่อนสนิทต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เด็กและเยาวชนที่มีฐานความผิดต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 8

การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) ของพฤติกรรมเสี่ยง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านเพื่อน และความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็ก

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	df	F-value	F-prob
อายุ	1.78	0.53	2	2.180	0.117
อายุ 15 ปีหรือน้อยกว่า	2.00	0.70			
อายุ 16-17 ปี	1.89	0.54			
อายุ 18 ปีขึ้นไป	1.72	0.51			
ระดับการศึกษา	1.78	0.53	2	2.607	0.077
ไม่จบ ป.6/ไม่ได้เรียนหนังสือ	1.63	0.41			
จบ ป.6	1.74	0.53			
จบ ม.3 ขึ้นไป	1.94	0.57			
อาชีพ	1.78	0.53	3	6.688	0.000 **
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	2.28	0.54			
นักเรียน/นักศึกษา	1.75	0.52			
อาชีพรับจ้าง	1.68	0.49			
อาชีพอื่นๆ (พนักงานบริษัท/ โรงงาน, ค้าขาย, Rider, เก็บของเก่า)	1.54	0.34			
สถานภาพสมรสของบิดา	1.78	0.53	2	0.697	0.500
มารดา	1.69	0.47			
อยู่ด้วยกัน	1.78	0.52			
แยกกันอยู่	1.83	0.58			
หย่าร้าง/เสียชีวิต/ไม่ทราบ					

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	df	F-value	F-prob
อาชีพของผู้ปกครอง	1.78	0.53	2	0.055	0.946
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	1.76	0.55			
รับจ้าง	1.80	0.53			
อื่นๆ (พนักงานบริษัท/โรงงาน, เกษตรกร, ไม่ประกอบอาชีพ)	1.78	0.54			
บุคคลที่พักอาศัยอยู่ด้วย	1.78	0.53	4	1.395	0.239
บิดาและมารดา	1.76	0.54			
บิดา	1.62	0.36			
มารดา	1.89	0.59			
ปู่ย่า/ตายาย	1.71	0.46			
อื่นๆ (แฟน, ญาติ, เพื่อน, คนรู้จัก)	1.88	0.64			
ลักษณะเพื่อนสนิท	1.78	0.53	2	12.171	0.000 ^{**}
เพื่อนมีพฤติกรรมเสี่ยงต่ำ (≥ 2 ลักษณะ)	1.52	0.36			
เพื่อนมีพฤติกรรมเสี่ยงปานกลาง (3-4 ลักษณะ)	1.66	0.46			
เพื่อนมีพฤติกรรมเสี่ยงสูง (≤ 5 ลักษณะ)	2.01	0.58			
ฐานความผิด	1.78	0.53	2	4.909	0.009 ^{**}
ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน	1.64	0.47			
ความผิด พ.ร.บ. ยาเสพติด	1.88	0.56			
ความผิดเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกายและอื่นๆ (บุกรุก, อาวุธ)	1.56	0.43			

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	df	F-value	F-prob
ความรู้ พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก	1.78	0.53	2	2.052	0.321
ความรู้ระดับน้อย	1.59	0.58			
ความรู้ระดับปานกลาง	1.74	0.48			
ความรู้ระดับมาก	1.98	0.52			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการทดสอบความแตกต่างแบบรายคู่พหุคูณ (Multiple comparison test) ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's test) ในตารางที่ 9 พบว่า เด็กและเยาวชนที่มีอาชีพต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ ผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพมีพฤติกรรมเสี่ยงมากกว่า ผู้ที่เป็นนักเรียน/นักศึกษา อาชีพรับจ้าง และอาชีพอื่นๆ

ตารางที่ 9

การเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพต่างกันเป็นรายคู่

อาชีพ	$\bar{X}$	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	นักเรียน/นักศึกษา	รับจ้าง	อาชีพอื่นๆ (พนักงานบริษัท/โรงงาน, ค้าขาย, Rider, เกือบของเก่า)
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	2.28	-	0.527**	0.592**	0.735**
นักเรียน/นักศึกษา	1.75		-	0.065	0.208
รับจ้าง	1.68			-	0.142
อาชีพอื่นๆ (พนักงานบริษัท/โรงงาน, ค้าขาย, Rider, เกือบของเก่า)	1.54				-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการทดสอบความแตกต่างแบบรายคู่พหุคูณ (Multiple comparison test) ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's test) ในตารางที่ 10 พบว่า เด็กและเยาวชนที่เพื่อนสนิทมีพฤติกรรมเสี่ยงต่างกัันมีพฤติกรรมเสี่ยงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ ผู้ที่มีเพื่อนสนิทมีพฤติกรรมเสี่ยงสูงมีพฤติกรรมเสี่ยงมากกว่า ผู้ที่มีเพื่อนสนิทมีพฤติกรรมเสี่ยงปานกลางและต่ำ

ตารางที่ 10

การเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะของเพื่อนสนิทต่างกันเป็นรายคู่

ลักษณะเพื่อนสนิท	$\bar{X}$	มีพฤติกรรมเสี่ยงต่ำ	มีพฤติกรรมเสี่ยงปานกลาง	มีพฤติกรรมเสี่ยงสูง
มีพฤติกรรมเสี่ยงต่ำ	1.52	-	- 0.137	- 0.481**
มีพฤติกรรมเสี่ยงปานกลาง	1.66		-	- 0.344**
มีพฤติกรรมเสี่ยงสูง	2.01			-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการทดสอบความแตกต่างแบบรายคู่พหุคูณ (Multiple comparison test) ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's test) ในตารางที่ 11 พบว่า เด็กและเยาวชนที่มีฐานความผิดต่างกัน มีพฤติกรรมเสี่ยงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ ผู้ที่มีฐานความผิด พ.ร.บ. ยาเสพติดมีพฤติกรรมเสี่ยงมากกว่า ผู้ที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกายและอื่นๆ

ตารางที่ 11

การเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีฐานความผิดต่างกันเป็นรายคู่

อาชีพ	$\bar{X}$	ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน	ความผิด พ.ร.บ. ยาเสพติด	ความผิดเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกายและอื่นๆ (บุกรุก, อาวุธปืนฯ)
ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน	1.64	-	- 0.242	0.077
ความผิด พ.ร.บ. ยาเสพติด	1.88		-	0.319**
ความผิดเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกายและอื่นๆ (บุกรุก, อาวุธปืนฯ)	1.56			-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สรุปและอภิปรายผล

เด็กและเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คຸ້ມครองเด็ก โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 15.43$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีความรู้ว่กฎหมายให้ความคຸ້ມครองผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี (ร้อยละ 80.13) ด้านการปฏิบัติต่อเด็ก พบว่า ข้อที่ตอบถูกมากที่สุด ได้แก่ ข้อ 1. ผู้ปกครองต้องเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนและพัฒนาเด็กในความปกครองดูแลและปกป้องคຸ້ມครองไม่ให้เกิดอันตรายแก่เด็ก (ร้อยละ 88.74) อธิบายได้ว่า เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้มีประสบการณ์ผ่านหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ชั้นตำรวจ อัยการ ศาล สถานพินิจและคຸ້ມครองเด็กและเยาวชน จึงได้รับรู้ถึงเกณฑ์อายุของเด็กจากเจ้าหน้าที่ว่าหากอายุเกิน 18 ปีขึ้นไป แล้วจะพ้นเกณฑ์ความเป็นเด็กและถูกดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมผู้ใหญ่ จึงทำให้ทราบและเข้าใจได้ว่าเกณฑ์อายุของเด็กคือ 18 ปี ที่จะได้รับการคຸ້ມครองความเป็นเด็ก สอดคล้องกับแนวคิด

เกี่ยวกับความรู้ที่อธิบายไว้ว่า ความรู้ของบุคคลเป็นสิ่งที่เกิดจากการจดจำเรื่องราวหรือข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการสังเกต การเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการและประสบการณ์จนเกิดเป็นความเข้าใจ และนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทางปฏิบัติ (Ruhl, 2023) ซึ่งความรู้ของกลุ่มตัวอย่างเด็กและเยาวชนที่รู้ว่ากฎหมายให้ความคุ้มครองเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีได้รับมาจากประสบการณ์ตรงของตนเองรวมทั้งจากผู้อื่นถ่ายทอดให้ทราบ ส่วนความรู้ด้านการปฏิบัติต่อเด็กตามที่กฎหมายกำหนดว่าผู้ปกครองมีหน้าที่เลี้ยงดูอบรมสั่งสอน พัฒนาและปกป้องดูแลเด็กในความปกครองไม่ให้ได้รับอันตรายนั้น เป็นเรื่องปกติวิสัยโดยทั่วไปที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องทำหน้าที่ดังกล่าว ดังนั้นเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจึงสามารถตอบข้อนี้ได้ถูกมากที่สุด การที่บัญญัติเรื่องนี้ไว้ในกฎหมายก็เพื่อให้เป็นหลักประกันว่าเด็กจะได้รับการปฏิบัติและการเลี้ยงดูที่เหมาะสมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง สอดคล้องกับ พรพีโล อาลัยสุข (2557, น. 99) พบว่า กลุ่มตัวอย่างมารดาวัยรุ่นที่มีอายุ 13-19 ปี ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็ก หมวด 2 ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 อยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 94.2) ด้านการสงเคราะห์เด็ก พบว่า เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ตอบผิดทุกข้อ ด้านการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก พบว่า เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ตอบผิด มีเพียง 2 ข้อที่ส่วนใหญ่ตอบถูก ได้แก่ ข้อ 7. ผู้ใดพบเห็นหรือมีความน่าเชื่อถือว่าจะเด็กจะถูกทารุณกรรม ให้รีบแจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานฝ่ายปกครอง/ตำรวจ/ผู้มีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก (ร้อยละ 75.50) และข้อ 1. เด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ ได้แก่ เด็กที่ถูกทารุณกรรม (ร้อยละ 59.60) ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า เด็กและเยาวชนไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงรายละเอียดของพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 โดยเฉพาะเรื่องการสงเคราะห์เด็ก และการคุ้มครองสวัสดิภาพ เนื่องจากเป็นเรื่องรายละเอียดในเชิงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพ ประกอบกับไม่เคยมีประสบการณ์ได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพจึงไม่มีความรู้

ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ด้านการส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา พบว่า เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ตอบถูก 3 ข้อ จากข้อคำถามทั้งหมด 5 ข้อ โดยข้อที่ตอบถูกมากที่สุด ได้แก่ ข้อ 3. นักเรียนและนักศึกษาต้องไม่หนีเรียน หรือออกนอกสถานศึกษาในช่วงเวลาเรียน โดยไม่ได้รับอนุญาต (ร้อยละ 88.08) อธิบายได้ว่า การหนีเรียนเป็นกฎระเบียบของโรงเรียนที่เด็กนักเรียนทุกคนต้องทราบ รวมทั้งเด็กและเยาวชนบางส่วนเคยมีประสบการณ์หนีเรียนหรือมีเพื่อนที่ไม่เข้าเรียนจนในที่สุดต้องออกจากการเรียนกลางคัน เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จึงตอบข้อนี้ถูก ส่วนอีก 2 ข้อที่ส่วนใหญ่ตอบผิด ได้แก่ ข้อ 5. การลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาที่ทำความผิด ได้แก่ ว่ากล่าวตักเตือน ทำทัณฑ์บน ตัดคะแนนความประพฤติ และทำกิจกรรมเพื่อให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (ร้อยละ 70.20) และข้อ 1. โรงเรียนและสถานศึกษาต้องจัดให้มีงานแนะแนวให้คำปรึกษา กิจกรรมการฝึกอบรม แก่นักเรียน นักศึกษาและผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมความประพฤติที่เหมาะสม ความรับผิดชอบต่อสังคม และความปลอดภัยแก่นักเรียนและนักศึกษา (ร้อยละ 54.30) อธิบายได้ว่า เด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เรียนไม่จบชั้น ม.3 (ร้อยละ 75.5) กล่าวคือ เรียนจบชั้น ป.6 (ร้อยละ 58.94) เรียนไม่จบชั้น ป.6 (ร้อยละ 6.62) เรียนไม่จบชั้น ม.3 (ร้อยละ 5.30) และไม่ได้เรียนหนังสือ (ร้อยละ 4.64) เด็กและเยาวชนเหล่านี้เป็นกลุ่มที่ขาดโอกาสทางการศึกษา เรียนไม่จบการศึกษาภาคบังคับชั้น ม.3 และออกจากการเรียนกลางคันในช่วงประถมและมัธยมศึกษาตอนต้น จึงทำให้ไม่ทราบรายละเอียดของกฎระเบียบ หรือบริการต่างๆ ของสถานศึกษาที่จัดให้กับนักเรียนและผู้ปกครอง

พฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{X} = 1.78$) พฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่ไม่สมควรแก่วัยแต่ยังไม่ถึงขั้นได้กระทำผิดกฎหมาย ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนทั้งผู้ปกครองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มีบทบัญญัติเน้นการป้องกันและการคุ้มครองเด็ก โดยในหมวด 2 การปฏิบัติต่อเด็ก กำหนดบทบาทหน้าที่

ของผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่รัฐในการดูแลเด็กที่อยู่ในความปกครองและในพื้นที่รับผิดชอบ หมวด 3 (มาตรา 32-39) วิธีการสงเคราะห์ และหมวด 4 (มาตรา 40-45) การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ซึ่งบางมาตรการเป็นการใช้อำนาจรัฐเข้าแทรกแซง (intervention) อำนาจปกครองของบิดามารดา หรือผู้ปกครองที่ไม่มีความสามารถหรือปราศจากทักษะในการอบรมเลี้ยงดูเด็กในความปกครอง

การศึกษาเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็ก พบว่า (1) ผู้ที่จบชั้น ม.3 ขึ้นไป มีความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กมากกว่าผู้ที่เรียนไม่จบการศึกษาภาคบังคับหรือไม่ได้เรียนหนังสือ (2) ผู้ที่มีเพื่อนสนิทมีพฤติกรรมเสี่ยงสูงมีความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กมากกว่าผู้ที่มีเพื่อนสนิทมีพฤติกรรมเสี่ยงปานกลางและต่ำ ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า การศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ทำให้บุคคลมีความสามารถในการรับรู้และทำความเข้าใจข้อมูลข่าวสารต่างๆ สอดคล้องกับ พรพีโล อาลัยสุข. (2557, น. 116-117) พบว่า มารดาวัยรุ่นที่จบชั้น ม.ปลาย ขึ้นไปมีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กตาม พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กมากกว่ามารดาวัยรุ่นที่มีการศึกษาดำกว่า นอกจากนี้การคบหาเพื่อนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงสูงซึ่งมีประสบการณ์ตรงที่ได้รับรู้จากตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เด็กและเยาวชนจึงได้รับการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องจากเพื่อน สอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่า การพบปะบ่อยครั้งกับเพื่อนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือกระทำความผิดจะได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรมแรงจูงใจคล้ายตามเพื่อน การแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ชุดต่างๆ ที่อยู่ในความสนใจของกลุ่ม และมีแนวโน้มมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Siddiqua & Eti, 2019, p. 398)

การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยง พบว่า (1) เด็กและเยาวชนที่ไม่ได้ประกอบอาชีพมีพฤติกรรมเสี่ยงมากกว่าเด็กและเยาวชนที่เป็นนักเรียน/นักศึกษา อาชีพรับจ้างและอาชีพอื่นๆ (2) เด็กและเยาวชนที่เพื่อนสนิทมีพฤติกรรมเสี่ยงสูงมีพฤติกรรมเสี่ยงมากกว่าเด็กและเยาวชนที่เพื่อนสนิทมีพฤติกรรมเสี่ยงปานกลางและต่ำ (3) เด็กและเยาวชนที่มีฐานความผิด พ.ร.บ.

ยาเสพติดมีพฤติกรรมเสี่ยงมากกว่าเด็กและเยาวชนที่มีฐานความผิดเกี่ยวกับชีวิต/ร่างกายและอื่นๆ อธิบายได้ว่า เด็กและเยาวชนอยู่ในช่วงของวัยรุ่น (Teenage) เป็นวัยที่มีความคิดเป็นของตัวเองและมักทำตามใจตน ขาดความยับยั้งคิด ชอบความท้าทายและความเสี่ยง เมื่อมีเวลาว่างเนื่องจากไม่ได้ทำงานหรือไม่ได้เรียน จึงชักชวนกันทดลองทำสิ่งแปลกใหม่หรือทำในสิ่งที่เป็นเรื่องของวัยรุ่นใหญ่ เช่น สูบบุหรี่ ดื่มเหล้า ใช้สารเสพติดหรือของมีเมาอย่างอื่น วัยรุ่นต้องการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นโดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนซึ่งมีอิทธิพลทั้งด้านความคิดความเชื่อ ค่านิยม ทักษะและพฤติกรรม ตามทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง (Theory of Differential Association) อธิบายไว้ว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนได้รับการเรียนรู้มาจากผู้อื่น โดยเฉพาะบุคคลใกล้ชิดหรือเพื่อนสนิทของเด็กและเยาวชน (Wickert, 2022, p. 5) เพื่อนมีอิทธิพลต่อการมีพฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น (Gudadi, 2014, pp. 65-70) นอกจากนี้การเกี่ยวข้องกับยาเสพติดมักมีพฤติกรรมเสี่ยงอย่างอื่นร่วมด้วย เช่น ปาร์ตี้ยา สูบบุหรี่ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และนำไปสู่การกระทำผิดอย่างอื่น เช่น รับจ้างส่งยา เป็นผู้ค้ารายย่อยหรือก่อเหตุเกี่ยวกับทรัพย์สินเพื่อนำเงินไปซื้อยาเสพติด (Pimrat Thammaraksa et al., 2020, p. 274; Tinney, 2023, pp. 355-356) จึงกล่าวได้ว่าเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดมักมีพฤติกรรมเสี่ยงอย่างอื่นร่วมด้วยในลักษณะที่เรียกว่า “พหุพฤติกรรมเสี่ยง” (Multiple risk behaviors) ดังผลการศึกษาค้างนี้ พบว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พ.ร.บ. ยาเสพติดมีพฤติกรรมเสี่ยง มากกว่าเด็กและเยาวชนที่มีฐานความผิดอย่างอื่น

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. บิดามารดา ผู้ปกครองและผู้มีหน้าที่เลี้ยงดูเด็ก ควรมีเวลาดูแลเอาใจใส่ให้ความรักความอบอุ่น สนับสนุนด้านการเรียน ให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องการคบเพื่อน รวมทั้งติดตามดูแลพฤติกรรมเด็กในความปกครองและกลุ่มเพื่อนอย่างใกล้ชิด

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ได้แก่ กรมกิจการเด็กและเยาวชน โรงเรียนและกรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นต้น ควรเผยแพร่ให้ความรู้ พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กแก่เด็กทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เด็กและเยาวชนที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งผู้ปกครอง โดยเน้นสร้างความตระหนักรู้ ความเข้าใจทักษะชีวิต และทักษะสังคมเพื่อป้องกันการมีพฤติกรรมเสี่ยงตามกฎหมายกระทรวงกำหนดเด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด พ.ศ. 2549 และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ได้แก่ กรมกิจการเด็กและเยาวชน กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีโครงการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนพ่อแม่ผู้ปกครองในการให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสม รวมทั้งเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและสวัสดิการของเด็กและครอบครัว การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพ เพื่อให้เด็กและผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจและทราบถึงหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเมื่อประสบปัญหาต่างๆ เช่น การสงเคราะห์เด็กและครอบครัว การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เป็นต้น

4. กระทรวงศึกษาธิการควรมีนโยบายเร่งด่วนหรือแนวทางการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือหรือออกจากโรงเรียนกลางคันให้ได้รับการศึกษาอย่างน้อยให้จบการศึกษาภาคบังคับ (ม.3) โดยจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายให้เหมาะสมกับบริบทของเด็กและเยาวชนแต่ละกลุ่ม เพื่อเป็นต้นทุนชีวิตที่จะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตได้มีพื้นฐานทางการศึกษาและมีอาชีพที่สุจริตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐา ไทยกกล้า, เกรียงไกร พึ่งเชื้อ และ สุชาดา ภัยหลีกถี้. (2559). *พฤติกรรมการใช้สารเสพติด พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ และเครือข่ายทางสังคมของเยาวชนนอกสถานศึกษา*. ภาควิชาการสารเสพติด หน่วยระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2566). *รายงานสถิติคดีประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566*. www.djop.go.th/storage/files/2/สถิติประจำปี/st-66%20-v2.pdf
- พรพิไล อาลัยสุข. (2557). *ความรู้ของมารดาวัยรุ่นเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. คลังทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:148869
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2565). *Body of knowledge-knowledge-knowledge management*. <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=body-of-knowledge-knowledge-knowledge-management-km>
- อรัญญ์ชาต บุญชูกิตติยศ, สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล และ สุพัทธ แสนแจ่มใส. (2562). ปัจจัยคัดสรรที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในวัยรุ่น: การวิเคราะห์จำแนกกลุ่มระหว่างกลุ่มวัยรุ่น ที่กระทำความผิดกับกลุ่มนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 12(1). 63-85.

- Bosiakoh, T. A., & Andoh, P. K. (2010). Differential association theory and juvenile delinquency in Ghana's capital city-Accra: The case of Ghana Borstal Institute. *International Journal of Sociology and Anthropology*, 2(9), 198-205.
<https://doi.org/10.5897/IJSA.9000028>
- Centre for Longitudinal Studies, UCL Institute of Education. (2018). *Risky behaviors: prevalence in adolescence, Initial findings from the Millennium Cohort Study Age 14 Survey*.
<https://cls.ucl.ac.uk/cls-studies/millennium-cohort-study/mcs-age-14-sweep/mcs-age-14-initial-findings/>
- Centre for teaching excellence, University of Waterloo. (2023). *Bloom's taxonomy*. <https://uwaterloo.ca/centre-for-teaching-excellence/catalogs/tip-sheets/blooms-taxonomy>
- Costa, F. (2023). Richard Jessor: *Problem-behavior theory, a brief overview*. Institute of Behavioral Science, University of Colorado Boulder. https://ibs.colorado.edu/jessor/pb_theory.html
- Cullen, F. T. & Wilcox, P. (2010). Sutherland, Edwin H.: Differential association theory and differential social organization. *Encyclopedia of Criminological Theory*, 2, 899-906.
<https://doi.org/10.4135/9781412959193.n250>

- Gudadi, F. L. (2014). *Dynamics of Juvenile Delinquency and Crimes in Arusha City* [Master's Dissertation, Sokoine University of Agriculture, College of Social Sciences and Humanities]. Sokoine University of Agriculture Institutional Repository. <https://www.suaire.sua.ac.tz/handle/123456789/677>
- Jessor, R. (1992). Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Developmental Review*, 12(4), 374-390. [https://doi.org/10.1016/0273-2297\(92\)90014-S](https://doi.org/10.1016/0273-2297(92)90014-S)
- Romer, D., Reyna, V.F. & Satterthwaite, T.D. (2017). Beyond stereotypes of adolescent risk taking: Placing the adolescent brain in developmental context. *Development Cognitive Neuroscience*, 27, 19-34. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2017.07.007>
- Ruhl, C. (2023). *Bloom's taxonomy of learning*. SimplyPsychology. <https://www.simplypsychology.org/blooms-taxonomy.html>
- Siddiqua, R. & Eti, R. J. (2019). Influence of differential association and social bonding theory on delinquents at Juvenile Development Center, Bangladesh: A comparative analysis study. *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 14(2), 392-427. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3732257>
- Thammaraksa, P., Powwattana, A., Lagampan, S., Vatanasomboon, P., & Stoddard, S. (2020). Understanding causes of multiple risk behaviors in Thai male adolescents from multidimensional perspectives: A qualitative study. *Pacific Rim International Journal of Nursing Research*, 24(2), 274-287.

- Tinney, E. (2023). The “STICKINESS” of stigma: Guilt by association after a friend's arrest. *Criminology*, 61(2), 354-383.
<https://doi.org/10.1111/1745-9125.12333>
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA). (2022). *Definition of Youth*, Fact Sheet.
<https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>
- Warr, M. (1993). Age, Peers, and Delinquency. *Criminology*, 31(1), 17-40. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1993.tb01120.x>
- Wickert, C. (2023). *Differential Association Theory (Sutherland)*. SozTheo. <https://soztheo.de/theories-of-crime/learning-subculture/differential-association-theory-sutherland/?lang=en>
- World Health Organization. (2023). *Adolescent health*.
https://www.who.int/health-topics/adolescent-health#tab=tab_1

**ความรุนแรงในครอบครัว: ภายใต้มุมมองของคนรุ่นใหม่ (Gen-Z)
และกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพ**

**Domestic Violence: The Gen-Z Perspective and
Justice for Well-being Protection**

Received 1 November 2024

Revised 21 November 2024

Accepted 22 November 2024

พรทิภา หัสดี¹

Porntipa Hussadee²

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับมุมมองของคนรุ่นใหม่ (Gen-Z) ต่อความรุนแรงในครอบครัวและกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพ โดยได้นำเสนอเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพ ผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะในส่วนของศาลเยาวชนและครอบครัว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจพลวัตของครอบครัวและสังคม ในบริบทที่แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ซึ่งจากการศึกษาถึงทัศนคติ มุมมอง ความเชื่อ ค่านิยมของกลุ่มคนรุ่นใหม่ (Gen-Z) ต่อสถาบันครอบครัว และความรุนแรงในครอบครัวภายใต้บริบทสังคมไทยแล้วพบว่า กลุ่มคนรุ่นใหม่นี้ส่วนใหญ่ยังมีมุมมองว่าครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ และมีพื้นฐานความเชื่อ ค่านิยม ต่างๆ เกี่ยวกับครอบครัวคล้ายกับคนในยุคก่อน แต่สิ่งที่เห็นได้เด่นชัด คือ การรับรู้ถึงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในครอบครัวที่ไม่ควรมีการละเมิดทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมไปถึงต้องการให้ทำหน้าที่ของครอบครัวอย่างเต็มที่ แต่ในขณะเดียวกันยังมีอีกส่วนหนึ่งที่มีความคิดเห็นแตกต่างไป โดยได้สะท้อนให้เห็นภาพสถาบันครอบครัวที่แปรเปลี่ยนไปในเรื่องอำนาจและบทบาทหน้าที่ของ

---

¹ นิสิตปริญญาเอก, สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย
ไทย E-mail: 6381013824@student.chula.ac.th

² PhD. Student, Program in Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

พ่อแม่ ผู้ปกครอง ซึ่งควรมีข้อจำกัดในเรื่องการใช้อำนาจปกครองให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นในครอบครัว กลุ่มคนรุ่นใหม่ก็ถึงศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นอันดับที่สองรองจากหน่วยงานตำรวจ โดยมีความความคาดหวังให้ช่วยยับยั้งแก้ไข้ปัญหาและช่วยให้คำปรึกษาเยียวยาผู้ถูกระทำความรุนแรง รวมทั้งเลือกออกคำสั่งหรือใช้มาตรการแก้ไข้บำบัดฟื้นฟู และการเยียวยาให้เหมาะสมสอดคล้องกับความคิด ความรู้สึก และมุมมองต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคลในครอบครัวเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวขึ้นอีก ทั้งเพื่อร่วมสร้างสังคมแห่งสันติภาพไว้ความรุนแรงต่อไป

คำสำคัญ: คุ้มครองสวัสดิภาพ, ความรุนแรงในครอบครัว, กลุ่มคนรุ่นใหม่

Abstract

This article presents the perspective of the Gen-Z on domestic violence and justice for Well-being Protection. It discusses the justice process in safeguarding the welfare of individuals subjected to domestic violence, with a particular focus on the Juvenile and Family Court so it's essential to understand the dynamics of family and society, which change with the times. The study examines the opinions, beliefs, and values of the Gen-Z towards the family and domestic violence within the context of Thai society. The findings reveal that most of this generation views family as significant and holds beliefs and values about family similar to those of previous generations. However, a prominent aspect is the recognition of basic human rights within the family, emphasizing that no physical or mental abuse should occur. They also expect family members to fulfill their roles responsibly. At the same time, there is

some of this generation with differing views, reflecting changes in the family regarding power dynamics and parental roles, suggesting that there should be more restrictions on the exercise of parental authority. When domestic violence occurs, the Gen-Z first considers the police, with the Juvenile Court and family as the secondary institution they would turn to, hoping for intervention, problem resolution, and counseling for victims. They also expect the court to issue appropriate orders or employ corrective and rehabilitative measures that align with their thoughts, feelings, and views on domestic violence that changes at the times. Furthermore, this generation sees the justice as a means of fostering among family members to prevent future domestic violence incidents and contribute to a peaceful, violence-free society.

Keywords: Well-being protection, Domestic violence, Gen-Z

บทนำ

“ครอบครัว” คือ บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภรรยา หรือมีความผูกพันทางสายโลหิต หรือทางกฎหมาย หรือเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน และมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2562) ครอบครัวจึงเปรียบดังสถาบัน หรือหน่วยทางสังคมที่เล็กที่สุดแต่มีความสำคัญอย่างยิ่ง กล่าวคือเป็นจุดเริ่มต้น หรือรากฐานของการปกครอง และปรากฏการณ์ทางสังคมต่างๆ เนื่องด้วยเป็นเป้าหมายและแหล่งบ่มเพาะบุคลิกภาพ อุปนิสัย เมล็ดพันธุ์ทางความคิดและจิตใจ ผ่านการอบรมสั่งสอน ให้เรียนรู้วินัย ศีลธรรม การรับรู้ ผิดชอบ ชั่วดี กฎกติกาของสังคม หากครอบครัว ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์บุคคลก็มีแนวโน้มสูงที่จะเติบโตขึ้นมาเป็นบุคคลที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีเหตุผล

เคารพกฎกติกาและความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น เป็นประชากรที่มีคุณภาพ ก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมสืบต่อไป แต่ในทางกลับกันหากครอบครัวทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์ ก็จะส่งผลให้บุคคลในครอบครัวมีความคลอนแคลน ไม่มั่นคง ปราศจากความสงบสุข สาเหตุอาจเนื่องมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ สุขภาพกาย สุขภาพจิต และทัศนคติที่ไม่เหมาะสม นำไปสู่ปัญหาระหว่างสมาชิกในครอบครัว ปัญหาภายในครอบครัวที่สำคัญประการหนึ่งคือ ปัญหา ความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ การทำร้ายทางเพศ การบังคับขู่เข็ญ และการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพ ความรุนแรงในครอบครัวสามารถเกิดขึ้นได้กับสมาชิกในครอบครัวทุกระดับ แต่ความรุนแรงในครอบครัวที่เป็นปัญหาในสังคมส่วนใหญ่มักเป็นความรุนแรง ระหว่างคู่สมรส (Intimate partner violence) การใช้ความรุนแรงของพ่อแม่ ที่มีต่อลูก (Child abuse) และความรุนแรงที่ลูกมีต่อพ่อแม่สูงอายุ (Elder abuse) (รณชัย คงสกนธ์ และ นฤมล โพธิ์แจ่ม, 2551) ประเภทและรูปแบบของ ความรุนแรงในครอบครัวนั้น แปรผันไปตามบริบทของสังคม

สำหรับสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้งตาม ความเจริญของเทคโนโลยี และกระแสของสังคมโลกาภิวัตน์ และกำลังเข้าสู่ยุค ของโลกหลังสมัยใหม่ (Post-modern) (Turner, 2014) ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตของ ผู้คนในสังคม รวมไปถึงสถาบันครอบครัวในทุกมิติ และหมายรวมถึงปัญหา ความรุนแรงในครอบครัวที่มีแนวโน้มทวีความรุนแรงที่ความหลากหลาย ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระดับทางเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เป็นปัญหาระดับโลกจากรายงานสถิติของ The National Coalition Against Domestic Violence (NCADV) พบว่า ในทุก 1 นาทีจะมีผู้หญิงสหรัฐอเมริกาถูกทำร้ายร่างกายจากคนในครอบครัว 20 คน เป็นผู้หญิง 1 ใน 4 และเป็นผู้ชาย 1 ใน 9 ตกเป็นเหยื่อที่ได้รับ ความรุนแรงทั้งร่างกายและจิตใจ และขั้นร้ายแรงที่สุดของความรุนแรงใน ครอบครัว คือ มีการใช้อาวุธ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 19 และองค์การสหประชาชาติ

(UN) ระบุว่า ในระหว่างการล็อกดาวน์มีเด็กและผู้หญิงจำนวนมากต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย มีความเสี่ยงที่จะประสบกับความรุนแรงจากคู่ของตนเองหรือคนใกล้ชิด โดย 1 ใน 3 ของผู้หญิงทั่วโลกต้องเผชิญกับความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศจากคู่ของตนเอง และในช่วง 1 ปี ที่ผ่านมาร้อยละ 18 ของผู้หญิงต้องเผชิญกับความรุนแรงที่เป็นอันตรายถึงชีวิต จากสถิติในทุกวันจะมีผู้หญิงประมาณ 137 คน เสียชีวิตจากการทำร้ายร่างกายโดยคู่หรือคนในครอบครัว และมีเด็ก 1 ใน 15 คนต้องเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัว (The National Coalition Against Domestic Violence, n.d.) องค์การสหประชาชาติ (UN) จึงได้บรรจุวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน (The Sustainable Development Goals) ไว้ในเป้าหมายที่ 5 Gender Equality และ Phumzile Mlambo-Ngcuka รองเลขาธิการสหประชาชาติและผู้อำนวยการบริหารของ UN Women กล่าวในแถลงการณ์เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2020 เนื่องใน “วันยุติความรุนแรง ต่อเด็กและสตรีสากล” ว่าการสร้างสันติภาพในบ้านเป็นกุญแจสำคัญส่วนหนึ่งของการดำเนินการในทศวรรษหน้าของสหประชาชาติ (UN Women, 2020) จำเป็นต้องมีความร่วมมือในการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กในทุกภาคส่วน ทั้งในระดับสังคม ชุมชน ครอบครัว และบุคคล รวมไปถึงการสร้างความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นในสังคม การจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยกฎหมาย ซึ่งหมายรวมถึงกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพ และการแก้ไขในระดับปัจเจก

ด้วยจากสถิติสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของประเทศไทยในปี 2561-2565 ข้อมูลจากศูนย์ปฏิบัติการกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2565) เป็นที่ปรากฏว่าความรุนแรงในครอบครัวที่ผ่านมามีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2561 มีเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัว จำนวน 1,353 ราย ปี 2562 จำนวน 1,680 ราย ปี 2563 จำนวน 1,866 ราย ปี 2564 จำนวน 2,065 ราย และในปี 2565 จำนวน 2,146 ราย ซึ่งในรอบ 5 ปี ความรุนแรงในครอบครัวมีจำนวนรวม

เป็น 9,110 ราย เฉลี่ยความรุนแรงในครอบครัวต่อปี จำนวน 1,822 ราย เฉลี่ยความรุนแรงในครอบครัวต่อเดือน จำนวน 152 ราย เฉลี่ยความรุนแรงในครอบครัวต่อวัน จำนวน 5 ราย ทั้งนี้ยังพบว่าองค์การสหประชาชาติระบุว่าประเทศไทยติดอันดับสถิติคดีความรุนแรงต่อเด็กและสตรีเป็นอันดับ 1 ใน 10 ของโลกอีกด้วย (สำนักข่าวไทย, 2561) ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะถูกจัดอันดับความรุนแรงในครอบครัวดังกล่าวมาแล้วข้างต้น แต่รายงานสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวไม่ได้ลดลง ในทางตรงกันข้ามพบว่าข่าวสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของปี 2565 เป็นจำนวน 1,131 เหตุการณ์ เพิ่มขึ้นจาก ปี 2564 กว่า 3 เท่า (มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล, 2567)

จากสถิติที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวนั้นวันยิ่งทวีความรุนแรง และซับซ้อนมากขึ้น (Blackwell, 2013) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเป็นความผิดอาญาและเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของบุคคลที่จะมีชีวิตอยู่อย่างปลอดภัยในครอบครัว ทั้งยังสามารถเกิดขึ้นในทุกสังคม แม้จะต่างบริบทและวัฒนธรรม เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วโลก และมีมาอย่างยาวนาน และเป็นต้นเหตุของความรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ (Eller, 2006) ทั้งนี้วิธีการในการดูแลปกครองและความเชื่อบางประการอาจแตกต่างกันไปตามกาลเวลาและบริบทของสังคม ยกตัวอย่างเช่น สมัยกรีกโบราณ มองว่าสตรีและเด็กเป็นสมบัติของสามีและบิดาจะทำอะไรก็ได้ตามที่เจ้าของต้องการ หรือ กฎหมายจารีตประเพณีของอังกฤษมอบอำนาจสิทธิขาดให้บิดามีเหนือบุตร “กฎแห่งนิ้วหัวแม่มือ” (The Rule of Thumb) ซึ่งยอมให้สามีตีภรรยาด้วยแขนงไม้ที่หนาไม่เกินนิ้วหัวแม่มือของสามี หรือในบริบทสังคมไทยที่กฎหมายเดิมให้ผู้ชายเมียได้แม่เมียไม่ยินยอม และมีมุมมองที่เปรียบเปรยว่าผู้หญิงเป็นควายผู้ชายเป็นคน ซึ่งต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เห็นว่าเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง จึงทรงแก้ไขใหม่ว่าหากเมียไม่ยินยอม ผัวก็ไม่อาจชายเมียได้ (วิชา มหาคุณ, 2551) โดยเมื่อเวลาและสังคมแปรเปลี่ยนไปก็ได้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ขั้นพื้นฐานในความเป็นมนุษย์ของสตรีและเด็กในนานาประเทศมากยิ่งขึ้น มูลเหตุของความรุนแรงในครอบครัว มีความละเอียดอ่อนซับซ้อน มักจะเกิดขึ้นซ้ำๆ ต่อเนื่องและรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ เป็นปัญหาที่สังคมได้เริ่มตระหนักถึงความสำคัญ และมุ่งหาทางแก้ไขโดยในประเทศไทยมีมาตรการทางกฎหมายที่มีเจตนารมณ์มุ่งเน้นเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว และมุ่งแก้ไขบำบัด พื้นฟูให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวได้แก้ไขปรับปรุงตนเองให้สามารถกลับไปอยู่กับครอบครัวและสังคมได้อย่างปกติสุข โดยผ่านกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในศาลเยาวชนและครอบครัวที่ต้องออกคำสั่งและมาตรการต่างๆ เหตุที่มีการกำหนดให้ศาลเป็นผู้ออกคำสั่งคุ้มครองเพราะการออกคำสั่งคุ้มครองเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นนั้นถือเป็นเรื่องสำคัญ (วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ, 2546) ตามบทบัญญัติของกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน อันได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 หมวด 15 การพิจารณาคดีคุ้มครองสวัสดิภาพ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีแนวคิดเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในความเป็นมนุษย์ของบุคคลในครอบครัวมากยิ่งขึ้นแล้ว แต่ในบางวัฒนธรรมและบางครอบครัวอาจยังมีทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมดั้งเดิมหลงเหลืออยู่บ้าง เช่น ในบริบทสังคมไทยมีคำสุภาษิตที่กล่าวว่า “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” เป็นหลักในการดูแลบุตร ซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวที่เคยใช้ได้ผลเป็นอย่างดีมาเป็นเวลาช้านาน แต่ในปัจจุบันอาจเป็นสิ่งที่อาจไม่เหมาะสมสำหรับยุคสมัยไปแล้ว โดยในประเทศไทยพัฒนาแล้วหลายประเทศการตีเด็กถือเป็นอาชญากรรมตามกฎหมาย โดยในปัจจุบันประเทศไทยสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2567 เห็นชอบในการร่าง พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เกี่ยวกับการลงโทษเด็ก โดยแก้ไขมาตรา 1567 (2) เพื่อให้การลงโทษบุตรต้องไม่เป็นการทารุณกรรมหรือทำร้ายร่างกาย

และจิตใจเด็ก ไม่เป็นการเยียนตี หรือทำโทษอื่นใดอันเป็นการด้อยค่า เพื่อปกป้องสิทธิเด็กและลดความรุนแรงในครอบครัว หรือเรียกกันว่า “กฎหมายไม่ตีเด็ก” (ดิแอ็กทีฟ ไทยพีบีเอส, 2567) จากกรณีนี้ทำให้เห็นภาพสะท้อนแรงขับเคลื่อนสังคมภายใต้มุมมองความคิดซึ่งไปในทิศทางเดียวกันกับความต้องการของคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ยังมีเสียงสะท้อนจากคนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งที่มีมุมมองว่าบ้านหรือครอบครัวอาจไม่ใช่ที่ปลอดภัย หรือ Safe Zone อีกต่อไป สังเกตได้จากแฮชแท็กในทวิตเตอร์ (Twitter) ช่วงปี พ.ศ. 2563 ที่ใช้คำว่า “เกลียดครอบครัว” และ “เกลียดบ้าน” หรือคำที่เคยขึ้นแท็กฮิตในเว็บพันทิป ที่ว่า “เกลียดครอบครัว” ในปี พ.ศ. 2563 โดยผู้ที่ติดแฮชแท็กดังกล่าวมักจะอยู่ในช่วงวัยรุ่นไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Istrong Mental health) ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้อยู่ในกลุ่มบุคคลที่เรียกว่า กลุ่มคนรุ่นใหม่ (Gen - Z) ซึ่งประชากรในกลุ่มนี้ เป็นประชากรที่มีมากที่สุดขณะนี้ ประมาณ 2.47 พันล้านคน (Miller & Lu, 2018) และกำลังจะเป็นผู้ขับเคลื่อนสังคมโลกสู่กาลสมัยต่อไป ซึ่งกลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z ในประเทศไทยมีความสนใจในปัญหาสังคมและกล้าที่จะออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ปัญหาต่างๆ รวมถึงเรียกร้องสิทธิให้ตนเอง จึงเกิดคำถามว่าเกิดอะไรขึ้นในครอบครัวและสังคม สิ่งที่เกิดขึ้นถึงขนาดเป็นความรุนแรงในครอบครัวหรือไม่ ซึ่งความรุนแรงในครอบครัวนั้นมีด้วยกันหลายรูปแบบ ทั้งแบบที่ประจักษ์ด้วยสายตา เช่น การทำร้ายทางร่างกาย และที่ไม่ได้ประจักษ์ด้วยสายตา เช่น การทำร้ายทางด้านจิตใจ นอกจากนี้ยังมีความรุนแรงรูปแบบอื่นๆ ตามความคิดมุมมองและทัศนคติของบุคคลในแต่ละยุคสมัยและในแต่ละบริบทของสังคมในขณะนั้น หากกลุ่มคนเหล่านี้ต้องการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในการใช้มาตรการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวพร้อมที่จะรับมือและช่วยแก้ไขเยียวยาแล้วหรือไม่ อย่างไร โดยบทความนี้ได้นำเสนอความรุนแรงในครอบครัวภายใต้มุมมองของคนรุ่นใหม่ (Gen-Z) และกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ความหมายและประเภทของความรุนแรงในครอบครัว

ตามนิยามความหมายของ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มาตรา 3 บัญญัติไว้ว่า ความรุนแรงในครอบครัว หมายความว่า การกระทำการใดๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัว³ ต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่ง อย่างใดโดยมิชอบ แต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท

องค์การอนามัยโลก (Krug et al., 2002) ได้แบ่งความรุนแรงแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. ความรุนแรงทางด้านร่างกาย เช่น การทุบตีทำร้ายร่างกาย ตบ ตะบอย การใช้อาวุธ เป็นต้น
2. ความรุนแรงทางด้านจิตใจ เช่น การใช้คำพูด กิริยา หรือการกระทำที่เป็นการดูถูกดูหมิ่น เหยียดหยาม คำว่า ให้อับอาย การกลั่นแกล้ง ทรมานให้เจ็บช้ำน้ำใจ การบังคับ ข่มขู่ กักขังควบคุม ไม่ให้แสดงความคิดเห็น การหึงหวง การเลือกปฏิบัติ การเอาใจใส่เปรียบการดักตวงผลประโยชน์ การถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการเอาใจใส่เลี้ยงดู เป็นต้น
3. ความรุนแรงทางเพศ เช่น การถูกละเมิดทางเพศ การพูดเรื่องลามกอนาจาร การแอบดูการจับต้องของสงวน การบังคับให้เปลื้องผ้า การบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น

---

³ บุคคลในครอบครัว หมายความว่า คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยา โดยมีได้จดทะเบียนสมรส บุตร บุตรบุญธรรม สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งบุคคลใดๆที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

4. ความรุนแรงจากความสูญเสียหรือการถูกละเลยทอดทิ้ง หมายถึง การไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่และคุ้มครองอย่างเหมาะสม การถูกละเลยในเรื่อง ปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต หรือสุขภาพอนามัย จนเกิดอันตรายต่อร่างกายและจิตใจ

ทฤษฎีและสาเหตุของปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

โดยทั่วไปครอบครัวเป็นแหล่งบ่มเพาะสร้างพลังความรักความอบอุ่น ให้แก่สมาชิกในครอบครัว ในทางกลับกันเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นในครอบครัว อาจกล่าวได้ว่าครอบครัวนั้นๆ ตกอยู่ในภาวะที่ไม่ปกติสุข ความรุนแรงใน ครอบครัวที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุมาจากหลายประการ ทั้งปัจจัยจากปัจเจกบุคคล เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง **ปัจจัยจากปัจเจกบุคคล** เช่น โรค ทางด้านจิตเวช หรือความผิดปกติทางบุคลิกภาพ บ่มความขัดแย้งภายในจิตใจ การใช้แอลกอฮอล์และสารเสพติด เป็นต้น ซึ่งทฤษฎีทางจิตเวช หรือ ทฤษฎี บุคลิกภาพ (Psychiatric/ Personality Theories) ได้อธิบายเกี่ยวกับพยาธิ สภาพหรือบุคลิกภาพของผู้กระทำความรุนแรง และผู้ที่เป็นเหยื่อไว้ (Eller, 2006) **ปัจจัยจากเศรษฐกิจ** มีทฤษฎีเกี่ยวกับทรัพยากร (Resource Theory) ซึ่งเป็นแนวคิดทฤษฎีครอบครัวที่นำแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์และสังคมวิทยา มาใช้อธิบายความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โดยแนวคิดนี้ กล่าวถึงการแบ่งชั้นทาง สังคม ผู้ครอบครองทรัพยากรมากกว่าหรือมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากกว่า ผู้นั้นก็จะมีอำนาจมากกว่า และสิ่งนี้มีความเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ใน ครอบครัว เช่น ความรุนแรงมาจากการใช้อำนาจของสามี เป็นเพราะเพราะ ภรรยาที่ต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากสามี จึงไม่สามารถปกป้องตนเองจากการ กระทำความรุนแรงจากสามี และต้องยอมทนอยู่แม้จะถูกกระทำ หรือเมื่อใดที่ สามีมีความรู้สึกต่ำต้อยกว่าภรรยา ทั้งหน้าที่การงาน รายได้ ความรู้ต่างๆ เมื่อนั้นการใช้ความรุนแรงในครอบครัวอาจเกิดขึ้นเพื่อเป็นการแสดงว่า อย่างน้อย ผู้ชายก็ยังมีอำนาจมากที่สุดครอบครัว รวมไปถึงคนที่อยู่ในสภาพภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมต่ำ ไม่สามารถจัดหาทรัพยากรจากภายนอกให้สมาชิกใน

ครอบครัวยังได้ อาจทำให้เกิดความคับข้องใจ และอาจจะก่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัวยังได้สูงกว่าครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่า เนื่องจากมีอำนาจในการจัดหาทรัพยากรได้ดีกว่า (Goode, 1971) **ปัจจัยจากสังคม** อธิบายได้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) โดย Bandura (1986) ที่สรุปว่าพฤติกรรมของคนเรา ส่วนมากจะเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือจากการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) ซึ่งต้องอาศัยความสนใจ ความจำ และศักยภาพในการแสดงพฤติกรรม โดยพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัวนั้น ทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำได้รับอิทธิพลจากทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกครอบครัว สภาพแวดล้อมภายใน หมายถึง อัตลักษณ์ของบิดา มารดาและการอบรมสั่งสอน ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอก หมายถึง ลักษณะเฉพาะของชุมชน กลุ่มเพื่อน และสถาบันต่างๆ ในสังคม ทั้งนี้การตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่ 1) พฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant) ได้รับอิทธิพลจากการอบรมเลี้ยงดู 2) ความรุนแรงในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา 3) ความรุนแรงในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของชุมชน **ปัจจัยจากโครงสร้างอำนาจ** ที่แฝงไปด้วยความเชื่อค่านิยมและวัฒนธรรม สามารถอธิบายได้ตามทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจ (Structure of power relationship) (วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ, 2546) ที่วิเคราะห์โครงสร้างความรุนแรงในครอบครัวในระดับมหภาค (Macro-Level) โดยปรากฏในสังคมตะวันตกเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้หญิงตั้งแต่เริ่มสมัยคริสตกาล (Biblical Time) กล่าวคือ ศาสนาคริสต์ หรือลัทธิยูดาย (Judaism) หรือลัทธิศาสนาที่ถือหลักพ่อปกครองลูก (Patriarchy) โดยกล่าวสอนว่าผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว ส่วนผู้หญิงมีฐานะคล้ายสิ่งของ (Chattel) ไม่สามารถจัดการทรัพย์สินของตนเองได้ ผู้ชายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวมีสิทธิบังคับให้ผู้หญิงมีบทบาทหน้าที่ตามจารีตประเพณี โดยการบังคับนั้นย่อมรวมไปถึงการใช้กำลัง (Force) อันเป็นความรุนแรงต่อผู้หญิง ซึ่งแนวคิดแบบพ่อปกครองลูก (Patriarchy) นั้น ทำให้

โครงสร้างทางสังคมกำหนดให้ผู้หญิงมีบทบาทน้อยกว่าผู้ชาย กับทำให้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมยอมรับแนวคิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง นอกจากนี้ยังอธิบายได้ด้วยทฤษฎีตามสถานการณ์ (Situational Theories) Eller (2006) ได้กล่าวว่าสถานการณ์ทางสังคมสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เกิดขึ้น มีส่วนกระตุ้นทำให้เกิดความรุนแรงได้ เช่น ภาวะการว่างงาน รายได้ในครอบครัวไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย การศึกษาน้อย ภาวะความเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัว หรือภาวะที่เกิดความเห็นทางการเมืองไม่ตรงกัน เป็นต้น จากปัจจัยต่างๆ ที่เป็นปัญหาดังที่กล่าวมานี้ ล้วนแต่เป็นแรงผลักดันให้เกิดความรุนแรงขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะผู้กระทำความรุนแรงขาดทักษะในการรับมือและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น

สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวอาจมีได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ในด้านความคิด จิตใจ ความเชื่อ ค่านิยม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อิทธิพลจากสังคม การเมือง เศรษฐกิจ เป็นต้น อย่างไรก็ตามไม่ว่าความรุนแรงในครอบครัวจะเกิดขึ้นจากสาเหตุอันใด แต่ความรุนแรงในครอบครัวถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน อีกทั้งเป็นปัญหาที่สำคัญอันนำไปสู่ปัญหาต่างๆ ของสังคมตามมา แม้ครอบครัวจะเป็นสถาบันหนึ่งที่มีอำนาจในการดูแลปกครองกันในครัวเรือน แต่หากมีการละเมิดสิทธิรัฐสามารถเข้าไปแทรกแซงผ่านกระบวนการตามกฎหมาย หนึ่งในกระบวนการดังกล่าว คือ กระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว

กระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพ ซึ่งคดีคุ้มครองสวัสดิภาพ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท (สทรรฐ กิติ ศุภการ, 2564) ได้แก่ 1) คดีร้องขอให้ศาลคุ้มครองสวัสดิภาพผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีครอบครัว พ.ศ. 2553 หมวด 15 การพิจารณาคดีคุ้มครองสวัสดิภาพ 2) คดีร้องขอให้ศาล

คุ้มครองสวัสดิภาพในกรณีที่มีการปฏิบัติต่อเด็กโดยมิชอบด้วยกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 โดยในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะในส่วนของการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

กระบวนการคุ้มครองสวัสดิภาพของไทย

ที่ผ่านมาปัญหาความรุนแรงในครอบครัวถือเป็นเรื่องปิด เพราะเมื่อเกิดปัญหาแล้วสังคมมักจะมองว่าเป็นเรื่องของสามีภรรยา อย่าเข้าไปยุ่งเกี่ยว และยังมองว่าเป็นเรื่องของคนในครอบครัวที่ต้องจัดการแก้ไขปัญหากันเอง รวมทั้ง สมาชิกในครอบครัวมักพยายามปกปิดเนื่องจากความเชื่อที่ว่าเป็นเรื่องส่วนตัว หรือเนื่องจากเหตุผลความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ หรือจากปัจจัยอื่นๆ ส่งผลให้ผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวเลือกเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมสวนทางกับสถานการณ์ความเป็นจริงไปค่อนข้างมาก โดยอาจเป็นเพราะประสบการณ์ที่เคยได้ไปติดต่อ เช่น เมื่อมีการร้องทุกข์แล้วก็จะดำเนินการไกล่เกลี่ยแล้วคืนผู้กระทำความรุนแรงนั้นกลับไปอยู่ในครอบครัวเหมือนเดิม ซึ่งท้ายที่สุดก็จะเป็นการสร้างความรุนแรงให้สะสมมากยิ่งขึ้น โดยไม่มีการแก้ไข ไม่มีการคุ้มครองและไม่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หรือผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวขาดความรู้หรือการเข้าถึงข้อมูล รวมทั้งปัจจัยอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีลักษณะพิเศษ เพราะมีความละเอียดซับซ้อนระหว่างความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว การใช้การดำเนินคดีตลอดจนมาตรการตามกฎหมายอาญาทั่วไปจึงไม่เหมาะสม เนื่องจากกฎหมายอาญามีเจตนารมณ์มุ่งลงโทษผู้กระทำผิดมากกว่าการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดหรือการปกป้องคุ้มครองผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว การลงโทษทางอาญามีได้เป็นหลักประกันว่าผู้กระทำความรุนแรงจะไม่ก่อเหตุขึ้นอีก ทั้งยังส่งผลกระทบต่ออาชีพการงานของผู้กระทำความรุนแรงและสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวโดยรวม ซึ่งผู้ถูกระทำส่วนใหญ่ต้องการ

ให้ผู้กระทำความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตมากกว่าการบังคับใช้โทษที่มีลักษณะเด็ดขาดตามประมวลกฎหมายอาญา (ปัทมวดี สายแก้ว, 2551)

กระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีอาชญาฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัวตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ประกอบด้วย ขั้นตอนในส่วนของ (1) การแจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ (2) การระงับเหตุความรุนแรง (3) การสอบสวน (4) การฟ้องคดีต่อศาล (5) การพิจารณาของศาล และ (6) การพิพากษาของศาล โดยมีหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ศาล อัยการ นักจิตวิทยาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้ประนีประนอม และ พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติฯ (สมบัติ พฤติพงษ์ภัก, 2561) โดยพระราชบัญญัตินี้มีเจตนารมณ์มุ่งเน้นเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว และมุ่งแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวให้แก้ไขปรับปรุงตนเองให้สามารถกลับไปอยู่กับครอบครัวและสังคมได้อย่างปกติสุข โดยผ่านกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในศาลเยาวชนและครอบครัว ที่ต้องออกคำสั่งและมาตรการต่างๆ เหตุที่มีการกำหนดให้ศาลเป็นผู้ออกคำสั่งคุ้มครองเพราะการออกคำสั่งคุ้มครองเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นนั่นถือเป็นเรื่องสำคัญ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 นั้น มีเจตนารมณ์ของกฎหมายที่สำคัญสามประการ อันได้แก่ ประการที่หนึ่ง เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัว เช่น การกำหนดโทษทางอาญาต่อผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวไว้โดยเฉพาะ แต่ไม่ลบล้างการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่น และมุ่งแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความรุนแรง แทนการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้กระทำผิดกลับตัว และเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ ประการที่สอง เพื่อปกป้องคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว โดยมุ่งช่วยเหลือเยียวยาผู้ถูกกระทำ เช่น การเข้ารับคำปรึกษาแนะนำจากจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยา เป็นต้น และประการที่สามเพื่อรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว

โดยการกำหนดให้เป็นความผิดที่ยอมความได้ โดยพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลมอบหมายให้นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลใดช่วยเหลือไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ยอมความกันซึ่งการประนีประนอมดังกล่าวสามารถกระทำได้ทุกชั้นตอน อันแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาในกรณีทั่วไป เป็นต้น แม้ปัจจุบันจะมีพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองและสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ออกมาแล้วแต่ยังชะลอการใช้เนื่องด้วยความพร้อมด้านบุคลากรและขั้นตอนการปฏิบัติ จึงมีการขยายกำหนดระยะเวลาในการมีผลใช้บังคับออกไป (ราชกิจจานุเบกษา 26 สิงหาคม 2562)

สำหรับการดำเนินคดีคุ้มครองสวัสดิภาพของศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีครอบครัว พ.ศ. 2553 หมวด 15 การพิจารณาคดีคุ้มครองสวัสดิภาพ อาจกล่าวถึงเมื่อมีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ เพศหรือการถูกทอดทิ้ง สามารถร้องต่อศาลขอให้ศาลดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพ โดยผู้มีสิทธิร้องได้แก่ 1) บุคคลในครอบครัวซึ่งถูกกระทำความรุนแรง หมายรวมถึงผู้ถูกกระทำสามารถยื่นคำร้องด้วยตนเองอีกด้วย และ 2) ผู้กระทำการแทน⁴ โดยยื่นที่ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีคุ้มครองสวัสดิภาพ ได้แก่ ศาลเยาวชนและครอบครัวที่ผู้เสียหายมีถิ่นที่อยู่หรือมีภูมิลำเนา หรือศาลที่มูลเหตุของคดีเกิดขึ้น โดยในปัจจุบันศาลได้พัฒนาระบบการยื่นโดยสามารถยื่นคำร้องผ่านระบบบริการออนไลน์ศาลยุติธรรม (CIOS) ได้เพื่อให้เข้าถึงและสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เมื่อศาลได้รับคำร้องแล้ว ศาลจะมีการนัดไต่สวนภายหลัง หรือในกรณีฉุกเฉินสามารถยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลไต่สวนหรือมีคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพโดยมิชักช้า ทั้งนี้การพิจารณาว่ากรณีนั้นๆ ฉุกเฉินหรือไม่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลและพยานหลักฐาน ซึ่งหากข้อเท็จจริง

---

⁴ ในกรณีที่บุคคลตามข้อ 1) ไม่อยู่ในสภาพหรือวิสัยที่จะร้องขอตัวเอง ซึ่งได้แก่ ญาติ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ พนักงานเจ้าหน้าที่ องค์การซึ่งมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย หรือองค์การซึ่งมีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ครอบครัว หรือบุคคลอื่นใด เพื่อประโยชน์ของผู้ถูกกระทำ

ตามทางใต้สวนฟิ่งใต้ตามที่ผู้ร้องกล่าวอ้างและมีพฤติการณ์อันน่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของผู้เสียหาย ศาลจะมีคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพภายใต้วิธีการและมาตรการที่กฎหมายกำหนด โดยศาลมีคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพตามคำร้องขอหรือตามสมควร ให้เหมาะสมกับกรณีนั้นๆ โดยคำนึงถึงการรักษาความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวหรือประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ ทั้งนี้คำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพ⁵ ไม่เกินหกเดือน เมื่อศาลมีคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพแล้ว กฎหมายกำหนดให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ให้ศาลแจ้งคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพไปยังเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ผู้ถูกกล่าวหา มีถิ่นที่อยู่หรือภูมิลำเนาในเขตอำนาจเพื่อทราบ

2) ถ้าผู้ถูกกล่าวหาจงใจฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพ โดยไม่มีเหตุอันสมควร ศาลมีอำนาจออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหามาซึ่งจนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่งแต่ไม่เกินกว่าหนึ่งเดือน

---

⁵ คำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพ มีลักษณะดังต่อไปนี้

1) สั่งผู้ถูกกล่าวหา เช่น ห้ามเสพสุราหรือสิ่งมึนเมา ห้ามเข้าใกล้ที่อยู่อาศัยหรือที่ทำงานของผู้ร้อง ห้ามใช้หรือครอบครองทรัพย์สิน ห้ามกระทำการใดอันอาจนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว ให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้ารับคำปรึกษาแนะนำจากศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำหรือสถานพยาบาลหรือหน่วยงานตามที่ศาลกำหนด เป็นต้น ทั้งนี้ตามระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรแต่ต้องไม่เกินกว่าหกเดือน และคำสั่งศาลนี้เป็นที่สุดแต่ถ้าพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป ศาลมีอำนาจสั่งแก้ไขและศาลอาจสั่งให้นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา พนักงานเจ้าหน้าที่ติดตามกำกับให้ผู้ถูกกล่าวหาปฏิบัติตามคำสั่งศาลและรายงานให้ศาลทราบ หรือเรียกมาสอบถามความเป็นไปหรือการปฏิบัติตามคำสั่งศาลก็ได้ 2) สั่งผู้ร้องศาลอาจสั่งให้ผู้ร้องเข้ารับคำปรึกษาแนะนำหรือเข้ารับการอบรมหรือบำบัดรักษาหรือฟื้นฟู จากศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำหรือสถานพยาบาลหรือหน่วยงานหรือองค์กร ซึ่งมีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก

2) ยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ หรือ ทูพพลภาพ หรือ ครอบครัว ตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด เมื่อศาลเห็นว่าผู้ร้องมีส่วนก่อให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว และจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือบำบัดรักษา

3) สั่งให้ผู้ต้องรับผิดชอบ ได้แก่ จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่อีกฝ่ายตามที่ศาลเห็นสมควร ในกรณีมีการจดทะเบียนสมรส จ่ายเงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เบื้องต้นให้แก่ผู้เสียหายหรือสมาชิกในครอบครัวตามสมควรแก่ฐานะ ในกรณีไม่มีการจดทะเบียนสมรส โดยเงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เบื้องต้นนี้เป็นค่าทดแทน ความเสียหายเบื้องต้นหรือเงินหรือทรัพย์สินใดๆ ที่ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวสูญเสียไป โดยผลของการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และรวมถึงรายได้ที่สูญเสียไปค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการหาที่อยู่ใหม่ และค่าใช้จ่ายอื่นที่จำเป็น

ถ้าผู้ถูกกล่าวหาได้รับการปล่อยชั่วคราว ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ถูกกล่าวหาปฏิบัติในระหว่างการปล่อยชั่วคราวก็ได้

- 1) ก่อนครบระยะเวลาตามเงื่อนไขหรือคำสั่งของศาล ผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ร้องมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งยุติการคุ้มครองสวัสดิภาพได้
- 2) เมื่อผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ร้องได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพครบถ้วนแล้ว คำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพเป็นอันสิ้นสุด

กระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัว ใช้กับทุกเพศทุกวัยเพื่อช่วยดูแลเยียวยา ปกป้องผู้ถูกระทำความรุนแรงและแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว ผ่านการออกคำสั่งและมาตรการต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อช่วยเหลือครอบครัวให้เป็นปกติสุข ซึ่งครอบครัวเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมที่มีการแปรเปลี่ยนเป็นพลวัตไปตามกาลสมัย ความแปรเปลี่ยนนี้ส่งผลต่อวิถีชีวิตและความคิดของผู้คนในแต่ละช่วงวัย รวมถึงยุคสมัยหรือเจนเนอเรชั่น โดยขณะนี้กลุ่มคนรุ่นใหม่ (Gen-Z) เป็นกลุ่มประชากรที่มากสุดในโลก การเริ่มทำความเข้าใจจากจุดฐานเป้าหมายของชีวิต หรือครอบครัว ในมุมมองของคนรุ่นใหม่ (Gen - Z) จึงเป็นสิ่งสำคัญเนื่องด้วยกลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นผู้ขับเคลื่อนสังคม จึงอาจกล่าวได้ว่าอนาคตภายภาคหน้าจะเป็นเช่นไร ขึ้นอยู่กับกลุ่มคนรุ่นใหม่

กลุ่มคนรุ่นใหม่ (Gen-Z)

เจนเนอเรชั่น (Generation) เปรียบเสมือนวัฒนธรรม มีทัศนคติ ความเชื่อ บรรทัดฐานทางสังคม และพฤติกรรมที่กำหนดสิ่งเหล่านี้ สำหรับบางคนอาจมองว่ากลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z เหมือนมาจากต่างแดน ทัศนคติความไม่เข้าใจ และการเหวี่ยงเป็นอุปสรรคที่อาจขวางทางคนรุ่นเก่าในการทำ ความเข้าใจวัฒนธรรมใหม่นี้ เจนเนอเรชั่นนี้มาจากโลกดิจิทัลและออนไลน์โดยกำเนิด กำลังจะเข้าสู่การศึกษาระดับอุดมศึกษาและจะเข้ามาทำงานอย่างเต็มที่

ในไม่ช้า จึงเป็นสิ่งที่ควรทำความเข้าใจลักษณะพิเศษของคนเจนเอเรชั่นนี้ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมถึงมุมมองในด้านต่างๆรอบตัว ที่อาจจะแตกต่างจากคนในยุคก่อนๆ ในการศึกษาจึงต้องการทำความเข้าใจว่ากลุ่มคนรุ่นใหม่มีพื้นฐานความคิดเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ รวมถึงสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสิ่งใกล้ตัวนี้ อย่างไร

Seemiller and Grace (2016) กล่าวว่า กลุ่มคนรุ่นใหม่ (Gen-Z) หมายถึง ผู้ที่เกิดระหว่าง ค.ศ. 1995 ถึงปี 2010 โดยโลกของคนยุคนี้ถูกหล่อหลอมโดย อินเทอร์เน็ต จึงมักถูกขนานนามว่า กลุ่มคนยุคดิจิทัล Net Generation หรือ iGeneration ซึ่งคนกลุ่มนี้คิดเป็นหนึ่งในสี่ของประชากร และจะกลายเป็นหนึ่งในสามของประชากรภายในปี 2563 (ปี 2020) พวกเขาเป็นเจนเอเรชั่นที่มีการเปลี่ยนแปลง และมีความหลากหลายมากที่สุด อุมารินทร์ เลิศสุทพันธุ์ และ พระครูปริยัติธรรมวงศ์ (2564) ได้ศึกษาว่า กลุ่มคนในเจนเนอเรชั่นแซด (Gen-Z) คือ คนรุ่นใหม่ในยุคปัจจุบัน หมายถึงคนที่เกิดหลัง พ.ศ. 2540 ขึ้นไป เทียบอายุแล้ว ก็คือ วัยของเด็ก เด็กกลุ่ม Gen-Z นี้ จะเติบโตมาพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายที่อยู่แวดล้อม มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีต่างๆ และเรียนรู้ได้ เร็ว เพราะพ่อแม่ใช้สิ่งเหล่านี้อยู่ในชีวิตประจำวัน แต่สิ่งหนึ่งที่เด็กรุ่น Gen-Z แตกต่างจากรุ่นอื่นๆ ก็คือ เด็กรุ่นนี้จะได้เห็นภาพที่พ่อแม่ต้องออกไปทำงานทั้งคู่ หลายๆ คนจึงได้รับการเลี้ยงดูจากคนอื่นมากกว่าพ่อแม่ของตนเอง และ Scholz and Rennig (2019) กล่าวว่า เจนเอเรชั่น Z เกิดหลังปี 1995 ถูกมองว่าเป็น เจนเอเรชั่นที่ห่างจากเจนเอเรชั่นวายเพียงเล็กน้อย อย่างไรก็ตามเจนเอเรชั่นนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิง และเป็นเจนเอเรชั่นที่เป็นตัวของตัวเอง การที่ Gen-Z ได้เห็นคน Gen-Y ทนทุกข์กับการทำงาน มีปัญหาสุขภาพ Gen-Z จึงมักมองสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง พวกเขารู้ว่าบริษัทต่างๆ มักจะไม่สนใจพนักงาน เมื่อไม่ต้องการพวกเขาอีกต่อไป นักการเมืองไม่สนใจผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ยกเว้นช่วงเลือกตั้ง สื่อมักนำเสนอข้อมูลที่ไม่ค่อยตรงกับสภาพความเป็นจริงเพื่อให้ได้ผู้ชมตามจิตความชอบ และโรงเรียนรวมถึงมหาวิทยาลัย

ไม่ได้เตรียมนักศึกษาให้พร้อมสำหรับชีวิตจริง เป็นต้น สิ่งที่น่าสังเกตคนเจนเนอเรชันนี้ในปัจจุบันพบแนวทางของตัวเองและเฉพาะเจาะจงมาก ซึ่งทำให้พวกเขากลายเป็น 'เจนเนอเรชัน' ที่ไม่เหมือนใครอย่างแท้จริง ปัจจุบัน Gen-Z จะมีจำนวนประชากรทั้งหมดกว่า 2.5 พันล้านคน นับเป็นกว่าหนึ่งในสามของประชากรโลกทั้งหมด โดยเป็นจำนวนที่มากกว่า Gen-Y ในตอนนี้ ดังนั้น Gen-Z จึงมีอำนาจในตลาดแรงงานและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต (Gomez et al., 2019) ทั้งยังมีลักษณะร่วมกันคือมีความตื่นตัวด้านปัญหาสังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม ซึ่งคาดการณ์ว่าจะเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

สำหรับประเทศไทย ประเมินการว่ามีจำนวนประชากร Gen-Z ราวๆ เกือบ 13 ล้านคนที่กำลังจะเข้าสู่วัยแรงงานและจะเป็นกำลังหลักในตลาดแรงงานของประเทศถึงร้อยละ 20 (ธิดิมา ไชยมงคล, 2562) Gen-Z ในประเทศไทยมีความใส่ใจในปัญหาสังคมและกล้าที่จะออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ปัญหา รวมถึงเรียกร้องสิทธิให้ตนเอง คาดการณ์ได้ว่าจะมีการเคลื่อนไหวเช่นนี้อีกต่อไปในอนาคต และประชากรกลุ่มนี้จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งมักเกิดความขัดแย้งระหว่างคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ การขับเคลื่อนนี้รวมไปถึงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่เริ่มมาจากหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคมแต่มีความสำคัญยิ่ง นั่นก็คือ บ้าน หรือครอบครัว นั่นเอง จึงมีการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจมุมมองดังกล่าวของคนรุ่นใหม่ Gen-Z ที่มีต่อครอบครัวและความรุนแรงในครอบครัว ดังนี้

จากการศึกษาโดยสำรวจความคิดเห็นกลุ่มรุ่นใหม่ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมหาวิทยาลัยในประเทศไทย อายุระหว่าง 18-24 ปี จำนวน 400 คน

(Survey)⁶ เพื่อศึกษาทัศนคติและมุมมองที่มีต่อสถาบันครอบครัว และความคิดเห็นที่มีต่อความรุนแรงในครอบครัว พบว่า กลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z มีความคิดเห็น ดังนี้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์และสภาพครอบครัวไทยในปัจจุบัน

กลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z ส่วนใหญ่ยังมีความคิดเห็นและมุมมองว่า ครอบครัวเป็นพื้นที่ปลอดภัย เมื่อได้อยู่กับครอบครัวแล้วทำให้มีความรู้สึกอบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย มองว่าพ่อ แม่เป็นผู้ให้กำเนิดจึงจำเป็นต้องมีหน้าที่เลี้ยงดูลูก และครอบครัวควรมีความรัก ความเข้าใจ และยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็น มีความเชื่อเรื่องความกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ให้กำเนิด หรือผู้ปกครองที่ช่วยเลี้ยงดูมาเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งยังมองว่าครอบครัวในปัจจุบัน มีสายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและเข้มแข็ง มีความพึงพอใจต่อครอบครัว หรือการทำหน้าที่ของครอบครัวของตนเอง และเห็นว่าสถาบันครอบครัว มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติ ซึ่งให้คะแนนความสำคัญในด้านที่กล่าวมานี้ โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.34-4.65 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมากที่สุด นอกจากนี้มีความคิดเห็นว่าบริบทของสังคมที่แปรเปลี่ยน ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์และการทำหน้าที่ของครอบครัว ตลอดจนเห็นว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลต่อความสัมพันธ์มากที่สุด รองลงมา คือด้านสังคม และปัจจัยด้านการเมืองเป็นลำดับสุดท้ายที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว ทั้งนี้ยังให้คะแนนความสำคัญในระดับมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.41-3.94 แต่เรื่องแนวคิดที่มองว่าตนเองไม่มีสิทธิ์เลือกเกิด หรือไม่ได้เป็นผู้เลือกมาเกิด จึงไม่จำเป็นต้องมีหน้าที่ในการดูแลพ่อแม่นี้ กลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับปานกลางโดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 2.85

---

⁶ อ้างอิงข้อมูลจากงานวิจัยเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมในการใช้มาตรการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวต่อกลุ่มคนรุ่นใหม่ (Gen-Z) ของศาลเยาวชนและครอบครัวภายใต้บริบทสังคมไทย” ของนางพรทิภา หัสดี หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2567

สถานการณ์ความสัมพันธ์ในครอบครัวของกลุ่มคนรุ่นใหม่

จากการสำรวจความคิดเห็น พบว่าความสัมพันธ์ในครอบครัวของกลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z เป็นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1

แสดงข้อมูลสัมพันธภาพในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างคนรุ่นใหม่ (Gen-Z)

สัมพันธภาพด้าน	เป็นประจำ		เป็นบางครั้ง		ไม่เคย	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. มีเวลาในการทำ กิจกรรมร่วมกันของสมาชิก ในครอบครัวทั้งกิจกรรมใน บ้านและนอกบ้าน	144	36.0	238	59.50	18	4.50
2. สมาชิกในครอบครัวมี การพูดคุยปรึกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ต่างๆ	224	56.0	162	40.50	14	3.50
3.1 ด้านกาย (โอบกอด สัมผัส ภาษากาย)	208	52.0	163	40.75	29	7.25
3.2 ด้านวาจา (บอกด้วย คำพูด)	222	55.50	162	40.50	16	4.0
3.3 ด้านจิตใจ (สื่อสัมผัส ด้านทางความรู้สึกผ่าน การกระทำ หรืออื่นๆ)	219	54.75	164	41.0	17	4.25
4. การปฏิบัติตามบทบาท หน้าที่ที่เหมาะสมของ สมาชิกในครอบครัว	281	70.25	108	27.0	11	2.75

สัมพันธภาพด้าน	เป็นประจำ		เป็นบางครั้ง		ไม่เคย	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
5.1 ความไม่ปรองดองกัน ในครอบครัวระหว่างพ่อแม่ ที่มีการทะเลาะวิวาทกัน บ่อยๆ	52	13.0	189	47.25	159	39.75
5.2 ครอบครัวที่พ่อหรือแม่ หรือทั้งสองคนมีความเจ้า ระเบียบ อยู่ในกฎเกณฑ์ ตลอดเวลา	60	15.0	229	57.50	110	27.50
5.3 ครอบครัวที่พ่อหรือแม่ หรือผู้ปกครอง ตัดการพนัน	30	7.50	57	14.25	314	78.50
5.4 ครอบครัวที่พ่อหรือแม่ หรือผู้ปกครอง ตัดสุรา หรือติดยาเสพติด	31	7.75	63	15.75	306	76.50
5.5 ครอบครัวที่เข้มงวด เกินไปจนวัยรุ่นไม่สามารถ ทำอะไรได้ด้วยตัวเอง	28	7.0	131	32.75	241	60.25
5.6 ครอบครัวที่ขาด ระเบียบวินัยหรือตามใจ มากเกินไป	29	7.25	98	24.50	273	68.25
5.7 ครอบครัวที่มีฐานะ ทางเศรษฐกิจที่ยากจน ไม่สามารถดูแลความ เป็นอยู่ของคนในครอบครัว ได้	32	8.0	121	30.25	248	62.0

โดยภาพรวมส่วนใหญ่ยังพบว่ามีความสัมพันธ์ในด้านบวกเป็นประจำ เช่น มีโอกาสในการพูดคุยปรึกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ (ร้อยละ 56) การแสดงออกซึ่งความรัก ความเอื้ออาทร (ร้อยละ 55.50) สามารถปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวได้อย่างเหมาะสมเป็นประจำ (ร้อยละ 70.25) อีกทั้งมีเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่เป็นบางครั้ง (ร้อยละ 59.50) ส่วนด้านการเผชิญกับปัญหาด้านต่างๆ ส่วนใหญ่พบเป็นบางครั้ง เช่น ความไม่ปรองดองกันในครอบครัวระหว่างพ่อแม่ที่มีการทะเลาะวิวาทกันบ่อยๆ (ร้อยละ 47.25) และพ่อแม่หรือผู้ปกครองอยู่ในกฎระเบียบตลอดเวลา (ร้อยละ 57.50) ส่วนปัญหาด้านพ่อแม่ผู้ปกครองติดการพนัน (ร้อยละ 78.50) พ่อแม่ ผู้ปกครองติดสุรา หรือยาเสพติด (ร้อยละ 76.50) ปัญหาครอบครัวมีความเข้มงวดเกินไปจนกลุ่มคนรุ่นใหม่ไม่สามารถทำอะไรได้ด้วยตนเอง (ร้อยละ 60.25) ปัญหาพ่อแม่ผู้ปกครองขาดวินัย หรือตามใจมากเกินไป (ร้อยละ 68.25) และปัญหาด้านฐานะเศรษฐกิจยากจน ไม่สามารถดูแลความเป็นอยู่ของคนในครอบครัวได้ (ร้อยละ 62) ส่วนใหญ่ไม่เคยพบปัญหานี้

มุมมองที่มีต่อความรุนแรงในครอบครัว

ปรากฏการณ์ความรุนแรงในครอบครัว

จากประสบการณ์ในครอบครัวของคนรุ่นใหม่ Gen-Z เมื่อทำผิดพลาดหรือไม่เชื่อฟัง บิดา มารดา ผู้ปกครอง ได้รับการปฏิบัติดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2

แสดงข้อมูลเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างคนรุ่นใหม่ (Gen-Z)

สิ่งที่ได้รับเมื่อทำผิดพลาด หรือไม่เชื่อฟัง (จากบิดา มารดา ผู้ปกครอง)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
พูดคุย ตักเตือนด้วยเหตุและผล ไม่ใช้อารมณ์	357	89.2
เพิกเฉย ไม่ทำอะไร	6	1.5
ว่ากล่าว ใส่อารมณ์, ต่ำทอ รุนแรง หยาดคาย, ถูกตี หรือทำร้ายร่างกาย	37	9.3

พบว่า ร้อยละ 89.2 ได้รับการพูดคุย ตักเตือนด้วยเหตุและผล ไม่ใช้อารมณ์ ร้อยละ 9.3 ได้รับการลงโทษ โดยการว่ากล่าว ใส่อารมณ์ ต่ำทอรุนแรง และทุบตีทำร้ายร่างกาย และร้อยละ 1.5 เพิกเฉย ไม่ทำอะไร

ตารางที่ 3

ตารางแสดงข้อมูลประสบการณ์ในเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างคนรุ่นใหม่ (Gen-Z)

หัวข้อ	ไม่เคย		เป็นบางครั้ง		เป็นประจำ	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ด้านร่างกาย	327	81.75	69	17.25	4	1.00
ด้านจิตใจ	239	59.75	142	35.50	19	4.75
เพศ	376	94.0	21	5.25	3	0.75
การสูญเสียหรือถูกทอดทิ้ง	347	86.75	46	11.50	7	1.75

ทั้งนี้พบว่า กลุ่มคนรุ่นใหม่เคยเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัว โดยถูกบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำที่ไม่ถูกต้องให้กระทำการหรือไม่กระทำการอันดับหนึ่งเป็นด้านจิตใจ พบว่ามีจำนวนคนที่ประสบเหตุนี้มากที่สุด โดยประสบเป็นประจำจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 4.75 ประสบเป็นบางครั้งจำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 35.50 จากจำนวน 239 คน อันดับสองเป็นด้านร่างกาย พบว่ามีคนที่ประสบเหตุนี้เป็นประจำจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1 และประสบเป็นบางครั้งจำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 17.25 จากจำนวน 327 คน อันดับสามเป็นด้านการสูญเสียหรือถูกทอดทิ้ง พบว่ามีคนที่ประสบเหตุนี้เป็นประจำจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.75 และประสบเป็นบางครั้งจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 3 จากจำนวน 347 คน และอันดับสุดท้ายเป็นด้านเพศ พบว่ามีคนที่ประสบเหตุนี้เป็นประจำจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.75 และประสบเป็นบางครั้งจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 5.25 จากจำนวน 376 คน

นอกจากนี้กลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z บางคนได้แสดงความคิดเห็นผ่านประสบการณ์ตรงที่พบเจอและมองว่าเป็นความรุนแรงในครอบครัว เช่น การพูดจาใส่อารมณ์ ไม่รับฟังเหตุผล การให้ความสำคัญกับบุคคลอื่นที่เป็นบุคคล นอกครอบครัวจนละเลยการให้ความสำคัญคนภายในครอบครัวส่งผลให้ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่และมีผลกระทบต่อความรู้สึกของบุตรหรือผู้อยู่ภายใต้การปกครอง การใช้คำพูดเปรียบเทียบกับบุตรหลานของคนอื่นที่ประสบความสำเร็จ และกดดันเรื่องอนาคตคาดหวังให้ต้องประสบความสำเร็จในชีวิตทำให้รู้สึกอึดอัด ปั่นคั้นส่งผลทางด้านจิตใจ รวมทั้งการเปรียบเทียบกันในพื้นที่ของการพูดล้อเลียนข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนตั้งแต่เด็กและพูดเรื่อยมาทำให้เสียความมั่นใจ การจับผิดติดตามทางโลกออนไลน์ การให้ค่าใช้จ่ายที่ไม่เพียงพอ การไม่สามารถส่งเสริมให้เรียนได้ทำให้ต้องไปกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา เป็นต้น

ความคิดเห็นต่อความรุนแรงในครอบครัวในประเทศไทย

โดยกลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z มีความคิดเห็นว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่สำคัญในประเทศไทยที่ควรเร่งแก้ไข รับรู้ถึงรูปแบบ

ความรุนแรงในครอบครัวที่มีความหลากหลายทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ ซึ่งเมื่อเห็นข่าวความรุนแรงในครอบครัวแล้วรู้สึกสะเทือนใจ มองว่าความรุนแรงในครอบครัว เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และเป็นบ่อเกิดของปัญหาต่างๆ ในสังคม ทั้งนี้ผู้ถูกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวควรได้รับการคุ้มครอง ด้วยกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม และผู้ที่กระทำความรุนแรงในครอบครัว ควรได้โทษทางอาญา โดยส่วนใหญ่เห็นด้วยกับสิ่งที่กล่าวถึงข้างต้นในระดับมากที่สุด (Mean = 4.40, Std. Deviation = 0.790)

นอกจากนี้มีความคิดเห็นที่ว่าพ่อแม่ ผู้ปกครอง มีสิทธิ์ลงโทษ ลูก หรือ ผู้อยู่ภายใต้การปกครอง เมื่อไม่เชื่อฟังโดยมองว่ามีสิทธิ์คิดเป็นร้อยละ 86.2 แต่บางคนแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่ามีสิทธิ์แต่ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขต และไม่มีสิทธิ์คิดเป็นร้อยละ 13.8 โดยในกรณีที่ไม่มีสิทธิ์มองว่าควรดักเตือนและพูดคุยด้วยเหตุผล ไม่ใช่การสั่ง ควรใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาไม่ใช่อารมณ์ ควรเสริมแรงทางบวกไม่ควรทำร้ายร่างกาย หรือดุด่า มองว่าการลงโทษด้วยความรุนแรงทางกายภาพอาจถือได้ว่าเป็นการทำร้ายร่างกาย ไม่ควรมีใครในสังคมถูกทำร้ายร่างกายหากไม่ยินยอม ควรเคารพและไม่ละเมิดสิทธิของบุตรอย่างไม่ว่าจำเป็นและควรมีขอบเขต นึกถึงจิตใจและทำความเข้าใจบุตรซึ่งอาจผิดพลาดได้มองและทำความเข้าใจปัญหาที่แท้จริง ไม่ควรใช้อำนาจบังคับ เพราะลูกเป็นคนที่มีชีวิตจิตใจและมีแนวทางในการใช้ชีวิตของตนเอง เป็นต้น

สิ่งที่เรียกว่าความรุนแรงในครอบครัวในมุมมองของคนรุ่นใหม่ Gen-Z

ส่วนใหญ่มองที่การทำร้ายร่างกาย และการใช้คำพูดต่าทอที่รุนแรงใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ ไม่รับฟังเหตุผล หรือบางส่วนมองว่าความรุนแรงที่เป็น การกระทำที่ส่งผลทางลบต่อร่างกายและจิตใจ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดจะมากหรือน้อยล้วนมองว่าเป็นความรุนแรง อีกทั้งมองว่าการไม่รับฟังความคิดเห็น การใช้คำไม่สุภาพ หยาดคาย การทะเลาะหรือปะทะกันของพ่อแม่หรือคนในครอบครัว ทำให้เกิดบรรยากาศตึงเครียด รู้สึกไม่ปลอดภัย ไม่สบายใจเมื่ออยู่

ใกล้ทำให้อยากหนีออกห่าง ตลอดจนมองว่าขนาดหรือระดับความรุนแรงในครอบครัวไม่ได้วัดจากความรุนแรงของการกระทำเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้ถูกกระทำ ซึ่งอาจสร้างบาดแผลทางจิตใจที่รุนแรง แม้ว่าในบางครั้งจะไม่มีการบาดเจ็บทางกายภาพเลยก็ตาม เป็นต้น

หากกลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวคิดจะขอความช่วยเหลือคิดเป็นร้อยละ 92.7 และไม่ขอความช่วยเหลือร้อยละ 7.3 โดยในกลุ่มที่เลือกไม่ขอความช่วยเหลือ มีมุมมองความคิดเห็นว่าเป็นเรื่องในครอบครัว ไม่อยากให้พ่อแม่ ผู้ปกครองดูแ่ในสายตาคนอื่น ไม่อยากให้ใครมาว่าพ่อแม่ผู้ปกครองเพราะที่บุคคลเหล่านั้นตีหรือทำร้ายอาจเพราะต้องการตัดสินใจ เปลี่ยนเปลี่ยนอยากให้เป็นคนดี ประสบความสำเร็จในชีวิต รวมทั้งมองว่าเป็นเรื่องในครอบครัวที่คนในครอบครัวต้องช่วยกันแก้ไขไม่ใช่เรื่องที่ต้องให้บุคคลภายนอกมาช่วย กลัวทำให้ครอบครัวแตกแยก แต่หากเกินเยียวยาก็อาจขอความช่วยเหลือ

คนรุ่นใหม่ นึกถึงหน่วยงานหรืออะไร เมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นในครอบครัว

อันดับที่ 1 หน่วยงานตำรวจ คิดเป็นร้อยละ 37.8 อันดับที่ 2 อันดับศาลเยาวชนและครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 20.32 อันดับที่ 3 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คิดเป็นร้อยละ 18.0 อันดับที่ 4 ศูนย์พึ่งได้ OSCC คิดเป็นร้อยละ 9.28 อันดับที่ 5 ยุติธรรมจังหวัดและองค์กรอิสระคิดเป็นร้อยละ 5.91 อันดับที่ 6 ทนายความคิดเป็นร้อยละ 3.46 อันดับที่ 7 อัยการ คิดเป็นร้อยละ 3.23 และอันดับ 8 อื่นๆ เช่น นักจิตวิทยา เพื่อน คนใกล้ตัว ญาติพี่น้องที่ไว้ใจได้ นักข่าว กันต์จอมพลัง โหนกระแส และ Twitter เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 2.0 โดยสิ่งที่กลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z ต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานดังกล่าว คือ การคุ้มครองด้านความปลอดภัยและเยียวยาด้านจิตใจ ช่วยให้คำปรึกษา แนะนำที่ช่วยสนับสนุนการแก้ไขจัดการทางด้านอารมณ์ ให้ข้อมูลแนวทางที่เหมาะสม เข้ามาช่วยให้มาไกล่เกลี่ยกัน เพื่อลดความขัดแย้ง ไม่ให้ทะเลาะกัน

มากขึ้น รวมถึงการช่วยแก้ปัญหาในครอบครัว ตลอดจนให้ความยุติธรรม ดูแล สอดส่อง จัดหาที่พักแยกสถานที่พักอาศัยกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว และช่วยเหลือทุนการศึกษาให้แก่บุตรซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรงใน ครอบครัว เป็นต้น และนอกจากนี้บางรายมีความคิดเห็นว่าหากตกเดือนแล้ว ยังมีการกระทำซ้ำ พ่อแม่ผู้ปกครองก็ควรรับโทษทางอาญาหรือถูกจำคุกได้อีก ด้วย

ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

โดยคนรุ่นใหม่ Gen-Z มีมุมมองต่อครอบครัวในแบบอุดมคติที่ต้องการ ให้เป็นคือ เป็นครอบครัวที่มีความรัก ความเข้าใจ ให้ความอบอุ่น ดูแลใส่ใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อยู่ด้วยกัน หากพ่อแม่สามารถอยู่ด้วยกันได้จะดีมาก แต่หากไม่สามารถอยู่ด้วยกันได้ก็อาจเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือด หรือไม่มีก็ได้ แต่ควรเป็นพื้นที่ปลอดภัย ไม่สร้างความอึดอัดใจ ให้ความสบายใจ เมื่ออยู่ร่วมกัน พูดคุยกันด้วยดี ไม่ใช้อารมณ์เหนือเหตุผล มีความเป็น ประชาธิปไตย เมื่อประสบปัญหาหรือผิดพลาดสามารถปรึกษาได้ ยอมรับฟัง ยอมรับในสิ่งที่บุตรเป็นให้ความเท่าเทียมในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ให้เกียรติกัน ไม่บังคับ และไม่ใช้ความรุนแรง รวมถึงคนในครอบครัวรับบทบาทหน้าที่ของตน ช่วยตักเตือนอบรมสั่งสอนไม่ให้บุตรหลงผิด ช่วยสอนและขัดเกลามารยาททาง สังคม นอกจากนี้บางส่วนมีความคิดเห็นว่าควรมีฐานะมั่นคงสามารถดูแลบุคคล ในครอบครัวได้

ทั้งนี้กลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z ส่วนใหญ่มองว่า พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ควร มี หน้าที่ ดังนี้ อบรม เลี้ยงดูเอาใจใส่ ดูแลสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆของบุตร ด้วย ความรักความเข้าใจ สนับสนุนในสิ่งที่บุตรอยากเป็นไปในทางที่เหมาะสม ไม่เปรียบเทียบกับคนอื่น เป็นพื้นที่ปลอดภัยสบายใจของบุตร ไม่บังคับ กดดัน หรือห้ามไปหมดทุกอย่าง พึงตระหนักว่าบุตรมีเส้นทางชีวิตเป็นของตนเอง ไม่ควรทำตัวเป็นเจ้าชีวิต รวมทั้งบางส่วนมีมุมมองว่าไม่ควรคาดหวังว่าบุตร จะต้องมาเลี้ยงดูตอนพ่อแม่ ผู้ปกครองแก่เฒ่าเพราะหากพ่อแม่ผู้ปกครองได้รับ

การดูแลดังกล่าวถือว่าเป็นกำไรของชีวิต หากบุตรกลับมาดูแลกลับมาเพราะอยากทำไม่ใช่หน้าที่โดยตรง รวมทั้งควรดูแลด้านการศึกษาอย่างน้อยจนจบปริญญาตรี และมีความสามารถในการดูแลด้านเศรษฐกิจให้มีสวัสดิภาพของชีวิตขั้นพื้นฐาน

บทสรุป

ถึงแม้ความรุนแรงในครอบครัวสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกเพศ ทุกวัย ทุกสังคม ทุกระดับเศรษฐกิจ และทุกวัฒนธรรม แต่พบว่า เพศ วัย บริบทสังคม ระดับเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมนั้นมีผลต่อความถี่และระดับความรุนแรงในครอบครัวได้เช่นกัน จากข้อมูลกลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z ที่กล่าวมานี้ เป็นผู้ที่ศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งอาจพออนุมานได้ว่าระดับเศรษฐกิจในครอบครัวดีระดับหนึ่ง จึงสามารถส่งเสียบุตรหลานเล่าเรียนได้ ซึ่งปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจนั้นส่งผลต่อบุคคลในครอบครัว และความเครียด รวมทั้งมุมมองว่าเป็นปัญหาสำหรับครอบครัวได้ สอดคล้องกับทฤษฎีเกี่ยวกับทรัพยากร (Resource Theory) และเป็นไปในทางเดียวกับความคิดเห็นของกลุ่มคนรุ่นใหม่ จำนวน 32 คน จาก 400 คน คิดเป็นร้อยละ 8 ที่ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเป็นประจำ และจำนวนหนึ่งที่แสดงความคิดเห็นในการตอบแบบสำรวจแบบปลายเปิดว่า การที่ครอบครัวให้ค่าใช้จ่ายที่ไม่เพียงพอ การไม่สามารถส่งเสียให้เรียนได้ทำให้ต้องไปกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา นั้น ถือเป็นความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นมุมมองต่อความรุนแรงในครอบครัว มีนิยามหรือขอบเขตที่แผ่ขยายไปมากขึ้น ตลอดจนมีมุมมองว่า การกดดันให้ต้องเรียนให้ดี คาดหวังให้ต้องประสบความสำเร็จ จนทำให้บุตรไม่มีเวลาในการใช้ชีวิตไปตามช่วงวัย หรือการตามใจจนบุตรไม่มีวินัยหรือรู้กฎกติกาของสังคม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นความรุนแรงในครอบครัวตามคำนิยามในกฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบันหรือไม่ จึงอาจมีการทบทวนเพื่อให้การใช้กฎหมายในเรื่องนี้ให้สามารถตีความได้ชัดเจน และครอบคลุมสอดคล้องกับพลวัตของสังคมที่แปรเปลี่ยนไปอย่างไม่หยุดยั้ง

ทั้งนี้จากข้อมูลกลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z ดังกล่าว ที่มีแสดงความเห็นและมุมมองว่า “บิดามารดาไม่ควรคาดหวังว่าบุตรจะต้องมาเลี้ยงดูตอนบิดามารดาผู้ปกครองแก่เฒ่า เพราะหากบิดามารดาผู้ปกครองได้รับการดูแลดังกล่าว ถือว่าเป็นกำไรของชีวิต หากบุตรกลับมาดูแลกลับมาเพราะอยากทำไม่ใช่หน้าที่โดยตรง” สะท้อนให้เห็นแนวโน้มของภาพสังคมของผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้นี้ที่อาจถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการดูแล ซึ่งถือเป็นความรุนแรงในครอบครัวรูปแบบหนึ่ง และส่งผลกระทบต่อประเทศในวงกว้าง ทั้งโครงสร้างสังคม งบประมาณเศรษฐกิจที่รัฐจะต้องแบกรับในการดูแลผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง จึงควรมีการให้ความสำคัญเรื่องสถาบันครอบครัว และเร่งสร้างวัฒนธรรม ปลูกฝังค่านิยมเรื่องการดูแลบุคคลในครอบครัวทั้งบิดามารดา ผู้ปกครองดูแลบุตร และบุตรมีหน้าที่ดูแลบิดามารดา ผู้ปกครองในอนาคต ให้เป็นวาระแห่งชาติ อาจกล่าวได้ว่าความรุนแรงในครอบครัวเมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อบุคคลและครอบครัวนั้นๆ แต่ยังส่งผลกระทบต่อสังคม ประเทศและโลก ทั้งยังสามารถส่งต่อเป็นวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นที่ยากต่อการแก้ไข จึงน่าจะถึงเวลาที่จะมาทบทวน แก้ไข สร้างบรรทัดฐานในการปฏิบัติต่อกันในครอบครัวอย่างจริงจัง

ทั้งนี้ความรุนแรงในครอบครัว ตามนิยามในกฎหมายที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน ส่วนใหญ่พบว่าเป็นความรุนแรงทางด้านร่างกายและจิตใจ ความรุนแรงมีหลายประเภท ที่เห็นได้ชัด คือการใช้วาจาที่รุนแรงและการทำร้ายร่างกาย ความรุนแรงในครอบครัวมักเกิดขึ้นกับสตรีและเด็ก อันหมายถึงบุตร หลาน หรืออยู่ภายใต้การปกครอง ความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นในสังคมอย่างเนืองนิตย์ และนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรง ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่สามารถใช้คุ้มครองสวัสดิภาพผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว แต่กลับพบว่าเป็นจำนวนน้อยที่เลือกเข้าสู่กระบวนการ โดยเฉพาะการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสวัสดิภาพในศาลเยาวชนและครอบครัว โดยที่ผ่านมาศาลเปรียบเสมือนความหวังและที่พึ่งสุดท้าย แต่หากประชาชนรับรู้สิทธิมากขึ้น ศาลอาจจะเป็นที่พึ่งแรกในการช่วยแก้ไขและป้องกันความรุนแรงในครอบครัวให้แก่

ผู้ประสบความสำเร็จในครอบครัวได้ เพราะศาลสามารถไต่สวนเองและออกคำสั่งฉุกเฉินหรือมาตรการเพื่อยับยั้งและแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความรุนแรงและเยียวยาผู้เสียหายหรือผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว โดยกระบวนการของศาลจะใช้กฎหมายผ่านการออกคำสั่งหรือมาตรการ แก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำความรุนแรง และมีมาตรการในการเยียวยา ฟื้นฟูผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว โดยการออกคำสั่งหรือมาตรการดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจทุกมิติและบริบทของครอบครัวนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำความเข้าใจต่อความคิดของรุ่นใหม่ Gen-Z เพราะเป็นกลุ่มประชากรที่มีมากที่สุด และจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมในอนาคตอันใกล้นี้ เพื่อจะได้เลือกออกคำสั่งหรือใช้มาตรการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และการเยียวยาให้เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะของความคิด ความรู้สึก และมุมมองต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย อันจะทำให้สามารถช่วยแก้ปัญหาความรุนแรงครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคลในครอบครัวเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวขึ้นอีกได้ ทั้งนี้ในกระบวนการพิจารณาก่อนออกคำสั่งหรือกำหนดมาตรการเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ศาลก็จะสามารถสื่อสารทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้และสร้างความสมดุล ความยุติธรรมในความต้องการระหว่างผู้กระทำและผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวได้ดียิ่งขึ้น เป็นการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่อาจจะเกิดขึ้นในภายหลังการออกคำสั่งหรือกำหนดมาตรการต่อไป สำหรับทัศนะของกลุ่มคนรุ่นใหม่ Gen-Z จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ยังมีมุมมองว่าครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ และมีพื้นฐานความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ เกี่ยวกับครอบครัวคล้ายกับคนในยุคก่อน แต่สิ่งที่เห็นได้เด่นชัด คือ การรับรู้ถึงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในครอบครัวที่ไม่ควรมีการละเมิดทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมไปถึงต้องการให้ทำหน้าที่ของครอบครัวอย่างเต็มที่ ในขณะที่เด็กรุ่นใหม่ยังมีกลุ่มคนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งแม้ไม่ได้เป็นส่วนใหญ่ แต่เป็นส่วนหนึ่งที่มีความคิดเห็นแตกต่างไปซึ่งควรรับฟังอย่างเข้าใจ โดยได้

สะท้อนให้เห็นภาพสถาบันครอบครัวที่แปรเปลี่ยนไป ในเรื่องอำนาจและบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ ผู้ปกครองที่มีบุตรหรือ ผู้อยู่ภายใต้การปกครองในเจนเนอเรชันนี้หรือต่อไปในอนาคต อาจต้องทบทวนและตระหนักถึงบทบาทของบริบทที่แปรเปลี่ยนนี้เพื่อสร้างสมดุลและสันติภาพภายในบ้าน อีกทั้งในเชิงระดับมหภาคเพื่อเป็นการรณรงค์ หรือกำหนดนโยบาย หรือกฎหมาย เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่สงบสุขไว้ความรุนแรงอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2562). *นิยามและประเภทครอบครัว*.
<https://infocenter.nationalhealth.or.th/sites/default/files/นิยามและประเภทครอบครัว.pdf>
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2565). *สถิติความรุนแรงในครอบครัว เปรียบเทียบรายไตรมาส (ปีงบประมาณ 2561-2565) จัดทำโดยศูนย์ปฏิบัติการกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว*.
<https://dwf.go.th/contents/18451>
- ดิแอ็กทิฟ ไทยพีบีเอส. (2567). *มติเอกฉันท์! ‘กฎหมายไม่ตีเด็ก’ ของก้าวไกล ผ่านสภาฯ วาระ 1*. ไทยพีบีเอส. <https://theactive.net/news/law-rights-20240724/>
- จิตติมา ไชยมงคล. (2562). *รู้ทันปัญหา Gen Z เป็นเรื่องง่ายๆ แค่เข้าใจ*. ประชาชาติธุรกิจ. <https://www.prachachat.net/sd-plus/sdplus-sustainability/news-382415>
- ปัทมาวดี สายแก้ว. (2551). *ปัญหาการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ.2550: ศึกษากรณีการใช้อำนาจศาล [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]*. คลังปัญญาจุฬาฯ. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2008.341>

- พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562. (26 สิงหาคม 2562). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 92 ก หน้า 1-3
- มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล. (2567). รายงานสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว ปี 2565. <https://www.wmp.or.th/blog/10769>
- รณชัย คงสกนธ์ และ นฤมล โพธิ์แจ่ม. (2551). ความรุนแรงในครอบครัว. สหประชาพานิชย์.
- วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล, อุทัยวรรณ แจ่มสุธี และ อำนาจ เนตยสุภา. (2546). การประเมินกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลที่ได้รับ ความรุนแรงในครอบครัว. คลังข้อมูลและความรู้ระบบสุขภาพสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. <https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/2127?locale-attribute=th>
- วิชา มหาคุณ. (2551). การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด: การสร้างเครือข่าย การส่งต่อ การติดตามและประเมินผล เด็ก เยาวชน ครอบครัว ชุมชนและ สังคม. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ พงติพศภัก. (2561). คดีคุ้มครองสวัสดิภาพ. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 11(2), 105-130.
- สหรัฐ กิติ ศุภการ. (2564). หลักและคำพิพากษา พระราชบัญญัติศาลเยาวชน และครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 (พิมพ์ครั้งที่ 5). อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักข่าวไทย. (2561). ไทยยังติดอันดับสถิติรุนแรงในครอบครัว 1 ใน 10 ของโลก. <https://tna.mcot.net/tna-253887>
- อมารินทร์ เลิศสพพันธ์ และ พระครูปริยัติธรรมวงศ์. (2564). การพัฒนาคนรุ่นใหม่เพื่อขับเคลื่อนสังคมชาวพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, 8(1), 10-23.

- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Eller, J. D. (2006). *Violence and culture: A cross-cultural and interdisciplinary approach*. Cengage Learning.
- Goode, W. (1971). Force and Violence in the Family. *Journal of Marriage and the Family*, 33(4), 624-636.
<https://doi.org/10.2307/349435>
- Gomez, K., Mawhinney, T., Betts, K., Sapp, K., Brown, A., & Santner, K. (2019). *Welcome to Generation Z Network*. Deloitte.
<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/consumer-usiness/welcome-to-gen-z.pdf>
- Krug E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B. & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1
- Miller, J. L., & Lu, W. (2018). *Gen Z Is Set to Outnumber Millennials Within a Year*. Bloomberg. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-08-20/gen-z-to-outnumber-millennials-within-a-year-demographic-trends?embedded-checkout=true>
- Parke, R. D. (2013). *Future families: Diverse forms, rich possibilities*. Wiley Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118602386>
- Scholz, C., & Rennig, A. (2019). *Generations Z in Europe: Inputs, insights and implications*. Emerald Publishing Limited.
- Seemiller, C., & Grace, M. (2016). *Generation Z goes to college*. John Wiley & Sons.

The National Coalition Against Domestic Violence. (n.d.).

STATISTICS. Retrieved December 25, 2021.

<https://ncadv.org/STATISTICS>

Turner, H. J. (2014). *Theoretical Sociology*. SAGE.

UN Women. (2020). *Statement by Phumzile Mlambo-Ngcuka, UN Women Executive Director, on the International Day for the Elimination of Violence against Women*.

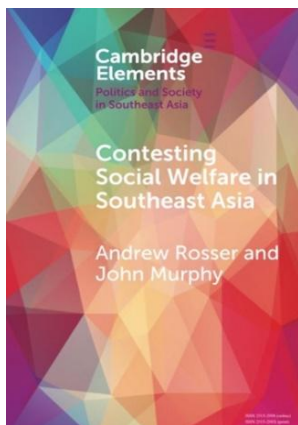
<https://www.unwomen.org/en/news/stories/>

2020/11/statement-ed-phumzile-international-day-for-the-elimination-of-violence-against-women

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

กฤษฎา ธีระโกศลพงศ์¹

Kritsada Theerakosonphong²

ชื่อหนังสือ: Contesting Social Welfare in Southeast Asia

ผู้เขียน: Andrew Rosser and John Murphy

สำนักพิมพ์: Cambridge University Press

ปีที่พิมพ์: 2023

จำนวน: 82 หน้า

หนังสือเรื่อง **Contesting Social Welfare in Southeast Asia** ศึกษาสวัสดิการสังคมในประเทศภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดพิมพ์ในชุดหนังสือ Cambridge Elements in Politics and Society in Southeast Asia ผู้เขียนหนังสือเลือกเสนอสี่ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และ มาเลเซีย พร้อมให้เหตุผลสองประการ ประการแรก สัดส่วนประชากรในสี่ประเทศของกรณีศึกษา มีสภาพการดำรงอยู่ในความยากจน และความเปราะบางที่อาจนำไปสู่ความยากจน จึงเป็นความท้าทายต่อการปรับปรุงระบบการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) ในประเทศภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประการสอง ปัจจัยทางการเมืองร่วมกันในสี่ประเทศ

---

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: Kritsada.the@outlook.com

² Assistant Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

กรณีศึกษา คือ พัฒนาการประเทศตามระบบทุนนิยมของการทำให้เป็นอุตสาหกรรม ทั้งยังมีการขยายตัวของระบอบอำนาจนิยมและกึ่งอำนาจนิยม การปฏิรูปประชาธิปไตย การก้าวสู่ประเทศที่มีระดับรายได้ปานกลาง และการสืบทอดอำนาจเชิงโครงสร้างของคนกลุ่มน้อยของประเทศ

การศึกษาสวัสดิการสังคมในประเทศภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จำเป็นต้องมีกรอบทฤษฎีในการสร้างคำอธิบาย เพื่อตอบคำถามการศึกษาของหนังสือ ผู้เขียนพิจารณาตั้งต้นจากอำนาจและการเมืองของการคุ้มครองทางสังคมในสี่ประเทศ ใช้**แนวทางการวิเคราะห์ดุลยภาพทางการเมือง** (Political Settlement Analysis) พร้อมกับการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงทางการเมืองและสังคม สามารถทำให้อธิบายพัฒนาการของระบบการคุ้มครองทางสังคมท่ามกลาง**พลวัตทางการเมือง** (Political Dynamics) ของสี่ประเทศได้ลุ่มลึกมากขึ้น แนวทางการศึกษาที่ใช้ในหนังสือแบ่งออกสามทฤษฎี ทฤษฎีแรก ระบอบสวัสดิการ (Welfare Regime) ในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากกว่ากำหนดให้มีระบอบสวัสดิการแบบเดียวกับประเทศรัฐสวัสดิการในยุโรป และอาจไม่เหมาะที่จะจำแนกให้เป็นระบอบสวัสดิการเอเชียตะวันออก (East Asia Welfare Regime) เหมือนได้หวัน ฮองกง จีน และเกาหลีใต้ เนื่องจากประเทศภาคพื้นเอเชียตะวันออกไม่มีความหลากหลายทางศาสนาเหมือนกับภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กล่าวคือ บรูไน มาเลเซีย และอินโดนีเซียมีรากฐานระบอบสวัสดิการตามศาสนาอิสลาม ทฤษฎีสอง กลยุทธ์สวัสดิการเชิงผลิตภาพ (Productive Welfare Strategy) นิยมในประเทศระบอบสวัสดิการเอเชียตะวันออก เน้นส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่านโยบายสังคม เพื่อสร้างการแข่งขันทางอุตสาหกรรมและความเจริญเติบโตของตลาด และทฤษฎีสาม การเมืองของนโยบายการคุ้มครองทางสังคมเกิดขึ้นตั้งแต่กลางทศวรรษ 1980 โดยเฉพาะอินโดนีเซีย ไทย และฟิลิปปินส์ เกิดการปฏิรูปประเทศเพื่อทำให้เป็นประชาธิปไตย จึงเกิดกลุ่มอำนาจใหม่ในพลวัตทางการเมืองของประเทศภาคพื้นเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ เป็นฝ่ายก้าวหน้าที่มีบทบาทในการร่วมกำหนดนโยบาย เพื่อพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคม ส่วนกลุ่มอำนาจเก่าในระบบราชการ สูญเสียดุลยภาพทางการเมือง ขณะเดียวกัน นโยบายการคุ้มครองทางสังคม นำมาสร้างความนิยมเพื่อคะแนนเสียงเลือกตั้ง

กรอบการศึกษาระบบสวัสดิการเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Welfare Regime) ส่วนมากอ้างอิงการจำแนกประเทศรัฐสวัสดิการในโลกที่หนึ่งของ **Gosta Esping-Andersen** ได้แก่ ระบบสวัสดิการเสรีนิยม อนุรักษนิยม และสังคมประชาธิปไตย การทำความเข้าใจระบบสวัสดิการไม่แค่ทำความเข้าใจกลไกของสถาบันและการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเศรษฐกิจและสังคม แต่การวิเคราะห์ดุลยภาพทางการเมืองให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ของอำนาจ ผลประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน และการต่อสู้ทางชนชั้นของคนกลุ่มต่างๆ ขณะที่ตัวแสดงทางที่ไม่ใช่ชนชั้นนำ (Non-Elite Actors) ไม่ว่าจะเป็นแรงงาน ชาวนา และนักกิจกรรมล้วนเป็นคนในชนชั้นที่ถูกกดขี่และมีบทบาทสำคัญในสมการของการวิเคราะห์ดุลยภาพทางการเมืองของระบบการคุ้มครองทางสังคม จึงเห็นได้ว่า หนังสือแบ่งตัวแสดงสี่กลุ่ม ตัวแสดงกลุ่มแรก ชนชั้นนำที่ครองอำนาจทางการเมืองและผูกขาดทรัพยากรโดยคนกลุ่มน้อย ทั้งโครงสร้างพื้นฐาน โครงการพัฒนาเศรษฐกิจ และให้รัฐอุดหนุนสิทธิประโยชน์ต่างๆ เพื่อประโยชน์ของกลุ่มทุนธุรกิจ ตัวแสดงกลุ่มสอง เทคโนโลยีภาครัฐบาลและองค์การระหว่างประเทศที่สนับสนุนการลงทุนระบบการคุ้มครองทางสังคมและการพัฒนาทุนมนุษย์ตามแนวทางเศรษฐกิจเสรีนิยม ตัวแสดงกลุ่มสาม องค์กรพัฒนาเอกชนภายในและต่างประเทศ สหภาพแรงงาน พรรคการเมืองฝ่ายซ้าย นักวิชาการ องค์กรวิชาชีพ และองค์การระหว่างประเทศในระบบสหประชาชาติ เรียกร้องให้รัฐบาลลงทุนที่ทุนมนุษย์และขยายการคุ้มครองทางสังคม และตัวแสดงกลุ่มสี่ นักธุรกิจการเมืองภายในและต่างประเทศ นอกจากนี้ การวิเคราะห์ทรัพยากรอำนาจ (Power Resources) ตามปัจจัยของชนชั้น ผลประโยชน์ และตัวแสดงทาง

การเมือง สามารถประเมินศักยภาพของพรรคการเมืองและสภาพแรงงานแต่ละประเทศที่มีระบอบสวัสดิการหลากหลายตามบริบทของประเทศหรือกลุ่มประเทศได้

หากพิจารณาต่อมาที่ผู้เขียนไม่เลือกสิงคโปร์เป็นประเทศกรณีศึกษา เนื่องจากการศึกษาระบอบสวัสดิการเชิงเปรียบเทียบ จำแนกระบอบสวัสดิการของสิงคโปร์คล้ายคลึงกับประเทศในภาคพื้นเอเชียตะวันออก เรียกว่า **“ระบอบสวัสดิการเอเชียตะวันออก”** (East Asia Welfare Regime) ได้แก่ ไต้หวัน ฮองกง จีน และเกาหลีใต้ การจำแนกเช่นนี้ มีนักวิชาการศึกษาระบอบรัฐสวัสดิการอนุรักษ์นิยมของเอเชียตะวันออกคือ **Christian Aspalter** ให้คำอธิบายพร้อมกับต่อยอดทางความคิดเกี่ยวกับระบอบสวัสดิการถึงรูปแบบและยังมีนักวิชาการมาร่วมนำเสนอสวัสดิการของแต่ละประเทศไว้ในหนังสือ *The Routledge International Handbook to Welfare State Systems* แต่การจำแนกเหมารวมให้ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ เวียดนาม และอินโดนีเซียเป็นส่วนหนึ่งของชุดคำอธิบายระบอบสวัสดิการเอเชียตะวันออก ทั้งที่ประเทศเหล่านี้ไม่มีค่านิยมและแบบแผนดั้งเดิมที่เน้นบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการจัดสวัสดิการที่เหมือนกัน ขณะที่ผู้เขียนไม่เลือกเวียดนาม กัมพูชา และลาว เพราะประเทศทั้งสามเคยพัฒนาประเทศตามระบบสังคมนิยม แล้วผ่านพ้นจากสงครามเย็นมาเริ่มต้นพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมราวสามทศวรรษ

หากพิจารณาหัวข้อย่อยของชุดหนังสือให้ความสำคัญต่อมิติทางสังคมและการเมืองของสวัสดิการเป็นแกนหลัก การกำหนด**โครงสร้างเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้แบ่งเก้าหัวข้อ** ได้แก่ (1) บทนำ (2) พัฒนาการของการคุ้มครองทางสังคมในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (3) การพิจารณากรอบทฤษฎี (4) ตัวแสดงในคุณภาพทางการเมือง (5) กรณีของอินโดนีเซีย (6) กรณีของฟิลิปปินส์ (7) กรณีของไทย (8) กรณีของมาเลเซีย (9) บทสรุป แล้วส่วนท้ายของหนังสือมีภาคผนวกอธิบายลำดับเวลาของนโยบายการคุ้มครองทางสังคมของสี่ประเทศ พิจารณาจากการแบ่งส่วนของเนื้อหาแล้วทำความเข้าใจได้

เบื้องต้นก่อนว่า นโยบายการคุ้มครองทางสังคมไม่ใช่แค่การวิเคราะห์แคบลงมาแค่การจัดสวัสดิการเพื่อส่งมอบบริการสังคม การเสนอระบอบสวัสดิการของแต่ละประเทศเป็นอย่างไร จำเป็นต้องเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์ พัฒนาการทางการเมือง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของตัวแสดงต่างๆ หากพิจารณาต่อมากกรอบการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นผู้เขียนหนังสือเชื่อว่า การมีลักษณะเฉพาะของระบอบสวัสดิการแต่ละประเทศ จึงไม่มีแนวทางและวิธีการใดที่สมบูรณ์แบบเดียว แล้วสามารถใช้ด้วยวิธีการเดียวกันกับสำหรับทุกประเทศ

คำถามการศึกษาของหนังสือแบ่งออกหัวข้อ คำถามแรก สาเหตุใดทำให้ประเทศภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงล้มเหลวต่อการพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมให้มีเสถียรภาพ คำถามสอง สาเหตุใดประเทศเหล่านี้จึงให้สวัสดิการพิเศษแก่ข้าราชการพลเรือนและทหารในระบบราชการที่มากจนเหมือนได้รับสิทธิพิเศษเฉพาะกลุ่มอาชีพ ขณะที่ลูกจ้างภาคเอกชนได้รับสวัสดิการในระดับที่เพียงพอหรือเหมาะสมสำหรับคนจนและกลุ่มคนเปราะบาง คำถามสาม สาเหตุใดประเทศเหล่านี้เริ่มปฏิรูประบบการคุ้มครองทางสังคมพร้อมกันในทศวรรษที่ผ่านมา คำถามสี่ อุปสรรคและตัวแสดงทางการเมืองที่ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงคืออะไร และคำถามห้า ระบบการคุ้มครองทางสังคมของประเทศเหล่านี้ในอนาคตจะเป็นอย่างไร แต่การตอบคำถามเหล่านี้ใช้การวิเคราะห์พลวัตทางการเมืองของระบบการคุ้มครองทางสังคมในประเทศเหล่านี้ เพื่อทำความเข้าใจการนำนโยบายการคุ้มครองทางสังคมไปปฏิบัติและต้องพัฒนาการส่งมอบบริการสาธารณะที่มีศักยภาพและประสิทธิภาพ อีกด้านทำให้เกิดข้อถกเถียงถึงการพัฒนากระบวนการคุ้มครองทางสังคมในประเทศเหล่านี้ แต่เกิดการครอบงำทางการเมือง โดยเฉพาะบทบาทของเทคโนโลยี ส่งผลให้ระบบสวัสดิการสังคมมีลักษณะเป็นแบบอนุรักษนิยมและเน้นผลิตภาพเพื่อให้รองรับต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ระบบการคุ้มครองทางสังคมจึงให้ความสำคัญลำดับแรกต่อกลุ่มทางการเมืองของระบบราชการ เพื่อให้

ข้าราชการรักษาโครงสร้างอำนาจรัฐ ส่วนประชาชนเป็นส่วนประกอบที่ไม่สำคัญในสมการข้างต้น

ความหมายของการคุ้มครองทางสังคมในหนังสือเล่มนี้อ้างถึงแนวคิดของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) เป็นกรอบการวิเคราะห์ระบบการคุ้มครองทางสังคมของสี่ประเทศ แบ่งมาตรการเป็นสี่ประเภท ได้แก่ ประเภทแรก การประกันสังคม (Social Insurance) เป็นการร่วมจ่ายระหว่างรัฐและเอกชน เพื่อคุ้มครองการขาดรายได้ตามวงจรชีวิตและความเสี่ยงการทำงาน ประเภทสอง การช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) เป็นนโยบายและมาตรการของรัฐเพื่อจัดการความยากจนและความเปราะบาง เช่น โครงการการให้เงินโอนและการให้ทุนการศึกษาสำหรับเด็กในครอบครัวยากจน และบำนาญผู้สูงอายุ ประเภทสาม แผนตลาดแรงงาน (Labour Market Programme) มีเป้าหมายเพื่ออำนวยความสะดวกการฝึกอบรมและการจ้างงาน และประเภทสี่ มาตรการอื่นๆ เช่น การยกระดับการเข้าถึงบริการนโยบายการเรียนรู้และการรักษาพยาบาลฟรี

ถึงแม้ผู้เขียนหนังสือสนใจวิเคราะห์พลวัตทางการเมืองของกลุ่มคนอำนาจต่างๆ แต่ขาดการวิพากษ์บทบาทของตัวแสดงทางการเมืองในระบบสหประชาชาติ ย่อมไม่สามารถชี้ให้เห็นได้ว่า นโยบายการคุ้มครองทางสังคมขององค์การระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นฐานการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection Floors) โดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) และการจัดการความเสี่ยงทางสังคม (Social Risk Management) โดยธนาคารโลก และการคุ้มครองทางสังคมแบบถ้วนหน้า (Universal Social Protection) ตามวาระการพัฒนาที่ยั่งยืนโดย ILO และธนาคารโลก และการคุ้มครองทางสังคมที่คำนึงถึงเด็ก (Child-Sensitive Social Protection) โดยกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Children's Fund: UNICEF) แต่ไม่ปรากฏการถกเถียงต่อการอภิบาลทางสังคมโลก (Global Social Governance) แสดงให้เห็นการละเลยความสัมพันธ์เชิง

อำนาจของตัวแสดงกลุ่มสองและสาม แต่เน้นเฉพาะตัวแสดงกลุ่มหนึ่งเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมีแนวคิดการคุ้มครองทางสังคมของนักวิชาการคนอื่นที่ควรอ้างอิงถึง เช่น หนังสือ Advanced Introduction to Social Protection เขียนโดย James Midgley จำแนกเพิ่มเติมนอกเหนือตาม UNDP ได้แก่ สวัสดิการภาคบังคับของนายจ้าง เงินช่วยเหลือทางสังคมแบบถ้วนหน้า รายการส่งเสริมการออม รายการสิทธิประโยชน์ทางภาษี และการประกันภาคสมัครใจเอกชน

พัฒนาการของระบบการคุ้มครองทางสังคมของสี่ประเทศ

วางรากฐานสวัสดิการบำนาญและรักษาพยาบาลสำหรับข้าราชการมาก่อน จึงเป็นกลุ่มที่ได้รับสิทธิพิเศษ (Privileged Groups) เพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเมืองและความจงรักภักดีร่วมกันของระบอบอำนาจนิยม (Authoritarian Regimes) ผู้เขียนหนังสือจำแนกสวัสดิการข้าราชการเป็นส่วนหนึ่งของการประกันสังคม ไทยเป็นประเทศแรกๆ ที่เริ่มต้นจัดสวัสดิการบำนาญสำหรับข้าราชการใน ค.ศ. 1902 ต่อมาฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และอินโดนีเซียใน ค.ศ. 1936 ค.ศ. 1957 ค.ศ. 1963 ตามลำดับ ประเทศเหล่านี้มีสวัสดิการรักษายาตามมาภายหลัง ต่อมาขยายการประกันสังคมให้ครอบคลุมแรงงานรับค่าจ้างในภาคทางการ (Formal Sector Wage Workers) ที่ทำงานในภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจ กรณีของประเทศไทยจัดทำกฎหมายประกันสังคมใน ค.ศ. 1990 ผู้เขียนหนังสือเสนอว่า ประเทศไทยพัฒนาระบบประกันสังคมมาสองครั้งใน ค.ศ. 1939 และ 1954 แต่ไม่ประสบความสำเร็จ การพัฒนาประกันสังคมครั้งที่หนึ่ง เมื่อผู้อ่านมาตรวจสอบเอกสารชั้นต้นในสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กลับไม่พบร่างกฎหมาย และไม่พบในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ระหว่าง ค.ศ. 1936-1940 จึงไม่สามารถกล่าวได้ว่าครั้งแรกเป็นความล้มเหลว มีเพียงแต่การชี้แจงตอบกลับ ILO และครั้งที่สองในมุมมองของผู้อ่านขอขยายความเพิ่มว่า เป็นนโยบายตามคำแถลงของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน ค.ศ. 1948 จนมาจัดทำกฎหมายประกันสังคมสำเร็จใน ค.ศ. 1954 ท้ายสุดกฎหมายฉบับนี้ไม่มีผลบังคับใช้ เนื่องจากประชาชนไม่เข้าใจเรื่องกฎหมาย

ฉบับนี้ นายจ้างไม่สนับสนุนร่วมสมทบเงินเข้ากองทุน และกลุ่มธุรกิจประกันภัยเสียหายผลประโยชน์เพราะประกันสังคมอาจแย่งลูกค้า ทั้งที่ปรัชญาของการประกันสังคมมองผลประโยชน์ร่วมของสังคม ไม่ใช่แสวงหากำไรเหมือนประกันเอกชน นอกจากการประกันสังคมแล้ว มาตรการของการช่วยเหลือทางสังคมขยายการเข้าถึงสวัสดิการรักษายาบาลผ่านการพุ่งเป้า (Targeting) สำหรับคนจนและคนเปราะบาง แต่ก็มีปัญหาของความไม่ครอบคลุมของผู้ได้รับสวัสดิการ ความผิดพลาดของเครื่องมือที่ใช้พุ่งเป้า ขาดข้อมูลที่ใช้ในการบริหาร และเกิดการฉ้อฉลทางนโยบาย

ประเภทของมาตรการการคุ้มครองทางสังคม แบ่งออกเป็น การประกันสังคม รูปแบบของสวัสดิการที่ใช้ในประเทศรัฐสวัสดิการยุโรปตามคำแนะนำการพัฒนาจากองค์การระหว่างประเทศ กรณีสี่ประเทศที่เลือกมาในหนังสือ มีปัญหาหลักสามเรื่อง ได้แก่ ปัญหาแรกการหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตาม เนื่องจากไม่สามารถทำให้แต่ละฝ่ายมาร่วมสมทบได้ ปัญหาสอง นายจ้างจำนวนมากต่อต้านการจ่ายเงินสมทบในอัตราที่สูงขึ้น ขณะที่แรงงานจำนวนมากไม่สามารถจ่ายเงินสมทบและไม่ได้รับการเข้าถึงบริการที่สะดวก และปัญหาสาม การประกันสังคมสามารถทำงานได้ดีกับงานภาคทางการ (Formal Sector) ขณะที่แรงงานภาคไม่เป็นทางการ (Informal Sector) เป็นสัดส่วนของประชากรส่วนใหญ่ แต่กลับมีอุปสรรคของการเข้าถึงประกันสังคม โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ไม่มีการจ้างงานทางการและไม่ใช้ลูกจ้างทำงานรับค่าจ้าง อย่างไรก็ตาม ธนากรโลกให้คำแนะนำว่า ควรแยกการประกันเกษียณอายุ (Retirement Insurance) รวมถึงแยกการออมเงินส่วนตัวและการจ้างงานออกจากการประกันสังคมภาคบังคับ ทำให้ผู้อ่านเปรียบเทียบกับกรณีของประเทศไทย หมายถึง กองทุนการออมแห่งชาติที่จัดทำขึ้นสำหรับแรงงานนอกระบบหรือในภาคไม่เป็นทางการ

ถัดมา **การช่วยเหลือทางสังคม** หากพิจารณาจากสี่ประเทศในหนังสือ รัฐบาลแต่ละประเทศให้ความสำคัญต่อการลงทุนที่การช่วยเหลือทางสังคมน้อย

กว่าการประกันสังคม พิจารณาได้จากเวียดนาม สิงคโปร์ และมาเลเซีย ทั้งที่เป็นสวัสดิการพื้นฐานสำหรับคนจนและกลุ่มคนเปราะบาง โดยเฉพาะขาดการคุ้มครองการว่างงานและช่วยเหลือคนพิการ หนังสือเล่มนี้พิจารณาการช่วยเหลือทางสังคมสองรายการสวัสดิการ ได้แก่ รายการแรก เงินบำนาญ (Social Pensions) มีปัญหาสำคัญคือความไม่ครอบคลุมกำลังแรงงานในภาคไม่เป็นทางการ จึงต้องใช้มาตรการการช่วยเหลือทางสังคมมาผสมกับการประกันสังคมเพื่อป้องกันการตกหล่นด้วยการพุ่งเป้าทั้งคนจนและไม่จนเพื่อให้ได้รับสวัสดิการ อย่างไรก็ตาม ในหนังสือนอกจากกล่าวถึงปัญหาของการพุ่งเป้าทั้งหมดสี่ประเทศ กรณีของไทยเป็นการให้บำนาญแบบถ้วนหน้าต้องใช้ต้นทุนสูง แต่จ่ายเงินให้ในอัตราต่ำ ส่วนกรณีของฟิลิปปินส์เป็นการให้บำนาญแบบพุ่งเป้า แต่เกิดความผิดพลาดทั้งการได้รับสิทธิและการตกหล่นอยู่จำนวนไม่น้อย และรายการสอง เงินโอน (Cash Transfers) สามารถแบ่งออกเป็นทั้งแบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไข แต่ไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตาม ล้วนแล้วเป็นวิธีการพุ่งเป้า การให้เงินโอนจึงเป็นการช่วยเหลือครัวเรือนยากจนให้สามารถเข้าถึงอาหาร สนับสนุนเด็กไปโรงเรียน ตรวจสุขภาพร่างกาย เป็นต้น

ท้ายสุด **แผนตลาดแรงงาน**มีข้อสังเกตปรากฏในหนังสือที่น่าสนใจคือ ตามข้อมูลสถิติขององค์การระหว่างประเทศแสดงผลให้เห็นค่าใช้จ่ายด้านการคุ้มครองทางสังคมตามมาตรการนี้มีน้อยในประเทศภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังที่เวียดนาม สิงคโปร์ และอินโดนีเซียมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายคิดเป็นร้อยละ 0.1 0.3 และ 0.1 ตามลำดับ แต่ผู้อ่านตั้งข้อสังเกตว่า การเสนอข้อมูลลักษณะนี้ทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้ สัดส่วนปรากฏเช่นนี้อาจไม่ใช่จำนวนที่แท้จริงของการลงทุนแผนตลาดแรงงาน แต่ผู้เขียนไม่ได้จำแนกโครงการสวัสดิการบางรายการออกจากการช่วยเหลือทางสังคม เช่น การจ้างงานสาธารณะและการบริการจัดหางาน ทั้งที่สามารถจำกัดความให้เป็นการช่วยเหลือทางสังคมได้เช่นกัน ทั้งนี้ แผนตลาดแรงงานตามความหมายของธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) คือ การช่วยเหลือให้คนมีงานทำที่

มั่นคงและการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะเพื่อปรับปรุงทักษะที่มีอยู่และส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในตลาดแรงงาน ส่งผลให้ ADB สนับสนุนให้แรงงานมีงานทำเป็นมาตรการตามแผนตลาดแรงงาน หากพิจารณาคำจำกัดความของธนาคารโลกกลับจำแนกให้การจ้างงานสาธารณะเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือทางสังคม

ระบบการคุ้มครองทางสังคมที่ผ่านมาให้ความสำคัญเฉพาะสวัสดิการด้านสุขภาพ มากกว่าการศึกษาและความมั่นคงทางสังคม หากสำรวจการเก็บรวมข้อมูลและสถิติค่าใช้จ่ายสาธารณะของการคุ้มครองทางสังคมมักจะแสดงผลออกโดยจำแนกค่าใช้จ่ายตามสัดส่วนของ GDP ออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่เป็นสวัสดิการการรักษาพยาบาลและสวัสดิการด้านอื่น แล้วข้อมูลของประเทศส่วนใหญ่ในโลกก็ลงทุนด้านสุขภาพมากกว่าสวัสดิการทุกด้านรวมกันตามที่ปรากฏในฐานข้อมูล World Social Protection Data Dashboards ของ ILO สภาพปัญหาของประชาชนในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังขาดการเข้าถึงบริการพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา สุขภาพ พลังงานสะอาด น้ำสะอาด สุขาภิบาล อาหารโภชนาการ และการดำรงชีวิตที่มั่นคง ขณะที่ ADB วัดค่าใช้จ่ายด้านการคุ้มครองทางสังคมคิดเป็นร้อยละ 2.6 หากพิจารณาในภาคพื้นเอเชียกลางและใต้คิดเป็นร้อยละ 5.6 และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คิดเป็นร้อยละ 6.4 และเฉลี่ยทั้งหมดของเอเชียคิดเป็นร้อยละ 4 มีเพียงประเทศเดียวในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือสิงคโปร์มีส่วนค่าใช้จ่ายมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 6.2 แต่ค่าใช้จ่ายของการประกันสังคมที่สูงกว่าการช่วยเหลือทางสังคมต้องทำความเข้าใจว่า ค่าใช้จ่ายของการประกันสังคมของเวียดนาม สิงคโปร์ และมาเลเซียร้อยละ 3.6 4.8 และ 4.3 ตามลำดับ สัดส่วนที่สูงนี้ ADB ใช้ข้อมูลรวมสวัสดิการรักษาพยาบาลและบำนาญข้าราชการ

ผู้อ่านไม่อธิบายกรณีสี่ประเทศอย่างละเอียดตามบทที่ 5-8 ของหนังสือ แต่เสนอความคล้ายของสี่ประเทศนี้ ได้แก่ ประการแรก การเกิดกลุ่มอำนาจทางการเมืองที่สร้างเงื่อนไขของสวัสดิการข้าราชการไว้เพื่อเป็นฐานสนับสนุนทางการเมือง ในบริบททางประวัติศาสตร์พบให้เห็นสวัสดิการให้

สำหรับข้าราชการก่อนจะเกิดพัฒนาการมาที่ระบบประกันสังคมสำหรับลูกจ้างภาคเอกชนและสวัสดิการพุงเป่าช่วยเหลือคนจนและกลุ่มคนเปราะบางประการสอง การครอบงำทางการเมืองของเหล่าเทคโนโลยีในเครตมกักังวลวินัยทางการเมืองคลั่ง และส่งเสริมให้ภาคเอกชนและประชาชนมาร่วมจัดการศึกษาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสวัสดิการ ประการสาม การใช้ระบบสุขภาพให้กลายเป็นความนิยมสำหรับประชาชนทั่วไป แต่พลวัตทางการเมืองในแต่ละประเทศอาจแตกต่างกัน ที่เหมือนกันเพียงเกิดกลุ่มนักธุรกิจการเมืองเข้ามามีบทบาทแทนที่หรือปะทะกับกลุ่มอำนาจเก่า เช่น กรณีของประเทศไทยคือระบบราชการและกองทัพ และประการสี่ สวัสดิการช่วยเหลือทางสังคมเน้นการพุงเป่าไม่ว่าจะเป็นกรณีของการว่างงาน ความพิการ การให้เงินโอนสนับสนุนเด็กและครอบครัว และบำนาญผู้สูงอายุ รายละเอียดภาคผนวกท้ายเล่มลำดับพัฒนาการของสวัสดิการสังคมของสี่ประเทศไว้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาระบบสวัสดิการสังคมหรือนโยบายสังคมเชิงเปรียบเทียบ

ตามการนำเสนอระบบการคุ้มครองทางสังคมในหนังสือ จึงไม่เน้นการส่งเสริม คุ้มครอง บรรเทาความยากจนและความเหลื่อมล้ำตามบทบาทของตัวแสดงอย่างองค์การระหว่างประเทศในระบบสหประชาชาติ ที่คอยชี้นำทิศทางการพัฒนาระหว่างประเทศในวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้เขียนหนังสือเสนอว่า ควรขจัดปัญหาการฉ้อฉลและพัฒนาสิทธิประโยชน์ของระบบการคุ้มครองทางสังคม การศึกษาระบบการคุ้มครองทางสังคมต้องเข้าใจบริบทของการพัฒนาและพัฒนาการเมืองของแต่ละประเทศ เพราะการพัฒนาแบบดังกล่าวตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจรัฐ กระแสของการตื่นตัวประชาธิปไตย การปรากฏกลุ่มอำนาจใหม่ของนักธุรกิจการเมืองในพลวัตทางการเมือง การสูญเสียดุลยภาพทางการเมืองของชนชั้นนำในระบบราชการ อย่างไรก็ตาม การฉายภาพระบบการคุ้มครองทางสังคมของผู้เขียนไม่เน้นให้ภาพของรายการสวัสดิการตามการวิเคราะห์นโยบายและการนำไป

ปฏิบัติ แต่วิเคราะห์ดุลยภาพทางการเมืองเพื่อพิจารณาระบบสวัสดิการและความสัมพันธ์เชิงอำนาจของตัวแสดงต่างๆ

สรุป

หนังสือเล่มนี้ทำให้เห็นพลวัตทางการเมืองของสี่ประเทศ ที่แสดงให้เห็นเงื่อนไขสำคัญของการทำให้ระบบการคุ้มครองทางสังคมสำหรับสวัสดิการประชาชนอ่อนแอ ขณะที่คนกลุ่มน้อยพยายามรักษาโครงสร้างอำนาจรัฐในระบบอำนาจนิยม เพราะต้องการผูกขาดอำนาจทางการเมืองและทรัพยากรเศรษฐกิจ รวมถึงได้รับการสนับสนุนจากเทคโนโลยีแคร์รัฐบาลและองค์การระหว่างประเทศ สะท้อนให้เห็นการพัฒนากระบวนการคุ้มครองทางสังคมดำเนินนโยบายพุ่งเป้าสำหรับคนจนและกลุ่มคนเปราะบาง กำหนดเงื่อนไขการเข้าถึงและไม่สนับสนุนสวัสดิการแบบถ้วนหน้า อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้วิเคราะห์ดุลยภาพทางการเมือง แต่ขาดข้อถกเถียงต่อวาระการพัฒนานโยบายการคุ้มครองทางสังคมขององค์การระหว่างประเทศในระบบสหประชาชาติ ทั้งที่เป็นเรื่องที่ควรกล่าวถึงอย่างเข้มข้น เพื่อสะท้อนเบื้องหลังของระบบการอภิบาลทางสังคม แต่กลับสามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพกับประเทศที่มีระบบสวัสดิการอนุรักษ์นิยมทางการเมืองและอุตสาหกรรมแบบเศรษฐกิจทุนนิยมของประเทศในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

รายการอ้างอิง

- Aspalter, C. (Ed.). (2024). *The Routledge International Handbook to Welfare State Systems: Towards Global Social Policy Science*. (2nd Edition). Routledge.
- Esping-Anderson, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press.

- International Labour Organization. (2024). *World Social Protection Data Dashboards*. International Labour Organization.
- Midgley, J. (2022). *Advanced Introduction to Social Protection*. Edward Elgar.
- Rosser, A., & Murphy, J. (2023). *Contesting Social Welfare in Southeast Asia*. Cambridge University Press.

**หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์
ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**

1. เป็นบทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยด้านสังคมสงเคราะห์ สังสวัสดิการสังคม และการบริหารสังคม (เช่น องค์ความรู้ด้านสวัสดิการแรงงาน การพัฒนาชุมชน การศึกษา สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ฝ่ายกายและฝ่ายจิต สังคมสงเคราะห์ ในกระบวนการยุติธรรม ฯลฯ) ที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน
2. เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ
3. ส่งต้นฉบับบทความมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4 ข้อความในบทความ พิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word ขนาดตัวอักษร 15 รูปแบบตัวอักษร TH Sarabun New ผ่านระบบ Submissions Online “<https://www.tci-thaijo.org/index.php/swjournal>”
4. ระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตำแหน่งทางวิชาการ สถานที่ทำงานของผู้เขียนบทความ และ E-mail Address
5. ระบุชื่อบทความ ประเภบทความวิชาการ หรือบทความวิจัยของนักศึกษา ที่ตีพิมพ์เพื่อจบการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ให้ระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) เป็นชื่อแรก และระบุชื่อ-นามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตำแหน่งวิชาการของอาจารย์ ที่ปรึกษาหลักเป็นชื่อลำดับที่ 2
6. การอ้างอิงให้ใช้ระบบการอ้างอิง APA
7. บทความต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่เกิน 300 คำ โดยระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน คำสำคัญ เนื้อความ
8. หากเป็นงานแปลหรือเรียบเรียงจากภาษาต่างประเทศ ต้องมีหลักฐานการอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์
9. เกณฑ์การพิจารณา มีดังนี้

- 9.1 กองบรรณาธิการจะพิจารณาเบื้องต้น
- 9.2 ผู้ทรงคุณวุฒิ (ผู้ประเมินบทความ) เป็นผู้พิจารณาเนื้อหาสาระ ตรวจสอบความถูกต้อง และคุณภาพทางวิชาการ
10. ลิขสิทธิ์บทความเป็นของผู้เขียนและสงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย การตีพิมพ์ซ้ำต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ในกรณีที่มีแหล่งให้ทุน จะต้องมีการอนุญาตให้ส่งบทความเป็นลายลักษณ์อักษรจากแหล่งให้ทุนด้วย
11. ผู้เขียนบทความซึ่งมิใช่เป็นบทความที่ส่งเพื่อให้จบตามหลักสูตรการศึกษา หากได้รับการตีพิมพ์จะเป็นการตีพิมพ์ในรูปแบบ Online บนเว็บไซต์วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

การอ้างอิงเอกสาร

การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบนามปี และการเขียนรายการอ้างอิงตามแบบของ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่างพรทิพย์ กาญจนนียด และคณะ. (2546). *การจัดการความรู้: สู่วงจรคุณภาพที่เพิ่มพูน*. กรุงเทพฯ: สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.

Axinn. J., & Levin, H. (1997). *Social Welfare: A History of the American Response to Need*. (4th ed.). White Plains, New York: Longman.

ขั้นตอนการส่งบทความ ของวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม

ผู้เขียนจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) การกรอกรายละเอียดแบบฟอร์ม

- 1.1 ผู้เขียนจะต้อง download แบบฟอร์มเพื่อกรอกรประวัติส่วนตัว
- 1.2 ผู้เขียนต้องทำจดหมาย/บันทึกข้อความเพื่อขอส่งบทความพิจารณาตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากต้นสังกัด (กรณีนักศึกษาทำในลักษณะจดหมายทั่วไป และลงชื่อนักศึกษาผู้ขอส่งบทความ)

2) การส่งต้นฉบับ

- 1.1 ผู้เขียนจะต้องนำต้นฉบับตามข้อกำหนดรูปแบบวารสาร พร้อมไฟล์ Word Document ใช้ขนาดตัวอักษร 15 รูปแบบตัวอักษร TH Sarabun New ผ่านมายังระบบ Submissions Online <https://www.tci-thaijo.org/index.php/swjournal>
- 1.2 กรณีส่ง E-Mail Address มายังกองบรรณาธิการ ทางกองบรรณาธิการจะดำเนินการพิจารณาบทความของท่านก็ต่อเมื่อได้รับเอกสารต้นฉบับผ่านระบบ Submissions Online แล้วเท่านั้น

3) การพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิ

บทความจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ วิจารณ์อย่างน้อย 3 ท่าน ต่อ 1 เรื่อง และจะส่งผลการพิจารณาไปให้ผู้เขียนตามที่อยู่ที่กรอกรายละเอียดในแบบฟอร์มข้างต้น

ขั้นตอนการพิจารณาดังนี้

- 1.1 กรณีที่บทความผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยไม่ต้องปรับแก้ไข ผู้เขียนจะได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่
- 1.2 กรณีที่บทความผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วลงความเห็นว่าจะต้องปรับแก้ไข ตามคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุติก่อนจึงจะจัดพิมพ์

ผลงานได้ ท่านจะไม่ได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่จนกว่าจะส่งผลงานที่ปรับแก้ตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาให้พิจารณาใหม่ (แก้ไขภายใน 15 วัน)

1.3 กรณีที่บทความไม่ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ท่านจะไม่ได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่ (ทางกองบรรณาธิการจะติดต่อท่านกลับตามเบอร์ติดต่อที่ให้ไว้ข้างต้น และจะไม่ส่งต้นฉบับคืนให้แก่ผู้เขียนบทความ)

**แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์
ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม
(ส่งแนบมาพร้อมกับบทความ)**

เรียน บรรณาธิการ

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....รหัสนักศึกษา.....

ตำแหน่งทางวิชาการ / สาขา / หมวดวิชา (โปรดระบุ).....

หน่วยงาน / สังกัด / คณะ .....

ขอส่ง ☐ บทความวิจัย (Research Article)

☐ บทความวิชาการ (Academic Article)

ชื่อเรื่อง (ไทย).....

ชื่อเรื่อง (อังกฤษ) .....

ชื่อผู้เขียน คนที่ 1 .....

ชื่อผู้เขียน คนที่ 2 .....

ชื่อผู้เขียน คนที่ 3 .....

ชื่อผู้เขียน คนที่ 4 .....

(กรณีผู้เขียนหลายคนกองบรรณาธิการขอสงวนให้ใช้ชื่อผู้เขียนหลักเพียง
คนเดียวในบทความที่ได้รับการตีพิมพ์)

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

โทรศัพท์ที่ทำงาน.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร..... E-Mail.....

ข้าพเจ้ารับรองว่าบทความนี้

( ) เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

( ) เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

โดยบทความนี้ไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อนนับจากวันที่ข้าพเจ้าได้
ส่งบทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสาร

ผู้เขียน.....

(.....)

วันที่.....

หมายเหตุ: โปรดระบุชื่อทุนวิจัย (ถ้ามี)

.....
.....
.....
.....

วิธีการเขียนบทความ

บทความวิชาการที่จะตีพิมพ์ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคมมีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

1) ชื่อเรื่อง (Title) การกำหนดชื่อเรื่อง ต้องใช้ภาษาที่เป็นทางการ ชื่อเรื่องชัดเจน ตรงไปตรงมา และครอบคลุมประเด็นของเรื่องและมีความยาวไม่เกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องจะต้องสื่อถึงเนื้อหาของเรื่อง ซึ่งต้องมีลักษณะที่เจาะลึก ไม่กว้างเกินไป มีความใหม่และน่าสนใจ สอดคล้องกับเวลา สถานการณ์ และนโยบายของวารสาร

2) บทคัดย่อ (Abstract) ควรเขียนให้สั้น กระชับ เน้นประเด็นสำคัญของงานที่ต้องการนำเสนอจริงๆ มีความยาวไม่เกิน 10 ถึง 15 บรรทัด โดยบทคัดย่อ มักจะประกอบด้วยเนื้อหาสามส่วน คือ เกริ่นนำ สิ่งที่ทำ และสรุปผลสำคัญที่ได้ ซึ่งอ่านแล้วต้องเห็นภาพรวมทั้งหมดของงาน ควรมีคำสำคัญ (Keyword) อยู่ในย่อหน้าต่อจากบทคัดย่อเพื่อให้ระบบสืบค้นฐานข้อมูลตรวจพบ

3) บทนำหรือคำนำ (Introduction) ส่วนนี้จะเป็นส่วนที่ผู้เขียนตั้งใจให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในเนื้อเรื่องนั้นๆ ซึ่งสามารถใช้วิธีการและเทคนิคต่างๆ ตามแต่ผู้เขียนจะเห็นสมควร เช่น อาจใช้ภาษาที่กระตุ้น จูงใจผู้อ่านหรือยกปัญหาที่กำลังเป็นที่สนใจขณะนั้นขึ้นมาอภิปราย หรือตั้งประเด็นคำถามหรือปัญหาที่ท้าทายความคิดของผู้อ่านหรืออาจจะกล่าวถึงประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากการอ่าน เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นส่วนที่ใช้จูงใจผู้อ่าน ส่วนนำเป็นส่วนที่ผู้เขียนสามารถกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการเขียนบทความนั้น หรือให้คำชี้แจงที่มาของการเขียนบทความนั้นๆ รวมทั้งขอบเขตของบทความนั้น เพื่อช่วยให้ผู้อ่านไม่คาดหวังเกินขอบเขตที่กำหนด

นอกจากนั้น ผู้เขียนอาจใช้ส่วนนำนี้ในการปูพื้นฐานในการอ่าน ที่ควรจะอ่านเรื่องนั้นให้แก่ผู้อ่านหรือให้กรอบแนวคิดที่จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาสาระที่นำเสนอต่อไป

บทนำประกอบด้วย

(1) หลักการและเหตุผล (Rationale) หรือความเป็นมาของภูมิหลัง (Background) หรือความสำคัญของเรื่องที่เขียน (Justification) หัวข้อนี้จะทำให้ผู้อ่านได้ทราบเป็นพื้นฐานไว้ก่อนว่าเรื่องที่เลือกมาเขียนมีความสำคัญหรือมีความเป็นมาอย่างไรเหตุผลใดผู้เขียนจึงเลือกเรื่องดังกล่าวมาเขียน ในการเขียนบทนำในย่อหน้าแรกซึ่งถือว่าการเปิดตัวบทความทางวิชาการและเป็นย่อหน้าที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน

(2) วัตถุประสงค์ (Objective) เป็นการเขียนว่าในการเขียนบทความในครั้งนี้ต้องการให้ผู้อ่านได้ทราบเรื่องอะไรบ้าง โดยจำนวนวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อไม่ควรมีมากเกินไปและวัตถุประสงค์แต่ละหัวข้อจะต้องสอดคล้องกับเรื่องหรือเนื้อหาของบทความ

(3) ขอบเขตของเรื่อง (Scope) ที่ผู้เขียนต้องการจะบอกกล่าวให้ผู้อ่านทราบและเข้าใจตรงกันเพื่อเป็นกรอบในการอ่านโดยการเขียนขอบเขตนั้นอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยในการเขียน ได้แก่ ความยาวของงานที่เขียน หากมีความยาวไม่มากก็ควรกำหนดขอบเขตการเขียนให้แคบลงไม่เช่นนั้นผู้เขียนจะไม่สามารถนำเสนอเรื่องได้ครบถ้วนสมบูรณ์และระยะเวลาที่ต้องรวบรวมข้อมูล การกำหนดเรื่องที่จะเขียนลึกซึ้ง สลับซับซ้อนหรือเป็นเรื่องเชิงเทคนิคอาจจะยากต่อการรวบรวมข้อมูลและเรียบเรียงเนื้อเรื่อง ดังนั้นหากมีเวลาน้อยก็ควรพิจารณาเขียนเรื่องที่มีขอบเขตไม่กว้างหรือสลับซับซ้อนไม่มากนัก

(4) คำจำกัดความหรือนิยามต่างๆ (Definition of terms) ที่ผู้เขียนเห็นว่าควรระบุไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในกรณีที่ว่าคำเหล่านั้นผู้เขียนใช้ในความหมายที่แตกต่างจากความหมายทั่วไปหรือเป็นคำที่ผู้อ่านอาจจะไม่เข้าใจ

4) เนื้อเรื่อง (Body) การเขียนส่วนเนื้อเรื่องจะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ประกอบกัน กล่าวคือ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ (Sciences) นั้นเป็นหลักวิชาการที่ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงในการเขียน ได้แก่ กรอบแนวความคิด (Conceptual framework) ที่ผู้เขียนใช้ในการเขียนจะต้องแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของเหตุผลที่นำไปสู่ผล (Causal relationship) การอ้างอิงข้อมูลต่างๆ

ในส่วนศิลป์ (Art) ได้แก่ ศิลปะในการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอเรื่องที่เขียน การลำดับความ การบรรยาย วิธีการอ้างอิง สถิติและข้อมูลต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบเรื่องที่เขียน เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและประทับใจมากที่สุด

5) ส่วนสรุป รวมถึงข้อเสนอแนะสำหรับบทความวิจัย (Conclusion and Recommendation) บทความทางวิชาการที่ดีควรมีการสรุปประเด็นสำคัญของบทความนั้นๆ ซึ่งอาจทำในลักษณะที่เป็นการย่อ คือ การเลือกเก็บประเด็นสำคัญของบทความนั้นๆ มาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้นๆ ท้ายบท หรือ อาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่า สิ่งที่กำลังกล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือ จะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป งานเขียนที่ดีควรมีการสรุปในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเสมอ

6) ส่วนเอกสารอ้างอิง (References) เนื่องจากบทความวิชาการเป็นงานที่เขียนขึ้นบนพื้นฐานของวิชาการที่ได้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัยกันมาแล้ว และการวิเคราะห์วิจารณ์อาจมีการเชื่อมโยงกับผลงานของผู้อื่น จึงจำเป็นต้องมีการอ้างอิงเมื่อนำบทความหรือผลงานของผู้อื่นมาให้โดยการระบุให้ชัดเจนว่าเป็นงานของใคร ทำเมื่อไหร่และนำมาจากไหน เป็นการให้เกียรติเจ้าของงาน และประกาศให้ผู้นั้นรับรู้ ว่า ส่วนนั้นไม่ใช่ความคิดของผู้อื่น รวมทั้งเป็นการให้หลักฐานแก่ผู้อ่าน ให้ผู้อ่านสามารถไปสืบเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม หรือติดตามตรวจสอบหลักฐานได้ การอ้างอิงควรจะเป็นการกระทำอย่างมีจุดหมาย เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบแหล่งที่มาของความรู้ และช่วยให้ผู้อ่านมีโอกาสหาความรู้เพิ่มขึ้นและเป็นการแสดงว่าสิ่งที่นำมากล่าวมีหลักฐานควรเชื่อถือได้เพียงใด ความรู้พื้นฐานๆ เป็นสิ่งที่ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย ไม่จำเป็นต้องมีการสืบค้นอะไรอีก ไม่จำเป็นต้องมีการอ้างอิง ควรอ้างอิงเท่าที่จำเป็น การอ้างอิงมากเกินไปจนทำให้บทความดูรุ่มร่าม และก่อความรำคาญในการอ่านได้นอกจากนั้น พึงตระหนักอยู่เสมอว่าการคัดลอกงานของผู้อื่นนั้นทำได้ แต่ต้องเป็นการนำมาเพื่ออธิบายสนับสนุนเท่านั้น มิใช่ลอกเอามาเป็นเนื้อหาของตน

จริยธรรมในการตีพิมพ์บทความ

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กำหนดบทบาทหน้าที่ในการตีพิมพ์บทความตามมาตรฐานจริยธรรม ดังนี้

1. จริยธรรมของบรรณาธิการ (Editor)

- บรรณาธิการมีหน้าที่ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของวารสาร
- บรรณาธิการมีหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและคุณภาพของบทความก่อนการตีพิมพ์ และจะไม่รับบทความที่พบว่ามีซ้ำซ้อน (Duplications/Plagiarism) กับวารสารฉบับอื่น พร้อมทั้งรับรองคุณภาพของบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร
- บรรณาธิการต้องให้เสรีภาพแก่ผู้สนับสนุนบทความในการแสดงความคิดเห็นตามหลักวิชาการ และคงไว้ซึ่งความถูกต้องของผลงานทางวิชาการ
- บรรณาธิการต้องรักษาความลับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้มีส่วนได้เสียของการจัดทำวารสาร
- กรณีเกิดข้อผิดพลาด บรรณาธิการต้องทำการชี้แจงแก้ไข ถอนบทความ และขอภัยด้วยความเต็มใจ

2. จริยธรรมของผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Reviewer)

- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความต้องมีความรู้ความชำนาญตามศาสตร์ของตนในการพิจารณาบทความ โดยปราศจากอคติหรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียกับผู้สนับสนุนบทความ
- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความต้องตรงต่อเวลา รักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความแก่บุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง ในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ

3. จรรยาบรรณของผู้นิพนธ์ (Author)

- ผู้นิพนธ์ต้องไม่คัดลอกผลงานของคนอื่น ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง โดยรับรองว่าผลงานที่ส่งมานั้นเป็นผลงานที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในแหล่งใดมาก่อน

- ผู้นิพนธ์ต้องคิดวิเคราะห์ คั่นคว้า เรียบเรียง และอ้างอิงข้อมูล โดยผู้เขียนเอง และไม่บิดเบือนข้อมูลหรือข้อเท็จจริงในบทความ

- ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในผลงานวิชาการจริง

- ผู้นิพนธ์ต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในวารสาร

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม

ภายใน

ศาสตราจารย์ ดร.กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุษย์

รองศาสตราจารย์อภิญา เวชยชัย

รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวธาร โพธิ์กลัด

รองศาสตราจารย์ ดร.นิภูมัย รัตนะรัต

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ ชยางคกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นหทัย หนูนวล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชชา เจริญกลิ่นจันทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิวิน

Assis. Prof. Dr.Mahesh Chougule

นักวิชาการอิสระ

นักวิชาการอิสระ

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิทยาลัยสหวิทยาการ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิทยาลัยสหวิทยาการ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภายนอก

ศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา

คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศาสตราจารย์ ดร.ดารุณี จงอุดมการณ์

คณะพยาบาลศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ศิริสรธริทธิ

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.อาดัม นีละไพจิตร

วิทยาลัยราชสุดา

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช บวรสมพงษ์

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินดา โพธิ์ไพฑูรย์

คณะกรรมการบัญชีและการจัดการ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.นพพร จันทรนำชู

คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.ฐิยาพร กันตาทนวัฒน์

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจวรรณ บุญโทแสง

คณะนิติรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายชล ปัญญชิต

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงใจ สีเขียว

คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์ ดร.โชคชัย สุทธาเวช	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.พีรเดช ประคองพันธ์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
อาจารย์ ดร.กัณฐมณี ลดาพงษ์พัฒนา	สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา ประเทศไทย
ดร.บวร ทรัพย์สิงห์	นักวิชาการอิสระ
ดร.สุชนา เติयरแสงทอง	
ดร.สรารุช ไพฑูรย์พงษ์	
ดร.อังคณา บุญสิทธิ์	

“An investment in knowledge pays the best interest”

การลงทุนที่ให้ผลตอบแทนดีที่สุด คือการลงทุนในความรู้

- Benjamin Franklin -

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม
JOURNAL OF SOCIAL WORK AND SOCIAL ADMINISTRATION

• ศูนย์ท่าพระจันทร์

2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ : 02-613-2500
โทรสาร : 02-224-9417

• ศูนย์รังสิต

99 หมู่ที่ 18 ท.พหลโยธิน
ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง
จ.ปทุมธานี 12121
โทรศัพท์ : 02-696-5512
โทรสาร : 02-696-5513

• ศูนย์ลำปาง

248 หมู่ 2 ต.ลำปาง-เชียงใหม่
ต.ปงยางคก อ.ห้างฉัตร
จ.ลำปาง 52190
โทรศัพท์ : 054-268703 กด 3
โทรสาร : 054-268703 กด 5300